

162430

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MOSTAY KERİM'İN ŞİİRLERİ GİRİŞ-METİNLER-DİZİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet Yasin KAYA

DANIŞMAN
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN

İZMİR 2005

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum **“Mostay Kerim’in Şiirleri, Giriş-Metin-Dizin”** adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Mehmet Yasin KAYA

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 27/07/2005 tarih ve 29/83 sayılı kararı ile oluşturulan jüri Türk Dili ve Edebiyatı... anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Mehmet... Yasin... Kaya... 'nın Mostay Kerim'in Şiirleri, Girisimler... Dizin... başlıklı tezini incelemiş ve aday 19/08/2005 günü saat 13.30'da ...7.5...dk. süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/başarısız/düzeltilmesi gerekli olduğuna oybirliğiyle / oyçokluğuyla karar vermiştir.

BAŞKAN
Prof. Dr. Güner Gülserin

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

ÜYE
Doç. Dr. Mustafa Öner

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

ÜYE
Yard. Doç. Dr. Özkan Özbekte

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

Not: Yüksek Lisans Tezi Savunma Süresi asgari 45 dakika - azami 90 dakikadır.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
SÖZ BAŞI	VIII
I. GİRİŞ	X
1. BAŞKURT ADI VE TARİHİ	X
2. BAŞKURT TÜRKÇESİ VE EDEBİYATI	XII
2.1. BAŞKURT TÜRKÇESİ	XII
2.2. BAŞKURT EDEBİYATI	XII
3. ŞAİR HAKKINDA	XVI
3.1. ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ	XVI
3.2. ŞAİRİN ETKİLENDİĞİ SOSYAL VE EDEBİ ÇEVRE	XVII
3.3. ŞAİR HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	XX
4. METİN HAKKINDA	XXII
4.1. BAŞKURT TÜRKÇESİ METİN	XXII
4.2.1. METİNLERİN TRANSKRİPSİYON ESASLARI HAKKINDA	XXIII
4.2.2.1. SES ÖZELLİKLERİ	XXV
4.2.2.2. ŞEKİL YAPISI	XXVIII
4.3. TÜRKİYE TÜRKÇESİ METİNLER	XXXIII
KAYNAKLAR	XXXV
II. BAŞKURT TÜRKÇESİ METİN	
Tulkındar	1
Köz	1
Diñgéz Yarında	1
Ayırılıv	2
Tuqayğa	3
Bérénsé Tamsılar	3
Kış Kilges	4
Kil İndé	4
Duştıñ Üléme	5
Tön Turahında Uy	5
Tıvğan Yérze	7
Yır	8
İské Yıldın İştelégé İtép	9
Tañ Iné	9
Balalıq	12
Yazğı Tavıstar	12
Alısta Kalğan Ézzer	13
Osraşıvzar	14
Kük Siténde Béşken Miles Tösö	14
Ay Yulı	15
Kürşemdéñ Télegé	16
Tabın Yırı	17
Minéñ Höygeném	18
Üs Alınhın!	19
Min Frontka Kitem, İpteşter!	20

Tezreñdé As ta.....	21
Ay	21
Höyleşév	22
Rus Kızı	23
Töröpke.....	23
Yérzegé Yondozzar	24
Minéñ Atım.....	25
Haldat Hağına Höygenén.....	26
Ukraina	26
Yamğır	27
Bézzé Tañmı Elle Solğağaynı.....	28
Görlep Ütté Tevgé Kükrev	29
Şağır Duşıma	29
Tanış Tügel Yarza Başıp Toram.....	30
Qol Kız Yırı	30
Atlılar Antı.....	31
Kiyév.....	32
Dan.....	32
Başkort Halkına Yavap Hat.....	33
Tomandar, Kuyırıp	40
Yaqtı Tön	41
Yar Siténde	41
İké Bokal.....	42
Qoyaş Sıqqan Yaқта, Yırakta... ..	43
Havmı, Diñgéz!.....	46
Atlılar Yırı	47
Ul Kız Miné Taşlap Kitmené.....	47
Ürme Göldeñdé Tirbeldérep	49
Dnyéstrza May	49
Uñ Yarzı.....	49
Yır İşéttém	49
Gümér Şışmehé.....	50
Ukraina Ösön	52
Ülémhézlék	53
DuSTAR Arahında.....	53
Sit Uttar.....	54
Bağışlav	54
Tagı la Diñgéz.....	54
Sit Uttar.....	55
Qızzar Yırın İşéttém Min.....	55
Minéñ Tıvğan Kön Böğön.....	56
Balaton Kızına	57
Évropağa May Kile.....	57
Yénév	58
Taş Öştöndegé GöldeR	58
Qaytıv	59

Unıñ Huñğı Ҳатнан.....	59
Yavap Urınına.....	59
Havmı, Tiyzer Gölder.....	60
Hin – Minéñ Yartı Yazmışım	61
Ağızélde Aқ Parоһod.....	61
Uyzar.....	62
Haldat.....	63
Meñgélék Ulı – Ҡoyaş Gél Yanha la	63
Uқıtıvsıma.....	64
Bézzéñ Kolһoz Ҡızzarı	65
Ut Sesép Uzzı Ataka.....	66
Mavzoley Yanında.....	67
Terenlékter Razvédçığı	67
Neftséler Tabını	69
Partiyanıñ Ryadovoyı	70
Alış Bér Ҡalala	71
Dustar Horavına Yavap	72
Miné Tağı Taşlap Kitehéñ	73
Ayırılıv Yuқ.....	74
Başaқtar Höyleşe	74
Leysen.....	77
Köz Hem Höyöv Turahında.....	78
Eytélmegen Hüz.....	79
Gölgönege Ҳattar Kilgen.....	79
Ösönsö Kön Totaş Ҡar Yava	80
Évropa – Aziya	81
Kéréş	81
Bötehé le Yenlé Bında... ..	83
Bér Yır Yırlangan	84
Şulay Başlana Yeşev.....	85
Tanıñ Kilévé	86
Min Şahitmin	87
Tuprağım, Havam, Hıvzarım.....	88
Rossiyanmın	89
Krémlge Kérgende.....	91
Mileş	92
Yözzeréñe Ҡıyp Ҡaray Almayım	92
Ömöt	93
Vétnam Yazmaları	93
Vétnamğa Kilév	93
Ҡunақ.....	93
Şıғırzarım, Ҡayza Kittégéz?.....	94
Batır Kürhem, Şul Batırlıқ Tigen	96
Bögön Tönde Baқsa Aşa Uzzım.....	96
Hin Kitkende Tulған Ay iné.....	97
Utız Kön Hinhéz Min, Utız Tön.....	97

Hıvhağanda, Onottorzoñ Hıv Barlıgın.....	97
Yılğalar Tönön Höyleşe.....	98
Kötmegende Kisten Qar Töştö	98
Şik Yaraldı	98
Diñgéz Buylap Yügere Bér Malay	99
Késé Köslö Qulda Tota Olonon Ul.....	99
“Arınım” Tigen Duşıma	100
Ay Kévék Tıvhañ iné le.....	100
Yélder İşken Hayın, Qayındarza.....	100
Tavzar	101
Qatındarğa İrzer Seskelerzé.....	102
III. TÜRKİYE TÜRKÇESİ METİN.....	
Dalgalar.....	104
Güz.....	104
Deniz Kıyısında	104
Ayrılık.....	105
Tukay’a	106
İlk Damlalar	106
Kış Gelince	107
Gel Artık	107
Dostun Ölümü.....	108
Gece Hakkında Düşünceler	108
Memlekette	110
Türkü.....	111
Eski Yılın Hatırası Olarak	112
Tandı	112
Çocukluk.....	115
Baharın Sesleri.....	115
Uzakta Kalan İzler	116
Rastlantılar.....	117
Gökyüzünde Yetişen Üvez Ağacının Rengi	117
Ay Yolu	118
Komşumun Dileği.....	118
Sofra Türküsü	120
Benim Sevdığım	121
Öç Alınsın.....	122
Ben Cepheye Gidiyorum, Dostlar!	123
Pencereni Aç da... ..	123
Ay	124
Söyleşme.....	125
Rus Kızı	125
Pipo	126
Vatanımdaki Yıldızlar	126
Benim Atım	127
Asker Özler Sevdığını.....	128
Ukrayna.....	129

Yağmur	130
Bizi Tan mı Acaba Sarıyordu	131
Gürleyip Geçti İlk Gök Gürültüsü	131
Şair Dostuma	132
Bilmediğim Bir Kıyıda Duruyorum.....	132
İşçi Kızın Türküsü	133
Atlıların Yemini.....	133
Kiyev.....	134
Şeref.....	135
Başkurt Halkına Cevap Mektubu.....	136
Sisler, Koyulaşıp.....	143
Parlak Gece.....	143
Sahil Kıyısında.....	144
İki Kadeh	145
Güneşin Doğduğu Yerde, Uzakta	146
Nasılsın, Deniz!	148
Atlıların Türküsü	149
O Kız Beni Terk Etmedi	150
Dinyester’de Mayıs.....	152
Sağ Kıyıda	152
Türkü Duydum.....	152
Ömür Çeşmesi	153
Ukrayna İçin	154
Ölümsüzlük.....	155
Dostlar Arasında	156
Yabancı Ateşler	156
Bağışlamak	156
Yine de Deniz	157
Sınır Ateşleri	158
Kızların Türküsünü Duydum Ben	158
Benim Doğduğum Gün Bugündür.....	159
(Balaton) Kızına.....	159
Avrupa’ya Mayıs Geliyor	160
Zafer.....	160
Taş Üstündeki Güller	161
Dönüş.....	161
Onun Son Mektubundan	161
Cevap Yerine	162
Nasılsın Derler Güller.....	162
Sen benim Yarı Ömrüm.....	163
Ak İdil’de Beyaz Vapur.....	164
Düşünceler	165
Asker.....	165
Sonsuzluğun Oğlu Güneş Tamamen Yansa da.....	166
Öğretmenime	166
Bizim Kolhoz Kızları.....	167

Ateş Saçıp Geçti Hücum.....	169
Mozole Yanında.....	169
Derinlikler Kaşifi	170
Petrolcülerin Sofrası	171
Partinin Askeri	172
Uzak Bir Şehirde.....	173
Dostların Sorusuna Cevap	175
Beni Yine Bırakıp Gidiyorsun	176
Ayrılmak Yok	176
Başkaları Konuşur	177
Nisan Yağmuru.....	179
Güz ve Sonbahar Hakkında	181
Söylenmeyen Söz.....	181
Gölgöne'ye Mektuplar Gelmiş	182
Üçüncü Gün Aralıksız Kar Yağar.....	182
Avrupa – Asya	183
Giriş	183
Hepsi de Canlı Burada	185
Bir Türkü Söylenmiş.....	186
Böyle Başlar Yaşamak.....	188
Tanın Gelişi	189
Ben Şahitim	189
Toprağım, Havam, Sularım	190
Gökyüzü Masmavi Burada	191
Sular Soğuk, Tatlı Burada.....	191
Rusçuyum	192
Kremlin'e Girdiğimde	193
Üvez Ağacı	194
Yüzüne Kıyıp Bakamıyorum,	195
Umut	195
Vietnam Eserleri	195
Vietnama Geliş	195
Misafir.....	196
Şiirlerim Nereye Gittiniz?.....	196
Kahraman Gördüğümde, Şu Kahramanlık Denen	198
Bügun Gece Bahçeden Geçtim	198
Sen Gittiğinde Dolunaydı	199
Otuz Gündür Sensizim, Otuz Gece.....	199
Susadığında Unuturdun Suyun Varlığını.....	199
Irmaklar Gece Konuşuyor.....	200
Beklemezken Gece Kar Yağdı.....	200
Şüphe Doğdu	200
Deniz Kıyısınca Koşuyor Bir Çocuk	201
İnsan Güçlüdür Elinde Tutar Yücesini O	201
“Yorulдум” Diyen Dostuma	202
Ay Gibi Doğsaydın da	202

Yeller Her Estiğinde, Kayınlarda	202
Dağlar	203
Kadınlara Erkekler Çiçekleri	204
IV. SÖZLÜK	205
V. SONUÇ	277

SÖZ BAŞI

İlk yazılı belgelerini son yapılan araştırmalara göre VII. yüzyıldan çok daha erken dönemlerde vermiş olan Türkçe, dünya dillerinin pek çoğunda görülmeyen bir yayılma ve gelişme alanına sahiptir. Türkçe, bu geniş coğrafyanın içinde barındırdığı onlarca kültür merkezinde asırlarca işlenmiş ve oldukça zengin bir bilim, edebiyat ve kültür dili haline gelmiştir.

Türkçenin bu uzun gelişme seyri içinde, *Eski Türkçe* devrinden sonra gelen ve dilcilik edebiyatında *Orta Türkçe* olarak adlandırılan, ilk İslami eserlerin verildiği dönemde yeni edebi Türk lehçelerinin geliştiğini görüyoruz. Tarihi süreçte bu kaynaklarla beslenen Türk lehçeleri, başka dillerle kıyaslanmayacak ölçüde birbirinden farklı coğrafyalarda, değişik sosyal ve siyasi ortamlarda gelişmelerini sürdürmüşler ve tabii olarak birbirlerinden bazı özellikleriyle ayrılmışlardır.

Bugünkü Türk lehçeleri içinde Tatar Türkçesi ile birlikte Kıpçak kolunun İdil-Ural bölgesine mensup olan Başkurt Türkçesinin XX. yüzyıldaki en büyük temsilcilerinden biri olan Mostay Kerim'in şiirleri bu tez çalışmamızın asıl konusunu oluşturmaktadır. Burada M. Kerim'in şiirlerini lehçeler arası aktarmanın imkanları dahilinde şiir ahengini ve şeklini bozmadan Başkurt Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarmaya çalıştık. Bunun yanı sıra karşılaştırmalı dilbilgisi çalışmalarında incelenen yolları da göz önünde bulundurarak metinlerden yola çıkmak kaydıyla Başkurt Türkçesinin söz varlığının hiç olmazsa bir kısmını inceleyerek fonetik ve morfolojik bazı özelliklerini de vermeye çalıştık. Bu amaçla çalışmamıza bir sözlük ayrıca fiil ve isim çekim eklerini gösteren bir dizin ekledik.

Çalışmamızda, temel kaynağımız olan Mostay Kerim'in şiirleri için büyük Tatar alimi merhum Üzbek Bayçura'nın yıllar önce hocam Mustafa Öner'e miras bıraktığı "Mostay Kerim – Eserzer, 1 Tom" adlı kitap kullanılmıştır. Bunun yanı sıra yine aynı yolla yararlanma fırsatı bulduğumuz Tatar Türkçesi ve Başkurt Türkçesiyle yazılmış diğer eserleri de çalışmamıza konu olacak şekilde dikkatle inceledik. Tez çalışmamızın "Metin Hakkında" başlıkla kısımda konu ile ilgili olan gramer

kitapları, makaleler ve çeşitli tez çalışmaları kaynakların büyük oranını teşkil etmiştir. Özellikle sözlük ve dizin kısımlarında büyük oranda bilgisayar ortamından yararlandık.

Metinlerin gerek aktarılma işleminde gerekse bilgisayar ortamındaki çalışmalarında desteklerini esirgemeyen hocam Yard. Doç Dr. Özkan Öztekten'e teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışmamın her safhasında kıymetli mesaisini ayırarak sabırla bana yardımcı olan hocam Prof. Dr. Gürer Gülsevin'e de şükranlarımı sunarım.

Yıllar önce, hocamız Prof. Dr. Günay Karaağaç'tan öğrendiği "*Türkleri ve Türk dilini, yani kendimizi sevmeyi*" biz yeni kuşaklara aktarırken hiçbir fedakarlıktan kaçınmayıp bu çalışmada da başından itibaren teşvik ve yardımlarıyla çıkan zorlukları aşmamıza kolaylık sağlayan hocam Doç. Dr. Mustafa Öner'e olan şükran borcumu da burada saygıyla belirtmek isterim.

M. Yasin Kaya
İzmir, 2005

I. GİRİŞ

1. BAŞKURT ADI VE TARİHİ

Tarihî İdil-Ural bölgesinin¹ Tatarlarla Çuvaşların yanı sıra diğer bir varisi de Başkurt Türkleri olarak bilinmektedir. Başkurt adının *beş ogur* adından geliştiği ve *bulgar* adıyla da ilgili olduğu genel olarak kabul görmüş bir kanıdır². X-XI. yüzyıllara ait eski Arap kaynaklarında *başcirt* ve *başgirt*³ şekillerinde kaydedilen Başkurt adının, halk arasında *kurt-baş* > *baş-kurt* şekli daha yaygındır.

Tam olarak zamanı belli olmayan dönemlerden beri Batı Rusya'nın güneydoğu kesimlerinde, özellikle de Ural dağları eteklerinden Orsk, Orenburg, Ufa, Vyatka, Perm ve Samara'ya kadar uzanan geniş sahada yerleşen Başkurt Türkleri, bazı görüşlere göre XV. yüzyıla kadar Ural'a yakın steplerde yaşamışlardır.⁴ Başkurtların kendileri gibi Kıpçak Türkçesi karakterli bir lehçe konuşan Tatarlarla ortak olarak yaşadıkları bu coğrafya, bilindiği üzere Altın Ordu Devletinin (1256-1502)⁵ yıkılışından sonra kurulan Kazan Hanlığı sınırları içinde kalmaktaydı. 1552'de Ruslar tarafından işgal edilen Kazan Hanlığı ve dolayısıyla İdil-Ural bölgesi 1917'deki Sovyet İhtilali'ne kadar Rus Çarlığına bağlı Kazan Gubernasının (eyalet) sınırları içinde idare edilmiştir. İhtilalin ardından 19 Kasım 1917 tarihinde Merkez Rusya ve Sibiryâ Millet Meclisi, Otonom İdil-Ural Devleti'ni ilan etmiştir. Fakat bir iç savaş halinde süren ihtilal ve türlü sebeplerden ötürü bu devletin kurulma imkanı olmamıştır. Yine 23 Mart 1918 tarihinde merkezden Tatar-Başkurt Sovyet Respublikası kurma kararı çıkar. Neredeyse eski Kazan Hanlığı'na yakın bir saha kaplayacak bu Sovyet cumhuriyeti de bazı entrikalar neticesinde gerçekleşmeden kalır. Bunun yerine 23 Mart 1919'da Başkurdistan ve 27 Mayıs 1920'de de Tataristan otonom cumhuriyetleri kurulur.

¹ Bu bölge ile ilgili olarak bkz. Ahmet Temir, *Kuzey Türkleri-İdil-Ural ve Yöresi*, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, 1251-1271.s.

² Zeki Velidi Togan, *Başkurt*, İslam Ansiklopedisi, 2. C., İstanbul, 1979, 328-329.s.; Mustafa Öner, *Başkurt Türkçesinden Metinler*, Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, VIII. C., İzmir, 1995, 67. s.

³ Ramazan Şeşen, *İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, TKAE yay., Ankara, 1998, 17, 19, 25, 26.s. vd.

⁴ Ahmet Caferoğlu, *Türk Kavimleri*, İstanbul 1988, 75.s.

⁵ Altın Ordu Devleti hakkında bkz. Akdes Nimet Kurat, *Altın Ordu Devleti*, Türk Dünyası El Kitabı, TKAE yay. Ankara, 1992, 1. C., 400-408.s.

Başkurtlar her ne kadar Tatarlardan önce bir cumhuriyete sahip olsalar da tarih içinde yerleşik bir düzene sahip olamadıkları, hep dağınık olarak yaşadıkları ve bunun neticesinde de tek bir devlet şeklinde etkili olamadıkları görüşünü⁶ çalışmamızın asıl konusunu oluşturan büyük şair Mostay Kerim, bir makalesinde “Başkurt, asırlar boyunca ok atıp at üstünde oturdu. Fakat malum olduğu gibi, savaşçılık kabiliyeti yenilik icat eden bir kabiliyet değildir. O, harabeler meydana getirip kabirler üstüne kaleler kurmağa muktedirdir. İşte buna göre kendi hürriyet aşığı ecdadımız hakkında düşündüğümüzde gurur ve hayranlık, bende utanma ve sıkılma ile karışıyor.”⁷ şeklinde dile getirmektedir.

Bugüne gelindiğinde Başkurt Türklerinin resmi vatani olan Başkurdistan Otonom Cumhuriyeti’nin Güney Ural’dan batıya doğru İşimbay (Beleya) ve Kama nehrine kadar uzanan 143.600 km²’lik topraklara sahip olduğu görülmektedir. 1989 sayımına göre eski SSCB’deki toplam Başkurt nüfusu 1.449.462, 1997 yılı tahminlerine göre ise 1.516.891’dir ve bu sayının ancak % 60’ını oluşturan 863.808 kadar Başkurt, Başkurdistan Cumhuriyetinde yaşamaktadır. Bu sayıyla da 3.944.000 nüfuslu Başkurdistan’da Ruslar ve Tatarlardan sonra % 22’lik bir oranla ülke halkının ancak üçüncü etnik grubunu oluşturmaktadırlar.⁸ Sovyet devrinde şuurlu olarak oluşturulan bu nüfus dengesizliği bu iki kardeş kavmin, Tatarlarla Başkurtların bugünde devam eden ciddi etnik problemlerle karşılaşmasına yol açmıştır.⁹ Tatarlar, Başkurtların yukarıda adı geçen büyük İdil-Ural devletinin topraklarını parçaladığını düşünüp onları hiç affedemezken, Başkurtlar da nüfusça daha kalabalık olan Tatarların kendilerini asimile etme tehlikesini hep öne sürmektedirler. Daha IX. yüzyılda bu bölgede kurulan Bulgar Devleti’nden başlayan¹⁰ ve 1920’lere kadar süren ortak bir devlet geleneğine ve bir tek yazı diline

⁶ Özkan Öztekten, *Şeyhzade Babiç’in Şiirleri Giriş-Metinler-Dizin*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir 2002, XXXIV. s.

⁷ Yahya Abdullin, *Çözülmemiş Düşümler (Tatar-Başkurt Meselesi Hakkında)*, Akt: Mustafa Öner, Türk Dünyası Araştırmaları, 76.C., 96.s.

⁸ Ö. Öztekten, “Tatar-Başkurt Meselesi”nin Bir Sonucu Olarak “Başkurtça”, Uluslararası Volga-Ural Çalıştayı, Bilkent Üniversitesi-Ankara, 20-21 Şubat 2004, 3.s.

⁹ Bu konu hakkında bkz. Yahya Abdullin, agm.

¹⁰ Bulgar Devleti ve Tatarlar arasındaki bağlantılar hakkında bkz. Hatice Şirin, *Etnolingüistik Açından Bulgar-Çuvaş ve Bulgar-Tatar Teorilerinin Bugünkü Durumu*, Uluslararası Volga-Ural Çalıştayı, Bilkent Üniversitesi-Ankara, 20-21 Şubat 2004,.

sahip olan Tatarlarla Başkurtlar, bugün hangi objelerin saf Tatar veya Başkurt olduğunun araştırması içindedirler.¹¹

2. BAŞKURT TÜRKÇESİ VE EDEBİYATI

2.1. BAŞKURT TÜRKÇESİ

Başkurtça, Başkurt dili diye de adlandırılan bu yazı dili, Tatar Türkçesi ile Kazak Türkçesinin geçiş köprüsü durumundadır. XX. yüzyılın başlarına kadar bir yazı dili şeklinde olmayan, tarihi Kıpçak Türkçesi ve onun devamı olan İdil-Ural Türkçesi diye bilinen edebi dilin yanında sadece bir konuşma dili olarak sözlü edebiyatta kullanılmıştır.

Başkurt Türkçesi, 23 Mart 1919 tarihinde ilan edilen Başkurdistan Otonom Cumhuriyetinin yazı dili olarak kabul edilmiştir. Yüzyılın başında, bu bölgede kullanılan müşterek yazı dilinde eser veren Mecit Gafuri, Garif Gumerov ve Seyfi Kudaş gibi şairler Sovyet Başkurt Edebiyatının kurucuları sayılırken Mostay Kerim, Segit Agiş vb. ünlü yazar ve şairler de Başkurt Türkçesini işleyerek bir edebi dil haline getirmişlerdir. Tatar Türkçesi ile Kazak Türkçesinin arasında bir geçiş köprüsü olarak bilinen Başkurt Türkçesi, şekil yapısı bakımından Tatar Türkçesi ile hemen hemen aynı özellikleri gösterirken, ses bakımından ondan farklılaşmıştır. Tarihi yazı dilinden kendine özgü peltek ve sızıcı ünsüzlerle ayrılan Başkurt Türkçesinde, tıpkı Kazakçada olduğu gibi, ileri derecede ünsüz uyumları görülür.¹² Burada kısaca özelliklerini vermeye çalıştığımız Başkurt Türkçesinin bilhassa ses özellikleri çalışmamızın ileriki kısımlarında daha detaylı olarak ele alınacaktır.

2.2. BAŞKURT EDEBİYATI

Yukarıda değinildiği üzere Başkurt Türkçesi, oldukça geç bir dönemde yazı dili olma özelliği kazanmıştır. 23 Mart 1919'da Başkurdistan Otonom Cumhuriyetinin ilanıyla birlikte Başkurt Türkçesi de yazı dili olarak kabul edilmiş

¹¹ M. Öner, *Başkurt Türkçesinden Metinler*, Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, VIII. C., İzmir, 1995, 68. s.;

¹² M. Öner, *Bugünkü Kıpçak Türkçesi (Tatar, Kazak ve Kırgız Lehçeleri Karşılaştırmalı Grameri)*, Ankara, 1998, XXXII.-XXXIII.s.; Johannes Benzing, *Başkurt Türkçesi*, Çev.: Mustafa Argunşah, Türk Dünyası Araştırmaları, 95. s., Nisan 1995, 125. s.; M. Öner, *Başkurt Türkçesinden Metinler*, 68.s; Z. G. Uraksin, K. G. İşbayev, *Hezérge Başkort Télé*, Öfö, 1986; E. F. İşbirdin, İ. G. Gelevetdinov, R. H. Halikova, *Başkort Edebiy Télénéñ Tariyhı*, Öfö, 1993.

sayılır. Bu döneme gelinceye kadar zengin bir sözlü, dolayısıyla da halk edebiyatına sahip olan Başkurt Türkçesinin modern edebiyatı tabîi olarak Sovyet devrinde gelişme göstermiştir.¹³ Bu zengin halk edebiyatı Başkurtlar arasında zengin bir destan çeşitlenmesini beraberinde getirmiştir. Bunlar arasında *Ural Batır*, *Akbüzat*, *Kuşak Bey*, *Kunır Buğa*, *Kara Yurga* gibi sadece Başkurlara özgü eserlerle içerik ve konu bakımından diğer Türk kavimleri arasında da bilinen *Alpamiş*, *Kozı Kürpeş ile Bayan Siluv*, *Büz Yiğit* gibi destanlar ilk başta sayılabilir.¹⁴

Bu denli zengin bir destan kadrosu diğer Türk kavimlerinde olduğu gibi Başkurtlar arasında da destan anlatıcılığının gelişmesine sebep olmuştur. *Sesen* ve *Yıray* adı verilen bu halk ozanlarının sıradan birer destan anlatıcıları olmadıkları bilinmektedir. Başkurt destanlarının oluşumunda kendilerine has sanatlarını kullanan ve onları en güzel şekilde dile getiren bu ozanlar, gerekli dönemlerde halkı düşmana karşı örgütleme, boylar arasındaki bazı sorunları çözme, aradaki dostluğu ve kardeşliği pekiştirme gibi görevlerde de bulunmuşlardır. Aslında büyük Türk coğrafyasına bakıldığında, Oğuzlardaki *ozanların*, Kazak ve Kırgızlardaki *akınların*, Hakaslardaki *haycıların* da aynı şekilde halk içinde yer aldıkları, aynı görevleri üstlendikleri görülmektedir. Başkurtların bu derece önemli gördükleri ozanlara örnek olarak Asan Kaygı, Kaztugan, Şalgız Yıray, Salavat Batır gibilerini vermek mümkündür.¹⁵

Başlangıcı çok eski zamanlara kadar giden bu sözlü gelenek XIX. yüzyıldan itibaren yeni hayat tarzının ihtiyaçlarına cevap verememesinden, yeni konuları yansıtamamasından dolayı gerilemeye başlamıştır. Artık XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başından itibaren Başkurt edebiyatı yeni ve daha modern bir gelişime adım atmıştır.

XIX. yüzyıl sonlarında bu bölgenin sosyal hayatına epey canlılık getiren ceditçilik (yenileşme) ve mahallileşme akımları, yerli konuşma diline dayalı bir yazı dilinin kullanılması sonucunu doğurmuştur. Bu sonuç doğrultusunda edebiyatta da bazı yenileşmelerin meydana geleceği ortada olan bir gerçekliktir. Bunun dışında

¹³ M. Öner, *Başkurt Türkçesi Şiirinden Örnekler: Mostay Kerim*, Türk Dili, sayı: 514, yıl: 1994, 316.

s.

¹⁴ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, *Başkurt Edebiyatı*, 29. c., Ankara, 2004, 18. s.

¹⁵ age.20.s.

sayılır. Bu döneme gelinceye kadar zengin bir sözlü, dolayısıyla da halk edebiyatına sahip olan Başkurt Türkçesinin modern edebiyatı tabîî olarak Sovyet devrinde gelişme göstermiştir.¹³ Bu zengin halk edebiyatı Başkurtlar arasında zengin bir destan çeşitlenmesini beraberinde getirmiştir. Bunlar arasında *Ural Batır*, *Akbüzat*, *Kuşak Bey*, *Kunır Buğa*, *Kara Yurga* gibi sadece Başkurtlara özgü eserlerle içerik ve konu bakımından diğer Türk kavimleri arasında da bilinen *Alpamış*, *Kozı Kürpeş ile Bayan Siluv*, *Büz Yiğit* gibi destanlar ilk başta sayılabilir.¹⁴

Bu denli zengin bir destan kadrosu diğer Türk kavimlerinde olduğu gibi Başkurtlar arasında da destan anlatıcılığının gelişmesine sebep olmuştur. *Sesen* ve *Yıray* adı verilen bu halk ozanlarının sıradan birer destan anlatıcıları olmadıkları bilinmektedir. Başkurt destanlarının oluşumunda kendilerine has sanatlarını kullanan ve onları en güzel şekilde dile getiren bu ozanlar, gerekli dönemlerde halkı düşmana karşı örgütleme, boylar arasındaki bazı sorunları çözme, aradaki dostluğu ve kardeşliği pekiştirme gibi görevlerde de bulunmuşlardır. Aslında büyük Türk coğrafyasına bakıldığında, Oğuzlardaki *ozanların*, Kazak ve Kırgızlardaki *akınların*, Hakaslardaki *haycıların* da aynı şekilde halk içinde yer aldıkları, aynı görevleri üstlendikleri görülmektedir. Başkurtların bu derece önemli gördükleri ozanlara örnek olarak Asan Kaygı, Kaztugan, Şalgız Yıray, Salavat Batır gibilerini vermek mümkündür.

Başlangıcı çok eski zamanlara kadar giden bu sözlü gelenek XIX. yüzyıldan itibaren yeni hayat tarzının ihtiyaçlarına cevap verememesinden, yeni konuları yansıtamamasından dolayı gerilemeye başlamıştır. Artık XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başından itibaren Başkurt edebiyatı yeni ve daha modern bir gelişime adım atmıştır.

XIX. yüzyıl sonlarında bu bölgenin sosyal hayatına epey canlılık getiren ceditçilik (yenileşme) ve mahallileşme akımları, yerli konuşma diline dayalı bir yazı dilinin kullanılması sonucunu doğurmuştur. Bu sonuç doğrultusunda edebiyatta da bazı yenileşmelerin meydana geleceği ortada olan bir gerçekliktir. Bunun dışında

¹³ M. Öner, *Başkurt Türkçesi Şiirinden Örnekler: Mostay Kerim*, Türk Dili, sayı: 514, yıl: 1994, 316. s.

¹⁴ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, *Başkurt Edebiyatı*, 29. c., Ankara, 2004, 18. s.

edebiyattaki bu yenileşmeye, Rusya'nın XIX. yüzyıl sonlarında yepyeni bir tarihi gelişme devrine girmesi, özgürlük için mücadele etmek adına Komünist Parti'nin önderliğinde işçi sınıfının getirilmesi, ayrıca 1905-1907 yılları arasındaki etkilerin güçlü bir şekilde dışlanması da temel olmuştur.

XX. yüzyıl başı hem Başkurt edebiyatı hem de Başkurt edebi dili gelişimi bakımından farklı bir devirdir. Başkurt edebi dilinin tam anlamıyla şekillenip kendi gücüne ulaşması sosyalist Ekim devriminden sonraki zamanlara kalsa da onun kökleri halkın yazma geleneği ve yazma edebiyatı ile beslenmiştir.

Bu ve benzeri şartlar doğrultusunda Başkurt yazar ve şairleri de gazete ve dergi sayfalarında, kendi eserlerinde mümkün olduğu kadar Başkurt kimliklerini gizlemenin aksine onu ön plana çıkarmak için Başkurt halk dilinin gramer ve söz özelliklerini kullanmaya özen göstermişlerdir. Bu tutum M. Gafuri, S. Yakşıgılov, Ş. Babiç, H. Gebitov, M. Burangolov, E. Tangatov, M. Tatlıbayev gibi ünlü Başkurt şair ve yazarların bir "Baskurt" olarak düşünüp yazmalarında etkili olmuş ve bu şahıslar ışığında Başkurt edebiyatının ve Türkçesinin söz kadrosu hatta imlası bile büyük bir ilerleme göstermiştir. Edebiyatta görülmeye başlayan bu milli hareket başta Mecit Gafuri ve Şeyhzade Babiç'in şiirlerinde özellikle yerini bulmuştur. Başkurt edebiyatının bu iki önemli kalemi yazdıkları şiirlerle Başkurt toprağının halk tarafından kutsal kabul edilmesinde, özgürlük düşüncesinin temellerinin halk arasında atılmasında çok önemli roller oynamışlardır. Ancak onların eserlerini yalnızca bu ideolojik düzlemde düşünmek haksızlık olur. Onlar, özellikle de Babiç¹⁵, aynı zamanda edebi gücü yüksek, realist tasvirlerle dolu, lirizmin en üst düzeye vardığı şiirler yazmayı da bilmişlerdir.

Sovyet dönemi Başkurt edebiyatının önemli bir safhasını da 1930-1990 yılları arasındaki dönem oluşturmaktadır. Otuzlu yıllarda SSCB'nin genelinde etkili olan kültür ve edebiyattaki gelişmeler Başkurdistan'a da yansımıştır. Bu dönemde Başkurdistan Otonom Cumhuriyetinde birçok okul açılarak halkın aklın ve bilimin ışığında hızlı bir şekilde eğitilmesi hedeflenilmiştir. Bu tür olumlu gelişmeler

¹⁵ Şeyhzade Babiç hakkında bkz. Özkan Öztekten, *Şeyhzade Babiç'in Şiirleri Giriş-Metinler-Dizin*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir 2002.

edebiyatta da çok kısa bir sürede yankısını bulmuştur. Bu dönemde Başkurt edebiyatı bütün çağdaş edebiyatlar gibi hızlı bir gelişme devrine adım atmıştır. Sovyet insanının gelişimi, yaşam tarzının değişmesi ve bunları oluşumu için zaman tarafından edebiyatın önüne koyulan sorumluluklar Afzal Tahirov, Davit Yuliy, Seyfi Kudaş, İmay Nasırı, Töhfet Yenebi, Bulat İşimgol gibi tanınmış edebiyatçılar kesimine düştü. Bu tür iyi gelişmelerin yanında yaklaşık 1937 yılından başlamak üzere Stalin tarafından büyük Rusya toprakları içinde yaşayan Türklerin maruz kaldıkları “büyük terör afeti”¹⁶ de diğer Türk grupları gibi Başkurtlar arasında bir infiale yol açmıştır. Bu üzücü hareketler de elbette bu dönem Başkurt edebiyatında yankılarını bulmuştur.

22 Haziran 1941 tarihinde Almanya’nın Rusya’yı işgal etmesi sovyet halkının yaşamına büyük bir sekte vurmuştur. Çıkan II. Dünya Savaşı’ndan Başkurt edebiyatı da elbette olumsuz şekilde etkilenmiştir. Aralarında Hey Möhemmetyerov, H. Kerim, S. Miftahov, A. Karnay, N. Kerip, Bayezit Dim, Ekrem Veli, Kadir Dayan, Geynan Emiri, Emir Çanış, Kirey Mergen gibi tanınmış yazarlar, Timér Arslan, Mostay Kerim, Nazar Nejmi, Şakir Nasırov, Gilémdar Ramazanov, Hekim Gilaceb, Gabdulla Ehmetşin gibi şairlerin de bulunduğu pek çok aydın kişi savaşa gitmişlerdir. Bunlar arasından savaşın bitiminde dönebilenler o yıllarda yaşadıklarını eserlerinde dile getirirler.

1950’li yıllar Başkurt edebiyatı için bir dönüm noktası sayılabilir. Bu dönemde Başkurt Yazarlar Birliği’nin düzenlediği toplantılar sayesinde Başkurt şiirinin, nesrinin ve diğer edebiyat alanlarının çizgileri tam anlamıyla belirlenmiş ve hızlı bir yayın faaliyeti başlamıştır. Bu dönemde yetişen birçok Başkurt edebiyatçısı birbirinde değerli şiir antolojileri, nesir eserler, tiyatro eserleri, çocuk edebiyatıyla ilgili kitaplar vb. edebiyat dünyasına sunmuşlardır. Bu yıllarda zirveye çıkmış olan Başkurt edebiyatı doksanlı yıllara da aynı hızla girmiş ve kaynağını hem eski Türk

¹⁶ Hem SSCB hem de Türk tarihinde nefretle hatırlanan bu kıyım *Repressiya* adıyla bilinir. Bu baskı döneminde çeşitli Türk topluluklarından pek çok yazar, şair ve kültür adamı bizzat Stalin tarafından hapsedilmiş, Sibiry’a sürülmüş hatta öldürülmüştür. Bu konu hakkında bkz. Rafail Mostafin ve Reis Dautov, *Repressiya Kurbanı Tatar Yazarları*, Akt.: M. Öner, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, sayı: 3, Bahar - 1997, 135-168.s.

edebiyatı geleneklerinden hem de dünyada önemli edebiyatlardan sayılan Rus edebiyatıyla beslenerek pek çok önemli şair ve yazar yetiştirmiştir.

3. ŞAİR HAKKINDA

3.1. ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Başkurdistan'ın halk şairi Mostay Kerim (Mostafa Safa oğlu Kerim), 20 Ekim 1919 tarihinde Başkurdistan'ın Şişme bölgesi Kileş köyünde, orta halli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir.¹⁷

Köyünde 1935 yılında ortaokulu tamamladıktan sonra iki yıl Ufa Pedagoji İşçi Üniversitesi'nde okur. 1937-1941 yılları arasında Başkurt Devlet Pedagoji Enstitüsü'nün Dil ve Edebiyat Fakültesi'nin öğrencisi olur.

Mostay Kerim, II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte orduya katılır ve savaşın sonuna kadar cephede kalır. Aldığı kısa savaş derslerinden sonra ilk olarak muhabere bölümünde ve ardından topçu birliğinde hizmetine devam eder. 1942 yılının Ağustos ayında ağır bir yara alır ve uzun süre hastanede tedavi görür. İyileşip hastaneden çıktıktan sonra “Za Çest Rodiynı”, “Sovjetskiy Voin” adlı askeri gazetelerde savaş muhabiri olarak çalışır. Ukrayna, Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'ı kurtarmak için yapılan savaşlarda görev alır. II. Dünya Savaşı'nın bittiği ve Sovyetler tarafından “Zafer Günü” olarak adlandırılan 9 Mayıs 1945 tarihini Vena şehrinde karşılar. Mostay Kerim, savaşta gösterdiği kahramanlıkları için iki kez 1. derecedeki Vatan Savaşı, Kızıl Yıldız nişanları ve madalyaları ile ödüllendirilir.

Mostay Kerim, savaştan döndükten sonra tam anlamıyla edebiyat işlerine sarılır. Bunu neticesinde de pek çok sosyal sorunları halletme yoluna girer. 1951 yılından 1961 yılına kadar Başkurdistan Yazarlar Birliği'nin başkanlığını yapar. 1962 yılının Mayıs ayında Rusya Federasyonu Yazarlar Birliği'nin sekreteri olarak seçilir.¹⁸ Mostay Kerim uzun yıllar boyunca yabancılar dairesinin Başkurdistan bölümünün başkanlığını yapmıştır. Komünist Parti'nin 19-27. birleşimlerine delege

¹⁷ M. Geynullin, G. Höseyenov, *Sovét Başkortostanı Yazıvıları*, Öfö, 1988, 199. s.

¹⁸ M. Öner, *Başkurt Türkçesi Şiirinden Örnekler: Mostay Kerim*, Türk Dili, sayı: 514, yıl: 1994. 317. s.

olarak katılmıştır. Bunun dışında SSCB edebiyatçılarının 2-8. kurultaylarına da delege sıfatıyla katılmıştır. Mostay Kerim Rusya Federasyonu Yazarlar Birliği Yüksek Sovyeti'nin temsilciliği, Lenin Ödülleri Komitesi'nin üyeliği gibi görevleri yürütmektedir. Başkurtlar, bu büyük şairine Başkurt edebiyatına yaptığı hizmetleri için iki kez Lenin Ödülünü, iki defa Hizmet Kızıl Bayrak, Halkların Dostluğu, “Şeref Madalyası” gibi nişanları layık görmüştür. 1963 yılında Mostay Kerim’e Başkurdistan Halk Şairi adlı büyük ünvan verilmiştir. Bunların dışında Mostay Kerim, SSCB devlet ödülü, “Stanislavskiy” adındaki devlet nişanı, Başkurdistan Otonom Cumhuriyeti'nin “Salavat Yulayev” adındaki ödülü, Sosyalist Hizmet Kahramanı ve Lenin ödülü gibi madalya ve nişanların da sahibidir. Halen sağ olan Mostay Kerim, edebiyat yoluna devam etmektedir.

3.2. ŞAİRİN ETKİLENDİĞİ SOSYAL VE EDEBİ ÇEVRE

Mostay Kerim, 1935-1936 yıllarından itibaren şiir yazmaya başlamıştır. Onun ilk şiirleri “Yeş Tözvse”, “Leninsı” gazetelerinde basılmıştır. 1938 yılında şairin Veli Nafikov’la birlikte yazdığı *Otryad Kuzgaldı* adlı ilk kitabı basılmıştır. Şairin *Yazgı Tavıştar* (1941) adlı ikinci eseri, ilk kitabında yer alan motiflerin daha da güçlü bir şekilde oluşturulduğunun açık bir delilidir.¹⁹ Bu kitapta yer alan şiirlerde gençlik ateşi, hayatın tadını duymanın verdiği hisler, ruh zenginliği gibi duygular güzel bir biçimde yansıtılmaya çalışılmıştır. Onun her zaman şiirlerinde vermeye çalıştığı iyimser bakış, hayata bakış açısının da bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Mostay Kerim’in II. Dünya Savaşı’na kadar olan eserleri arasında en önemlilerinden biri olan *Tanış Bulmagan Kunak* (1939-1940) adlı şiirinde şair, İlgezer ve Nefise adlı kahramanları sayesinde Sovyet gençlerinin coşkunu hislerini, kardeşlik ve dostluk, namus ve vatan sevgisi gibi düşünceleri ustaca tasvir etmiştir.²⁰

II. Dünya Savaşı, Mostay Kerim’in şiir anlayışına bambaşka bir boyut getirmiştir. Şair bu savaşta hem bir asker hem de şair sıfatları ile bulunmuştur. Onun *Min Frontka Kitem, İpteşter!* adlı şiiri, omzuna tüfek vuran Sovyet insanların vatan önünde dile getirdikleri poetik bir ant halinde dillerde yankılanmıştır.

¹⁹ M. Geynullin, G. Höseyenov, age., 200. s.

²⁰ M. Geynullin, G. Höseyenov, age., 200. s.

Tehlikeli ve acılarla dolu savaş yılları, cephe ortamı şaire aziz vatan toprağının kadrini, vatanın yüceliğini ve gücünü daha güçlü hissetmeyi; Sovyet insanların sabrının, cesaretinin ve ruhi yönden sağlamlığının bütün yönleriyle gösterilmesini sağladı. Bunlar da şairin şiir anlayışının temelini oluşturdu.

Dekabr Yırı adlı şiirinde şair, Aralık ayı ile yaşıt yani Aralık Devrimi günlerinde doğup Sovyet gelenekleriyle büyüyen genç bir nesli Timérbayev Yoldaş karakteri sayesinde yansıtmıştır. *Ülmesbay* şiirinde ise Sovyet insanların savaş meydanında gösterdikleri kahramanlıkları detaylı bir şekilde ele almıştır. Ülmesbay ve Térébay karakterlerinde Mostay Kerim, fakir ama cesur Sovyet askerlerinin tipik karakterlerini, akıcı ve sıradan bir dille yansıtmıştır. Bu şiirin bu denli güzel bir biçimde işleniş, yalnızca şairin şiirleri arasında değil belki de II. Dünya Savaşı yıllarında Başkurt Sovyet edebiyatının da en güzel örnekleri arasında sayılması gerekir.

Sovyet insanların savaştan sonra yeniden barış günlerine dönmesini, askerlerin vatanlarına kavuşmasını Mostay Kerim *Kaytıv* adlı şiiri kitabı ile en güzel biçimde yansıttı. Mostay Kerim'in savaştan sonra yazdığı şiirlerinde Başkurdistan'ın özgür ve barışçıl nefesi, edebi eser oluşturma özlemi duyulmaktadır. Şairin lirizminde vatana faydalı hizmetler yapmayı bir görev sayan insanların zengin ve içten hisleri hemen kendini göstermektedir.²¹

Sovyet halkının barışçı duyguları ve dünyanın düzeni için mücadelesi şairin, *Évropa-Aziya* adlı şiirinde daha da açık bir biçimde işlenmiştir. Aslında *Évropa-Aziya* adlı bu eser şiirden ziyade Başkurtların ve genelde Sovyet vatandaşlarının dünya hakkındaki görüşlerini yansıtan lirik bir hikayedir. Bu eserde dünyaya barışın getirilmesi yolundaki evrensel düşüncelerin yanı sıra Sovyet vatanının bütünlüğü gibi milli duyguları da dile getirmektedir.

Çeşitli halkların hayatı, halkların arasındaki dostluk duyguları, şairin 1956-1964 yılları arasında yazdığı *Vétnam Yazmaları*, *Kaştan Seske Atkan Yérze*, *Bolgar Defteré*, *Kabardin-Balkar Defteré* adlı eserlerinde daha geniş olarak ele alınmıştır.

²¹ M. Geynullin, G. Höseyenov, age., 201. s.

Mostay Kerim'in II. Dünya Savaşı'nın acılarını tasvir ettiği *Kara Hıvzar* adlı şiiri, felsefi karakterdeki doğu hikayelerine benzer. Bu tür şiirlerden başlayarak şairin epik ve bir sorunu adeta bir filozof olarak ele alması gibi özelliklerini şiirlerine yansıtması yıllar geçtikçe daha mükemmel hale gelmiştir.

Mostay Kerim'in geniş sosyal fikirler içeren şiirlerinin gücünün kendine has bir idealizm anlayışıyla yoğrulduğu şiirlerinden belli olmaktadır. Şair, o büyük fikirlerini ve zengin duygularını her zaman açık, anlamlı, sıradan bir dil ve eşsiz tasvirleri aracılığıyla verebilmeyi başarmıştır. Bu yüzden onun şiirleri okuyucuları tarafından çok beğenilmiş; hikayelerindeki anlatım gücü, merak unsurunu canlı tutması çok beğenilmiştir.

Mostay Kerim yalnızca şiir türünde değil başka edebiyat türlerinde de eserler vermiş bir isimdir. Onun dramlarından *Tuy Davam İte*, *Yañgız Kayın*, *Kız Urlav*, *Yırlanmagan Yır*, *Ay Totolgan Tönde*, *Salavat*, *Taşlama Uttı*, *Prometey!*, *Yeyevlé* *Mehmüt* adlı nefis eserleri izleyiciler tarafından yakından bilinmektedir. Sevilen nesir eserleri arasında *Bézzéñ Öyzöñ Yemé*, *Ös Tagan*, *Ozon-Ozak Bala Sak*, *Yarlıkav* gibi romanlarını ve *Vétнам Alıs Tügél* adlı seyahat yazılarını topladığı kitapları saymak mümkündür. *Kız Urlav* adlı komedisi, *Ay Totolgan Tönde*, *Taşlama Uttı*, *Prometey!* adlı tiyatro eserleri Moskova'da ve Rusya'nın bazı şehirlerindeki pek çok tiyatrodan sevilerek izlenmiştir.²²

Bunların dışında Mostay Kerim'in, eleştiri ve tercüme alanlarında da pek çok yazısı bulunmaktadır. *Küterélgen Koyaşka Karap*, *Agay-Énéler Turahında Hikeyeler* adındaki eleştiri yazılarından başka yabancı gazete ve dergi sayfalarında birçok makalesi basılmıştır. Kerim'in bu eserlerinde hem genel Sovyet edebiyatının hem de Başkurt edebiyatının sorunları ve çözüm yolları gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Mostay Kerim bu çok çeşitli edebi eserleri sayesinde geniş bir okuyucu ve izleyici kitlesinin beğenisini toplamıştır. Onun eserleri Başkurtların ruhi zenginliği, milli gururu olmuş ve olmaya da devam edecektir. Adı son dönem Başkurt edebiyat tarihine altın harflerle kazınan Kerim hakkında ünlü Rus şairi şöyle demektedir: "*Mostay Kerim, bizim çok milletli edebiyatın, dolayısıyla Rus edebiyatının da söz*

²² M. Geynullin, G. Höseyenov, age., 201-202. s.

ustaları tarafından oluşturulan temellerinin, zengin hazinesinin üzerine kendi vatandaşları tarafından önceden biriktirilen güzellikleri tecrübesinden geçirerek ekleyen bir kişidir.”²³

Mostay Kerim’in eserleri pek çok dile tercüme edilmiştir. Onun eserleri Rus, Ukraynaca, Tacikçe gibi yabancı dillerde; Tatar, Kazak, Kumuk gibi lehçelerde her biri ayrı birer kitap olarak basılmıştır. Birçok eseri de farklı ülkelerde yayınlanmıştır.

3.3. ŞAİR HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Yukarıda da belirttiğimiz üzere Mostay Kerim’in eserleri pek çok kitap ve dergide basılmıştır. Ayrıca onun belli dönemlerde yazdığı bir takım eserleri üzerine de çeşitli makaleler ve kitaplar yayınlanmıştır. Bu bölümde önce şairin çeşitli yerlerde yayımlanan eserler daha sonra eserlerini konu edinen yazılar kronolojik bir liste halinde verilecektir.

1. Şairin Yayımlanmış Eserleri:

Otryad Kuzgaldı, Şıgırzar (V. Nafıkov ile birlikte), Öfö, 1938, 76 s.

Yazgı Tavıştı, Şıgırzar, Öfö, 1941, 80 s.

Minéñ Atım, Şıgırzar, Öfö, 1943, 40 s.

Şıgırzar, Öfö, 1945, 38 s.

Kaytıv, Şıgırzar, Öfö, 1947, 71 s.

Şıgırzar hem Poemalar, Öfö, 1948, 212 s.

Şıgırzar, Kazan, 1948, 48 s.

Tsvetı na Kamne, Lirika, Ufa, 1949, 94 s.

Bézzéñ Öyzöñ Yemé, Povest, Öfö, 1951, 98 s.; 1953, 108 s.

Haylanma Eserzer, Şıgırzar, Poemalar, Pyésalar, Öfö, 1951, 336 s.

Yazgı Yer, Şıgırzar, Öfö, 1951, 47 s.

Padost Naşego Doma, Moskva, “Detgiz”, 1952, 1953, 1954.

Évropa – Aziya, Şıgırzar, Öfö, 1954, 56 s.

Veseniye Golosa, Stihi, Moskva, “Soveytskiy Pisatel”, 1954.

Druzya Şavkatova, Drama, Kiyév, “Mistetstvo”, 1954.

²³ M. Geynullin, G. Höseyénov, age., 202. s.

İzbrannoe, Ufa, 1955, 144 s.

Ya Rossiyni, Stih, "Pravda", 1956, 32 s.

Vietnam Alıs Tügél, Yul Yazmaları, Öfö, 1956, 88 s.

Şıgırzar hem Poemalar, Öfö, 1958, 250 s.

Lunnaya Doroga, Stih, M., "Detgiz", 1958, 110 s.

Stih i Poémı, M., "Goslitizdat", 1958, 223 s.

2. Yazar Hakkında Yapılmış Çalışmalar:

E. Çanış, Sovét Yelterénéñ Talanlı Yırsılı, "Oktyabr", 1948, No: 4.

E. Feyzi, Talanlı Lirik, "Sovét Edebiyatı", 1948, No: 8.

M. Dudin, Poeziya M. Karima, "Zvezda", 1949, No: 9.

V. Bahtin, Stih Başkırsıkogo Poeta, "Zvezda", 1949, No: 9.

V. Parfenov, Stih Mustaya Karima, "Oktyabr", 1950, No: 4.

P. Tufyakov, Stih M. Karima, "Oktyabr", 1950, No: 4

V. Pimenov, Ot "Odnokoy Berezi" k novoy jizni, "Teatr", 1952, No: 11.

G. Bassalıgo, "Padost Naşego Doma", "Oktyabr", 1952, No: 12.

G. Guliya, Povest Dlya Detey, "Literaturnaya Gazeta", 1952, 11 Dekabrya.

V. Tımov, Uspehi Başkırsıkoy Dramaturgin, "Drujva Naradov", 1953, No: 1.

A. Ahmetşın, Şavkatov i ego druzya, "Sovetskoye iskusstvo", 1953, 25 Fevralya.

B. Petrov, Drujba malenkih, "Uçitelskaya Gazeta", 1953, 15 Aprelya.

E. Gorodetskaya, Kinga, vospitıvayuşçaya internatsionalnoye çuvstvo v detyah, "Semya i škola", 1953, No: 4.

G. Höseyénov, Tormoş – ilham şişmehé, "Ezebi Başkırtostan", 1956, No: 2.

K. Ehmetyenov, "Kara hıvzar" hem şıgri nurzar, "Agizél", 1962, No: 7.

N. Rılenkov, Poeziya, mudrıh, i dobrıh razdumiy, "Literaturnaya Gazeta", 1964, 3 Noyabrya.

G. Höseyénov, Halık Şagırı Mostay Kerim, "Agizél", 1965, No: 1.

H. Tufan, Poeziya İremelé, "Kızıl Tañ", 1965, 10 Yanvar.

A. Hakimov, Strana yunosti, "İzvestiya", 1970, 18 İyulya.

A. Abdullin, Tselnost, "Komsomolskaya Pravda", 1970, 15 Sentyabr.

S. Kusimova, Mostay Kerim eserzeré respublika sehnelerénde, “Agizél”, 1971, No: 1.

V. İsençin, M. Kerim – hüz ostahı, Öfö, 1972, 110 s.

V. Korotiç, Mir Mustaya Karima, “Literaturnaya Rossiya”, 1972, 28 Aprelya.

G. Ramazanov, Poeziya duşevnoy Şchedrosti, mudroy zrelosti, “Ural”, 1972, No: 12.

G. Höseyénov, İllé ménen altmış arahı, “Agizél”, 1979, No: 10.

E. Bayanov, M. Kerimge – 60 yeş, “Kazan Utları”, 1979, No: 10.

N. Gorbaçev, “Ya dumı serdtsa v pesnu derrelu...”, “Sovetskaya Rossiya”, 1979, 20 Oktyabrya.

R. Şakur, Kostér drujbı, “Literaturnaya Rossiya”, 1979, 2 Noyabrya.

A. Halim, Hatka karşı hat yéberem, “Agizél”, 1983, No: 1.

Mustafa Öner, Başkurt Türkçesi Şiirinden Örnekler: Mostay Kerim, Türk Dili, sayı: 514, yıl: 1994.

4. METİN HAKKINDA

Bu bölümde Başkurt Türkçesi metinler üzerinde çalışırken metnin transkripsiyonu sırasında dikkat edilen esaslardan, tespit ettiğimiz gramerlik ses olaylarından, şairin üslubunun daha somut verileri olarak kabul edebileceğimiz metnin söz varlığından ve metinleri Türkiye Türkçesine aktarırken esas alınan prensiplerden bahsedeceğiz. Başkurt Türkçesinin oluşumu ve kabaca tarihi hakkında yukarıda bilgi verdiğimiz için tekrar değinilmeyecektir.

4.1. BAŞKURT TÜRKÇESİ METİN

Başkurt Türkleri 1930 yılına kadar Arap esaslı eski alfabeyi kullanmışlar ve daha sonra Türk kavimlerinin çoğu gibi Latin esaslı alfabeye geçmişlerdir. Bugünkü Başkurt alfabesi 1940’tan beri kullanıla gelen Kiril esaslı alfabedir.²⁴ Bizim çalışmamızda yararlandığımız metinler de “Mostay Kerim, Eserzer, Biş Tomda, Başkortostan Kitap Neşriyeté, Öfö, 1995, 416 s.” adlı kitapta yer alan Kiril harfli

²⁴ A. Bican Ercilasun, *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabetleri*, Ankara, 1990, VI-VII. s., 22. s.

metinlerdir. Kiril harfli bu metinlerin hangi şekilde transkribe edildiği ve kullanılan işaretler hakkında aşağıda detaylı bilgiler verilmiştir.

4.2.1. METİNLERİN TRANSKRİPSİYON ESASLARI HAKKINDA

Transkripsiyonda esas alınan bazı noktalara değinebilmek için Başkurtçada bugün var olan ve Türkiye Türkçesinden ayrılan seslere dikkat çekmek gerekmektedir. Burada yalnızca farklılık gösteren seslere ve kiril harfli metinlerin transkripsiyonu sırasında hangi işaretlerin kullanıldığına işaret edilecektir.

Başkurtça metinde *é* şeklinde işaret ettiğimiz hem Tat.'a hem de Başk.'da görülen bu ses ön damakta, düz ve yarı dar telaffuz edilen kısa bir ünlüdür. Dilcilik edebiyatında *kapalı e* olarak bilinen bu ses, Başk. ünlü sisteminde *ı* ünlüsünün ince sıradaki dengidir.²⁵ Kiril alfabesinde *e* şeklinde gösterilen bu ses söz içinde *é* şeklinde, söz başında olduğu zamanlarda ise Tat.'dan farklı olarak daima *yı* ve *yé* şeklinde transkribe edilmiştir.

Metinlerin transkripsiyonunda dikkati çeken bir diğer özellik de ikiz ünlü olduğu düşünülen seslerin imlasında ortaya çıkmaktadır. Metinlerde *ıy*, *iy* sesleri için *И*; *uv*, *üv* sesleri için ise *У* işaretleri kullanılmıştır. Bunların yanı sıra Rusça alıntı sözlerin imlasında kullanılan *ya*, *ye* (*Я*); *yu*, *yü* (*Ю*); *ts* (*Ц*) ve *şç* (*Щ*) sesleri için kullanılan işaretler de ikiz sesler için gösterilmiştir.

Patlayıcı ünsüzlerden *g* tonlusu, TT.'den farklı olarak Başkurt alfabesinde ön damakta oluşan ve arka damakta oluşan olmak üzere iki şekilde gösterilmektedir. Arka damak tonlusu olan *g* sesini transkribe ederken *ğ* (*Г*) ile, ön damak tonlusu olan *g* sesini ise TT.'deki gibi *g* (*Г*) şeklinde gösterdik. Aynı durum tonsuz *k* sesi için de geçerlidir. Başkurt alfabesinde *Š* ile gösterilen arka damak ünsüzünü *ķ* şeklinde, ön damak tonsuzu olan *Š* ise *k* şeklinde gösterilmiştir.

Yine arka damak ünsüzlerinden olan ve Başkurt alfabesinde *X* şeklinde gösterilen ve bizim *h* şeklinde transkribe ettiğimiz tonsuz ve sızıcı ünsüz, aslında

²⁵ Bu ses hakkında bkz. M. Öner, *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, 3. s.; Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1998, 57. s.

Arapça ve Farsça, nispeten de Rusça alıntı sözler vasıtasıyla dilde yerleşmiş olan bir sestir. Türkçe kökenli sözlerde ise söz ortasında *k*'nın sızıcılığıyla türemiştir.²⁶

TT.'de ağızlarda halen bulunan arka damak genizlisi *nazal n*, Başkurt alfabesinde **H** ile gösterilmiştir. Biz de busesi *ñ* şeklinde transkribe ettik.

Başkurt alfabesinin bazı pelték ve sızıcı seslerinin transkripsiyonu ise şu şekilde yapılmıştır: Dil ucunun dişler arasına temasıyla telaffuz edilen ve alt ve üst dişler arasına sesin sızacağı kadar bir boşluk bırakarak çıkarılan²⁷ bu seslerden *ş* ½ ile; *z* ise *Г* ile gösterilmiştir.

Metni transkribe ederken kullandığımız alfabeyi ve Başkurt alfabesini aşağıda tam olarak görmek mümkündür.

Transkripsiyon	Başk. Alfabeti	Transkripsiyon	Başk. Alfabeti
a	А а	m	М м
b	Б б	n	Н н
c	Ж ж	ñ	Ң ң
ç	Ч ч	o	О о
d	Д д	ö	Ө ө
e	Ә ә	p	П п
-é-, yí-, yé-	Е е	r	Р р
f	Ф ф	s	С с
g	Г г	ş	½ ½
ğ	Ғ ғ	ş	Ш ш
h	Һ һ	t	Т т
h	Х х	u	У у
ı	Ы ы	ü	Ү ү
i	И и	v	В в
j	Ж ж	y	Й й
k	К к	z	З з
k	Š š	z	Г г
l	Л л	ya-ye	Я я
yu-yü	Ю ю	ts	Ц ц*
şç	Щ щ*	é-	Э э

4.2.2. Metinlerin Dili Hakkında Genel Özellikler

Türk Lehçelerinin tasnifinde, Tatar, Kazak ve Kırgız Lehçeleri ile birlikte Kıpçak Türkçesi olarak adlandırılan grubun içinde yer alan Başkurt Lehçesinin ses

²⁶ M. Öner, *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, 10. s.

²⁷ M. Öner, *Başkurt Türkçesinden Metinler*, Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, VIII. C., İzmir, 1995, 74. s.

* Yalnız Rusça sözlerde bulunur.

* Yalnız Rusça sözlerde bulunur.

özelliklerini ses özelliklerini daha iyi ortaya koyabilmek amacıyla metinlerle bağlantılı olarak bazı gramerlik ses olaylarından bu kısımda bahsetmeyi uygun gördük.

Başkurt Türkçesine ses uyumları açısından baktığımızda, Türkçenin tarihi boyunca sağlam bir şekilde bağlı kaldığı *damak (kalınlık-incelik) uyumunun*, bu lehçede de çok sağlam bir biçimde devam etmiştir: *kanattarın, yeşlégémdey, kayındarzıñ, yarhıgandır, şavlavın* vb. Başkurtça alıntı sözlerde bile bu uyumu ileri derecede yapmıştır:²⁸ *yaza < ceza, yıhan < cihan, kelem < kalem, şefket < şefkat* vb.

Ünlülerdeki *dudak (düzlük-yuvarlaklık) uyumu* kök hecesindeki o ve ö ünlülerine bağlıdır: *bögön* “bugün”, *bögölöp* “bükülüp”, *törlö* “türlü”, *töştöm* “düştüm” vb. Örneklerde görüldüğü gibi eklerde dar ünlüler vardır ve bunlar dudak uyumuna girmiştir. Ancak içinde a / e gibi düz ünlü bulunan eklerde bu uyum devam etmez:²⁹ *bötönley, höygen, holkomdan, höyövzen, osonda* vb. Başkurtçada kök hecesindeki dar yuvarlak u / ü ünlüleri dudak uyumunu başlatmazlar: *huğıšta, kürheñ, üzéñe, ultırıp* vb.

4.2.2.1. SES ÖZELLİKLERİ

Metinlerin ses özelliklerinin tam olarak Başkurt Türkçesinin ses özellikleri olduğunu söylemek mümkündür. Metinlerde genel olarak şu ses özellikleri göze çarpmaktadır:

1. *y- > c-; c- > y- değişiklikleri* :Bugünkü Tatar Türkçesinin yazı diline esas olan ağızda, Eski Türkçedeki özellikle kök vokali dar olan sözlerin başındaki y sesi, ön damaktan diş-damağa doğru değişerek c olmuştur.³⁰ Tatar Türkçesi için düzensiz bir değişiklik olan bu durum, bugünkü Başkurt Türkçesi için söz konusu değildir. Hatta bunun tam tersi olarak alıntı sözlerin başındaki c’ler bile y’ye değişmiş; bu alıntı sözlerin c iç sesleri bile c > y değişikliğinin fonetik geçiti olan j sesine dönüşmüştür.³¹

²⁸ M. Öner, *Başkurt Türkçesinden Metinler*, 72. s.

²⁹ M. Öner, *agm.* 72. s.

³⁰ M. Öner, *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, 18. s.

³¹ Özkan Öztekten, *Şeyhzade Babıç’ın Şiirleri Giriş-Metinler-Dizin*, XC. s.

yıhan (< fars. cihan); yan (< fars. can); mejlés (< ar. meclis); sejde (< ar. secde)

2. $\text{ç} > s$ *değişikliği*: Bugünkü Başkurt yazı dilinin belirleyici özelliklerinden olan $\text{ç} > s$ *değişikliği*³² Mostay Kerim'in şiirlerinde de düzenli olarak tespit edilmiştir:

sak (< çak); sit (< çit); as- (< aç-); -gas / -ges (< -gaç / -geç)

3. $s > h$ *değişikliği*: Bugünkü Başkurt yazı dilinde, tarihi yazı diline göre, söz ve hece başındaki s 'ler h 'ye değişmiştir. ³³Bu değişim metinlerde şu şekilde tesğit edilmiştir:

hin (< sin); hüz (< süz); hat- (< sat-); -hın / -hén (< -sın / -sén)

4. $-s > -ş$ *değişikliği*: Bugünkü Başkurt yazı dilinde, söz ve hece sonundaki s 'ler $ş$ 'ye değişmiştir.³⁴ Bu değişiklik incelediğimiz metinlerde düzenli olarak görülmektedir:

aş- (< as-); alış (< alıs); aş (< as); işké (< iské)

5. $z > \text{ž}$ *değişikliği*: Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesindeki z konsonantları, Başkurt yazı dilinde peltekleşerek ž olmuştur:

zur (< zur); hüz (< hüz); tigéz (< tigéz)

6. *Benzeşmeler (Asimilasyonlar)*: Başkurt Türkçesinde ileri benzeşmenin (progressiv assimilation) basit örneklerini aslında ünsüz uyumu göstermektedir: ³⁵ *ķaytķas, tōšten, atķan, tınıslıķtay* vb. Bu basit benzeşmede ünsüzler arasında sedalı-sedasız uyumu esastır. Başkurt Türkçesinde ünsüzler sadece seda bakımından değil aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi teşekkül noktaları bakımından da benzeşmeye girebilirler.

Sonunda n ünsüzü ve ünlü bulunduran sözler, uzaklaşma hali (ablatif) -dan / -den ekinde $d > n$ değişmesine sebep olur:

³² M. Öner, *Başkurt Türkçesinden Metinler*, 73., 74. s.

³³ Johannes Benzing, *agy.*, 95. s.

³⁴ J. Benzing, *agy.*; M. Öner, *agy.*

³⁵ M. Öner, *agm*, 76. s.

donya-dan > donyanan “dünyadan”
aldı-dan > aldınan “önünden”
kanatı-dan > kanatınan “kanadından”
évropa-dan > évropanan “avrupadan”
moron-dan > moronnan “burundan”

Ünlüyle biten fiillerden sonra görülen geçmiş zaman çekimi ekinde d > n değişimi olur:

i-dé > iné “idi”
başla-dım > başlanım “başladım”
éşle-dém > éşleném “çalıştım”
yuğalma-dı > yuğalmanı “kaybolmadı”
kuyma-dı > kuymanı “bırakmadı”

Ünlüyle biten sözlerden sonra, bulunma hali eki (datif) -da / -de ile bağlama edatı da / de ünsüzlerinde d > l değişimi olur:

kaḫha da > kaḫha la	oya-da > oyala
tıṣtı da > tıṣtı la	dnyépro-da > dnyéprola
ḫıymıllattı da > ḫıymıllattı la	ḫala-da > ḫalala

Söz sonunda v, r, y ünsüzleri varken d ünsüzüyle başlayan ekte d > z değişimi olur:

ḫar-da > ḫarza	aralar-dan > aralarzan
tav-da > tavza	anttar buy-dan > buyzan
ay-da > ayza	osḫondar-dan > osḫondarzan
hıv-day > hıvzay	tav-day > tavzay

Söz sonunda p, t, s, ṣ, ṣ, k, ḫ ünsüzleri varken l ünsüzüyle başlayan ekte l > t değişimi olur: ³⁶

yapraḫ-lar > yapraḫtar	Ġaşıḫ-lar > Ġaşıḫtar
At-lar > attar	ġazap-lar > ġazaptar
Aġaṣ-lar > aġaṣtar	botaq-lar > botaqtar
Ant-lar > anttar	Yazmıṣ-lar > yazmıṣtar

Söz sonunda m, z, l, n, ñ, j ünsüzleri varken l ünsüzüyle başlayan ekte l > d değişimi olur:

³⁶ Nicholas Poppe, *Baskir Manual*, The Hague, 1962, 23. s.

azaşkan-lar > azaşkandar
yul-lar > yuldar
Qayın-lar > Qayındar

Moñ-lar > moñdar
şom-lar > şomdar
avıl-lar > avıldar

Söz sonunda *v, z, r, y* ünsüzleri varken *l* ünsüzüyle başlayan ekte *l > z* değişimi olur:

tav-lar > tavzar
bulır-lar > bulırzar
yar-lar > yarzar

kız-lar > kızzar
haray-lar > harayzar
ay-lar > ayzar

Söz sonunda *p, f, t, s, ş, k, q* ünsüzleri *n* ünsüzüyle başlayan ekte *n > t; j, m, l, n, ñ* ünsüzleri *n > d; v, z, r, y* ünsüzleri ise *n > z* değişimlerine sebep olur:³⁷

Küp-né > küpté
işégéñ-né > işégéñdé
yen-né > yendé
döröşlök-nö > döröşlökto

sik-né > sikté
yétém-né > yétémdé
üzém-né > üzémdé
ses-néñ > sestéñ

4.3. TÜRKİYE TÜRKÇESİ METİNLER

4.3.1. METİNLERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMASINDA ESAS ALINAN PRENSİPLER

İnsan-varlık ilişkisi değişkendir. Bu değişkenlik, gerçekleştiği yer ve zamanın insanların varlığı sembolleştirmede kullandıkları işaretler sistemine, yani dillerine de yansır ve tabîi bu değişmeler, dillerin hem ses hem anlam yapılarında ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki dillerin anlam yapıları, aynı zaman ve aynı coğrafyanın konuşucuları arasında bile, kişiden kişiye farklı çağrışım alanlarına sahiptir. Ses yapılarıyla asla durağan olmayan dilleri kullanma ve seslendirme alışkanlıklarındaki çeşitlilik, yazı dili terbiyesinin birleştiriciliğinden uzak kalınan yer ve zamanlarda daha da zengindir.³⁸ Bu bilgilerin ışığında yüzyıllarca Rus kültürünün ve dilinin etkisinde kalan, bunun yanı sıra bazı siyasi nedenlerin de etkisi ile asırlarca yazı diline kavuşamamış ve ancak XIX. yüzyılda edebi bir dile kavuşan Başkurt Türkçesi'nin ses, anlam ve söz dizimindeki değişiklikler daha iyi anlaşılmaktadır.

³⁷ N. Poppe, *agy.*, 23. s.

³⁸ Günay Karaağaç, *Eski Türkçede "-ş/-ş-, -l/-l- > y" Nöbetleşmeli Kök Alamorfları*, Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996, Ankara, 1999, 593-599. s.

Burada ele alınan metinlerin Başkurt Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılması işleminde genel olarak karşılaşılan zorluk, söz dizimi ve kelime kadrosu bağlamında ortaya çıkan farklılıklardan kaynaklanmıştır. Aslında çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türkçe göz önüne alındığında bu tür farklılaşmaların iki lehçe arasında çok da yadırganan bir durum olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bahsettiğimiz bu farklılıklar Türkçenin söz dizimine aykırı bir nitelik taşımamaktadır. Her ne kadar söa diziminde ortaya çıkan ayrılıklar metinlerin aktarılmasında dilin sınırlarını zorlasa da biz, mümkün olduğu kadar metne sadık kalmaya ve bunları şiir ahenginden de koparmamaya çalıştık.

Bazı şiirlerde deyim ve atasözleri gibi Başkurt kültürünü birebir yansıtan kalıp ifadeler de rastlanılmıştır. Bunlar da yine anlamı bozulmadan, mecaz ifadelerle bağlı kalarak aktarılmaya ve yer yer Türkiye Türkçesindeki karşılıklarına uyarlanmaya çalışılmıştır.

Bütün bunların ötesinde zengin bir söz varlığı olan, Başkurtların ünlü şairi Mostay Kerim'in bu zenginliklerini, düşünce dünyasını, şiirlerindeki ahengi bozmadan aktarmanın imkanları içinde yansıtmaya çalıştık.

KAYNAKLAR

Kitaplar-Makaleler:

- Ahmerov, K.Z., *Kratkiyoçerk grammatiki başkirskogo yazıka*: Başkirsko – Russkiy Slovar, Moskova, 1958.
- Ahmet Bican Ercilasun, *Örneklerle Bugünkü Türk Alfableri*, Ankara, 1990
- ———— *Başkurt Türkçesinin Kısa Grameri*: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü (Kılavuz Kitap) I, Ankara, 1991, 1035-1046. s.
- Ahmet Caferoğlu, *Türk Kavimleri*, İstanbul 1988
- Ahmet Temir, *Kuzey Türkleri-İdil-Ural ve Yöresi*, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976
- Akdes Nimet Kurat, *Altın Ordu Devleti*, Türk Dünyası El Kitabı, TKAE yay. Ankara, 1992
- Arat, R.R., *Türk Şivelerinin Tasnifi*: Makaleler, I. C., (Haz. O.F. Sertkaya), Ankara, 1987.
- Başkurdistan Kitap Neşriyatı, *Mostay Kerim – Eserzer*, II cilt, Ufa, 1995
- Benzing, J., “*Das Baschkirische*”, *Philologiae Turcicae Fundamenta*, Wiesbaden, 1959, 421-434. s.
- D. Hrénkov, *M. Karim*, Moskova, 1963, 104 s.
- Dmitriyev, N.K., *Başkört tēlēnēn grammatikahı*, Öfö “Başgosizdat” 1950.
- ————, *Etedu sur la phonetique bachkire*: *Journal Asiatique*, T. 210, Avril – Juin, 1927.
- Geynullin, M. – Höseyénov, G., *Sovét Başkörtostanı Yazıvsıları*, Öfö, 1988.
- Günay Karaağaç, *Eski Türkçede “-ş/-ş-, -l/-l- > y” Nöbetleşmeli Kök Alamorfları*, Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996, Ankara, 1999
- Harisov, Ehnef, *Başkört Halkınıñ Ezebi Mirası (XVIII.-XIX. bıvattar)* Öfö, 1965.
- Hatice Şirin, *Etnolingüistik Açıdan Bulgar-Çuvaş ve Bulgar-Tatar Teorilerinin Bugünkü Durumu*, Uluslararası Volga-Ural Çalıştay, Bilkent Üniversitesi-Ankara, 20-21 Şubat 2004
- İşbirzin, E.F. – Gelevédinov, İ.G. – Halikova, R., H., *Başkört Ezebi Tēlēnēn Tarihi*, Öfö, 1993.
- Johannes Benzing, *Başkurt Türkçesi*, Çev.: Mustafa Argunşah, Türk Dünyası Araştırmaları, 95. s., Nisan 1995
- Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1998
- Mustafa Öner, *Başkurt Türkçesinden Metinler*, Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, VIII. C., İzmir, 1995
- ———— *Muhtar Evezov’un Jetim Hikayesinde Dil - Söz Dökümü Üzerine Yorumlar-*, E.Ü. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi IX. Cilt, İzmir, 1998, 27-80.s.
- ———— *Bugünkü Kıpçak Türkçesi (Tatar, Kazak ve Kırgız Lehçeleri Karşılaştırmalı Grameri)*, Ankara, 1998
- ———— *Başkurt Türkçesi Şiirinden Örnekler: Mostay Kerim*, Türk Dili, sayı: 514, yıl: 1994
- Nicholas Poppe, *Baskir Manual*, The Hague, 1962
- Özkan Öztekten, *Şeyhzade Babiç’in Şiirleri Giriş-Metinler-Dizin*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir 2002

- ————— “Tatar-Başkurt Meselesi”nin Bir Sonucu Olarak “Başkurtça”, Uluslararası Volga-Ural Çalıştayı, Bilkent Üniversitesi-Ankara, 20-21 Şubat 2004
- Pröhle, V., *Baskir Nyelvtanulmanyok*: Keleti Szemle IV C., Budapest, 1903, 194.-214. s.
- Pröhle, W., *Baschkirische Volkslieder*: Keleti Szemle, VI C., Budapest, 1905, 12.-26. s.
- Rafail Mostafin ve Reis Dautov, *Repressiya Kurbanı Tatar Yazarları*, Akt.: M. Öner, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, sayı: 3, Bahar – 1997
- Ramazan Şeşen, *İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, TKAE yay., Ankara, 1998
- S. Kusimova, *Mostay Kerim eserzeré respublika sehnelerénde*, “Agizél”, 1971, No:1
- Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, *Başkurt Edebiyatı*, 29. c., Ankara, 2004
- T. Kilmuhametov, *Dramaturgiya Mustaya Karima*, Ufa, 1979, 221 s.
- Uraksin, Z.F. – İşbayev, K.G., *Hezergé Başkort Télé, Pedagogiya institutiniñ başlangıs klastar fakulteté studenttarı ösön deréslék*, Öfö, 1986.
- V. Korotıç, *Mir Mustaya Karima* “Literaturnaya Rossiya”, 1972, 28 Nisan.
- V. Psençin, *M. Kerim – Hüz Ostahı*, Ufa, 1972, 110 s.
- Yahya Abdullin, *Çözülmemiş Dügümler (Tatar-Başkurt Meselesi Hakkında)*, Akt: Mustafa Öner, Türk Dünyası Araştırmaları, 76.C.
- Yuldaşev, A.A., *Başkirskiy Yazık*: Yazıkı Naradov SSSR, Tyurskie Yazıkı, Moskova, 1966, 173.-193. s.
- —————, *Orfografiya başkirskogo yazıka*: Orfografii Tyurskih Literaturnih Yazıkov SSSR, Moskova, 1973.
- Zeki Velidi Togan, *Başkırt*, İslam Ansiklopedisi, 2. C., İstanbul, 1979
- Zinnetullina, H. – Harisov, E., *Başkort Ezebiyeté*, Öfö, 1966.
- Zsuzsa K., *Mai Török Nyelvek – I*, Bevezetes, Budapest, 1976.

Sözlükler:

- Tatar Télénéñ Añlatmalı Süzlégé, I-III, Kazan, 1977-1981.
- Russko – Başkirskiy Slovar, Moskova, 1964
- Başkort Télénéñ Hüzlégé I-II, Meskev, 1993.
- Türkçe Sözlük, 2 c., TDK yay., Ankara, 1998.
- Büyük Rusça-Türkçe Sözlük, Multilingual yay., İstanbul, 1996.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2 c., Kültür Bakanlığı yay., Ankara.

II. BAŞKURT TÜRKCESİ METİN

Tulķındar

Aprél kisé zenger perze tarttı,
Tön hıyındı İzél biténe,
Aķhıl ayzıñ tonok nurzarıman
Kömöşlenép tılķın hikére.

Min kemele
Şayan tulķındarızñ
Hikéréşévén qarap baramın.
— İşkeksé duş!
Yarzar ménen bézzéñ aranı.

Yazǵı İzél bötörölöp aǵa,
Tulķın kemebézge üréle,
Qanattarın qaķķan şul tulķındar
Yeşlégémdey matur küréne.
1936

Köz

Tımıķ kül buyzarın oya itken
Öyrekter ze kitté alışķa,
Huşlaştılar böǵön ular ménen
Bérge üşken hılıv qa mıştar.

Köz qoyaşı yöze zeñgerkükte,
Şayan yélder uynap üteler,
Suķlı şel yabıǵan kayındarızñ
Harı şel suķtarın hüteler.

Öy aldında yañǵız kart tiregém
Huñǵı yapaķtarın qaķha la,
Tormoşta yaz —
Sirén aǵastarı
Seske ata kévék baķsala...
1936

Diñgéz Yarında Puşkin Hüreténe

Hul qulın qaķ qaya taşķa térep,
Tulķındarǵa téklep küzzerén,
Elle indé azatlıķtı şaǵır
Diñgéz davılınan ézlené?
Şaǵır tora téke yarǵa başıp,

Görür başı tüben éyélgen.
Uylağandır şunda:
... Belki, tizzen
Tañda atır indé ilémde.
Azatlıqtı hağınıp, aşkıñandır
Tulķındarzı yuldaş itérge,
Yarhığandır şağır yöregé
Tınsıv yarzı taşlap kitérge.
Ul kitmegen. Yarza başıp qalğan,
Qulı ménen taşqa térelép,
Hem küzetken tulķın şavlavın,
Diñgéz buşlıǵına tékelép
1937

Ayrıılıv

Könbayışqa yaqınlaşkan qoyaş
Miñe huza huñǵı nurzarın,
Yélder...
Yeygé yélder tulķınlata
Qarşımdaǵı qayın urmanın.
Qarap qaldım,
“Don... don...” sañ qağıldı,
Tégérmester taqmaq başlanı,
Eñ, zémlémér,
Alış saqrımdarıñ
Aralarǵa qolas taşlanı.
Ul yeşéndé,
E min qarap qaldım,
Baqsa qoymahına höyelép,
Lekin ħister, yarhıv ħister kitté
Unıñ vagonına éyerép.
Başım avır, muyın saq böğölmey,
Qatı hağış tırnay küñéldé.
Kitévémé kıyın, ozatıv mı? —
Eyt, handuǵas,
Tınış tügélme?
Avır uyzar baştı küñélémdé,
Avır uyzar miné taldırzı.
Hızlaması, yörek!
Ul bit miñe tatlı übévén de,
Qaynar höyövéñ de qaldırzı.
Ul alışqa kitté,
Kiñ kırzargá
Bérge üşken şavlı qalanan,
Hağınham da tüzem,

Sönki uniñ
Tormoş yulı şunda qarağan.
Bilép toror irkem yöregémdéñ
Başqalarga yat bér ölmön,
Hem qaytır ul,
E huñ ul sağında
Üte tatlı bulır küréşév...
1938

Tuqayğa

Yaqtı könge sıgıp almay
Kümélép qalğan şahtér şikéllé,
Höygen monologın höylep bötmey
Tıñp qalğan aktér şikéllé,
Ağıvlangan tınsıv qarañgıla
Yanıp bötmey hüngen şem kévék
Tıştı la ul, tındı yeş yégét.

Yazğı kırav yapraqtarın börges,
Qapıl gına şıñgen göl kévék,
İşkeléktéñ tınsıv havahında
Tını bötpö üldé yeş yégét.

Béz, davıldar bulıp, kügébézzé
Qara bolottarzan tazarttık,
Béz – ikénsé tuğan –
Yérébézzé
İşkelékten hıvıp yañırttık.

Tuqay yırı bézzéñ ménen kildé,
Yırı yalqın uniñ böğön de,
Tuqay... Ul bit bézzéñ yaqtı yondoş
Poéziyanıñ ayaz kügünde.
1938

Bérénsé Tamsılar (Fétan)

Kön buyı tın torğan havala
Qaralıp bolottar qabara,
Tübenden, şavlaşıp, görleşép,
Ütteler bér törköm qarğalar.

Qoyaş ta borkensék yabındı,
Öyzerze tezreler yabıldı,

Turgayım oyanan sıktı la
Qomloqta yiviniy qagındı.

Yel bögön, hebersé şikellé,
Yamgırzıñ huş eşen kiltérzé,
Şunda uq yapraqtar biténe
Bérénsé tamsılar hikérzé.
1938

Qış Kilges

Alısta urman,
Urmanda toman.
Yérzé qaplağan
Aq mamıq yurğan.

Tısta yel öre,
Qarzi hépére,
Min öyze toram
Halkıñğa küre.

Tısta ata qaz.
Ul, méşkén, boyoq.
— Esey, niñe umıñ
Bér ayağı yuq?
1938

Kil İndé

Sıyırısıgım, qomsoğom,
Hezér bında qış tügél,
Maturım, hin kil indé,
Oyoñ ölgörzö bögön.

Tezreleré uyılğan,
Al, zeñgerge buyalğan,
Sıyırısıgım, hinéñ ösön
Qunır tal da quyılğan.

Qanattarıñdı yélpép,
Aşıl hayraviñ hirpép,
Sıyırısıgım, kil indé,
Oyoñ ölgörzö bögön.
1938

Duŝtıñ Ülemé

Komsomollık bilétimdi
Qulıma alğan hayın,
Hetérleyém fronttaŝtıñ
Bilétka tamğan qanın.
... Taşlı yarın yıvıp aqqan
Bolğanan alış tügel
Qaynar pulyanan kişéldé
Ul yété yeşlék gümér.
Sentyabrızéñ talgın yéllé
Kügélyém kisé iné,
Qanlı kevzege tékelép,
Frontoviktar baş éyzé.
Ul, avır huvlap, tüşénen
Komsobilétın aldı,
Hem bilétınıñ tışına
Teñke bulıp qan tamdı.
Közgö yapraqtar şikéllé
Kipken, helhéz irénén
Tın gına kıymıllattı la
Bézge huzı bilétın:
— Télegém hézzéñ yörekte,
Namısım üzém ménen,
Ülem ösön yeşemeném,
E yeşev ösön ülem...
1938

Tön Turahında Uy

1

Ay yöz tüben yatıp yérzé küzley,
Uramdarga tınlıq tarala,
Toyğolarğa tulı hoquq birép,
Tön qararga sıqtım qalağa.

Bına asfalt, bağanalar, uttar...
Mın ularzıñ bér yeş hujahı,
Mın ulı bıl yérzéñ, her öy ménen
Qosaqlaşıp kile uzahım.

Tön. Sirénder kerpék asır ösön
Yoqomhorap tañdı köteler.
E topolder qala haqındağı
Hikeyetté heber iteler.

2

“Bil – tormoşhoz kıragay urman bulğan,
Tik bōrkōtter kıyan avlağan.
İzél iñrep aqqan, hem kıyındar
Qanattarın yeyép şavlağan.

Yıldar şulay talgın huzılğandar,
Qıstar yañı yazzar kiltérgeñ,
Kéşé tigen bik zur arhitéktor
Bil tavzarza qala kütergeñ.

Lekin bında kéşélékke – törmе,
Aqıllarğa – sıñlı manara,
Avır bıgav bulğan kıyıvlıqqa.
Kevzelerge – yélpé bağana”.

3

Tōn. Tınlıqqa héñép bil urında
Monaşqalar gimnı huzılğan,
Şunday töndō başkort arqahınan
Qamsı ürérge kıyış huyılğan.

Tōn. Bınday tōn, belki, küzlegendér
Bil yérzerze Lénin atlavın.
Tōn. Bil tōnder hetérlete miñe
Çapay tuptarınıñ şartlavıñ.

4

Min yoqohoz hataşıvzan aynıp,
May tōnō hem Öfō hakkında,
Yeşev kévék tatlı uyğa sumıp,
Başıp toram uram satında.

Helhézlenép alış yondoş hüne,
Ayzan huñğı nurzar tügéle,
Qızıl diñgéz bulıp, tañ yeyéle
Réspublika hem qala kügéne.
1939

Tıvğan Yérze

1

Hağınv hisé, miñe qanat quyıp,
Alış yérze yaqın ittérze,
Min avılğa qayttım,
Tıvğan yérge,
Küléne qaytqan aqkoş şikéllé.
Uzğan gümér töslö borolma yul,
Kükhéllengen tavzar tulqındı,
Harı okyéan – béşken başaq yésé,
Quyı urman, Ubır upqını...
Esey qulı kévék yaqın miñe,
Tanış binda miñe her kıvaq,
Bıl yérzerze avnap, kösök hımaq,
Gemhéz ütté minéñ bala saq.

2

Qomdan uzğan yılan éze kévék,
Başızarızı yırıp, yul kile.
Yul buyında
Urman ügeyhétken
Yapa-yañğız qayın éyéle.
Hetérleyém, qoyaşlı köz iné
Min avıldan kitken sağımda,
Ükhéy-ükhéy, esey ozata kildé,
Béz tuqtanıq qayın yanında.
Külegeler yaptı unıñ yözön,
Qoyaş indé şul saq bolotqa,
Yeşke quşıp üpté küzzerémdé:
— Behetlé bul, bézzé onotma...
Yavlıq oson seynep qaldı esey,
Qart qayınga halıp bélegén,
Min – taş begér,
Şul saq añlamanım
Uln höygen ese yöregén.
Gemhéz atlap kittém...
Bögön tağı tıvğan qırzarımdıñ
Tuprağına başıp kilem min,
Lekin indé donya maturlıgın,
Tormoş miñnetterén bélem min.

Hağınv hisé miñe kanat kuyzı,
 Yaqtı uyzar ozata barzılar,
 Bına hezér
 Bér oyala üşken
 İşké duştar karşı aldılar.
 Atay –
 Haman ata arıslan ul,
 Başkan yérze taştı ilata,
 Esey –
 Evelgése
 Kayğının da,
 Şatlığın da yeşke sılata.
 Kayğı yeşé esé, ul yeş kibér,
 Min kayttım bit, esey, ul kitér.
 Şatlık yeşén tıyma tamğanda.
 Tatlı yeş ul, saf ul, ısıq hımaq,
 E ısıq töşe ayaz tañdarza.
 1939

Yır

Sébér tigézlégé buylap
 Kotorzo buran
 Yıldarıñ yéñévlé itép,
 Ütté partizan.
 Ütté partizan? tayğanı,
 Aşıp vintovka,
 Boyokmanı yeş partizan,
 Taşlandı utқа
 Kisté otryad Baykaldı –
 Yul buldı ozon.
 Yarattı şunda partizan
 Bér büret kızın.
 Ülémge le, yéñévge le
 Béрге kildéler,
 Huñğı hınık ikmekte le
 İkev büldéler.
 Tazartқas samurayzarzan
 Bıl izgé yérzé,
 Ul yaқın itté üzéne
 Alış Sébérzé.
 Başta hağındı Uralın,
 Unan éyeleşté,
 Höyzö zeñger Baykaldı hem

Hiliv keleşté.
1939

İşkê yıldın iştelégé itép,
Duştar miñe bukét kiltérzé,
Bizéklé iné, kisérgen ħis töşlö,
Yanıp ħungen könder şikéllé.
Dékabrze yaz gölderén totop,
Yeşlék kérzé kölöp işekten,
Hem ħanatlı duşlık ħörmeténe
Bér az şavlı maħtav işetem.
Şiñmeş göldö töröp ħisterge,
Vegeze item yörek duştarğa:
Yeşev – ijad,
İjad – yeşev temé,
Min ijadım ösön yanırımın,
Aséyévtar? İzél bulıp taşha,
Min Dim bulıp ħuşılıp ağırımın.
Öy aldında tön ħuyıra haman,
Ķar ħoyola kükté tomalap,
E héz
Bayram öştelénéñ artına
Ultırığız, duştar,
Ozamaş,
İşkê yıldın ħuñğı minuttarın,
Gimi uynap, Meskev ozatır,
Hoħlandırğıs eşter vegeze itép,
Kiñ mayzanga sığır yeş batır.
Béz ħotlayıħ tıvır yañı tañdı.
Tañda tıvır ħézmet uldarın,
Hem arnayıħ Vatan esebézge
Tevgé boħaldarzıñ sıñlavın.
1939

Taň Iné (Ballada)

Yazğı ħalkınsa taň iné,
Ayaz iné kük yözö,
Ay kömöş teñkeler söyözö,
Alış buşlıħta aħarıp
Balkını taň yondozo.

Karşımda uşak yapraqtarı
Talğın ğına saba kul,
Kara taşma şikéllé yul
Huzıla. E yar aştında
Toman borköy tıms kül.

Min yulsı. Tıvğan yérémdéñ
May tañına hoqlanıp,
Yébek tézgenémdé kağıp,
Ürép argımaqtıñ yalın,
Tın kilem, uyğa talıp.

Kapıl işetem, yanımda
Yeş kınıstar baş kaqtı.
Şul vaqt yalan ayaklı,
Kurkınsı, tuzılğan seslé
Bér şevlé külge yattı.

Ul barı yoğa küldekten,
Tik şel halğan iñéne,
(Hoqlandım néske biléne)
E üzé, şaşқан şikéllé,
Tar huqmaqñan yügére.

Kém huñ bıl?
Elle ayzağı Zöhre kız.
Kaldırıp par künegén,
Şelge töröp ay bülegén,
Töşkenmé yérge, irékke,
Ézlep höygen siberén?

Elle beğéthéz hıv kıızı,
Sesén tuzzırıp şulay,
Uurlanğan tarağın yullay,
Tilérép tik bér yañğızı,
Yügerép küldé buylay?

Belki,
İşértkés übévzé tatıp,
Tevgé yéméş ölgörges,
Hem yalğan möhebbet hünges,
Uurlanğan namış tapalıp,
Yöregén oyat kümges,
Ömötö hüngen yeş ese,
Yarhınıp huñğı kabat,
Küldéñ terenlégén qarap

Yöröyzör. Bına ul ülér,
Şahit min hem argımağ.

Tañ yaqtıhına törönöp,
Haman alğa yügére.
Ozon sesteré hibéle,
Yérge ısın yeşev kilgende,
Ul hıvğa töşöp üle.
Yuq, yuq, ul ülmeşke téyéş:
Şunday güzel külderzé,
Baqsahındağı gölderzé,
Yañı behet kiltérvésé
Tañdarzı hem könderzé
Ul taşlap kitmeşke téyéş...

Nisék bitaraf qalam?
Min ul maturzı qotqaram –
Argımaqtı kiré borop,
Qızziñ artınan sabam.

Min unı kıvıp yétem de:
— Héz minen qurqmağız, – tiym, –
Saf hıvzı bolgatmağız,
Altından kıybat gümérzé
Héz ubıp yuğaltmağız...

Tınıslangız, hılıvım,
Qeherlé asıv bötör.
Zeherlé ernévzer ütér,
Şomlo uyzar taşlap kitér –
Tañ artında yaqtı kön.

Başta hişkendé kızıkay,
Oyaldı, gejeplendé,
Kükregén şelene törzö,
Siñırlı küzzerén téklep,
Qarap torzo la köldö:

— Héz nime höyleyhégézzér,
Min, yégét, añlamaymın,
Tik min ülérge kilmeném,
Kisérégéz... Min aşığıs...
Héz osrar tip bélmeném.

Gefuv itégéz, yégétkey,
Höyleşérge vaqıt tar,

Éşley torğan zur eşém bar...
Min borsoldom: “Matur kız, hin
Kayza bılay? Eyt, zinhar!”

Sérlé kız başta üzénéñ
Baqsası ikenén eytté.
E unan kayza barıvın
Aşığın höylep kitté:

— Uyanham, tañ halkın...
Bögön kırav töşesek,
Yeşelse baksam bötesek,
Eger öyölgen halamdı
Kilép tötön itmehek.
1939

Balalık

Zeñger kolonnalar bulıp,
Baraban қағıp,
Kolhoz uramdarı buylap
Uzğan balalık,
Kostérli dozor tónderé,
Tevgé hıyaldar,
Tativ gaile, ekiyet bulıp
Yeşelgen yıldar,
Héz kaldırığız yörekte
Yaqtı iştélék,
Hézge yır ménen burıslı
Yırlavısı yeşlék.
Başka kolonnala üte
Şul uq balalık,
Bézzéñ kulda yélbérzegen
Bayraqtı alıp.
Min hézze kürem üzémdé,
Behtlé toqom,
Sönki haqlap kilehégez
Isın yeşev utın!
1940

Yazğı Taviştar

Tanış moñdoñ, belki, méñénsé қат
Yañğıravı bulır oşo yır,
Tik bélem,
Ul yazğı opérağa

Bér ariya bulıp kuşılır.
Küñél yazğı höye şunıñ ösön –
Ul ör-yañı yeşev uyata,
Yeş böröler şartlap yapraq bula,
Hem kekükke yañı moñ qayta.
Yeşev beñétén yırazına qoyop,
Qoştar oya üre kıvaqta,
Qar hıvzarı aqqas, tav biténe
Inyı seske kile qunaqqa.
Yaratam min kümek hüzmet yazın,
Qımız kévék temlé havahın,
Yérge yılı yamğır hibelegen
Bolottarziñ altın qanatın.
Yeşlek birgen her bér yörek ménen
Urtaqlaşam küñélém şatlıgın:
O, kügersén, hinéñ möhebbetke
Yaz gölleré birhén saflıgın!
Tanış moñdoñ, belki, méñénsé qat
Tik bélem,
Ul yazğı opérağa
Bér ariya bulıp kuşılır.
1940

Alışta Kalğan Ézzer

Agizél yarında taş tora. M. Gafuri bıl taş érgehéne
başıp, “Öfö seğreleré”n küzetérge yaratқан.

Yar taşına kilem köz hayın:
Ye yéllenép yamğır hibéle,
Ye qarañğı tımık tön bula,
Ye ay nurı töşe İzélge,
Yar taşına kilem köz hayın.

Bında torğan şağir yañğızı,
Küñél kügén qayğı qaplaha,
Yır davılı qupha yörekte,
Ye donyahın onotop şatlanha,
Bında torğan şağir yañğızı.

İzél şahit, İzél, saya İzél –
Şunday minuttarza qoyolğan
Oşo yar taşına uyılğan.
İzél şahit, İzél, saya İzél.

Basıp torğan taşқа tayanıp,
Bıl İzéldey teren, mul gümér,

Írkén dala huzıla alıŝka,
Ul, dalağa tiñdeŝ kiñ küñél,
Başıp torğan taşka tayanıp.

Min ézzerén ézlep ŝağırzıñ,
Başmam mı tip qatı hağıştı,
İŝete almam mı tip şul yérze
İndé qabatlanmaş taviŝtı,
Min ézzerén ézlep ŝağırzıñ,
Yar taşına kilem köz hayın.

Ye yéllenép yamğır hibéle,
Ye qarañğı tımık tön bula,
Ye ay nurı töşe İzélge,
Yar taşına kilem köz hayın.
1940

Osraşırzır (Özöktör)

Kém duŝlığı ösön heykel iken
Alléyala üşken par qayın?
Toyğolarğa yalqın birévséné
Osrattım min şunda kön hayın.
Bıl bér qatlı yeŝlék yanvımı?
Hister dulavımı?
Yuq, tügel.
Ul kübelek bulha,
Qunır ösön
Min göl bulır iném,
Eyé, göl.
Ul kürmehe, yotolam,
Ul qaraha,
İrékhézzen sitke borola baş,
Nindey zur yalqındı hündéresek,
Eger bozlo bulha ul qarash.
Unı uylav behetén ultérév
Az mı ükénés, gazap kiltérér?!

Kük siténde béŝken miles töŝö;
Kön şav-ŝıvın yota tın uram;
Uzğan minuttarğa hisap birép,
Min bülmele yañğız ultıram.
Elle kötem şulay yaqınımdı?

Yakınımdı elle ozattım?
Bérénsé qat uyzar totqono min,
Aq, üzémdé, aqırı, yuğaltım.
Sév...
Tezrege kile tanış hın,
Tışqa sakırıp bolğay ul qulın.
Tezre asam,
Unda sirén külé,
Kül tezrege qağa tulqının.
Töndöñ quyınınan qasqan hımaq,
Tıgız hava öyge atlığa,
Nurzar diñgézende uynap üşken
Kübelekter hibéle yaqtığa.
— Kübelekter,
Héz eytégez elé
Min osratqan tége güzel kız
Elle hézzéñ batşa inémé ul?
Kübelekter önhöz, yavaphız.
Kübelekter höye yaqtını,
Bıl kis – yañğızlıqtıñ aqtıǵı.
1940

Ay Yulı

Tıñǵıhız diñgézzeñ östön
Ay yulı kile yarıp,
Qızǵal, irkem, vaqıt yétté,
Taşlayıq diñgéz yarın.

Yar başında tulqın hanap
Yörönök hinéñ ménen.
Küreyék diñgéz kiñlégén,
Küreyék küñél ménen.

Ay yulı buylap kiteyék,
Qul birem hin irkeme,
Ayqalhın eyze tulqındar,
Sayqalhın eyze keme.

Diñgéz – sikhéz zeñger bişék,
Ay yulı yıraq, yıraq...
Ul bargan hayın kiñérek,
Yaqtıraq hem yaqtıraq...
1940

Kürşémdéñ Télegé

Huzılıp yeşél siremde
Kıyar kimérép yatabız
Baqsası ménen ikev.
Samosadkanı köyretép,
Temlep kéne gep hatabız
Baqsası ménen ikev.

Minéñ kürşé tınıs kına
Belekeyerek térpé saklı
Mıyığın hıyırıp ala
Hem, miñe taban borolop,
Zirek yulbarış sıfatlı,
Horavlı qaraş hala:

“Zeñger küzzerzé yazahıñ,
Buy zifa qaştar qara,
Hüzém yuq, bik şep ul eş;
Tik baş tireley uylahañ,
Bézge bına (hetér qala)
Azıraq töşe ölöş.

Unıhı bér hel, Bına hin.
Yuqqa agronom tügelhéñ,
Başlı malay, moğayın,
Baqsa ultırtқан yıldarza
Seyfizé deşték küñélhép, –
Tapmanı yul uñayın.

Studénttarga éyertép,
Ul Nurullahın yéberzé,
Mahir iken söğöldörge;
Her béréhén anav tuqal
Ügez başılay üstérzé.
Lekin
Tésé ütmené bütün törge.

Bındayzarzı béz... –
Ul, Timskiy
Şıgırı töşlö, barmaq buyı
Bér bökörö kıyarzı
Yılğağa qaray tondorzo, –
Yétkélmgender az bıyıl,
Tamam bötör kilehé yıl.
Şıtıp yörek tütélénde,

Şıgırnı yétlékmey tıvha,
Bulmaha kürér yemé,
Kézelerzé hıyla hin de,
Köyšehénder. E kéşénéñ
Kitmehén avız temé.

Zeñger küzzerzé yaz eyze,
Kara kaçın, zifa buyın,
Hüzém yuk – bik şep ul éş.
Hézzéñ uñıstan bézge le,
Eytép kara, nisék bulır,
Artarak töşhe ölöş?!”

Tabın Yırı

İmen öştel hıgılıp töşken,
Hıgılıp töşken,
Hay, kızzar!
Kém yortonofı hıyı bıl?
Alma töşlö alhıv béşken,
Alhıv béşken,
Hay, kızzar!
Nindey hılıv tuyı bıl? –
Bayramı bıl Ural ilénéñ,
Tebrikleyék behet kilénén.
Ayaksılar, tuštağıız
Sümekey tulğan bulhın,
Tormoşobozğa oqşahın –
Oqşahın, muldan bulhın!
Mayğa béşken yıvasahı,
Yıvasahı,
Hay, kızzar!
Aldır, aldır kıımızı,
Batman-batman yüke balı,
Yüke balı,
Hay kızzar!
Qazılıqtıñ himézé.
Tabaqtarza yöze qazzarı,
Temlé qağıt koyğan qizzarı.
Aş-hıv totқан kilénderzéñ
Küñélderén küreyék,
Ezérlegen hıy-ğörmetté
Hogonop bötöreyék!
Qizzarınıñ ıspaylığı,
Ispaylığı,
Hay, kızzar!

Ural kayınına tiñ.
Yégétterzén yétézlégé,
Yétézlégé,
Hay, kızzar!
Ural kıyğırına tiñ.
 İzélge tiñ karttar kartlığı,
 Yözzerénde yazzar şatlığı.
Kuraysılar, bayram yırın
Köylehén eyze kuray,
Başkort ilénén şatlıgın
Höylehén eyze kuray!
İmen östel hıgılıp töşken,
Hıglıp töşken,
Hay, kızzar!
Kém yortonoñ hıyı bıl?
Alma töslö alhıv béşken,
Alhıv béşken
Hay, kızzar!
Nindey hılvıv tuyı bıl? –
 Bayramı bıl Ural ilénén,
 Tebrikleyék behet kilénén.
Ayaksılar, tuşağığız
Sümekey tulğan bulhın,
Tormoşobozğa oqşahın –
Oqşahın, muldan bulhın!
1941

Minéñ Höygeném (Şayan Yır)

1

Bér yégétke küzém töştö
Halğan saқта kübeler,
Sérzer itép kéne eytem –
Höylemeş bulhañ eger.

2

Töşkö aşka kilgen melde
Uyın hüzzet höyleném,
Avız asıp öndeşmené:
Bik oyalsan höygeném.

3

Yal vaqtında dimleném min,
Eyze, tiném, séyege.
Yavap birzé: “Yokom kile,

Bında yéleş, külege”.

4

Eyttém uğa: “Yöregém yana,
Hiñe osa tötönö”.
“Külegege ultır, – tiné, –
Bik éşé şul yey könö”.

5

Al seskeler özöp alıp,
Kükregéne kazanım.
“Küldegéñ de seske töşlö”, –
Tiné yégét azağın.

6

Yégétmé ni – asıq avız,
Eytérhéñ de, bér kübe.
Şuğa ғаşıқ bulғанымdı
Höyley kürme bér kémge.
1941

Üs Alınhın!

Küktéñ kömbezéne tuptar
Trévoga huqtı,
İké donya, iké zaman
Alışқа sıqtı.
Trévoga... trévoga... trévoga!
İlge
Vehşizer kile.
Қан кerek, қан кerek, қан
Ularğa.
Başkişerzer kommunanı
Téley bıvarğa.
Ant ite ғalıқ, ant ite, ant.
Şaşınma, Gitler!
Kükrekter ménen қaplanır
İzgé yér.
Bıl қollar Rumı түгél, yuқ.
Başқа zaman.
Hinéñ alda – kommunizm,
Ғalıқ – қаһарман,
Қалdırзı babañ höyegén
Çud külénде,
Arı uzmaş, uzmaş yulıñ, uzmaş
Hinéñ de!

Trévoga... trévoga... trévoga!
İlge
Veşşizer kile.
Üs alınhın, üs alınhın, üs,
Kanga – kan.
Rossiya, Rossiya, Rossiya –
Vatan!
Komanda buldı.
İl
Smirno baştı.
Kuzgaldı halık, kuzgaldı haqlarğa
Koyaştı.
Üs alınhın, üs alınhın, üs!
Kanga – kan.
Rossiya, Rossiya, Rossiya –
Vatan!
1941, 23 İyun

Min Frontka Kitem, İpteşter!

Éyerlené atay, yalın ürép,
Aqbüz attıñıyarhıv, ap-ağın,
Esem huza dehşet kılısınıñ
Zur yavzarza yéñép qaytқанın.
Min frontka kitem, ipteşter!
Işan, atay, hin éyerlep birgen
Aqbüz atım minéñ abınmaş,
Yeşéñ tamğan bıl kılistı, esey,
Huğarırmın doşman қanına.

Yıvırmın min doşman қanı ménen
İlém kükregénéñ yarahın,
Qayırılmaş қатı davıldarza
Üs hem nefret birgen қanatım.

Sal қarthıgın haqlap қarttarımdıñ,
Hılıvzarın haqlap ilémdéñ,
Böyöklögön haqlap Uralımdıñ,
Güzellégén haqlap izéldéñ,

Atasaқ tañ, kilesek ösön,
Yazın yapraqlanır göl ösön,
Tıvır balam, yırlanır yır ösön,
Yır ösön hem tıvğan yer ösön –
Min frontka kitem, ipteşter!
1941

Tezreñdé As ta...

Yeşéréñme hin yeşenden,
Davıdan ҡasma,
Yeyzén heter tónderénde
Tezrendé as ta –

Kükté küzet, tirbendérmey
Kérpék osoñdo,
Bik yaqın itép hetérle
Yıraқ duşıñdı.

Yeşén yuyhın bülmeñdegé
Töndöñ ҡarahın,
Hibéldérép sesteréñdé
Davıl tarahın.
Davıl... davıl! Ul bit minéñ –
Téré heberém,
Yaktı yeşén, yaqın yeşén –
Minéñ selemém.

Min hularmın, yérze davıl
Tınmaha eger,
Min yanırmanın huñğı yeşén
Hüngenge ҡezer!
1941

Ay

Seğit Miftahov istelégene

Könbayışқа табан ütté,
Yérzé, kükté yalmap ut.
E hezer tamuk tınlığı –
Méñdeñ bér géne minut.

Tön. Ataқа uzğan ҡırға,
Huñlap, kiték ay töştö,
Ul, tınıs ҡına éyélép,
Tanışın ézley töşlö.

Sal komissarzı taptı ul
Ülékter arahında,
Tik ҡızғанıv ҙa, ҡayğı la
Yuқ iné ҡaraşında.

Bik ozaq uynandı ay,
Nizér hetérlerge télep,
E huñınan ağıp kitté
Yıraq illerge qaray...

Komissar... Kúp yıldar élék
Ul matur hem yeş iné,
Möhebbeté bellevénde
Bulasaq keleş iné.

Ularzı solğağan iné
Yazğı baksa, tön géne;
“Beğét... Beğét!” – Qabatlanı
Töngö tatlı ön géne.

Meñgélék ütemé, elle
Sékundmı? - hizmenéler,
Tik ay yözönen hoqlanıv,
Yılmayıv ézlenéler.

Ah, yuqqa, yuqqa! Ay meñgé
Tonok halkın gebere:
Unda bér qaraş – höyövge,
Bér qaraş – ülémge le.
1942

Höyleşév

— Boyokması, irkem, hargaya, tip,
Qartayalar bit, tip, qayındar.
Tezreñ qarşında her saq yeşél,
Her saq şavlap torğan şırşıñ bar.
— Bıl – qartlıqtı qarşı alıv tügél,
E maturlıq ménen huşlaşıv.
Küpmé şatlıq bulır yené kürév
Yaz-kiléndéñ şavlı tuy başın.

Meñgé maturlıq ul maturmı huñ?
Meñgé yeşél, éyé, şırşım bar.
Boyokmayım, tik yamanhıv miñe,
Sönki yapraq qoya qayındar.
1942, séntyabr

Rus Kızı

Tötön yotop, asıv utin yotop,
Vatıp tirge, toyaş sañına.
Kübéklengen attá bész ütebéz
Bayıp bargan qoyaş yağına.

Tank yensép ütken öy yanında
Tötey huñğı qazıq-bağana,
Şul buşlıқта yañğız tora iné
Yözön hesret başkan kız bala.

Qanatlangan kévék qalkındı kız:
“Bézzékéler!..” – tiné, qul saptı,
Ul yılmayzı avır qayğı aşı,
Küzén almay bézzé ozattı.

Bıl kız - Rossiyanıñ küñélé iné,
Meñgé saf hem şınmeş göl iné.
Bıl yılmayıv – yıraş Ural aşı,
Meskev aşı kilér iné.
1942

Töröpke

Frontoviktıñ küñélén tabam, tipméy,
Mohtajımı belép, yuğıhe,
Töröpke halğan mine bülek itép
İrendégem kız Nefise.

Qoş téléndey qaynar selem hatı –
Yeş bér kızın yorek yalkını:
“Haqla Tıvğan ildé, gümeréñdé
Hem töröpkeñdé haqla, altınım!..”

Yété ata kala yélép sıqtım,
Yété yavza yéñép, hav qayttım,
Işanıñ haqlap ut uynattım,
E töröpkeñdé, hılıvım, ... yuğalttım.
Töröpke. Ul da – Tıvğan il tamsıhı.
Min kızğanmaş iném, yuğıhe –
Qoş téléndey hat halmağan bulha
İrendégem kız Nefise.
1942

Yérzegé Yondozzar

Karañgılık, olo börköt hımaq,
Yalındarğa qarap yélpéndé,
Yélbezeklé zeñger yavlık bulıp,
Yondoızlo kük yaptı tön bitén.
Kalkıvlıkta, uyıvıvlıkta ataqa!
Meñgelékten östön minuttar,
Tup şartlavı bulıp, ülém köle,
Hem uttar, hem uttar, hem uttar!..

Yér yana!

Yav ésénde min arışlan iném, –
Min Uralda üşken yégétmén.
Bına hezer saftan yığılıp qaldım,
Elle téré, elle ülékmén.

“Yér qotqarha iné qosağınan,
Hikérep ménhe iném yurgaga!”

Uyzar yéle, üzém önhöz yatam,
Qan aqa, qan aqa, qan aqa!..
Yañağımda yılı tın hizem min
Hem hataşıp asam küzémde,
Yat ön eyte:

“Uyan, yégét, uyan,
Min qotqara kildém üzeñde!”

Hem min toyam
Tön qaralı aşı
Ul küzzerzeñ yılı qaraşın.

Bına ular –

Yaqtı yondozzarım!

Beğét qoşom yeye qanatın.

Kém hin, qızıqay, kém hin?

Min bəlmeyém,

Nindey şişme hıvın eskenheñ,

Kém iséméne, nindey yırzar yırlap,

Qayhı tuğayzarza üşkenheñ?

Tik tanıyım tıvğan Rossiyamdıñ

Méñder arahınan bér kızın.

Min tanıyım

Miñe gümér birgen

Yéremdegé beğét yondozon!

1942

Minéñ Atım

Қаз қанатı қат-қат бұла,
Ір қанатı ат бұла...

Ақбүзүмді мин төшөмде күрзәм:
Тарһınıп ул қырзар киһлэгән,
Yarһınıп ул, başın sayқay-sayқay,
Asıp indé bılmem işégән.

Atım télge kildé:
“Ös ay indé
Avızlıқһız minéñ yügeném,
Ös ay indé,
Aқ kübékke batıp,
Yalandarza yañğız yélemén.

Özgölené yélder, Һeter yélder
Hin yalıma үrgen taşmanı.
Ös ay indé,
Lekin özeñgеме
Yat kéşeler ayaқ başmanı.
Min ant ittém tuғayzargа қарap,
Min күlderge қарap ant ittém:
— Bér үзэгне гене toғro atmın,
Başқalarzı şuға yat ittém.

Hin havıқһañ iné.
Duşһız avır,
Ézlep kildém ésém boşқangа;
Hinéñ қanıñ ösön үs alırға,
Atılahı iné doşmangа!

Özeñgеме hin hikérép başһañ,
Dertém таға iné şul saқта,
Kükregеме yörek һıymay iné,
E һezér hin minen yıraқта...”
Қapıl ul yuғaldı...

Doktor, doktor, havıқtırsı miné,
Avırırға һaқım barmı ni?
Yalandarza yañğız yélép yörögen,
Éyerlengen atım bar minéñ!..
1942, gospital

Haldat Hağına Höygenén

Zeñger kük terenlégende
Tulğan ay yöze,
Hağna haldat höygenén
Yat, yırak yérze.

Kém béle? (Oşo mel şahit
Ay – tön bizégé.)
Özöleler yañgız qalğan
Yeş kız üzégé.

Ayzan küzén almay, hılıv
Bıl güzel tönde
Tın toralır tañğa tiklém
Tezre töbönde.

... Hem bik qapıl küktéñ yözö
Bolot yabındı.
Güye, ay torzo la qaldı
Doşman yağında.
Büléndé haldat uyzarı,
Büléndé hıyal;
Ul hişkenép hören haldı:
“Ey iptes, quzğal!

İptes komandir! Bézzéñ ay
Bülénép qaldı;
Qotqarayıqsı tizérek,
Birsé komanda!

Tartıp sıgarayıq ayzı
Bolot artınan,
Bırğıtayık kilmésekté
Ayzıñ aştınan!”

1943

Ukraina

Ukraina. Ağastarın hıgıp
Alma béşken qoyaş nurında.
Ukraina! Okop qazınım min
Göl-sesegéñ üşér urında.
Tınıs tügél Ukraina tönö –
Tön, qaltırıp, yerge hıyına.

Kızzar kılı özör bıl almalar
Tuptar şartlağanda koyola.
Hem yış kına tañğı zeñgerlékte
Yeş almağas, güye, kuzğala,
Güye, minéñ okobıma éyéle
Katérina tigen kız bala.
Kükke qarayım min. Sulpan kalka,
(Tulğan ayzıñ – Sulpan sérzeşé),
E bitéme kızıl alma tügél,
Tama kızzıñ kaynar küz yeşé.
Katérina, hılıv Katérina,
İlap qarşılama tañ aldın.
Ukraina! Hine kottkarırğa
Min tuprağın üptém Uraldıñ.
İlaması, hılıv. Yazzar kilér.
Huğış hünér, kıyaş hürélmeş,
Alma bésér, lekin ul almağa
Hinen başqa kıldar ürélmeş
1943

Yamğır

Yeygé yamğır kömöş bulıp
Hibélgen saқта,
“Üsem” tip, malay vaqıt ul
Yalan baş saptı.

Üsté. Yamğır huğarganda
İgenlé kızzı,
İzév sisép, burazala
Kepeshéz torzo.

Hıvhanı ul, kükke qarap,
Qororaq yıldı,
Her bolotto tını ménen
Tartırzay buldı.

Bögön de şul tamsı-tamsı
Kömöş koyola,
Kızzar hulay, hem, béyéşép,
Taldar koyona.

Tik bögön haldat kıvanmay,
Keyéfé yonsov –
Şinélge ütken, okopta
Tubıgınan hıv.

— Yamayhı iné, ismaham,
Bıl tuzğan kükté! –
Ul gümérénde tevgé kat
Yamğırzı hükté.

Bolottar yarıldı qapıl,
Yeşén yaqtırzı.
Ul kürzé Tıvğan ildegé
İgénlé kırzı.

İzélde tulqın bevélép
Yarzarzı қаға,
E İlgiz isémlé ulı
Yalan başa saba.

— Öyze bulhañ iné, – tiné, –
Oşonday yeyze.
(Yévés şinélge töröndö):
— Yavhın eyze!
1943

Bézzé tañmı elle solğağaynı,
Elle kistéñ kükhél şarşavı,
Tik hetérze artta qalğan huğış
Hem érlege қayın şavlavı.
Min hağınıp hine қaytқан iném
Қayın yapraq yargan saqtarza,
Lekin uyar ayırılıp qaldı
Kükté yalqın yapқан yaqtarza.
Küz aldında téré kümér bulıp
Köyrep torzo huğış ézzéré,
Yat toyoldo başta öy tınlığı,
Yat toyoldo nazlav hüzzéré.
Min aynınım. Hineñ irkelevzer
Tarattılar küñélém tomanın,
Hem min hizzém avır uyarzan huñı
Yaqtı möhebbettéñ tıvğanın.
Onotolğan şatlıq қaytқан ösön,
Burıslımın, hılıv, hiñe min,
Ul mel hine gümérlékke höyzöm,
Tik niñelér “höyem” timeném.
Min hizmeném – ul saқ tañ inémé,
Elle irte, elle kükhél kis;
Қayın şavı şulay yarhıtqısı,

Möhebbetmé elle işértkés?
1943

Görlep ütté tevgé kükrev,
Şavlanı yazğ yamğr;
Kügersén küzé kügertté
Okobım tire-yağın.

Yav yalanı. Bında olop
Tuqtavhız kurgaş yava,
Ofoktarza şefek tügél,
Bolottar yalkınlana.

Lekin kügersén küzzeré
Asıla künge taban,
Zeñgerhıv kerpékterénen
Yeş tügél, yeşev tama.

E haldat ösön huğıšta
Yonsov kön hirek tügél,
Tik harğayıvhız hağınam,
Harğayıv kerek tügél.

Sönki zeñger seske üşe
Okobım siremende,
Kügersén küzé küzlé kız
Haqlana yöregemde.
1943

Şağır Duşıma

Kayza ğına ozatha la
Bıl huğıştıñ yuldarı,
Bik ozaqqa ayırha la
Bıl huğıştıñ yıldarı,

Yırzarındıñ yañğravın
Bombalarğa iş itkes,
Taptım hiné, şağır duşım,
Tavışındı işétkes.

Qoştar za bit, kıvaqtarızıñ
Quyıhında azaşha,
Bér-béréhén tanır ösön,

Tabır ösön hayraşa.

1943

Tanış tügél yarza başıp toram,
Tevgé qarzar kına muyılğa.
Yöregemde, yuyılmaşlıq bulıp,
Bığa oqşaş bér kis uyılğan.

Bığa oqşaş... Lekin tanış yérze
Yañğız tügél iném ul saқта;
Beğét yulı bulıp, par éz qaldı
Tevgé qarzar yavğan huqmaqta.
Qışkı kister kükhéllégé aşı
Ézzer halıp küpmé ütmeném?
Tik şul melden huñ min his qasan da
Unday qaynar itép üpmeném.
1943

Qol Kız Yırı

(Gérmaniyağa qolloqqa qıvılğan kızzar zarı)

Tınsıv yat yér bında yélder işmey,
Qoştar küterélmey kügéne,
Şul qeherlé ildéñ tupraqına
Qaynar küz yeşterém tügele.

Alış Tıvğan ilde altın közzör –
Kükterénde torna tavışı,
Dnyéproğa yapraq hibe taldar,
Mamıqtarın sese qamışı.

Ağay yeném! Torna yırın tıñap,
Ğazap moñdarım tip añlası.
Küz yeşterém, şul yapraqtar kévék,
Aldarıña barıp tamhası.

Sitléktege totkon, qol héñléndé,
Ağay, ağay yeném, kil, qotqar!
Qévetéñ bar hinéñ, qanatıñ bar,
Duştarıñ bar, Tıvğan iléñ bar.

Tınsıv yat yér bında, yenge avır,
Qoş osa almaş buşlıq – kügélér,
Şul qeherlé ildéñ tupraqına

Tagı küpmé yeşém tügélér?
1943

Atlılar Antı

Kışkı kükte, hargayıp, tañ
Atqanda,
Atlılar polkı tézédé
Aqlanda.
At başqanda, sıñsını qar
Halkından
Yenge yılı aldık béz zur
Yalkından.
Hünmeş yarhıvlık aldık béz
Yeş kangä;
Ant birzék béz bıl irtele
Vatanga –
Doşman utın hündérérge
Ut ménen
Hem yaqlarğa gezéllékté
Uq ménen.
Ant itték béz: doşmanga
Ülém sesérge,
Ant itték béz: yéñév ösön
Yeşerge.
Polk tantana tınlıgın
Haqlanı.
Hatta attar za baştarın
Kaqlmanı.
Dertlenép yış-yış hulanı
Atlılar.
Her bér qaraştan hibéldé
Satqılar.
Şul ant ménen ütték küpmé
Yav kıırın,
Yalkın öyörmehén,
Kurğaş yamgırın.
Qındarına kılıstarzı
Halmanıq,
Béz, uttan qaynar bulğanğa.
Yanmanıq.
Yuldarıbız taypılışız
Yéñévge taban,
Qılıs uynay, attarıbız
Aşkınp saba.

1943

Kiyév

Kak topol kiyevskih vısok.

A. Puşkin

Méñ yeşegen danlı Kiyév!
Tıvha qurqınıs,
Qınınan alıngan bında
Bérénsé kılıs.
Harabalar öştöndegé
Kümérzer hünér,
Sabıyzarzıñ saf qandarı
Tupraqqa héñér.

Yamgır yıvır taştarzağı
Yulbaşar ézén,
Yélder kıvır, közgö yélder
Meyétter éşén.
Tik asıvza yangan yörek
Kölge qalır mı?
Küñél irérmé doşmanga,
Üs taralır mı?
Qara köygen topolderzéñ
Kürép şevlehén,
Hetérleyém darğa aşılğan
Qızızıñ kevzehén.

Harabalarına halkım
Téré hıv hibér.
Eselerzéñ küzéndegé
Qaynar yeş kibér.

Yamgır yıvır taştarzağı
Yulbaşar ézén,
Yélder kıvır, közgö yélder
Meyétter éşén.

Tik asıvza yangan yörek
Kümérge qalmaş,
Küñél irémeş doşmanga,
Nefret taralmaş!

1943

Dan

Uttar aş a yanmay kisép sıqhañ,
Hem yégétlék bulha yuldaşıñ,

Balkıp toror baş östöndö, haldat,
Dan tip isémlengen qoyaşñ.

Şul qoyaşñıñ altın nurzarınan
Kükregéñe yondoź tézélér,
Mıltıq totop uzğan yuldarıña
Yondoź yaqtılıǵı hibélér.

Böyök yavğa qayzan kilheñ de
(Kavkazdanmı elle Uraldan),
Yéñév ménen berge qayıp ilge,
Üterhéñ hin tıvğan uramdan.

Aqhaqaldar qarşılarğa sıǵıp,
Tapşıırızar ildéñ seleméñ,
Her tezrenen siber kızzar hibér
Hinéñ alğa gölder beylemén.

1943

**Başqort Halkına Yavap Hat
(Başqort halkınıñ başqort yéğétteréne –
frontoviktarğa yazğan hatın uqıǵas)**

Vaqıǵalar vaqıttarzan kiñ saқта,
Her könöböź meñgelékke tiñ saқта.

İLde bargan olo yav osoronda,
Ontalganda doşman haǵış kırında,

Yabay irzer arıslan bulğan melde,
Kiñ azımlı yéñév atlap kilgende,

Batırzarzıñ dandarı şavlaǵanda,
Hem gümérzer meñgelék yavlaǵanda,

Yav kırına hargayıp tañ kilgende,
Kük siténe kıızıl qoyaş ingende,

Kük aşkanda üzénéñ ay-alkahın,
Hem qoyaş köyzörgende yér arkahın,

Tevlékterzeñ her törlö mizgélende,
Minuttarzıñ beǵétlé, izgéhende –

Tıvğan Başqortostan, hinéñ hatıñdı
Yulıǵıp aldık béz - eselék haqıñdı.

Könyak-könbayış yérénde ultırıp,
Béz - uldarıñ hattı uķınıķ.

Küñélderge ul – ese hötö buldı,
Bélekterge - arıslan kösö buldı.

Qılıstarzı qayravısı qayraq buldı,
Bézze yavğa saķırğan bayraq buldı!

Alıp kildé Uraldıñ ul kiñlégen,
Tıvğan ildéñ qaķşamaş iménlégen,

Şarlavıķlı haķmar-hıvzıñ saflıgın
Hem handuǵas yırzarınıñ şatlıǵın.

Kiltérze huş éşén aşıl gölderzeñ,
Yaqtılıǵın bolot kürmeş könderzeñ,

Kük kükreven hem davıdar dulavın,
Yeşén saķmahı saǵılıp uynavın

Hem qarttarzıñ aķılı yıldıamlıǵın,
Sabıyzarzın tevgé qat yılmayıvın;

Alıp kildé ese höyövé temén,
Tıvğan il yöregénéñ zur selemén.

Alış Başıqortostan! Şunday hatıñdı –
Béz aldık hinéñ eselék haķıñdı,

Uķınıķ unı okoptar töbönde,
Yav yalanınıñ tıñıhız kügende,

Uķınıķ unı tankılar ésénde,
Alıp qından kıls, éyer öştönde.

Kürze bötehén Dnyépr buyzarı,
Üptéler bıl hattı hinéñ uldarıñ.

Bulha la éstéñ bik kızıv zamanı,
Vaķıt yaǵı bulha la bik samalı,

Qulıbizğa kelem-taş almaķ buldıķ,
Qoş téléndey selem-hat yazmaq buldıķ,

İlébézzéñ geskerzeré hanınsa,
Tenderzegé qandarzıñ qaynarınsa,

Atılğan uq, işken yél tizlégende,
Yavza yarhıgan at yétézlégende,

Selemébéz barhın hiñe, ay, Ural,
Uldarıñdıñ olo qormet hüzén al!

Tıñla, yavap hüzé eyte uldarıñ,
Tıñla, ular sirte küñéléñ qıdarın.

Nisénsé ay indé tulıp keméné,
Nisénsé qat qoyaş kükterge méndé,

Yétégen yondoq nise tapqır eylendé
Azım tañ attı, azım küz beylendé,

Ösönsö köz altınlattı yalandı,
Ösönsö qat kekükter haqavlandı...

Şularzıñ béz bötehén kürép torzoq,
Uttar kisép, haman yav yöröp torzoq;

Küpmé yonsov huğış yulı ütmenék,
Tir urınına küpmé qandar tükmenék,

Küñélébézzé buldı birgen antıbız,
Uyıbızza buldı tuğan qalkıbız.

Avır buldı kürév doşman inévén,
Batırzarzıñ, yér taşlap, sigénévén;

Kürgen saқта tötetélgen avıldı,
Yörekterzé dörlegen yalqın aldı.

Doşman tubı yémérgende bıl yérze,
Yérzé tügél, kükrekterzé yémérzé.

Tapaganda yat ayaktar igéndé,
İgén tügél, qaynar yeşter tügélde.

Kürgen saқта ǵazaplangan yözzerzé,
Hesret hörömö qaplanı küzzerzé.

Şeylehek élék béz doşman şevlehén,
Bınan huñ kürzék unıñ üz kevzehén.

Halkın aldı, yalkın aldı yenderzé, –
Béz qayranıq nefret tigen henyerzé.

Güzellékte tavis koyroǵo hirek,
Lekin yavza börköt qanatı kerek.

Höyövébéz élék te nefis iné,
Tavis qoştoñ qavrıyna tiñ iné,

Güzellékte bıl höyöv hirek iné...
Tik yalkında huǵarıv kerek iné.

Béz uttar ésénde höyzök köreşte,
Hem köreş bézzé höyörge öyretté.

Başkortostan tip beldék béz bar ildé,
Dnyéprola kürép yörönök izéldé,

Her qalkıvza kürzék Ural qorzaşın,
Baş öştönde yandı Ural qoyaşı.

Don öştönde taraldı Dim tomanı,
Moldavanda kürzék başkort tuǵanın.

Yapraq şavında tuǵan ön işették,
Ukraina-esebéz tip his ittek.

Bézzéñ tamsı qanbız qayza tamǵan,
Şul tupraqqa ǵaşıq buldıq yañınan.

Höyöv qanatı yalıvıñ belmenék,
Kirelép nefret qılısın heltenék,

His qasan da tormanıq baştar éyép,
Béz huǵısta hınalǵan irzer inék

Kükte yalkı, yérze qom buran buldı,
Artıbızza Meskev hem Ural buldı.

Yav melénde kürhették bész katılık,
Zur yéñévzerzén beğétén tatınık.

Sal Volgala küteréldék tav bulıp,
Kükrenék bész kürélmegen yav bulıp.

Qorostar irép yandı, bész yanmanık,
Ontaldı taş, lekin bész ontalmanık.

Yav yörönök Volga – Don arahında,
Don-yılğanıñ kılğanlı dalahında,

Sabıp özzök qarsığanıñ tomşoğon,
Donéts-hıv töböndö qaldı tonsoğop.

Borvénkovta höyekterén hındırzık,
Pavlolarğa yéterlék hoğondorzoq,

Yaltırattırzık Donbasstan tabanın,
E unan huñ uqıttık art habağın,

Kükrep kildék Dnyépronıñ yarına,
Qanat huzzık Dnyépro aryağına .

Yav qırında ırte, huñ tip tormanık,
Qayza barhaq, şunda faşist turanık,

Qıy ülendey kıyıp, kırıp taşlanık
Hem kırmışka ilevëndey tapanık,
Kükte bulha, kükten tibép töşörzök,
Yılğalarza bürtkensé hıv ésérzék.

Yözzö kırhaq, tağı méñdé ültérzék,
Méñden artıp kitheler ze, bötörzök.

Tik başılmanı yörektéñ yanganı,
Tınmanı bézzéñ küñél, üs qanmanı.

Vatan şunıñ bötehén kürép torzo,
Batırılıqqa kévetén birép torzo.

Kükrekterze toyzok Salavat kösön,
Börköt buldıq hin geyret birgen ösön –

Bötmeş hazina donyahı, kük Ural!
Yavgir uldarıñdıñ rehmet hüzén al.

Hin éyerlep birgen at abınmanı,
Koyop birgen kılıstarıñ hınmanı.

Doşmanga tamuk kiltérzé tuptarıñ,
Ülém ağıvı yavzırzı uqtarıñ.

Tankılarıñ hıvzarza batmaş buldı,
Yéñmeyénse eylenép qaytmaş buldı.

Öşte buldı tundarıñdıñ berené,
Birsetkenéñ mamıktan beylengené.

Bürékterzen halkın qurkıp yörönö,
Bıymala, may kévék, ayak iréné.

Yavza yéñév bayramdarı sağında,
Qaqlağan qaz za turaldı tabında.

Sémérletté tamırzarzı araqıñ,
Samosadqañ és boşovın tarattı,

Seyéñ ésték, yenébéz télegense,
Yeşevébéz - oşonda höylegense.

Éy Tıvğan il, ap-ayaz küklé Vatan!
Könder uza, kis kile, hargaya tañ.

Qarayhıñ da qoyaş kümélgen yaqqa,
Hin kötehéñ bézzé tıvğan tupraqqa.

Béz qaytırbız zur yéñév ménen béрге,
Huñğı yulbaşar kümélges qebérge.

Böte ilge şatlıq-nur küterélges,
Şul şatlıqtı bar tuğan halıq kürges,

Köñge qarap, qol itélgender kölges,
Könbayısta gazap yangını hüñges,

Béz qaytırbız behetke hayran köndö,
Béz qaytırbız bér olo bayram köndö.

Küpté kürgen ildéñ aḡhaḡaldarı,
Küpté bélgen saf gevher aḡıldarı!

Her éşlegen éşégéz uñdan bulhın,
Hézmettegé her kéşé uñğan bulhın!

Ḳızzarıḡız arıv-talıv bélmehén,
Hem kilénder ilké-halkı yörömehén.

Uḡıvsılar “otlıçno”ğa tırışhın,
Vaḡıt tabıp, öyönde le bulıshın.

Yétén seslé yétméş yeşlék eseler!
Işanmaḡız, “ḡara ḡat” kiltérheler.

Küzégézze börtök yeş kürhetmegéz,
Ḳayḡı-yılan küñélge ürletmegéz!

Yeş kilénder hem höygen hılıv kızzar,
Küñélébézzé bizép torḡan yondozzar!

Möḡebbettéñ hünmeşlék nurı bulha,
Ul möḡebbet gümerlék, toḡro bulha,

Nıḡ bulıḡız, ömötke tap töşmehén,
Saf totogoḡ möḡebbettéñ şışmehén.

Béz kitkes, ḡoyaştı kürgen sabıyzar,
Yörekteḡe küpmé hézge nazlav bar!

Kilép yéte bézge tevgé önögöz,
Oşo öndeḡ tatlı bulır könögöz!

Béz ḡaytırbız beḡétke ḡayran köndö,
Béz ḡaytırbız bér olo bayram köndö.
E hézérge yavzıñ kızıv könderé,
Yañray ḡel itkés höjümder hörené.

Dörlep yana Dnyépronıñ aryaḡı,
Saḡıra bézze Moldaviya yarzarı.

Unda tıñlay néméts bıḡav sıñdarın,
Bézzeñ hıvza yıva ḡatḡan sılḡavın.

Tüktére sabıyzarzıñ küz yeşterén,
Ḳaḡa mana ḡarttarzıñ sal sesterén,

Hulay haman Ukraina havahın,
Henyer ménen qazap aşay almahın.

Qızzar tolomonan üre qamsıhın,
Hölök bulıp hura qandar tasıhın.

Öy aldına kis sıgıp, olop tora,
Hılvzarzı qollokqa olaqtıra...

Béz şularzıñ bötehén işetebéz,
Yarhınıp huğış ésene kitebéz.

Béz - uldarı yavza hınalğan zattıñ –
Yaqtı hının kürebéz Salavattıñ.

Çapay batır tavışı dert uyata,
Hożaybirzin berge kılıs uynata.

Uldarına kös bire Vatanıbiz,
Yéñévzerge yétekley marşalıbiz.

Başkortostan! Küzet yéñév yuldarın,
Şul yul ménen hiñe qaytır uldarıñ.

Bézge – heyérlé yul, hézge – izgé tañ!
Şunıñ ménen hézge yavap hat tamam.
1943, Könyak-Könbayış front

Tomandar, quyırıp,
Urala qamışqa.
Haldattıñ küñélé
Sırmala hağışqa.

Yıraқта uttarı
Tıvğan öy-usaqtıñ,
Haqlana yılıhı
Nazlavısı qosaqtıñ.
Boyokma. Usaqtı
Ürletép yéberzém,
Utta bar sérlé kös –
Qaraşı siberzén.

Yévéşte küşégép,
Töşmehén qanatıñ,

Kür ana: sey kuyzım,
Urgılıp kaynakın.

Eyze ul tomandar
Urahın kamıştı,
Béz kaynar sey ménen
Başayık hağıştı.
1943

Yaktı Tön

Gümérmde min küpmé aylı töndö,
Küpmé hinhéz töndö kisérzém,
Aprél kisé hiné alıp kildé,
Hin iñ güzel töndö kiltérzëñ.
Bélmeş iném, irkem, hinén başka
Bıl tınlıkta önhöz moñ barın,
Kürmeş iném tonok tön külénéñ
Alıştağı zeñger yarzarın.
Tön. Yaktı tön meñgéléktey teren.
Nindey kiñlék, nindey azatlık!
Tuқта, tuқта, béz bit hinéñ ménen
Ay artınan kitép azaştık.
Béz azaştık.
Lekin oşo melde
Hünmeş ömöt tivzi küñélde,
Azaşmabız, yondoş azaşha la
Döm qarañğı tönder kügende.
1943

Yar Siténde

Yar siténde yeş kamıştar
Volgana,
Atlı yégét at ésére
Yılğala.
Muyınına kızıl başlık
Uralğan,
Mogayın, bıl yégét yırak
Uraldan.
E kazaçka kérzer saykay
Başmala.
“Kuy, yeş hılıv, sérle qaraş
Taşlama!
Ésme, kıızıy, utlı qaraş
Nurzarın,

Tiñlama hin éz şporziñ
Sıñdarın.
İrtege bit at ésérmeş
Yégétéñ –
Ul kitér hemyétém qalır
Ömötöñ.
İşétélmeş éz şporziñ
Sıñdarı.
Tik hibélér hinéñ hağış
Moñdarı”.
Kürehéñ, kız tiñlamanı
Aqılın,
Yat yégétke özölölp eytté:
“Yaqınım!..”
Hem yılğağa töştö bér par
Külege,
Ular tulqın bişégénde
Tirbele.
Par şevle – ikev şatlığı
Bulalır;
quzğalır ular, şatlıq ta
Yuğalır...
Tik tuğayza éyerlengen
Aqbüz at
Boyok yörönö kiske tiklém
Yañğızaq.
Bik huñ iné. Avızlıqlap
Ul atın,
Yıraç yulğa qaray yeyzé
Qanatın.
Héltené yégét atına
Qamsıhın,
Saptı, qaldırıp yöregé
Yartıhın.

1943

İké Bokal

İké davlı yıldın ızanında
İkébéz bér okop töbönde,
Uttar taşmaları işélgende
Huğış bargan kırzıñ kügünde,

İké tapqır bokal küterzék béz,
Bik tatlıhın hem bik asıhın,
İkéhén de tın almaysa ésték,

Qaldırmaysa ésték tamsıhın.
Tevgéhéne qoyzoq Tıvğan ilge,
Yérge bulğan höyöv qaynarın,
Eselerzéñ birgen fatıhahın,
Höygenderébézzéñ küz nurın.

İkénséhéne béz halıp ésték
Has doşmanga nefret ağıvın,
İl kisérgeñ qara ğazaptarızı,
Yörekterzéñ üs hem asıvın.

İké tapqır bokal küterzék béz,
Yañı yıldız tañı atqanda,
Halkın okopta béz iké tapqır
Yalkınlı ant birzék Vatanga.
1943, 31 dékabr, Ukraina

Qoyaş sıqqan yaqta, yırakta...
(Başqortostandın 25 yıllıǵına)

1

Utlı qalkın bulıp qoyaş sıǵa,
Saǵılıp-saǵılıp uynay ınyı qar.
Qoyaş sıqqan yaqta, bik yırakta,
Başqortostan tigen yérém bar.

Oşo yérzeñ ayaz küge aştında
Yél tibretken minéñ bişekte,
Oşo yérze kön yaqtıhın kürzém
Hem esemdéñ önön işettém.

Meǵrür Ural ata bulıp, miné
İtegénde höyöp üsterzé,
Yarzarına töşhem, Ağizélkey
Hıv urınına şerbet ésérzé.

Yégérmé iké tapqır taşv kürzém,
Qayındarızñ hıvın tatınım.
Ülenderze avnap qarşılanım
Tevgé kükrevzerzéñ şatlıǵın.

Yazzar hayın urmandarza yörönöm,
Ap-aq sese hırıǵas muyıldı,
Hem ğümérém de yapraq şavı aştında
Şulay ütér kévék toyoldo.

Könsığıştı tañ atқан бér melde,
 Könbayıstı yalkın yalmanı,
 Şul yalkındıñ hörömönen Һatta
 Harı köyzö İzél yarzarı.
 Dağalangın néméts itékteré
 İl ızanın tapap sıqtılar,
 Harı ajdahalar bıl irtele
 Tevgé қorbandarın yottolar.

Bıl irtele minéñ tivğanımdıñ
 Qanı tamdı ülen östöne,
 Zur yul tuzanına sabıyzarzıñ
 Küz yeşteré tegerep töştöler.

Oya taşlap, tañ yağına osto
 Qırkıñışқан қоштар төркөмө,
 Tik möldörep қaldı arıstarzıñ
 Aқ hérkeler aşқан kérpégé.

Meskev huққан trévoganıñ önö
 Yañrap ütté oşo irtené,
 Bahadırzar safına sıgıp baştı
 Ezmevérzey Ural irzeré.

İzél éyerlegen talmaş attar
 Oşkon sesrettéler başkanda,
 Ural қoyған қılıstarzıñ қoroso
 Taştı yarır iné sapkanda.

Ozatırğa sıqtı Başqortostan,
 İl télené bézge aқ yuldı,
 Eselerzéñ birgen fatıhanı
 Baş östönde uynar nur buldı.

Kükhéllékke sumdı tivğan tupraq,
 Dala yélé huş eş börkönö.
 Yulıbizğa hérke osora қaldı
 Arıstarzıñ ozon kérpégé.

Utlı kalkan bulıp qoyaş sığa,
Sağılıp-sağılıp uynay ınıyı qar.
Qoyaş sıqқан yaқта, bik yıraқта,
Yégérmé biş yeşlék yérém bar.

Oşo yérzéñ kügerséné haman
Baş osoma kilép қағına,
Çaşıқ iném élék gölderéne,
Taştarın da ҳezér hağınam.

Ösönsö қат қırзар uyandılar
Par kütergen yazğı huliştan,
Ösönsö yaz, éyerémden töşmey,
Ajdahаға қарşı huğışam.

Éz dağalar elé yapraq tügél,
Ayaktarı attıñ talmanı.
Küpmé turaham da, yözö қaytıp,
Bıl қılısım қıla қалmanı.

Tizzen unı huñğı қат héltermén,
Hem iñ yaqtı bér kön tıvganda,
Aqtıқ ilbaşarızıñ yéren başı,
Қabaқ bulıp, avnar tuzanda.

Başkortostan! İzgé beğétéñe
Sirék bıvar tulğan irtene
Yav қırında, doşmanıña қарşı
Қılıs қayrap, tebrik itemén.

Tuptar görhöldevé töтön қатış
Uyhıvlıқtar buylap tarala,
Doşman ösön yeşén bulır tañda –
Bézzéñ yaқта davıl yarala.

Tañda höjüm. Minéñ argımağım
Tibéne-tibéne aşay holohon.
Tañda höjüm. Yarhıv seğetteré –
Kükregéme hıymay hulişım.

Tañda höjüm. Davıl urtahında
Қılısımdан sesélép ut uynar,

Sönki minéñ yéñévémdé kötken
Başqortostan tigen ilém bar.
1944

Havmı, Diñgéz!

1

Yıraqtarza kükhél uyıwlıqtar
Al şefekke inép yuğala,
Halkın tınlıq unda qayalarza,
Unda diñgéz dımlı tın ala.

Yaz yélderé alıp kildé bézge
Tulqındarzıñ saqırıp bézge
Tulqındarzıñ saqırıp tawısın,
Diñgéz, diñgéz... Havmı, sikhéz kiñlék! –
Davıl ménen diñgéz qawıştı.

2

Yaman yıldızın qaynar küge aştında
Tötön yaptı qaya taştarın,
Ul saq diñgézge béz huñğı tapqır
Havbullaşıp qaraş taşlanıq.

Yél tuzırzı
Tulqın yargı atqan
Matros meyéténéñ sesteréñ.
Güye, taştar şıñşıp ilay iné,
Güye, sesté diñgéz yeşterén...

Almağastar boyoğop baş éyzéler,
Qara köyöp qaldı igénder,
“Hiñe, diñgéz, tağı qaytırbız”, – tip
Ant itteler kipken irénder.

3

Bögön bézzé qarşılargı diñgéz
Aşıp sıqqan taşlı yarzarın,
Tulqındarı, yarhıw attar hımaq,
Sayqay-sayqay kile yaldarın.

Béz işetebéz diñgéz hılışında
Kire qaytqan irék tawısın.

Diñgéz, diñgéz... Havmı, sikhéz, kiñlék!
Hinéñ ménen tağı kavıştık.
1944

Athlar Yırı

İlébézzéñ tınıslığın
Doşman utқа ürtené,
Qından kılıs sıgarırğa
İl quştı ul irtené.

Yél taranı yulğalarzıñ
Yérge téygen yaldarın.
Yavğa kitték béz, qaldırıp
Ağızédéñ yarzarın.

Qaynay asıv. Béz huğıšta
İl namısın haqlaybız.
Uynay kılıs. Doşmandarız
Béz yarhip turaklaybız.
Yélder taray yurgalarzıñ
Utta köygen yaldarın.
İzél yıraқ. Aldıbızza
Dnyéstrzıñ yarzarı.

Elé қаға huğarılған
Yér irkén huliş alır,
Yeyğorzay nurzarın hibép,
Dan yulı huzılıp қалır.

Al taşmalarğa bizerbéz
Yurgalarzıñ yaldarın.
Béz қaytırbız, yañğıratıp
Ağızédéñ yarzarın.
1944

Ul Qız Miné Taşlap Kitmené

1

Zeñger uttar yangan bülme ésénde
Ülém ménen yeşev köreşté,
Baş osomda torğan aқ külege
Tüşegéme éyélep öndeşté.

Ernév utında min añlamanım,
Ul irénder nime tinéler?
Tik şeyleném – bıl yeş kız balanıñ
Kérpékteré dımlı inéler.

Güye, vakıt alyıp tuқтаp torzo,
Kön yaqtılı tezre sirtmené.
Ğazap tüşegéne ul kız miné
Yañgızımdı taşlap kitmené.

2

Zeñger uttar hündé. Bülme ésénde
Koyaş tağı éyélép қарanı.
Yeşlék yeñdé. Zaman alışlattı
Ülém ménen minéñ aranı.

Tezre karşıhında күк күgersén
Қанattarın қаққан сағında,
Min höyleném қызға alışтағı
Başқа бér күgersén ҳақında.

Kérpékteré unıñ evelgése
Ҳоқланıvlı қараş hipmené,
Şulay за ul hağış қосағına
Yañgızımdı taşlap kitmené.

3

Тағ la yaz. Tuptar izgen қırза
Hikérép-hikérép аға қар hıvı.
Yeñév bulıp, көnbayışқа таşa
Haldat yöregénéñ yarhıvı.

Min tağı la қaynar huğıstan huñ
Yılғalarza atım ésérem.
Yav yulınıñ sikhéz avırlıgın
Hem yeñévzeñ beñétéñ kisérem.

Aқ күlege haman, eytérhéñ de, –
Kük diñgézzeñ yıraқ yélkené,
Ҳeter melderze le yañgızlıққа
Yöregémdé taşlap kitmené.
1944

“Yarga töşöp hıvzar éshem,
Hağındıra Haqmarım,
Haqmarımdıñ yemderén min
Yöregémde haqlanıñ”.

Bildehéz küñéldéñ moño
Uyzarımdı borsono,
Min téleném osratırğa
Tanış tügél yırsını.

Qaltırıp, kükten yondozzar
Yılğağa qaray iné,
Kürzém, yégét saqmataşqa
Henyerén qaray iné.

Hüzzerhéz ze añlanım min
Yırsınıñ télekterén:
Qayrahın Dnyéstr taşı
Uralımdıñ henyerén!
1944

Gümér Şışmehé

Seyfi Qudaşqa

Taştan taşqa huğılıp ağa
Yılğasıq,
Şarlavıqlı bulğangamı –
Bolğansıq.

Min bélem bıl yılğasıqtıñ
Şışmehén,
Qolaq halhañ gelser sıñı
İşétehéñ.
Şunday tonok, tap töşmegen,
Saf qına,
Qoştar kilép hıv éseler
Haq qına.

Hem gümérém yılğahınıñ
Bélemén
Şışmeley géne başlangan
Bér melén.

Ul saq buldım min tamsınıñ
Yabayı –

Taştan haldım ekiyettérzén
Harayın.

Min tabırğa téyéş iném
Bér üzém
Altın seslé hıv kıızınıñ
Yözögön.

Hıyalımdı min tormoş tip
Uylanım.
Harayımdı hütép, halıp
Uynanım.

Yat bér yégét, ütép bargan
Sağında,
Bik az ğına tuqtap torzo
Yanımda.

Huzrı kıl hıyalğa sumğan
Balağa
Hem yéteklep alıp kitté
Kalağa.

Qala miñe dertléyırzar
Öyretté,
Hünmeş ut ménen dörletté
Yörekté.

Béz alış kitték. Eylenép
Qaranım.
Tomandarza kümélép qaldı
Harayım.

Hin inéñ, yırsı, bıl uysan
Yat kéşé,
Tinéñ: “Béz bit bér tupraqtıñ
Yéméşé”.

Béz qayındar şavlağanın
Tıñlanıq
Hem, yélderge quşılıp, yır
Yırlanıq.

Qabatlanmaş könder qaldı
Yıraқта,
Tik ul yırzıñ utı yeşey

Yörekte.

1944

Ukraina Ösön

(Ukarinanıñ doşmandan tulıhınsa tazartılıvı ayқанlı)

Ukraina, ğazap sikkenénde
Uralımda kilés min kürzém,
Dalalarza üşken yarhıv attıñ
Ézlé éyeréne hikérzém.

İzél-ese eytté: “Tap töşeme,
Tap töşerme ese ħaqına,
Almas taştay bulhın kılışkayın,
Şoñqar қanat birhén atıña!”

Tıvğan yaqtan yıraқ, e yörekke
Şunday yaқın bulğan yérze min
Bérénsé қat қından қılıs aldım
Hem atıma қamsı hélteném.

Ukraina, utlı huğıştarza
Sikteréñden üttém – sigéñe,
Mañlayımdan қара тірém tamdı,
Қанım tamdı hinéñ yéréñe.

Donétstağı alma seskehénéñ
Harğılt hörömlenép kipkené,
Töngö uramdağı dar aғası
Küz aldınan hamан kitmené.

Hiñe şulay, Ukraina ilé,
Қара, avır көnder арқılı,
Davıldan huñ sıққан қояş kévék,
Kildé азатlıqtıñ şatlığı.

Bögön bına sit tav başındamın,
Könsıǵışқа күзém төbelgen,
Taşқа huға atım dağaların,
Қоштар osop üte түbemden.

Ukraina, ğazaptarıñ ösön
Min tağı la yalқın ésérmén,
Hinéñ hılıvzarzı қотқarıрға
Tınsıv Şpréyéni kisérmén.

1944, Balқан

Ülémhézlék

Üz kevzehé ménen doşman dzotın
Kaplağan Pétr Bannikov iştelégene

Haldattar, yeşérép küz yeşén,
Kebérge töşörzö ipteşén –
Kın ménen doşmandıñ uttarın
Hündérgen Matrosov tiñdeşén.

Balkıv bıl. Yeşén de tiñ tügél.
Yalkınlı, saf iné bıl küñél.
Ul alğan iñ huñğı huliş ta
Böte bér gümérzen kem tügél.

Kebérge tupraqtı hiptéler,
Kaygınan irénder kiptéler,
Tik unı duştarzı barıbér
Yörekte alıp ta kittéler.

Ayaz kük. Ağırıp tañ attı.
Tağı kis. İl östön nur yaptı.
Baş qala salıyutı batırzı
Kilesek yıldarğa ozattı.

Hörmetém bar tiheñ batırğa,
Al, ipteş, oşono hetérge:
Nıgırak kış kılıñda qoraldı,
Küz yeşé tamızma kebérge.
1944

Duştar Arahında (Balkanda)

Tıvğan usaqtarzıñ kük tötönö
Hibélép qaldı alış yalanda,
Tik Yétégen yondoş, yım-yım itép,
Baş östöndö tora haman da.

Yıynalhak ta oşo yat tavzargá,
Töngö halkın töşken sağında,
Tuğan usaqtarzıñ yalkındarı
Yılı hibe bézzéñ tabınga.

Tavzar aşá alıp kildégéz héz
İl yolahın, yemén yort-yérzéñ,
Min de sikhéz başkort dalahınıñ

Dertlé yırın haqlap kiltérzém.

Qoyogoz şarap, ana tañ ağara
Könsığıştı, Vatan yağında;
Bokaldarzıñ kömöş sıñı bulıp,
Şatlıq yañğırarın tabında!
1944

Sit Uttar

Bağışlav

Utlı şartlav quyıra bara haman,
Tön qaralı yım-yım uyıla;
Oşo kükrev yörek aşu ütep,
Yır yulına sıñlap qoyola.

Haldat – yırsı!
Hiñe bağışlayım yırzarımdıñ
Hetar minuttarza tıvğanın.
Huğış tınır. Belki, yır tavışı
Yañğırıp üter yıldar ızanın.

1. Tagı la Diñgéz

Kürgeném bar Qara diñgézze min,
Kürgeném bar Qırım yağına da,
Ay yuldarı buylap yözgeném bar,
Tulqındar tınğan sağında.

Ğaşıq bulıp qarap torzom bér kis
Ofoktarğa qoyaş batqanın
Hem niñelér güzel yar seskehén
Tın diñgézge özöp taşlanım.

Qayza iltkendér ul Qırım gölön
Tulqındarzıñ kanat қағışı;
E üzémdé alış sit yarzarğa
Alıp kildé haldat yazmısı.

Kiské Konstantsa. Şul uq diñgéz.
Ofoktarza bolot yıyıla.
E tulqındar, güye, yétém bala,
Halkın, ügey yargı hıyına.

Qırık tartması rumın ménen yanda
Taşka başıp tora hoqlanıp;
Tésé ménen ul yılmayıv yahay:
“Hézge diñgéz qalay oqşanı?”
Min könléném bıl yat qaraştarzan,
Min kızgandım Qara diñgézze;
Eger mömkén bulsa zenger tulkındar,
Alıp kitér iném min hézze.
Alıp kitér iném diñgézze...

Halkın taş östöndö kötöp aldım
Tıvğan ilde tañdıñ atqanın
Hem borsoldom: “Niñe ul saq göldö
Min diñgézge özöp taşlanım?..”

2. Sit Uttar

Hayran qalır iné bérév bulha
Balkandağı tönder yaqtığa,
Bıl maturlıq miné hoqlandırmay,
Hağınvımdı ğına arttır.

Börköv taşlap, tavğa ménem,
Uyhıvlıqqa toman yatqanda,
Béyékerek küterélgen hayın,
Yaqınayam hımağ Vatanga.

Tön hañırav. Hem min işetemén
Bik alısta yılğa şarlavın,
Hem işetem miñe yat bér qoštoñ
İlav hımağ zarlı hayravın.

Vatan alış. Bında yél de bolot,
Hem yondoızlo sit kük tübemde,
E uttarı bolğar qalahınıñ
Yım-yım itép yana tübende.

Öşögende quldarımdı huzıp
Yılıtqanıñ bar min ul utta,
Mömkınmé huñ yendé yılıtıvı,
Mömkınmé huñ tik bér minytqa?

3. Qızzar Yırın İşettém Min

Kük siténde közgö qoyaş
batqanda,

Kızzar yırın işéttém nin
Balkanda.
Moñdarı – yazğı koştarzıñ
télénde,
Bınday avaz – tik bolğarzar
ilénde.
Manıldı yeşkélť ayvalar
altıñga
Yañğıranı yır yégét danı
haqında.
Ul yégét ilder sigénen
hikérgen
Hem Balkanğa azatlıqtı
kiltérgen
Atım yeş qurpı utlanı
sabında,
Min tın başıp torzom yılğa
yarında.
Kiské éñér solğağanda
Balkandı.
Hağındım min yıraқтаğı
Vatandı.

4. Minéñ Tıvğan Kön Böğön

Sofiya uramdarında
Yamğır hibeley haman,
Yélpénép dımlı yélderge,
Yaprağın qoya sağan.

Tomalay horo tomandar
Yémérék batşa harayın,
Min hağışlı küzzer ménen
Sit donyağa qarayım.

Hem hanayım yıldarımdıñ
Her bér ınyı börtögön:
Un... yégérmé... tağı la biş, –
Minéñ tıvğan kön böğön!

Bıl köndö altın Uralda
Hetérleymé iken esem?
E min unıñ havlığında
Tevgé bokaldı ésem.

Ul miñe kiñ donya birgen,
Ul miñe hulış birgen.
Min tıvğan közgö sıvaqtı
“İzgé kön bulhın!” tigen.

Yapa-yañğız tügélmén min,
Duštaram bar yanımda,
Seygünderge sey koyolğan,
Méyéske ut yağılğan.

Küpke tügél, bér minutқа
Onotop haldat yögön,
Béz küterép şarap ésték:
Minéñ tıvğan kön böğön!

5. Balaton Kızına

Min hinéñ ildéké tügél,
Min başқа ilden kildém,
Börkötlö sal tavza üstém,
Hin – қошо tınıs kildéñ.
Min başқа ilden kildém.
1944-1945

Évropağa May Kile

Évropağa may kile,
Yérzé höyöp, yél öre,
Könyağına asılğan
Tezrelerge nur kére.

Seske huzı kerpégén,
Kiñ hulanı yér böğön,
May қояşı kiptérér
Küzzerzé yeş börtögön.

Kiñ қолas yey, ey uram,
Şıktarға гөл urap,
Yéñévsé gesker uza,
Beğét seğeté huğa.

Ülém, һurlıқ doşmаңа,
İmén yeşev duštарға
Alıp kildék béz bında
Şıktarzıñ osonda.

Évropağa may kile,
Yérzé höyöp, yél öre,
Yazı kötken öyzerge,
Kiñ atlap, tormoş kere.

1945, 1 may, Vena

Yénév

Taraldı huñğı tuptarızñ
Tötönö.
Ğazaptar aşı kildé yéñévzėñ
Bıl könö.

Béz ozaq yıldar buyınsa
Tir tügép,
Téşterzé kırp, qan qoyop,
Bil böğöp,

Yéñévzėñ güzel ağısın
Üşterzék,
Üle yazıq, tik ülémde
Ültérzék.

Qara suyn svastika
Görhöldep
Töstö qaplanıp Évropa
Östönen.

Tıñlamay Évropa qılistar
Qayravın, –
Küterzék béz tınıslıqtıñ
Bayrağın.
1945, may

Taş Östöndegé Gölder

Hin yazahıñ: “Yıldar, yuldar buylap
Alışlaşqan hayın aralar,
Hinéñ hattar hüzge hem nazlavğa
Haman haranaya baralar.

Mın uyzarızñ elé le ye davıllı,
Ye tın diñgézende yözemen;
Ayırılışır, ağı, hıvıtılır,
Taş iteler irzer yöregén...”

Hin eylenép ara Uraldağı
Artta alğan yazğı knderge,
İsndem, ayran ala ink
Taş ştnde şken glderge?

s nurzar gldn habaqtarın
Şunday senskel ittler,
E seskeler, oyaştan kz almay,
Yeyzer buyı uş ş hiptler.

Eger uttar tken minn yrek
Mmkın iken taşa eylenv,
Hie bulğan mhbbetm minn –
Taşt şken glder beylem.
1945

aytıv

1. Unn Hun atınan

Mek ultırttım yazın, mt megn,
Hıvzar hiptm kn de ttelge,
Tızzn, tinm, seske kzn asır, –
Kp almanı ind ktrge,
Seske attı, tşt ttelge,
Yazmış şulay, tağı ktrge.

Lekin yeşlek seske tgl iken,
Hrlmen mt, şinmen,
Bıl yıldarza, belki, yanar tavzar
Hıvıngandır. Hyv hnmen.
Tlemenm şayan şatlıqtı,
Beht kerek, şatlık vaıtlı.

Şul behtm bulıp aytha inn hin, –
Ktem min ul tadın atkanın;
Yr yzne kilgen tınslıqtay,
Asıp inhe inn apanı.
Belki, ar za tşr ul knde,
Tik yaz bulır tezre tbnde.

2. Yavap Urınına

Yrze şunday tınlık. Min sitterze,
Min alışta ildr gızemn.
Yrze tınlık. Yt darya aşa

Hinéñ hulışıñdı hizemén.
Yulım ozon, Tıvğan il yaqın,
Tuprağına başır ayağım.

Hiñe qaytıv ösön dürt yıl buyı
Huğış qırı buylap atlanım,
Dürt yıl buyı min üzémdé tügél,
Hinéñ möhebbetté haqlanım.
Hüretéñdé ilap üpmeném,
Qayğımdı la yélge tükmeném.

Artıq hağınganğa, küréşév başta
Yamanhıv za, yat ta toyolor.
Minut uzır, minéñ kügerséném
Kükregéme kilép hıyınır...
Küzzeréñe, bélem, yeş tulır, –
Minéñ ösön huñğı yeş bulır.
1945

Havmı, Tiyzar Gölder...

Avılımdıñ tuğayzarı aşá
Alıstarzan qayıp kilemén,
Şışmelerge yatıp hıvzar ésem
Hem éyélép özem yélegén.

Göller méne: “Havmı, havmı” – tiyzar,
Talğın yélder işken sağında,
Baş éyeler. Bér min géne tügél,
Ular za, aqrı, miné hağıngan.

Ayrılvızıñ ozaq yıldarında
Nindey yalandarza yörömeném,
Lekin, gölder, hézzéñ şikélléley
Huş eş börkögendé kürmeném.

Hetérleyém oşo tuğayzarza
Bik, bik küpten gölder üşkenén;
Ğaşıq buldım yégét yıldarımda,
Tik gölderzé ürélép özmeném.

Ğaşıq buldım. Lekin min ğıyşkımdı
Eytép birzém yabay tél ménen.
Tiñlemeném unı dalalağı
Ğümérhéz hem matur göl ménen.

Ular haman: “Havmı, havmı!” – tiyzer,
Aldarıma huş eş seseler.
Bik hağındım hézzé, bik hağındım,
Üz yérémde üşken seskeler.
1946

Hin – minéñ yartı yazmışım,
Ölöşke téygen kömöş.
Küpmé gümér bar, – bész şunu
Bérge ütérge téyéş.

Min küném bötehéne le:
Yaqşığa, yamanına,
Könderzén salt ayazına
Hem bolotlo sağına.

Qıvanısıñ bulha, min le
Bérgelep kıvanırmin.
Hesretter töşhe başıña,
İrkelep yıvatırmin.

Tuqranmam, tormoş avır, tip,
Başım éyélməş tüben,
Yörekte saf möhebbet, ul
Hünmeş yıldar ütévzen.

Tiik ikébézzén arağa
Yavız yélder örmehén,
Hem yalğanlıq – yuğa yılan
Bézzén öyge kermehén.

İkevəbézge bér yazmış –
Tormoştan téygen ölöş.
Küpmé gümér bar, – bész şunu
gezél yeşerge téyéş.
1946

Ağızélde aq parołod
Alıp kitté höygenémdé.
Hıvzı tügél, hulqıldatıp,
Yarıp ütté yöregémdé.

İzél öštö silbırlanıp
Tulkındı la tağı tındı,
Şul parağod minéñ géne
Alıp kitté tınlıgımdı.

Yıvatmağız, duştar, miné,
Sabırlıgıñ kerek tügél,
Möhebbette hem nefrette
Sabırlıqqa künme, küñél!

Kürgeném bar: matur, lekin
Hıv tız tınsıy tın külderze.
Hem bélemén: tız hüne uy
Oyop torğan küñélderze.

Aq paroğod ayırzı la
Alıp kitté höygenémdé.
Yarza qaldım, yarhıv uyzar
Dér hélkétté yöregémdé.
1946

Uyzar

Min kilméşek bulıp tıvmanım:
Olo yuldıñ yotop tuzanın,
Hıyınır yér tapmay donyala,
Min uzgınsı bulıp uzmamın.

Gezelléktéñ totop bizmenén,
Haqlıq ézlep ilder gizmemén,
Haqlıq tiymén tıvğan yérémdé
Hem yérémdéñ her bér bizegén.

Min tügélmén yérzéñ qunağı.
Unıñ ulı. Késé tuğanı.
Bit vatanhız bula qoldar gına.
E min huja. Yeşém yıvmanı

Bıl tupraqtı. Tirém tügéldé.
Haban hörzöm, böğön bilémdé.
Yérzen şıtıp sıqqan her bér habaq
Şatlandıra minéñ küñéldé.

Zamanımdıñ yétéz ağışın,
Késélerzéñ behetén, hağışın,

Qoş hayravın, urman şavlavın
Bérge quşha iné tavişım –

Yırğa küsér iné uyzarım.
Min yérémdé maqtap tuymamın.
Tormoş tın kul tügél. Tıp-tın yeşep,
Şıp-şım gına donya quymamın.
1946

Haldat

1

Yarto donya urap qaytқан haldatmın,
Tik mıltaқ hem patrontaşı halғанmın...
Yeşél flyağa sisélgen bilémden,
Tötön eşé kile haman şinélden.
Meskevémden Bérlingasa yéttém min –
Azımı yuldı tüşte sıvıp üttém min?!
Küpmé қором hem tuzanға batmanım?
E namıştı tap téyévzen haқlanım.
Üzém eytmeyém, işéttém kéşénen:
“Vatan riza, haldat, hinéñ eşéñden...”

2

Hezér indé bér taşsımın min üzém,
Taştan halam tınıs öyzer nigézén.
Kür, huққanda, sükéşémden ut osa,
E kém eytér – tügél bıl tip haldatsa?
İménlékte haқlavısı bér haldatmın,
Mıltaқ қуып, қulға süké alғанmın.
Tötön eşé kile haman şinélden...
Kilmehén tip şul eş diñgéz yélénen,
Yeş hem қayғы kürmehén tip bar kéşé,
Kön-tön tınmay tözövsénéñ sükéşé,
Taştar vatқан şul tözövsé min üzém,
Taştan halam tınıslıqtıñ nigézén.
1946

Meñgélék ulı – қояş гél yanha la,
Қırқ eşém қırılıп yatıp қалha la,
Huғır ақтıkқы segetém bér zaman,
Hem min kitép te barırmın donyanan.
Yaқtırır haman hevéfhéz bıl yıhan,
Kuzğalmaş hatta bér tuzan.

Huñğı yulğa duştar alıp kitérzer,
O, min nazlı, küterép ük kitérzer.
Küterhénder! Tav hetlége yökterzé
Téré saқта éh te itmey küterzém.

Yerge kiské éñér tösöp kilgende,
Duştar qayıp ultırırzar bülmemde.
Qarañğıla, hörtmeyénse küz yeşén,
Bérev şul saқ tınıs қına öndeşér:

— Arabızzan tik bér kéşé yuğaldı —
Nindey tulı donya nisék buş qaldı...
1948

Uqıtıvsıma

Nebi Usmanovқа

İşemde altın huқmaққа
Tev ayak başқан könöm —
Tev başlap mektep işegén
Ürelép aşқан könöm.

Hin, uqıtıvsım, şunday nazlap
Qaranıñ küzzeréme.
Hünmeşlek zur dertter haldıñ
Belekes yöregéme.

Hin höylenéñ behetémdeñ
Aqlığı turahında,
Tıvğan ildegé halıqtıñ
Şatlığı turahında.

Hin yéteklep méndéñ miné
Tavzarzıñ béyége,ne,
Alıp kittéñ dalalarga,
Diñgézzzer kiñlégéne...

Hin yaratırğa öyrettéñ
Her bér bizegén yérzéñ,
Yondoşlo zeñger kükterzéñ
Sérzerén asıp birzéñ.

Yaqtırttı her bér könömdö
Qoyaş
Nurzarı ménen,
Hin yaqtırttıñ küñélémdé

Lenin uyzaro ménen.

İşemde altın huḡmaḡḡa
Tev ayak başḡan könöm
Hem tormoşom kitabınıñ
Tev bitén asḡan könöm.
1948

Bézzéñ Kolhoz Kızzarı

Kürgenégéz barmı, duştar,
Yemlé Dim buyın?
Ap-aḡ kübekke töröne
Yazzarın muyıl.

Bında tañda yükelerzen
Tatlı bal tama,
Yélden arıp, tomboyoḡtar
Yoḡoḡa tala.

Turḡay yırlay. Başaḡ şavlay
Başıvzar hayın,
Talḡın yél ménen sérleşe
Tavzarza ḡayın.

Kükrekterénde, atılıp-atılıp,
Yana yondozzar.
Yondoḡ ni ul? Bına bézze,
İsmaham, kızzar.

Ḳoyaşta yaḡan yözzaré –
Baḡır ḡatış ut.
Küzzér – ḡaraḡat, ḡararak
Başḡa yérze yuḡ.

Sesteré ḡas tön ye yétén,
Ye ḡara bolot.
Tolomdarı işélép töşe,
Yébektey bulıp.

İrénder – tav séychénéñ
Tulışıp béşkené.
Ḳaştar – ḡozḡon ḡanatınıñ
Ḳıyılıp tőşkené.

Tın alğanda kükrekeré –
Aķ tulķınmı ni?
Küz halğanda ķaraŗtarı –
Aķ, upķınmı ni?

Bilderémé? Yuķ, bilderé
Néskenen tügél.
Bézzéñ yağımly ķızŗarŗa
Bik nóske küñél.

Ķızıv künde, éŗ öŗtönde
Uynatar ut,
Bınday uñğan, yıldam ķızŗar
Baŗķa yérŗe yuķ.

Nindey géne yégétter huñ
Ķayran ķalmağan?!
Küpmé yörekte gümerlék
Yalkın yalmağan!

Tura eytem, ķolağın hal
Minéñ keñeske:
Yégét aşılı bulmahañ,
Béŗŗe éyeleşme.

Yéter, Kerim, könleşerŗer
Yuķŗa yondoŗŗar.
Yondoŗ ni ul? Bına béŗŗe,
İsmaham, ķızŗar!
1948

Ut Sesép Uzŗı Ataka

Ut sesép uzŗı ataka, ķan tügép,
Töŗtö atınan hikérép bér yégét.

Tézlenép, ul yazğı yeŗél üzende
Ķılıŗtağı ķandı höŗttö ülenge.

Ķaraŗtarı kük seskege tuķtaldı,
Ķılıŗına tayanıp, ul tın ķaldı.

Elle kürzé Uralınıñ kükterén,
Elle kürzé höygenénéñ küŗŗerén.

Kapıl gölge tamdı bér yeş tamsıhı...
Méndé atқа, héltene ul қамсıhın.

Hem tağı la ut-tötöngе küméldé,
E ul yégét miñe oқsaş түgélme?
1948

Mavzoley Yanında

Min Meskevge kildém. Aşığamın
Қızıl mayzanına ilémdéñ;
Ošo mayzan – tıvған yér yöregé –
Mermer қebérén haқlay Lenindіñ.

Kürésérge kileler Lenin ménen
Planétanıñ böte yağınan.
Yérze şatlıқ, beğét artқан hayın,
Halıқtar unı nıgıraқ hağına.

... Hem tın ғına halıқ tézmeleré
Mavzoléyға taban қuzғala.
Sirék bıvat şulay. Bér Lenindіñ
Küpmé yaқını bar donyala!

Baş östönде unıñ қoyaş balқы,
Yondoз yana yaқut taştarzan,
Tire-yaқта, toқaңaн şem himaқ,
Tönyaқ şırсылarı başқandar.

Tik yuқ bında qebér halkınlığı,
Yörek tuñmay önhöz tınlıқtan,
Sönki keshélerzeñ möhebbeté
Her bér taştı bında yıtқан.
1949

Terenlékter Razvédçigi

Hazina ézlep, hıyallı
Ütté bala saқ:
Ul üşér, sérle baylıqtı,
Şikhéz, tabasaқ...

... Ul taşlap kitté қalahıñ
Şavlı uttarın
Hem қaldırzı қart esheñ,
Yeşlék duştарın.

Yarattı dala kiñlégén
Tıngıhız küñél.
E bit kışza turğay ménen
Göl géne tügel...

Ƙoyaş yandırzı yözzerén
Hem yélder kışté;
Bozon vatıp, şışmelerzén
Hıvzarın ésté.

Tuğanlaştı ul ƙış ménen,
Duş itté yazzı,
Küréşér ösön yeşenderge
Ƙuldarın huzzı.

Kükter unıñ tübehéne
YondoƖ tüşené.
Taştar ménder buldı uğa,
Tavzar – tüşegé.

Yathınıp ƙasmanı unan
Ƙoştar, kéyékteř,
Yuldaş buldı üzé kévék
Saya yégétter.

Yété diñgézze kismené,
Tavzar gızmené,
Tıvğan yer terenlégénéñ
Sérén ézlené.

Taptı ul yılƙıldap torğan
Ƙap-ƙara altın.
Eytté: “Ulıñdıñ bülegén
Al, tuğan ƙalkım!”

Ul usaƙ ürletken yerze
Yaqtı ut yana.
Kéşéler ul ütken ézge
Taştan yul hala.

Tarala unıñ yırzarı
Sikhéz yalanga.
Razvédçik bulıp bara ul
Kilér zamaña.

Artında yañı qalanıñ
Balkıy uttarı.
Qart ese alış. Yanında –
Yaqın duştarı.
1949

Neftséler Tabını

Qızıp bara neftséler tabını...
Bér miske buş. Tegereteler yañını.

Östel ozon, lekin tabın tüñerek,
Hıy işephéz – yenderéñe ni kerek.

Zalla yaqtı, güye, kükten ay töştö.
Östel – güye, baylıqqa mul yér östö,

İške alıp her qunaqtıñ talabın,
Ayaxsılar qoya bire şarabın.

Hem urından tora qapıl sal kéşé,
Tost kütere: “Tuğanım!” – tip öndeşép.

Östeldéñ argı başında yeş yégét
Küteréle, oayalsanlığın yéñép.

Sal qunaq ul kilgen alış Bakuzan –
Tanıp bula küzénde nur balkıvzan.

Yégét yözöne yılmayıv tarala –
Şulay kiñ yılmayalar tik dalala.

Bar qunaqtar bér minutqa tın qala,
Qart hem yégét küréşerge quzğala.

Ular kile, her azımdı başqanda,
Qara qızıl şarap uynay bokalda.

Bına osraşa ular tap urtala.
Qart yégétteñ qulbaşına qul hala.

“Tuğanım, – tiy, – duştarım! – tiy sal qunaq, –
Qayza bar il bézzéñ ilden bayıraq?

Béz astıq teren dévondar qatlamın
Hem yörekte teren duşlıq yatqanın

Hınap beldék...” – Ƙunak tıngan arala,
Böte zalda gelser sıñı tarala.

Şav-göj kile neftseler tabını –
İşkê Baku Ƙulın Ƙısa Yañınıñ...

... Tıšta éñér. Tıšta uttar Ƙabına,
Nurzar töşe alıñ diñgéz yağına.

Uttar, uttar, ütép töngö buşlıqtı,
Yaqtırtalar yérze olo duşlıqtı.
1949

Partiyanıñ Ryadovoyı

Yérze tötön, yérze yalkın
Saqtarza,
Mıltıq alıp, béz tézeldék
Saftarğa.
— Ryadovoy Kerim, ös azım
Alğa sıq,
Avangardta barasaƘhıñ,
Yul asıp!

Şulay tiné miñe ul kön
Komandır,
Şulay tiné partiya hem
Tıvğan yér.

Şunan birlé avangardtın
Kalmanım,
Miné ut ta hem pulya la
Almanı.

Ƙanım tamha, ul üsémde
Yandırzı,
Üsém yanha, ul kösömdö
Arttırzı.

Komandır za buldım kerek
Zamanda...
... Partiyanıñ min ryadovoy
haman da.

Éy partiyam, hinéñ téré
Tamsıñ min,

Yél-davıl da hünmey torgan
Satkın min.

Hinéñ tamsıñ, hinéñ yabay
Uqsıñmın,
Saftarıñda tınmay torgan
Yırsıñmın.

Yöregemde saķırınıñ:
“Alğa sıķ,
Bar her vaķıt avangardta,
Yul asıp!”
1949

Alış Bér alala

Alış bér alala yata iném
Min davalap huğış yarahın,
Yaram avır, lekin béle iném
Gümér yondozomdoñ yanahın.

Tışta buran iné. Bıyalaa
Halkın yahay yazzıñ hüretén,
Oşo melde yazğı tıvğan yérzé,
Duştarımdı kildé kürehém.

Hesterhéz yél, şayan malay kévék,
ağıp kitté tıřķı işékté.
Bıl yél tügél, esem téléndegé
Selem avazdarın işéttém.

apıl kıvanıv za avır iken:
Min yuğalta yazzım huşımdı –
ar aplağan yuldar minéñ yanğa
Alıp kilgen işké duşımdı!

Yavap kötmey at-at horav birem:
— Ni éř bötörelér öföler?
— Nindey řatlıķ ménen yeşey alıķ?
— Nime yazā şağır kéřéler?..

Tanış kıřzarınıñ irken kürgen
oř řikéllé, yörek talpına...
... Ul, toğonan alıp, tınıs ına
Bér havıt bal uyzı aldıma.

Hem bülmele ƙapıl yey añƙını –
E béz indé ikev aƙlanda
Ultrabız töşlö, ƙart yükeler
Tölgeş-tölgeş seske atƙanda.

Bal ƙorttarı ƙuna küzenekke,
Turgay sese şatlık moñdarın,
Yélder alıp kile ƙızzar yırın,
Alıp kite salğı sıñdarın...

... Ƙapıl tışta davıl uynap ütté.
Bıyalğa huƙtı börtök ƙar.

Yuƙ, barıbér buran aryağında
Minéñ tıvğan yérzén yazı bar!

Tıvğan ildéñ
Ul yöregé ösön
Yuƙ buranlı tönö, yuƙ ƙışı,
Sönki ƙoyaş batmay torğan ilde
Yazğa oƙşas ƙalkım tormoşo.
1949

Duştar Horavına Yavap

Yıyılğan duştar eyteler:
— Böğön bit tıvğan könöñ,
Bıl donyala yeşevéñe
Utız yeş tulğan könöñ.

Ƭetérle oşo tabında
(İşplemey böğöndö)
Böte könder arahında
İñ beğétlé könöñdö.

— Duştarım! Böte gümerém
Us töböñdegé hımaƙ.
Tik ƙayhı kön iñ beğétlé,
Ƙayhı könöm yaƙtırak,

Eytév avır. Ƙayza ul kön?
Tev ƙoyaş kürgendemé,
Ƙultıƙƙa elifba ƙısıp,
Mektepke kérgendemé?

Bérénsé kat bayraq totop,
Uramdan ütkendemé,
Hıyal-kızızın “höyem!” tigen
Hüzén işétkendemé?

Qayza ul kön? Tıvğan ilge
Ant birgen yalandamı,
Atakanan huñ okopta
Partbilet algandamı?

İñ huñğı kaynar pulyanı
Doşmanğa atkandamı,
İlge kaytıp, buraznağa
Ayaktı başkandamı?..

... Hem buldı yaralı köyö
Köreşte sigéngender,
Fronttaş duş qebéréne
Yeşterém tügélgendér.

Buldı yaqın duşımduñ da
Hıyanat itken sağı,
Saf ézzeréme doşmandıñ
Bısraqtar hipken sağı.

Buldı qayğı tatıғанım,
Buldı yafa kürgeném,
Tik bulmanı ömöyhöz kön,
Yuq behéthéz könderém!
1949

Miné Tağı Taşlap Kitehéñ

“Miné tağı taşlap kitehéñ...” – tip
Boyogahıñ ozatıp qalganda.
Yeşep bulmay gél qavışıp qına
Poğoldı hem davlı zamanda.

Okéandargá sıqha, karaptar za,
Davıl ütép, qaytha yarına;
Karaptarza kithem, kiré qaytam
Tıvğan ilge, hinéñ yanıña.

Samoléttar alıp ménhe miné
Bolottarızın öşkö yağına,

Vakit yétkes, tağı yérge töşem,
Yérge, timek, hinéñ yanıña.

qayza bulham da, min ilém ménen
Her bér hulişımdı alğanda, –
Hin de oşo ildéñ kıızıñıñ bit,
Boyokması ozatıp qalganda.
1949

Ayırılıv Yuq

Ayırılıv yuq höygen yörekterge,
Béz qavışa almaş ara yuq,
Hağınv bar, lekin küñélderze
Ernép torğan utlı yara yuq.

Vokzaldar bar,
Vagon yanında bar
Minutıñ iñ kışka saqtarı,
Böte yuldar buylap kile torğan
Bar şatlıqlı selem hattarı.

Her urında tormoş qosaq yeye,
Qul huzalar miñe ısın duştar;
Sönki yérze, höyöv ménen bérge,
İlge bağışlangan hézmet bar.

Arabızza qoyaş balkıp tora,
Yélder işe, yaman yél tügél;
Yérébéz kiñ, lekin keshélerzé
Azaştıra torğan yér tügél.

Hağınv bar, alda küréşév bar.
Küñélderze utlı yara yuq.
Bar atandıñ balaları ösön
“Ayırzı bit!” tiyér ara yuq.
1949

Başaqtar Höyleşe

Yul üte, késkey yul,
Başıvzar sigénen,
Tulqına tulışıp
Ölgörgeñ igénder.

Uñ yaқта “Ar”zıkı,
Hul yaқта “Dim”déké –
Bötehé ildéké
Bötehé minéké.

Altın nur yéméldey
Başaktar östönde.
Hem bında uraktar
Yaltırar tiz könde.

Költeler tegerer
Urgıstar artında...
... E min yır başlayım
Boyzayzar haqında.

... Yazğı kük kızara,
Yaqtıra barganda,
“Dim”den de, “Ar”zan da
Kildéler kırzargä.

Seskéster tézélép,
Yér inlep uzzılar,
Hargılt tos orloqtar
Tupraqqa sumdılar...

Ular yér kuyınında
Yılınıp şıttılar, –
Tañ ménen kızarıp,
Baş törtöp sıttılar.

Kürzéler koyastı
Habaqtar, uyanıp,
E nurzar ularzı
Yeşélge buyanı.

Qaplandı bar yalan
Tik yeşél töş ménen,
Yél ütté yügérép
Qıyaqtar östönen.

E unan... yey buyı
Qoyaşqa hıyınıp,
Davılda sayqalıp,
Yamğırza koyonop,

Tañdarın bizenép,
Köndözön görleşép,
Üsteler boyzayzar,
Nimelér sérleşép.

Nazlanı ularzı
Tulı ay yaqtıhı,
Bik yomart hıylanı
Yérzėñ iñ yaqsıhı.

Kür, nindey şat ular –
Selemdey bér-bérén,
Béleler yeşevzėñ,
Üşevzėñ kezérén...

Tıñlağız, başaqtar
Nimelér kıştırlay, –
Yalandı tuptırıp,
Küñéllé yır yırlay.

Dan yırlay üzzerén
Üstergen kėsége,
Donyanıñ irkéne,
Kėsénėñ eşene.

Tatlı eş börköle
Başaqtar östönde,
Hem bında huqqıstar
Gévėlder tız könde.

Tuldı, tos börtökter
Toktargá halınır.
“Dim”ge le, “Ar”ğa la
Karvandar ağılır.

Tın qalır yalandar
Yuldıñ her yağında
Lekin yır bötmené
Boyzayzar haqında.

Alısta, alısta
Bik olo qala bar.
Kügėnde yaquttan
Yondozzar yanalar.

Oşonda kavişā
Böte duş ħalıktar.
Oşonda kavişā
İldegé şatlıktar.

Tap oşo qalala
Zur bayram sağında
Osraşır boyzayzar
Kürgezme zalında.

Yıhandan kunaqtar
Saķırır kürgezme.
Hoqlanıp töbelgen
Méñderse küzzerge

Qaramaş oyalıp,
Qaramaş moñayıp
Ĥalkımdıñ kös tügép
Üştergen boyzayı.
1949

Leysen

Böte il buyınsa leysen ütté...
Elé bına, tik tañ aldınan,
Huñğı bolot qanat qağıp kitté, –
Inyıları sesélép qaldılar.

Alpan-tolpan başıp uzıp baram
Bıvzar börköp yatқан kır aşā.
Qoyaş qalkā. Altın yérém minéñ
Altın ofoqtarğa totaşa.

Min, éyélep, nisensé qat indé
Tıpraq alıp kısam usıma,
Yérzēñ qara hutı bélek buylap
Ağıp töşe térhek osoma.

Tabanıma yebéşe yılı balsıq,
İşétem töşlö unıñ hüzeñ de:
“Hin yeşerttēñ miné, hin, igénsém,
Minde tamır yeysé üzēñ de!”

Börörlerzēñ ħuş éşterén toyam,
Ütken saқта urman buyzarın.

... Ošo yazğı ayaz kön şikéllé,
Tınıs bulha iné uyzarım...

Uyzar tınıs tügél. İşéthem de
Yérzén irkén huliş alğanın,
Onota almayım tivğan tuprağımdıñ
Ut ésénde dörlep yanganın.

Onota almayım: yérém ménen bérge
Faşist puşyaların tatınım,
Doşman yözön hüretterzen tügél,
Pritsél aşa qarap tanınım.

Onota almayım şavlı okéandıñ
Alış töngö yarzı yivğanın,
Aq küñéllé kara Robson ilén
Qara yörekterzén bıvğanın.

Hem quşırğa téley ular höröm
Okéandıñ ésé saf, tınıs yéléne,

Meyét ésé taratırğa téley
Donyağa hem minéñ iléme.

... Minde başqa hıyal. Ul yavızdar
Ölgörgensé yérzé yandırıp,
Yétkérérbéz böte planétağa
Tınısılıqtıñ leysen yamğırın.
1950

Köz Hem Höyöv Turahında

1

Yamğır qatış hibéle talğın ğına
Ağastarzıñ harı teñkeleré.
Tik, küşékken qoştar törkömöley,
Ošo közzön huñğı seskeleré
Qıvaq-qıvaq ultıra tütelderze...
Yérzé manıp hağış töşteréne,
Hatğayıp köz kilgen bıl melderze
Mömkín tügél uynay tik Késége
Yoqo

qartlıq,
ülém turahında.

Bér ul ğına barı küre şunda:

Bar donyala

yapraq ménen béрге
Orloq töşe dımlı qara yérge.

2

Ayrırlışıv könö, eytérhéñ, şul
Donyanan yey kitken mızgél iné,
(Möhebbet hem hağış tulı küñél
Davıl uynap torgan diñgéz iné.)
Yapraq şavı iné öndeşkenéñ,
Közgö yamğır iné küz yeşteréñ.
Qış aryağındaqı yaz şikéllé,
Yıraqtahıñ hezér hin şul tiklém.
Lekin mekér hem ıyanat yélé
Üte almaş bézzéñ aralarzan,
Sönki, kükrep, tağı kilér yazzar,
Sönki yaratahıñ hin, höyöklöm.
1953

Eytélmegen Hüz

Ayrırlışıv minutında
Gél şulay tiheñ miñe:
– Eyte almay qaldım hüzémdéñ
İñ kerekléhén géne.

Yeşelmegen gümér bit ul –
Eytélmegen şul hüz”ñ,
Aldağı ömöt, yanhıvzar,
Möhebbetéñ hem üzéñ.

Meñgége ozatqanda la
Hin eytheñ iné miñe:
– Qaldı şul, qaldı hüzémdéñ
İñ kerekléhé géne.
1953

Gölgönege Hattar Kilgen (Yır)

Gölgönege hattar kilgen
İşembay qalahınan, –
Elle töşken samoléttan,
Elle qoş qanatınan.

Tabak-tabak hattar yazıp,
Kulı talgandır indé,
Ğışık uttarında yégét
Dörlep yangandır indé.

Yanhın eyze, köyhön eyze,
Hattar yazhın gél géne,
Gölgönebéz üzé le bit
Arabızza bér géne.
1953

Ösönsö Kön Totaş Qar Yava

Ösönsö kön yépşék qar yava,
Ösönsö kön totaş, ösönsö kön
Ernéy minéñ işké bér yara.
Ösönsö kön totaş qar yava.

Timér yarsıq – yara töbönde.
Timér yarsıq yöröy tenémde,
Eytérhéñ, qart gönah éyehé

Eylengélep kuya qebérze.
Şuğa küre ernéy ul yara.
Ösönsö kön totaş qar yava...

Timér yarsıq niñe quzgala?
Ul da, aqırı, ernép hızlana.

Ruda köyö unı alısta
Yér quyınınan ézlep taptılar,
Tuptar batşahına hattılar,
Rurza unan mina qoyzolar,
E Dnyéprola miñe attılar.

Qanday kızıl iné tañ nuri,
Tañ kızarttı ülen ısıgın.
İkébézge téyzé bér yulı
Bér minanıñ iké yarsıgı.

Béréhé qaldı sérjant Fominda,
Téke yar siténde qebérze,
İkénséhé minéñ ten”mde.
Un iké yıl ernéy şul yara,
Ösönsö kön totaş qar yava.

Qarzar irér, yılı yél işhe,
Qarzar kitép barır, yaz kilhe,
Belki, üsém kemér doşmanga,
Tenémdegé timér iréhe.

Tıngı birmey miñe ul yara,
Ösönsö kön totaş qara yava.
1955

Évropa – Aziya

Kérés

Yöregénéñ aşındagı
Yen éyehé
Qıymıldaha,
Yoqolağı ese qapıl
Hişkene le
Küzén asa.

Küzén asha: yazğı yér tın.
Tön tın ala
Oyop qına.
Tik yondozzar béyéklékte
Bérse yanıp,
Bérse tona –
Güye, kémdér yondozzarızı
Bér-bér artlı
Söyöp tora.

Yazğı yér tın. Tik qaragız
Héz donyaga
Ese hımaq:
İñ ütkér küz – ese küzé,
İñ ziregé –
Unıñ qolaq.

Ese toya: yér siténde
Bombalarzıñ
Qaltırana ul yondozzar,
Qaltırana
Böte yıhan.

Tön tın ala. Yazızıñ éşén
Yérge hibe
Yél haq qına.

Ese hize: ošo yélde
ȶan éşé le
Bar sak ȶına.

Bına şugaese ȶapıl
Hişkene le
Küzén asa,
Yöregénéñ aştındağı
Yen éyehé
ȶıymıldaha.

Tap ošo mel vatandaşar
Bıl hulişız,
Lekin téré
(Asılırga torgan börö)
Kéşe ösön
İgén ige,
Hoȶlandırğıs kitap yaza,
Matur-matur
Kéyém tége.

Sal ğalimdar, küz ze yommay,
Kükterze tañ
Hızılğansı,
Aşığalar böte sirzé

Bötörörge
Ul tivğansı.
E tégende – donyabızziñ
Tınsıv, yaman
Bér yérénde –
Bıl segette “Aȶ yort” tigen
Tamuȶtıñ
İñ töbönde

ȶart Ğazrail ȶaȶsa ȶulın
ȶandan alıp,
ȶanda yıva.
Setlevéktey bıl yörekke
Atır ösön
ȶurğaş ȶoya.

Şuga ese, ȶapıl yarhıp,
Donya aldına
Kilép başa,
Yöregénéñ aştındağı

Yen éyehé
Kıymıldaha.

Kéşélék te tap oşolay
Hişkendé hem
Yavğa sıqtı,
Haqlar ösön üz balahın –
Tınıslıqtı.

Bötehé le Yenlé Bında...

Harayzarzıñ éz totqalı
İşekterén aşkanım bar,
Kélem yeygen ap-aq mermer
Başkıstargá başkanım bar.

Yörögeném bar méñer lampa
Balkıp torğan zaldarında...
... Hem bar bér öy, tepeş kéne,
Tımıq Dimdeñ yarzarında.

Oşonda min qarşılanım
Könderzėñ iñ yaqtıların,
Oşo öyze işettém min
Önderzėñ iñ tatlıların.

Atay yorto! Aldarında
Muyıllar suq ürep tora,
E ul késkey dürt tezrenen
Bar donyanı kürép tora

Örlögön atay kulı
Buyzan-buyğa tamğa huqқан, –
Timek, bında qayğıhı la,
Şatlığı la inép sıqқан.

Lekin öyze his nemege
Tap töşmegen, tut téymegen, –
Bötehé le yemlé bında,
Yenlé bında.

Asıq tezre töpterénde
Tirbele göl alqaları,
Elle ular baqsalağı
Milevşege baş qağamı?

Seskelerzen seskelerge
Küsép yöröy qara iñkés,
Ul qırzarzıñ selemderén
Tapşırırğa kilgen, imés.

Türéndegé qazavzarza
Gél sigélgen taştamaldar, –
Yém-yém itken her bizekte
Eseyzerzén küz nuri bar.

Késkey seget nindey yétéz,
Kélt-kéltyöröy, tıñlap qara,
Eytérhéñ de, ul bér üzé
Zamananı alıp bara.

Bötehé le yemlé bında,
Yenlé bında.
E möyöšte ütken yavza
Yéñép qaytqan qılıs tora,
Bér ul gına qını ésénde
Tınıs tora.

Bér Yır Yırlanğan

Bér yır yırlanğan bıl öyze,
Bepésté yoklatqanda,
Şul yır köylengen, uldarzı
Zur yulğa ozatqanda.

Eseyém yırlağan unı,
Eseyém-altınqayım,
Asıgırağ işetem moñon,
Alışqa kitken hayın:

“Osqondarzan yalkın bula,
Bél hin, bala,
Osop kithe osqon, hünép,
Sañğa qala.

Tamsılargá tamsı tamha,
Bula diñgéz,
Tamsı sitke sesrep kithe,
Kibe bik tiz.

Qıyır başqan tura ézzen
Gelem atlay,

Kıyış başkan yañgız ézzé
Ülen qaplay.

Késé kırza seske kürhe,
Maqtap üte,
Huqmaqtağın şeylemey ze
Tapap üte.

Seske bulhañ, “kürhénder!” tip,
Yulğa sıqma,
Osqon bulhañ, “kükke aşam!” tip,
Yañgız osma.

Tamsı bulhañ, hin téréhéñ
Tik diñgézze.
His bér ülen üşmehe iné
Hinéñ ézge.

Güméréñ yavınhız ğına
Yéllep ütmehe iné.
Donya hinéké, sönki min
Donyağa birzém hiné”

Bér yır yırlanğan bıl öyze,
Bepésté yoqlatqanda,
Şul köy köylengen, uldarzı
Zur yulğa ozatqanda.

Şulay Başlana Yeşev

Sığa ir bala qurağa,
İmgeklep, tupha aşā,
Yérge téyges tabandarı,
Tıp itép tepey başa.

(Tormoştoñ gezél zakonın
Ul da añlay şul kilés, –
Yérze yeşegende késé
İmgeklemeske téyéş.)

Sepsék balahı şikéllé,
Beyélép tora ul başta
Hem, késkey küzzerén kışıp,
Qulın huza qoyaşka.

Güye, kıyaştı sakıra:
“Töş hin bında, töş yérge.
Ülen öştönde yügérép
Yörörböz bérge”.

Éy kıolon! Elle kıayzargá
Talpınıp barır kévék,
Altın kıanatlı kıoştarzı
Ürélep alır kévék.

Sév! Kıapkıaga kıle bala,
(E ara nındey yıraq!)
Atlağan hayın, ayaktar
Başa ısanıslıraq.

Zur yulğa kıltére unı
kıurana sıkkıan hu kımak,
Hem kıapıl yıhan sıkteré
Kıñeyép kıte hımak.

Donyala iñ tevgé yulın
Tap şulay başlay kéşé.
Tap şulay başlana unıñ
Yeşevé – böyük eşé.

Hem gümerlék yılı birép,
Uğa iké kıüz bağa:
“Donya hınéké,
sönkı min
Birzém hıné donyaga...”

Tanıñ Kılévé

Akı batşalı alış kıara künde
Tevlep usak yakkıan avılım.
Höyregen ul bıvat yuldarınan
Yazmış arbahınıñ avırın.

Şunda ultırıp batğan Taşbulat bay,
İlyas mullalarzıñ tokomo.
(Ulargá tap minéñ tıvğan yılım
Tariğ prıgovorın u kıını.)

Minéñ kıandı yörötken kéşélerém! –
Küpmé ular mıñnet sikkender,
Balsık öyze donya kötöp bötmeý,

Taş zıyaratka inép ejel tügél,
Gejeyép bér tañdı kötkender.

Hem ul kildé, kildé inlep-buylap
Böyök Rossiyanı – Vatandı.
Etes tügél, “Avrora”nıñ zalpı
Heber itté bında ul tañdı.

Nur birzé ul kэшéler qaraşına,
Yaqtılığın – ağıp hıvzargá,
Bar yılıhın birzé dımlı yérge –
Min şahitmın bına şularğa.

Min Şahitmın

Min şahitmın, alpan-tolpan atlap
Tev uramğa sıqқан yazımdan –
Avılumdıñ yañı gümér yulı
Yöregéme uyılıp yazılğan.

Yıhan ösön bıl – bér huliş kına,
Avılım ösön – bötön bér zaman.
Bıvat üzé ologayğan hayın,
Nisék yeşerzélér donyalar!

Min şahitmın.
Yémérép, ayқан uzı
Başıvzarzıñ kekré ızanın
Maşınalar. Tamırın kişté yıldar
Doşmanlıqtıñ, esé nujanıñ.

Qarayhıñ da, elle yuqmı tiyhéñ
Altın harı diñgéz siktérép;
Min iménlek huliş itép hizem
Béşken igénderzén eşterén.

Kэшé qulı şunday köslö bulğas,
Qaq tavzargá méndé imender,
Kiñ dalağa kilgen kül öştöne
Botaqtarın taldar éygender.

Kэшé böyök. Belki, şugalır za
Késereygen kévék qayalar.
Yuldar hezér heketke tügél,
E yeşevge alıp baralar.

Köndöz yaqtılıkka tuymagan yak
Balkıy yarıp tönder qarahın,
Qaplay almay şomlo qarañgılık
Kister ménen tañdar arahın.

Hağınıp qaytқан hayın, urap sıgam
Avılımdıñ atlı uramın,
Öyzerénen şatlık érkélgenén
Yeném-teném ménen toyamın.

Évropanı gizzém, Aziyanı,
Küp kürzém min matur, yaqşını.
...Bélem, avılım ilderze bér tügél,
Lekin yérze ul iñ yaqını.

Tuprağım, Havam, Hıvzarım

Tupraqtar sém-kara bında,
Tupraq hutlanıp tora,
Buraznağa qoyaş töşe,
Yaltırap, yanıp tora.

Kisén uğa orloq sesheñ,
Tañ ménen şıtıp sıga,
Yér haqında şuğa eyteler:
“Tot ta ikmekke hıla”.

Boyzay üşe. Kül qamışı
Tulqınıp torğan hımaq;
Başaqtarın börtök-börtök
Gerebe hırığan hımaq.

Tornalar kilép kitkensé,
Ağas yapraq hipkensé,
Tupraqtı bizep ölgöre
Nise méñ tör göl géne.

Ayaq başhañ, ülenderé
Torğanı berhet indé,
Şul tupraqta tıvıp-üşév
Üzé bér behet indé.

Havalar zep-zeñger bında
Havalar şunday béyé.
Bıl küknéñ aştında olotaylar

Yeşegen başın éyép.
E bir başın éyélmehé,
Havalar şunday béyéék.

Küpmé koş bıl kiñlékterge
Talpınıp osop méne
Ular méne barı yérze
Hağınır ösön géne

Havala méñ törlö moñ bar,
Yuk matulıkká tiñé,
Eger yérém zarlı bulha,
Kügém şat bulmaş iné,
Şatlıgınıñ yuk tiné.

Hıvzar tonok, tatlı bında,
Hıvzar tav yarıp sıga,
Meñgége hūngen taştazıñ
Halkınıñ alıp sıga.

E nindey şıfalı dimdar
Börköle şişmelerzen!
Bér lezzetten meħrüm yeşey
Bıl hıvzı ésmegender
Şarlavık şişmelerzen.

Uyhıvlıkta yaqtı külder
Ye tulķına, ye tına,
Dımğa hıvhap kilgen yélder
Tulķındargá hıyına.
E unan bolot yıyırğa
Kite dala buyına.

Yér-hıvzıñ selemén alıp,
Éy uralıp-uralıp,
Zur donyağa ağıp sıga
Minéñ tımık Dimgénem!
Al selemder, İzélgénem!

Rossiyanmın

Rus tügélmén, lekin rossiyan min,
Rossiyanıñ hıvın éşkenmén,

Sağıldırza imen nisék üshe,
Üz yérémde şulay üşkenmén.

Halkımındır, tiymén, üzémdé eger
Sağıl imenéne oqşatham, –
Tamırzarım bir dürt bıvat evel
Meskev ménen barıp totaşқан.

Zamandar bit heter melde Meskev
Duşlıq avazımdı işétken,
Hem rus halkı minéñ yazmışımdı
Üzé yazmışına iş itken.

Rus tügélmén, lekin rossiyan min,
Rossiyan min – nindey gorurlıq!
Biş güméréñ miñe kerek tügél,
Bér yazmışım şuğa tororloq.

Rus hem başkort yulda her saq yuldaş,
Tabındaştar olo bayramda,
Yavza yavzaş, dandaş hem qebérzeş
İzgé huğış ütken mayzanda.

Salavattıñ utlı irénderé
Pugaçevtı üpken sağında,
Bélem, miñe möhebbetéñ artқан,
Rus tuğanım, hinéñ qanıñda.

Rus tügélmén, lekin rossiyan min,
Sovét Vatanınıñ ulımın.
Nindey yaqtı béyéklékteréne böğön
Küterélem yeşev yulınıñ!

Küñélémde minéñ kön sıvağı,
Küzzerémde – qoyaş nurzarı,
Yöregémde – méñ yıl totqonloqto
Ütép sıqqan ömöt yırzarı.

Yérze nisék min nıq başıp toram,
Nindey irkén alam hulaştı!
Şularzıñ min bit bötehé ösön,
Rus tuğanım, hiñe burıslı!

Hin tem birzén minén ikmegéme,
Hin tat birzén ésken hıvzargá.
Yér yözönde küpmé halıktar yeşey, –
Tuğan ittén miné şularğa.

Rus tügélmén, lekin rossiyan min,
Rossiyan min – nindey gorurlıq!
Un gümerén miñe kerek tügel,
Bér yazmışım şuga tororloq!

Krémlge Kérgende

Min ştabka ingeném bar
Boyğa prikaz kötken melde,
Minuttarızın kıızğanlığı
Dörler sikke yétken melde.

Ul saķ hinén karastarıñ
Şunday ütkér, osķon hibe,
Hatta yörek tibéséñdé
Barmaķtarızın oso hizé.

Éste davıl, éste yalkın,
Tıştan şunday tınışıñ hin,
Qorop kuyğan granata hin,
Hurıp alğan kılışıñ hin.

Bar tormoşon eyte hımaķ:
“Min ezérmén bötehéne –
Késége ĥas batırılıķķa,
Batırğa ĥas üléméne!”

O, gümérzé gümér itken
Minuttarızın böyök sağı!
Yöz tapķırğa artıķ yanıp
Min kisérzém hézzé tağı.

Bıl altın köz, bıl yaķtı yöz
Alıp kildé miné bına
Sal Kremlge – Partiyamdıñ,
Dérjavamdıñ ştabına.

Harı kayış bilémde yuk,
E şulay z min haldatmın.

Pogondarım iñémde yuk,
E şulay za min haldatmın.

Min halkıma, partiyamda
Yal, srokhız hézmettemén,
Şunda toyam, şunan tabam
Yeşev yemén, yeşev temén.

Vatanımdıñ her boyoroğon
Üzém ösön izgé kürem,
Hem şuğa la min Kremlge
Nıqlı başıp, kıyır kérem.

Mileş

Kreml ésénde, hul yağında zur kapkanıñ,
Mileş üşe, irkén yeyép botaqtarın.
Yañğız tügél bında ul, bar duş-işteré,
Halkın tönyak şırşıları – sérzeşteré.
Tirehénde talgın ğına bevéleler
Kaynar könyak seskeleré – aq leleler,
Köz sıvağı. Kızıl bulıp béşken mileş,
Taş qoymağa hıgılıp töşken telgeş-telgeş.
Tozaq oşa, altın sınır bulıp kükte,
Böyök İvan manarahın aşa üte.
Qaranım da bında üşken şul mileşke
Uyım ménen kiré qayttım min Kéleşke.
Ul yaқта la kükter zeñger, könder sıvaq,
Baş östönen tozaq osa, sınır hımaq.
Tıvğan öyzöñ érgehénde tap şul mileş
Kerte aşa hıgılıp töşken telgeş-telgeş.
İké yaқта irkén üşe iké mileş –
Bér uq tupraq balaları – iké qerzeş.

Yözzeréñe kıyıp qaray almayım,
E üzémdé kıyıvmın tip aldayım.
Qarağanım bar min aşıl nur-taşqa,
Neq tübele yanıp torğan qoyaşqa.
Beñét ménen osraşqan bar yözge-yöz,
Ülém ménen qaraşqan bar küzge-küz.
Timek, maturlıq barınan östöndör,
Maturlıq – ul üzé hinéñ töşöndör.

Bına şuğa kıyın karay almayım.
Yukқа üzémdé kıyıvmin tip aldayım.
1956

Ömöt

Béz kavışkan köndö huğış sıqtı,
Tıyzan yavğa kittém min ul köndö.
Tav kezérlé kayğı qaldırzım da
Alıp kittém barlıq ömötöñdö.

Hin iké qat hünép toqanğanhın, –
İké tapqır ülé heberé alğas.
Ömötöñ haman qalğan
ösonsöge,
Miné qarşılarğa,
yav tuqtağas.

1956

Vétnam Yazmaları

Vétnamğa Kilév

Ul ös kön kildém min, un ös tön,
Yul üttém, yér buylap – un ös méñ.

Kildém min halkın qış yağınan,
Şarşılar unda qar yabınan;

E bında yérge orloq seseler,
Zeytünder bında aq seskele.

Un ös kön kildém min, un ös tön,
Yul üttém, yér buylap – un ös méñ.

Küñéllé qaraham tikşérép...
Eytérhéñ, indémin kürşége,
Ni barı kerte aşá hikérép.

Qunax

Ağastarğa qış kızınıñ
Hibélgen seylenderé,
E tezrege kilép qunğan

İmén yey selemderé.
Bıyalala hıgılıp tōşken
Tuğ boyzay başaqtarı,
Tuzgılıp ultıra holo,
Daşpıldap tora tarı.
Bını, izgé bilde, tiyzer,
Şuga ısanır iném, –
Qış uq şulay heber ite
Yeyén uñasaq igén.
Kürem, yene kınak ta bar
Başkorttoñ dalahında:
Bér palma botağı tora
Başaktar arahında.
Arış kerpégéne halğan
Yaprağınıñ ostarın.
Kürehéñ, onotmay miné
Hanoyzağı duştarım.
1956-1957

Şıgırzarım, Qayza Kittégéz?

Qayza kittégéz héz, şıgırzarım?
Min yuğaltım yoqo,
Hıv temén.
Zeñger tötön yözgen tar bülmele
Nisensé tön hézzé kötemén.

İlham ömöt itép, kükke bağam.
Aq bolotta yeş ay tirbele.
E yondozzar million yıldar aş
Bér-béréhéne selem yébere.

Yıhandıñ huñ minde qayğıhımı?
Bıma minde yıhan hesteré:
Ayaz bulha, şıgırzarım şattar,
Bolot qupha, tügéle yeşteré.

Ular hezer miné taşlap kitté.
Qayza huñ héz, yırlar yırzarım?
Min baqsağa sıqtım.
Yapraqtarga
Tōşken tañdıñ tevgé nurzarı.

Şunday tınlık. Barı bér ön géne
Tebriklené iyul irtehén:
“Sut-sut... Sut-sut...”
Elle қоş hayranı,
Elle yégét üpté irkehén.

Min şişmege kildém. Şişme bulıp
Urgılalır, belki, şiğırım.
Tav şişmehé şiğırımıdı түгél,
Sıltır-sıltır köylöy üz yırın.

— Ёy tav, – tiym min, – күкrek kir elé,
Şul şişmeley ilham bir elé!
... Күкregéñde күкter күкremeges,
Таñ huñ hiñe tavış biremé?

Şıgır ézlep ozon yulğa sıktım,
Lekin тақır yulğa sıқmanım,
Şırlıқtarza қалdı başқан éзém,
Қayalarға iltté huқmaғım.
Méngen hayın ofoқ artқа sikté,
Yaқınaya barzım қoyaşқа.
Tıvған yérém қоsaғımda hımaқ,
Unıñ қан tibésén toymaşқа
Mömkin түгél.

Hiñe başım halam,
Altın bişékkeyém, Uralım.
Ülenderéñ – minéñ héñlélerém,
Aғastarıñ – minéñ tuғанım...
Tik қayza huñ yırlарım yırzarım?

Yulım ozon. Yérzéñ dürt yağı bar,
Kükten indé donya güzémén.
Bına bında timér қuldı ҳалıқ
Қoya ildéñ қoros üzегén.

E téгénde, şaytan қoton alıp,
Yété қат yérzé tişép üteler,
Méñer bıvat totқonloқта yatқан
Қoyaş nurın azat iteler.

Başıvzarza aşlıқ қоторop uñған,
Bıyıl tulı bulır бурalar.

Qayza barma, keshelerem minen
Shatlik sesep, behet uralar.

Lekin shigirzarim hamam geyep,
Kunelém de inde bus hımak,
Min oyome kayttım, balaları
Azasshan ber yetem qoyas hımak.

Shul uk bulme...
Ni bil?
Unda nurzar,
Unda mondar kilép tulgandar.
Bil bit shigirzarım! Aldan kilép,
Min kaytkandı kotop torgandar.
1958

Batır kürhem, shul batırlık tigen
Tañga mingem kildé;
Dan qapqahı kürhem, shul qapqanı
Shqip ingem kildé.

Qosh hayraha, oso monlo qoshon
Yené bulgım kildé;
Ildegé ber in siberzen
Hoygen yeré bulgım kildé.

... Osönsö ay inde yamgirzar yuk,
Ise afet yelé.
Yerem köye. Tik ber gene yavır
Yamgir bulham iné.
1958

Bögon tönde baksa asa uzzım,
Ber-beréhe quyıp nazlı başın,
Gölder yoklay iné tütelde.
Tik beré le sitke eygen tajın,
Ergehinde yeré bulmagastın,
Ser birmegen, ahrı, bütenge.
Seskelerge qarap shul melde,
Hayran qalıp torzom min – bende.
1958

Hin kitkende tulğan ay iné,
Yapraqtarğa aǵas bay iné.

Haǵıŝ kına böktö şul ayzı,
Hiné kötöp yapraq hargayzı.

Minéñ başım haman yuǵarı,
Üzém kéşe géne ni barı.
1958

Utız kön hinhéz min, utız tön,
Utız tevlék, timek.
Eytérhéñ de, utız darya kistém
Bér-béréhénen kiñerek.

Güye, utız tavǵa méndém min
Bér-béréhénen béyék,
Utız tañ qarşılanım, utız tuñıp,
Utız qabat köyöp.

Utız ŝigém, utız ömötöm,
Utız uyım – bér hin.
Minéñ kévék höygen kéşelerge
Sabırlıqtar birhén.
1958

Hıvhaǵanda, onottorzoñ hıv barlıǵın,
Öşögende – uttıñ yılı yomartlıǵın;

Kara tönde onottorzoñ ay haqında,
Zeher qıŝta onottorzoñ may haqında;
Éŝ östönde hin bit miné yalız ittéñ,
Ömötöndöñ diñgézzeréñ yarhız ittéñ;

Tik üzéñdé küz asıp küz yomǵansı la
Onotmaska mejbür ittéñ – bér tamsı la.
1959

Yılğalar Tönön Höyleşe

Yılğalar tönön höyleşe,
Bolot tavzargâ kungas;
Yörekter tönön sérleşe,
Ayak tavişı tıngas.

Niñe şulay? Bit yılğalar
Köndöz ze aqmay tormay,
Tönön sérleşken yörekter
Köndöz ze qaqqamay tormay.

Tañ hızıla. E yılğalar
Haman da sılıt-sılıt...
Kürehéñ indé, yıhandıñ
Ğışık segeté şuldır.
1960

Kötmegende kisten qar töştö,
Bik vaqıthız,
 irte.
Irétérge umı qoyaştıñ
Bér qaravı yéte,
Sönki elé yılı tupraqta
Yeşev davam ite.

Arabızğa kapıl qar yavzı.
Qarı örpek kéne.
Ul irérge tora,
 ömötlö bér
Qaraş kürhet kéne.
Qışqa alı ş élé. Yeneşe
İké yörek tibe.
1960

Şik Yaraldı

Bér kön şulay işké duşım
Zur tabında
“Yaratam” tip eytté miñe
Kéşe aldında.

Hatta höygen kızına la
Bézzéñ yaқта
“Yaratam” tip eytér yégét
Tik avlaқта.

Nefretén géne neşérmeş
İr bulğan ir,
Doşmanına: “hin doşman!” — tip
Tura eytér.

Tik duşına ıskındırmaş
“Höyem” hüzen;
Şıgırlatıp téşén kışır,
Emme tüzer.

“Yaratam” tip eytkes duşım
Zur tabında,
Küñélémdé şik yaraldı
Şul sağında.
1960

Diñgéz buylap yügére bér malay,
Yalan tepey. Bézzéñ neşélden.
Ézzerénde yım-yım ite vaқ таş,
Güye, yérge yondoз sesélgén.

Kile zaman. Kile. Şul malayzar
Қоş yulına sefer sıғırзар.
Hem yondoззар, ular başқан сақта,
Vaқ таş urınıна şıғırзар.
1961

Kése köslö. Qulda tota olonon ul
Bıl yıhandıñ. Kése köslö.
Bér hélkéthe, tupıldaşıp yondoз
Қoyolor,
Ağastağı alma töslö.
Köslö kése! Ul yondoззар yanhın şunda,
Hoқlandırıp yérzé, kükté.
Almağaslı yérébézze bézzéñ ösön
Alhıv béşér alma küpmé!
1962

“Arınım” Tigen Duşma

Körşek tulı bulha, nıklığın ul
Ozaq yıldar haqlay.
E buş körşek ihe, tora-tora,
Üz aldına satnay.

Kaytmaş ösön kithe qayğı, şatlık,
Borsolovlı saqtar,
Qorğaqhır za tınıs, buş yöregéñ
Üz aldına satnar.
1962

Ay kévék tırhañ iné le
Ay kévék tulhañ iné,
E hüngende, yondoż hımağ,
Qapıl atılhañ iné.
1962

Yélder işken hayın, qayındarza
Yapraq keméy şöyle.
Yıldar ütken hayın, tabındarza
Duştar keméy kile.

Yıldar – yélder. Şefqet kötöp bulmay
Ular vayımınan.
Yapraq kévék qoyola qay isémder
Yörek qyımınan.

Qay yapraqtar kırq kırav küre,
Hatta şul sağında,
Yeşél köyö tuñıp, bögerlenép
Qala botağında.
Yıldar ütken hayın, emme duştar
Keméy her tabında.

Elle qoyaşız haranayıp,
Yaylaymı köz yayın?
Belki, bézge aqıl ultıralar,
Gümér ütken hayın.
1962

Tavzar

Tavzar kэшэler шикэллэ –
Бэyéк булган hayын
Гүмэрзэрэ беһеслэрек,
Yазмıштарı kıyın.

Tübelerge bolot кunha,
Tız kitérge кunmay:
Tübelerze bozzar tuñha,
Tız irérge tunmay.

İşken saқта, yélder unda
İse zeherérek,
Қayalarзı ontap,
Yeşén
Uynay һeterérek.

Tavzar zarlanmay. Görurlıқ
Baştarınan aşқан, –
Kém қояш ménen hin de min
Şul tavzarzan başқа?

Kэшэler tavzar шикэллэ –
Бэyéк булган hayын
Tormoштарı беһеслэрек,
Yазмıштарı kıyın.

Min derejené eytmeyém –
Ul meñgelék түгél.
Yuғarılıқtı bildeley
Tik yuғarı күñél.

Yuғarı күñél гél géne
Ayaz bulıp tormay,
Hağıш sornay bik yış unı
Yeki шikter turnay.

Zamananıñ davıldarı
Uға kilép huға.
E şulay за қояш tevze
Unıñ ösön sıға.

Tüñgekke bolot uralmay,
Kağılmay yeşén.
Zarlanma. Zarlana kürme,
Yuğarı kéşém!

1964

Qatındarğa irzer seskelerzé
Töñge qarşı bülek iteler.
Şuğa küre şinğen seske ménen
Qarşılana baytaq irteler.

Bér qatlırağ şayan saqtarımda
Ul histerzé min de tatınım,
Sönki töñge qarşı
Töngö huqır
Seskelerzé min de taşınım.

Tañda torop, hezér kırğa sıgam,
Isıq kipmeş boron gölderze;
Qoyaş sıqqan saқта seske quyam
Ul baş halğan yomşaq ménderge.
1964

III. TÜRKİYE TÜRKÇESİ METİN

Dalgalar

Nisan akşamı mavi perde çekti,
Gece sığındı İdil'in yüzüne,
Parlak ayın donuk ışıklarından
Gümüşlenip dalga sığıyor.

Ben gemide
Yaramaz dalgaların
Sıçrayışını izleyerek gidiyorum.
— Kürekçi arkadaş!
Çok çabuk uzaklaştırdın
Kıyılarla bizim aramızı.

Baharın İdil'i dönerek akıyor,
Dalga gemimize sarılıyor,
Kanatlarını çırpıp şu dalgalar
Gençliğim gibi güzel görünüyor.
1936

Güz

Sakin göl kıyılarını yuva yapmış
Ördekler de gitti uzağa,
Vedalaştılar bugün onlarla
Birlikte büyüyen güzel kamışlar.

Güz güneşi yüzüyor mavi gökte,
Yaramaz yeller oynaşarak geçiyorlar,
Salkımlı şal örtünen kayınların
Sarı şal salkımlarını dağıtıyorlar.

Ev önünde yalnız yaşlı kavağım
Son yapraklarını dökse de,
Hayatta ilkbahar
Siren ağaçları
Çiçek atıyor gibi bahçede...
1936

Deniz Kıyısında *Puşkin'in Resmine*

Sol elini salla kayaya taşa dayanıp,
Dalgalara dikip gözlerini,
Acaba şimdi özgürlüğü şair
Deniz fırtınasından mı seyretti?

Şair duruyor büyük kıyıya dikilerek,
Mağrur başı aşağıya eğilmiş.
Düşünmüştür şöyle:
... Belki, hemen
Tan da atar vatanımda.
Özgürlüğü düşünüp, heyecanlanmıştı
Dalgaları yoldaş etmeye,
Can atmıştır şair yüreği
Kokuşmuş kıyırı bırakıp gitmeye.
O gitmemiş. Kıyıda durup kalmış,
Eliyle taş dayanıp,
Ve seyretmiş dalga uğultusunu,
Denizin boşluğuna dikilip.
1937

Ayrılık

Doğuya yakınlaşan güneş
Bana sunuyor son ışıklarını,
Yeller...
Yaz rüzgarları dalgalandırıyor
Önümdeki kayın ormanını.
Bakakaldım,
“Çın... çın...” çan vuruldu,
Tekerlekler dönmeye başladı,
Ah, ölçme memuru,
Uzun kilometrelerin
Ayırmaya kulaç attı.
O gizlendi,
Bense bakakaldım,
Bahçe duvarına yaslanıp,
Ama duygular, coşkun duygular gitti
Onun vagonuna takılıp.
Kafam bozuk, boyun kolay dönmüyor,
Derin özlem deliyor yüreği.
Gidişi mi acı, uğurlamak mı?
Söyle, bülbül,
Haberdar değil misin?
Acı düşünceler bastı gönlümü,
Acı düşünceler beni yordu.
Sızlama yürek!
O elbette bana tatlı öpücüğünü de
Sıcak sevgisini de bıraktı.
O uzağa gitti,
Geniş kırlara
Birlikte büyüdüğümüz canlı şehirden,

Özlesem de dayanırım,
Çünkü onun
Hayat yolu böyle.
Biliyor sevgilim yüreğimin
Başkalarına yabancı bir kısmını,
Ve döner o,
Ancak o zaman
Çok tatlı olur buluşmak... 1938
Tukay'a

Aydınlık güne çıkıp ulaşamaz
Gömülmüş maden işçisi gibi,
Sevdiği monoloğunu söylemeden
Susan aktör gibi,
Akan sakın karanlıkta
Parlamadan sönen mum gibi,
Çöldeki yaz ırmağı gibi
Taştı da, dindi genç yiğit.

Yaz kırağısı yapraklarını örtünce,
Ansızın solan gül gibi,
Eskiliğin sakın havasında
Sesi kısılıp öldü genç yiğit.

Biz, fırtınalar olup, göğümüzü
Kara bulutlardan temizledik,
Biz, ikinci tufan,
Vatanımızı
Eskilikten temizleyip yenileştirdik.

Tukay türküsü bizimle geldi,
Türküsü heyecanlı onun bugün de,
Tukay... O hala bizim parlak yıldızımız
Şiirin ayaz göğünde.
1938

İlk Damlalar

Gün boyu sakın duran havada
Kararıp bulutlar kabarıyor,
Aşağıdan uğuldayıp, gürleyerek
Geçtiler bir grup kargalar.

Güneş de örtü örtündü,
Evlerde pencereler kapandı,

Turgayım yuvadan çıktı da
Kumlukta yıkanıp kanat çırpı.

Rüzgar bugün, haberci gibi,
Yağmurun hoş kokusunu getirdi,
Birden yaprakların yüzüne
İlk damlalar sıçradı.
1938

Kış Gelince

Uzakta orman,
Ormanda sis,
Yeri kaplayan
Ak pamuk yorgan.

Dışarıda rüzgar esiyor,
Karı süpürüyor,
Ben evde duruyorum
Soğuğu görerek.

Dışarıda baba kaz.
Zavallı, üzgün.
— Anne, niye onun
Bir ayağı yok.
1938

Gel Artık

Sığırcığım, kuşçuğum,
Şimdi burası kış değil,
Güzelim, sen gel artık,
Evin kuruldu bugün.

Pencereleri açılmış,
Ala yeşile boyanmış,
Sığırcığım, senin için
Konacak dal bile koyulmuş.

Kanatlarını çırpıp,
Güzel sesini yayıp,
Sığırcığım, gel artık,
Evin kuruldu bugün.
1938

Dostun Ölümü

Komsomolluk kimliğimi
Elime her aldığımda,
Hatırlarım silah arkadaşının
Kimliğe damlayan kanını.
... Taşlı kıyısını yıkayıp akan
Volgadan uzak değil
Sıcak mermiden yaralandı
On yedi yaşlık ömür.
Eylülün soğuk rüzgarlı
Mavimsi gecesiydi,
Kanlı bedene dikkat edip,
Savaşçılar baş eydi.
O, zor nefes alarak göğsünden
Kimliğini aldı,
Ve kimliğinin dışına
Yuvarlanıp kan damladı.
Güz yaprakları gibi
Kurumuş, halsiz dudağını
Sakince kımıldattı ve
Bize uzattı kimliğini:
— Dileğim yüreğinizde,
Namusum, özümle,
Ölmek için yaşamadım,
Ama yaşamak için ölüyorum
1938

Gece Hakkında Düşünceler

1

Ay yüz üstü yatıp yeri gözlüyor,
Sokaklara sessizlik yayılıyor,
Duygulara çokça gerçeklik verip,
Geceyi seyretmeye çıktım şehre.

İşte asfalt, direkler, ışıklar...
Ben onların bir genç sahibi,
Ben oğluyum bu yerin, her ev ile
Kucaklaşıp gelir gidesim.

Gece. Siren ağaçları kirpik açmak için
Uyuklayıp tanı bekliyorlar.
Ama kavaklar şehir hakkındaki
Hikayeyi haber veriyorlar.

2

“Bu cansız, vahşı orman olmuş,
Fakat kartallar tavşan avlamış.
İdil inleyerek akmış ve kayınlar
Kanatlarını yayıp genişlemiş.

Yıllar şöyle yorgun uzanmışlar,
Kışlar yeni baharlar getirmiş,
İnsan denen büyük mimar
Bu dağlara şehir kurmuş.

Ama burada insanlığa hapisane,
Akıllara canlı minare,
Ağır pranga olmuş cesurluğa.
Bedenlere hafif direk

3

Gece. Sessizliğe sinip bu yerde
Rahipler okulu kurulmuş,
Böyle geceyi Başkurt sırtından
Kamçı örmek için kayış kesilmiş.

Gece. Böyle gecede belki gözlemiştir
Bu yerlerde Lenin adımlarını.
Gece. Bu geceler hatırlatır bana
Uçuşan toplarının gürültüsünü.

4

Ben uykusuz sayıklamalardan uyanıp,
Mayıs gecesi ve Ufa hakkında,
Yaşam gibi tatlı düşünceye dalıp,
Uyanıyorum sokak köşesinde.

Halsiz düşüp uzaktaki yıldız sönüyor,
Aydan son ışıklar dökülüyor,
Kızıl deniz olup tan yayılıyor
Cumhuriyetin ve şehrin göğüne.
1939

Memlekette

1

Özlem bana kanat takıp
Uzaktaki yeri yakın ettirdi,
Ben köye döndüm,
Memlekete,
Gölüne dönen kuğu gibi.
Geçen ömür gibi kıvrılma yol,
Mavileşen dağların soğuğu,
Sarı okyanus: Pişmiş başak kokusu
Sık orman, çeken girdap...
Anne eli gibi yakın bana,
Tanıdık burada bana her çalı
Bu yerlerde debelenen, köpek yavrusu gibi,
Dertsiz geçti benim çocukluğum.

2

Kumdan geçen yılan izi gibi,
Tarlaları yarıp, yol geliyor.
Yol kenarında
Ormanın yabancıladığı
Yapayalnız kayın eğiliyor.
Hatırlarım, güneşli bir sonbahardı
Köyden ayrıldığım zaman
Hıçkıra hıçkıra annem uğurlamaya geldi,
Durduk kayının yanında.
Gölgeler kapattı onun yüzünü,
Güneş girdi o zaman buluta,
Yaşlara boğulup öptü gözlerimi:
— Mutlu ol, bizi unutma...
Örtüsünün ucunu ısırıp kaldı anne,
Yaşlı kayına dayayıp elini,
Ben taş bağırlıyım,
O zaman anlamadım
Oğlunu seven anne yüreğini.
Düşünmeden çıkıp gittim...
Bugün tekrar doğduğum kırlarımın
Toprağına basıp geliyorum ben,
Ancak şimdi dünyanın güzelliğini,
Yaşamın sıkıntılarını biliyorum ben.

3

Özlem bana kanat taktı,
Temiz duygular uğurladılar,
İşte şimdi
Bir yuvada büyüyen
Eski dostlar karşı karşıya geldiler.

Baba:

Her zaman baba arslan o,
Bastığı yeri, taşı inletir,

Anne:

Önceki
Üzüntüsünü de
Sevincini de göz yaşlarına boğar.
Üzüntü göz yaşları acı, o yaşlar gururlu,
Ben döndüm artık, anne, o gider.
Sevinç göz yaşını engelleme damladığında.
Tatlı göz yaşdır o, saftır, çiğ tanesi gibi,
Ama çiğ de düşer ayaz tanlarda.

1939

Türkü

Sibirya düzlüğü boyunca
Kudurdu fırtına
Yıllarını galip edip,
Geçti partizan.
Geçti partizan taygayı,
Asıp tüfeği
Üzülmedi genç partizan,
Atıldı ateşe
Yol oldu uzun.
Sevdi burada partizan
Bir sovyet kızını.
Ölüme de yenilgiye de
Beraber geldiler,
Son parça ekmeği de
İkisi böldüler.
Temizleyince samuraylardan
Bu kutsal yeri,
O yakınlaştırdı kendisine
Uzak Sibirya'yı.
Önce özledi Ural'ın,
Ondan ısındı,
Sevdi mavi Baykal'ı ve
Güzel nişanlısını.

1939

Eski yılın hatırası olarak,
Dostlar bana buket getirdi,
Süslüydü, hatırlanan duygu gibi.
Aralık'ta bahar çiçeklerini tutup
Gençlik igrdi gülerek kapıdan,
Ve kanatlı dostluk hürmetine
Bir az uğultulu övme duyuyorum.
Solmayan gülü sarıp duygulara,
Söz veriyorum can dostlara:
Yaşamak: Eser,
Eser: Yaşamın tadı,
Ben eserlerim için yanarım,
Aseyevler İdil olup taşsa,
Ben Dim olup birleşip akarım.
Ev önünde gece koyulaşır her zaman,
Kar saçılır göğü kaplayıp,
Ya siz
Kutlama masasının arkasına
Oturunuz dostlar,
Uğurlamaz
Eski yılın son dakikalarını
Marş çalıp, Moskova uğurlar,
Hayran bırakan işler vaat edip,
Büyük meydana çıkar genç yiğit.
Kutluyoruz doğan yeni tanı.
Tanda doğan hizmet erlerini,
Ve bağışlayalım Vatan anamıza
İlk kadehlerin çınlamasını.
1939

Tandı
(Balat)

Bahar soğukça tandı,
Ayazdı gökyüzü,
Ay gümüş halkalar saçıyor,
Uzak boşlukta beyazlaşıp
Parladı tan yıldızı.

Karşımda kavak yaprakları
Yalnızca soğuk çarpıyor el,
Kara kurdele gibi yol
Uzuyor. Kıyı altında ise
Sis yayıyor sakın göl.

Yolcuyum. Memleketimin
Mayıs tanına hayran kalıp,
İpek dizginimi vurup,
Sarılıp küheylanın yelesine,
Sessizce gidiyorum düşünceye dalıp.

Birden işitiyorum, yanımda
Taze kamışlar baş verdi
O zaman çıplak ayaklı,
Korkunç, dağınık saçlı
Bir karaltı göle uzandı.

O tamamı ince gömlekten,
Yalnız şal örttüğü omzuna,
(Hayran kaldım ince beline)
Ama kendisi şaşırmış gibi,
Dar sokaktan koşuyor.

Kim acaba bu?
Belki aydaki Zühre Kız,
Bırakıp iki kovaşını,
Şala sarıp ay hediyesini,
İnmiş mi yere, özgürlüğe,
Arayıp sevdiği güzelini?

Belki mutsuz su kızı,
Saçını dağıtıp şöyle,
Çalınmış tarağını arıyor,
Delirip fakat bir yalnızı,
Koşturup gölü boyluyor

Belki,
Sarhoş eden öpücüğü tadıp,
İlk meyve olgunlaşınca,
Ve yalan sevgi sönünce,
Çalınan namus bulunup,
Yüreğini utanç gömünce,
Umudu sönen genç anne,
Öfkelenip son defa,
Gölün derinliğine bakıp
Yürüyorlar. İşte o ölüyor,
Şahit ben ve küheylan.

Tan ışığına sarılıp
Her zaman ileri koşuyor.
Uzun saçları serpiliyor,

Dünyaya gerçek yaşam geldiğinde,
O suya düşüp ölüyor.
Hayır, hayır o ölmemeli:
Böyle güzel gölleri,
Bahçesindeki gülleri,
Yeni mutluluk getiren
Tanları ve günleri
O bırakıp gitmemeli...

Neden tarafsız kalıyorum?
Ben o güzeli kurtarırım
Küheylanı geri çevirip,
Kızın arkasından koşarım.

Ben onu kovalayıp yetişirim hatta:
— Benden korkmayın, derim,
Saf suyu bulandırmayın,
Altından kıymetli hyatı
Siz emip bitirmeyin...

Rahat ol, güzelim
Zalim acılar biter.
Zehirli sızılar geçer,
Uğursuz düşünceler çıkıp gider
Tan ardındadır parlak güneş.

Önce ürktü kızcağız,
Utandı, şaşırdı,
Yüreğini şalına sardı,
Sihirli gözlerini dikip,
Bakakaldı ve güldü:

— Siz ne söylüyorsunuz
Yiğit ben anlamıyorum,
Yalnız be ölmeye gelmedim,
Bağışlayın... Acelem var...
Size rastlayacağımı bilmiyordum

Affedin, yiğitçik,
Konuşmak için zaman dar,
Yapmakta olduğum çok iş var...
Ben üzıldüm: “Güzel kız, sen
Neredesiz böyle_ Söyle derhal!”

Gizemli kız önce kendisinin
Bahçesi olduğunu söyledi.

Ama oradan ne zaman geldiğini
Çabucak söyleyip gitti:

— Uyansam, tan soğuk...
Bugün kırağı düşecek,
Yeşil bahçem bitecek,
Eğer toplanan samanı
Gelip sis yapmasak.
1939

Çocukluk

Mavi saflar olup,
Trampet çalıp,
Kolhoz sokakları boyunca
Geçen çocukluk,
Silahlı devriye geceleri,
İlk hayaller,
Tatmak aile, hikaye olup
Yaşanan yıllar,
Siz bırakın yürekte
Parlak bir hatıra,
Size türkü ile borçlu
Türkücü gençlik.
Aynı çocukluk,
Bizim elimizde dalgalanan
Bayrağı alıp.
Ben sizde görüyorum kendimi,
Mutlu nesil,
Çünkü korumaktasınız
Gerçek hayat ateşini!
1940

Baharın Sesleri

Tanıdık ezginin, belki bininci kez
Çınlayışı olur bu türkü,
Fakat bilirim,
O bahar operasına
Bir arya olup katılır.
Gönül baharı sever şunun için:
O yepyeni hayatlar uyandırır,
Taze tomurcuklar pıtlayıp yaprak olur,
Ve guguk kuşuna yeni ezgi getirir.
Yaşam sevincini türkülerine katıp,
Kuşlar yuva örür çalılıkta

Kar suları akınca, dağın yüzüne
İnci çiçeği gelir misafire,
Severim ben beraber çalışılan baharı,
Kımız gibi tatlı havasını,
Yere ılık yağmur serpen
Bulutların altın kanadını.
Gençlik veren her bir yürek ile
Paylaşırım gönlümün sevincini:
Ah, güvercin senin sevgine
Bahar gülleri versin saflığını!
Tandık ezginin, belki bininci kez
Çınlayışı olur bu türkü,
Fakat bilirim,
O bahar operasına
Bir arya olup katılır.
1940

Uzakta Kalan İzler

Akidil kıyısında kayalık vardır. M. Gafuri bu kayalıklara çıkıp, "Ufa Kızları"nı seyretmeyi severmiş.

Sahil kayalıklarına gelirim her güz:
Ya rüzgar çıkıp yağmur serpilir,
Ya karanlık sakın gece olur,
Ya ay ışığı düşer İdil'e,
Sahil kayalıklarına gelirim her güz.

Burada duran şair yalnızı,
Gönül göğünü sıkıntı kaplasa,
Türkü fırtınası kopsa yürekte,
Ya dünyasını unutup sevinse,
Burada duran şair yalnızı.

İdil şahit, İdil, hırçın idil
Böyle dakikalarda dökülen
Kederli yaşlar, ateş damlası olup,
Şu sahil taşına oyulmuş.
İdil şahit, İdil, hırçın İdil.

Dikildiğim taşa dayanıp,
Bu İdil gibi derin, engin ömür,
Sonsuz bozkır uzanıyor uzakta,
O, bozkıra denk geniş yürek,
Dikildiğim taşa dayanıp.

Ben izlerini arayıp şairin,
Basmam mı deyip acı hasreti,
Duyamam mı deyip bu yerde
Şimdi tekrarlanmaz sesi,
Ben izlerini arayıp şairin,
Sahil kayalıklarına gelirim her güz.

Ya rüzgar çıkıp yağmur serpilir,
Ya karanlık sakın gece olur,
Ya ay ışığı düşer İdil'e,
Sahil kayalıklarına gelirim her güz.
1940

Rastlantılar (Parçalar)

Kim dostluğu için heykeldir acaba
Ağaçlıklı yolda büyüyen iki kayın?
Duygulara ilham verişine
Rastladım ben burada her gün.
Bu bir defalık gençlik yanışı mı?
Duygular yumağı mı?
Hayır, değil.
O kelebek olsa,
Konması için
Ben çiçek olurdum,
Evet, çiçek.
O görmezse, solarım,
O bakarsa,
Mecburen yana eğilir baş,
Nasıl büyük yangını söndürecek,
Eğer soğuk olursa o bakış.
Onu düşünmek mutluluğunu bitirmek
Çok mu pişmanlık, azap verir?

Gökyüzünde yetişen üvez ağacının rengi;
Günün gürültüsünü çekiyor boş sokak;
Geçen zamanlara hesap verip,
Ben odada yalnız oturuyorum.
Acaba bekliyor muyum böyle dostumu?
Dostumu mu uğurladım?
İlk kez düşünceler düşkünü ben,
Ah, kendimi sonunda yokettim.
Şişşt...

Pencereye gelir tanıdık suret,
Dışarıya çağırıp sallar ellini.
Pencereyi açarım,
Orada siren gülü,
Göl cama vuruyor dalgasını.
Gecenin koynundan kaçmış gibi,
Kesif hava eve atlıya,
Işıklar denizinde oynayıp büyüyen
Kelebekler saçılır ışığa.
— Kelebekler,
Siz söyleyin şimdi,
Rastladığım şu güzel kız
Acaba sizin sultanınız mıydı?
Kelebekler sessiz, sorumsuz.
Kelebekler sever ışığı,
Bu gece: Yalnızlığın sonu.
1940

Ay Yolu

Hırçın denizin üstünü
Ay yolu gelir yararak,
Haydi, sevgilim, vakit geldi,
Terk ediyoruz sahili.

Sahil kenarında dalgaları sayıp
Yürüdük seninle.
Görelim denizin enginliğini,
Görelim gönülle.

Ay yolu boyunca gidelim,
El veririrm sana, sevdiğime,
Çalkalansın haydi dalgalar,
Sallansın haydi gemi.

Deniz elbette mavi beşik,
Ay yolu, uzak, uzak...
Onun her gelişi daha geniş,
Daha parlak ve daha parlak...
1940

Komşumun Dileği

Uzanıp yeşil kırdan
Hıyar kemirip yatarız
Bahçıvan ile ikimiz.

Tütünleri yakıp,
Yalnızca tadıp her zaman satarız
Bahçıvan ile ikimiz.

Komşum sessizce
Küçücük kirpi gibi
Bıyığını sıvazlamakta
Ve, bana doğru dönüp,
Kurnaz kaplan gibi,
Soran bir bakış atar:

“Mavi gözleri yaz,
Boy uzun, kaşlar kara,
Sözüm yok, pek güzel o iş;
Fakat baş diretiyor düşünsen,
Bize işte (tehlike kalır)
Daha az düşer pay.

Onun bir hali. İşte sen.
Boşuna tarımcı değilsin,
Akıllı çocuk, gerçekten,
Bahçe yaptığı yıllarda
Seyfi’ye seslendik, özleyip,
Bulmadı yolun doğrusunu.

Öğrencilere yöneltip,
O Nurulla’sını gönderdi,
Mahir’miş pancara;
Her birini işte boynuzsuz
Öküz başı gibi büyüttü.
Ama
Dişi geçmedi bütün yere.

Bunun gibileri biz...
O, Timskiy
Şiiri gibi, parmak boyu
Bir eğri hıyarı,
Yetiştirememiştir çok bu yıl,
Hepsini büyütür gelecek yıl.

Çatlayıp yürek saksısında,
Şiirin yetişmeden doğsa,
Olmasa görünen güzelliği,
Keçileri besle sen ve,
Yedir. Ama insanın
Kaybolmasın ağzının tadı.

Mavi gözleri bahar haydi,
Kara kaşını, uzun boyunu,
Sözüm yok, çünkü pek güzel o iş.
... Sizin türünden bize de,
Deyip bak, nasıl olur,
Daha fazla düşse pay?!”

Sofra Türküsü

Meşe masa eğilip düşmüş,
Eğilip düşmüş,
Hey, kızlar!
Hangi evin ziyafeti bu?
Elma renkli pembe pişmiş,
Pembe pişmiş,
Hey, kızlar!
Nasıl güzel ziyafeti bu?
Bayramı bu Ural ülkesinin,
Kutlayalım mutlu gelinini.
Hizmetçiler, kadehiniz
Silme dolmuş olsun,
Hayatımıza benzesin
Benzesin, çokça olsun!
Yağda pişen böreği,
Böreği
Hey, kızlar!
Kadeh kadeh kımız,ı,
Kilo kilo ıhlamur balı,
Ihlamur balı,
Hey, kızlar!
Kazılık semizi.
Tabaklarda yüzer kazları,
Tatlı pestil koyan kızları.
Aş-su tutan gelinlerin
Gönüllerini görelim,
Hazırlanan ziyafeti, hürmeti
Sokuşturuo bitirelim!
Kızlarının güzelliği,
Güzelliği,
Het, kızlar!
Ural kayınına denk.
Yiğitlerin mahirliği,
Mahirliği,
Hey, kızlar!
Ural doğanına denk.
İdil'e denk yaşlılar yaşlılığı,

Yüzlerinde baharların sevinci.
Kuraycılar, bayram ezgisini
Yaksın haydi kuray,
Başkurt ülkesinin mutluluğunu
Söylesin haydi kuray!
Meşe masa eğilip düşmüş,
Eğilip düşmüş,
Hey, kızlar!
Hangi evin ziyafeti bu?
Bayramı bu Ural ülkesinin,
Kutlayalım mutlu gelinini.
Hizmetçiler, kadehiniz
Silme dolmuş olsun,
Hayatımıza benzesin
Benzesin, çokça olsun!
1941

Benim Sevdığım
(Nükteli Türkü)

1

Bir yiğide gözüm düştü
Taktığı zaman küpeler,
Gizleyip de söylerim
Söylemesen eğer.

2

Öğlen yemeğine geldiği zaman
Komik şeyler söyledim,
Ağız açıp seslenmedi:
Çok utangaç sevdiğim.

3

Yemek vaktinde tenbihledim,
Haydi, dedim vişneye
Cevap verdi: “Uykum geliyor,
Burada soğuk, gölge”.

4

Dedim ona: “Yüreğim yanıyor,
Sana uçuyor dumanı”.
“Gölgeye otur, dedi,
Çok sıcak şu yaz günü”.

5

Al çiçekler koparıp,
Yüreğine kazıdım.
“Gömleğin de çiçek renkli”,
Dedi yiğit sonunda.

6

Yiğit mi ne: Açık ağız,
Sanırsın ki bir küpe.
Şuna aşık olmadığımı
Söyleme hiç kimseye.
1941

Öç Alınsın

Göğün kümbetine toplar
Kuşku soktu,
İki dünya, iki zaman
Yarışa çıktı.
Kuşku... kuşku... kuşku!
Ülkeye
Vahşiler geliyor.
Kan gerek, kan gerek, kan
Onlara.
Cellat komünü
İstiyor boğmayı.
Ant ediyor halk, ant ediyor, ant.
Şaşıрма, Hitler!
Yüreklele kaplanır
Kutsal vatan.
Bu kullar Rımı değil, hayır.
Başka zaman.
Senin önündedir komünizm,
Halk kahramandır,
Kaldırdı babanın kemiğini
Çud gölünde,
İleri gitmez, gitmez yolun, gitmez
Senin de!
Kuşku... kuşku... kuşku!
Ülkeye
Vahşiler geliyor.
Öç alınsın, öç alınsın, öç,
Kana kan.
Rusya, Rusya, Rusya:
Vatan!
Komando oldu.
Ülke

Sessizlik bastı.
Ayaklandı halk, ayaklandı saklmaya
Güneşi.
Öç alınsın, öç alınsın, öç!
Kana kan.
Rusya, Rusya, Rusya:
Vatan!
23 Haziran 1941

Ben Cepheye Gidiyorum, Dostlar!

Eyerledi babam, yelesini örüp,
Küheylan atın coşkunu, bembeyazını,
Annem çekti korkunç kılıcının
Büyük savaşlarda yenip döndüğünü.
Ben cepheye gidiyorum, dostlar!
İnan, babacığım senin eyerlediğin
Küheylan atım benim tökezlemez,
Göz yaşının damladığı bu kılıcı, anne,
Batırırım düşmanın kanına.

Yıkarım ben düşman kanıyla
Ülkemin yüreğinin yarasını,
Kırılmaz sert boranlarda
Öç ve nefret verdiği kanadım.

Ağarmış ihtiyarlığını koruyup yaşlılarımın,
Güzellerini sakınıp ülkemin,
Yüceliğini sakınıp Uralımın,
Güzelliğini koruyup İdilim,

Atacak tan, gelecek bahar için,
Baharda yapraklanan gül için,
Doğacak çocuğum, söylenecek türküm için,
Türkü için ve memleketim için:
Ben cepheye gidiyorum, dostlar!
1941

Pencereni Aç da...

Gizlenme sen şimşekten,
Fırtınadan kaçma,
Yazın kötü gecelerinde
Pencereni aç tabii

Göğü izle, titretmeden

Kirpik ucunu,
İyice yakınlaştıırıp hatırla
Uzak dostunu.

Şimşek garçalasın odandaki
Gecenin karanlığını,
Dağıtıp saçlarını
Fırtına tarasın.

Fırtına... Fırtına! O benim elbette
Sağ haberim,
Parlak şimşek, dost şimşek:
Benim selamım.

Ben üflerim, yerde fırtına
Dinmezse eğer,
Ben yanarım son şimşek
Sönene kadar!
1941

Ay

Segit Miftahov'un anısına

Gün batımına doğru geçti,
Yeri göğü tutuşturup ateş.
Ama işte cehennem sessizliği
Yalnızca binde bir dakika.

Gece. Hücuma geçen kıra,
Son, geçen ay düştü,
O, sessizce eyilip,
Arkadaşını izliyor gibi.

İhityar komiseri buldu o
Ölüler arasında,
Hiç hareket de üzüntü de
Yoktu bakışında.

Çok uzun düşünceye daldı ay,
Neler hatırlamayı isteyip,
Ama sonradan akıp gitti
Uzak ülkelere bakıyor...

Komiser... Uzun yıllar önce
O güzel ve gençti,

Sevgiyi salıncakta
Olacak sözlü idi.

Onları sarmıştı
Baharın bahçesi, geceleyin;
“Mutluluk... Mutluluk!” Tekrarladı
Geceki tatlı ses.

Sonsuzluk geçer mi, acaba
Saniye mi? Anlamadılar,
Sadece ay yüzünden hayran kalmak,
Gülmek izlediler.

Ah, boşuna, boşuna! Ay sonsuz
Donmuş soğuk kehribar:
Orada bir bakış sevgiliye,
Bir bakış da ölüme.
1942

Söyleşme

— Üzülme, sevgilim, sararıyor diye,
Yaşlanıyorlar işte deyip kayınlar.
Pencerenin karşısında her zaman yeşil,
Her zaman uğuldayan çam ağacın var.
— Bu yaşlılığı karşılamak değil,
Ancak güzellikle vedalaşma.
Az mı mutluluk verir ruha görmek
Bahar gelinin muhteşem düğün başını.

Sonsuz güzellik o güzel mi acaba?
Sonsuz yeşil, elbette, çam ağacım var.
Üzülmüyorum, ama hüznü bana,
Çünkü yaprak döker kayınlar.
Eylül, 1942

Rus Kızı

Duman yutup, acı ateşini yeyip,
Kalıp ter içinde, toynak çanında,
Kelebek olan atla biz geçiyoruz
Batıp giden güneşin yanına.

Tankın yıkıp geçtiği evin yanında
Tütüyor son kazık direk,

Şu meydanda yalnız duruyordu
Yüzünü hasretin kapladığı kız çocuğu.

Kanatlanmış gibi kalktı kız:
“Bizimkiler!..” dedi, el çırpı,
O gülümsedi ağır dertleri bırakıp,
Gözünü ayırmadan bizi uğurladı.

Bu kız Rusya’nın gönlüydü,
Ebedi temiz ve solmayan çiçektir.
Bu gülümseme uzak Ural’ı aşarak,
Moskova’yı aşarak gelen güneşti.
1942

Pipo

Silah arkadaşının gönlünü bulurum, atmıyor,
Muhtaç olduğunu bilip, yoksa
Pipo içen bana hediye edip
Kahraman kız Nefise.

Kuş dili gibi sıcak selam mektubu
Genç bir kızın yürek alevi:
“Koru Memleketi, ömrünü
Ve piponu koru, altınım!..”

Yedi hücumdan koşup sıyrıldım,
Yedi savaşta yenip, sağ döndüm,
Ümidini saklayıp ateşler saçtım,
Ama piponu, güzelim... kaybettim.
Pipo. O da Memleket damlası
Acımadım, yoksa
Kuş dili gibi mektup yazmasa
Cesur kız Nefise.
1942

Vatanımdaki Yıldızlar

Karanlık, büyük kartal gibi,
Kırlara bakıp kanat çırpı,
Pullu mavi örtü olup,
Yıldızlı gök kapattı gecenin yüzünü.
Derede tepede hücum!
Sonsuzluktan üstün dakikalar,
Top gümbürtüsü olup, ölüm gülüyor,
Ve ateşler, ve ateşler, ve ateşler!..

Yer yanıyor!
Düşman içinde ben arslandım,
Ben Ural'da büyümüş yiğidim.
İşte bu safta düşüp kaldım.
Bazen diri bazen ölüyüm.
“Yer salsaydı kucağından,
Sıçrayıp binseydim küheylana!”
Düşünceler koşturur, ben sessiz yatarım,
Kan akar, kan akar, kan akar!..
Yanağımda ılık bir nefes hissederim
Ve sayıklayarak açarım gözümü,
Yabancı seslenir:
“Uyan yiğit uyan,
Ben kuratrmaya geldim seni!”
Ve duyarım
Gece karanlığı arasında
O gözlerin sıcak bakışını.
İşte onlar:
Parlak yıldızlarım!
Mutluluk kuşum açar kanadını.
Kimsin? kız, kimsin?
Bilmiyorum,
Nasıl kaynak suyunu içmişsin?
Fakat bilirim doğduğum Rusyaman
Binlercesi arasından bir kızını.
Tanıyorum
Bana hayat veren
Vatanımın mutlu yıldızını!
1942

Benim Atım

Kaz kanadı kat kat olur,
Er kanadı at olur...
Doru atımı düşümde gördüm:
Dar edip kırların enginliğini,
Huzursuzlanıp, başını sallaya sallaya,
Açıp geldi odamın kapısını.

Atım dile geldi:
“Üç ay düştü
Ağızlıksız benim gemim,
Üç ay düştü,
Ak köpüğe batıp,
Kırlarda yalnız koşarım.

Parçaladı rüzgarlar, kötü rüzgarlar
Senin yeleme ördüğün kurdeleyi.
Üç ay düştü,
Ama üzengime
Yabancı kişiler ayak basmadı.

Ben ant ettim ormanlıklara bakıp,
Göllere bakarak ant ettim:
— Yalnız kendime ait bir atım,
Başkalarını buna yabancı saydım.

Sen iyiydın idin.
Dostsuz zor,
Arayıp geldim içim burularak;
Senin kanın için öç almaya,
Atılacaktı düşmana!

Üzengime sıçrayıp bassan,
Derdim taşardı o zaman,
Göğsüme yüreğim sığmazdı,
Ama sen benden uzaktasın...”
Birden o kayboldu...

Doktor, doktor, iyileştir beni,
Acı çekmeye hakkım var mı acaba?
Kırlarda yalnız koşturan,
Eyerlenmiş atım var benim!..
1942, Hastane

Asker Özler Sevdığını

Mavi göğün derinliğinde
Dolunay yüzüyor,
Özlüyor asker sevdiğini
Yabancı, uzak yerde.

Kim bilir? (Bu an şahit
Ay gecenin süsüdür.)
Parçalanıyor yalnız kalan
Genç kızın yüreği.

Aydan gözünü ayırmıyor, güzel
Bu güzel gecede
Sessiz durur tan vaktine kadar
Pencere önünde.

... Ve aniden gökyüzü
Bulutla kapandı.
Sanki ay duruverdi
Düşman safında.

Bölündü askerin düşleri,
Bölündü hayal;
O irkilip bağırdı:
“Hey yoldaş, ayağa kalk!

Yoldaş komutan! Bizim ay
Bölünüp kaldı;
Kurtaralım bir an önce,
Verin emri!

Çekip çıkaralım ayı
Bulutların arkasından,
Bırakalım geleceği
Ayın altından!”
1943

Ukrayna

Ukrayna. Ağaçlarına basıp
Elma kızarmış güneş ışığında.
Ukrayna! Siper kazdım ben
Gülünün, çiçeğinin yetişecek yerinde.
Sakin değil Ukrayna gecesi
Gece, titriyor, yere sığmıyor.
Kızların eli koparır bu elmaları
Toplar gürlediğinde dökülür.
Ve her zaman tan maviliğinde
Küçük elma ağacı sanki hareketlenir,
Sanki benim siperime eğilir
Katerina adlı kız çocuğu.
Göge bakıyorum ben. Çolpan yıldızı yükseliyor,
(Dolunayın Çolpan yıldızı sırdaşı),
Ama yüzüme kızıl elma değil,
Damlıyor kızın sıcak göz yaşı.
Katerina, güzel Katerina,
Ağlayarak karşılama tan vaktini.
Ukrayna! Seni kurtarmak için
Bern toprağını öptim Ural’ın.
Ağlama güzel. Baharlar gelir.
Savaş biter, ama o elmaya
Seninkinden başka eller uzanmaz.
1943

Yağmur

Yaz yağmuru gümüş olup
Serpildiği zaman,
“Büyürüm” deyip çocuklukta o
Çıplak baş koştu.

Büyüdü. Yağmur sularken
Ekinli kırı,
İz bırakıp, pulluk izinde
Şapkasız yaşadı.

Susadı, göğ'e bakıp,
Kupkuru yılı,
Her bulutu nefesi ile
Çeker gibi oldu.

Bugün bile o damla damla
Gümüş yağar,
Kırlar içer ve oynayıp,
Söğütler yıkanır.

Fakat bugün asker sevinmez,
Keyfi yoktur
Üniformaya geçmiş, siperde
Topuğundan su.

— Yamamalıydı, üstelik,
Bu delinmiş göğü!
O ömründe ilk defa
Yağmura söğdü.

Bulutlar yarıldı birden,
Şimşek çaktırdı.
O gördü memleketindeki
Ekinli kırı.

İdil’de dalga çalkalanıp
Kıyıları dövüyor,
İlgiz adlı oğlu ise
Çıplak baş koşuyor.

— Evde olsaydın, dedi
Böyle bir yazda.
(Islak üniformaya büründü):
— Yağsın haydi!
1943

Bizi tan mı acaba sarıyordu,
Yoksa gecenin mavimsi örtüsü mü,
Yalnızca hatırda geride kalan savaş
Ve çevrede kayın uğultusu.
Ben özleyip sana dönmüştüm
Kayının yaprak çıkardığı zamanlarda,
Ama düşünceler ayrılıp kaldı
Göğü alevlerin örttüğü taraflarda.
Göz önünde canlı kömür olup
Tütmekteydi savaşın izleri,
Yabancı geldi önce evin sessizliği,
Yabancı geldi nazlıca sözleri.
Ben ayıldım. Senin kucaklamaların
Dağıttı gönlümün dumanını,
Ve ben anladım kötü düşüncelerden sonra
Saf sevginin doğduğunu.
Unutulmuş mutluluğu döndürmek için,
Borçluyum güzel sana ben,
O an seni sonsuza kadar sevdim,
Fakat neden “seviyorum” demedim.
Ben anlamadım o zaman tan mıydı,
Yoksa sabah mı, acaba mavimsi gece mi;
Kayın uğultusu böyle rahatsız eder mi,
Sevgimi acaba sarhoş edince?
1943

Gürleyip geçti ilk gök gürültüsü,
Şakırdadı bahar yağmuru;
Güvercin gözü yeşertti
Siperimin etrafını.

Düşman yaladı. Burada uluyup
Durmadan kurşun yağıyor,
Ufuklarda şafak değil,
Bulutlar alevleniyor.

Ama güvercin gözleri
Açılıyor güneşe doğru,
Maviye çalan kirpiklerinden
Yaş değil, hayat damlıyor.

Ama asker için savaşta
Zor günler az değildir,
Yalnızca endişesiz özlüyorum,
Endişelenmek gerekli değil.

Çünkü yeşil çiçek büyüyor
Siperimin yeşilliğinde,
Güvercin gözlü kız
Saklanıyor yüreğimde.
1943

Şair Dostuma

Her nereye uğurlasa da
Bu savaşın yolları,
Çok uzağa ayırsa da
Bu savaşın yılları,

Türkülerinin yankısını
Bombalara eş yapınca
Buldum seni, şair dostum,
Sesini duyunca.

Kuşlar da elbet, çalıların
Arasında kaybolursa,
Birbirlerini tanımak için,
Bulmak için ötüştür.
1943

Bilmediğim bir kıyıda duruyorum,
İlk karlar konuyor kuşkirazına.
Yüreğimde, tükenmez olup,
Buna benzer bir gece oyulmuş.

Buna benzer... Ama bildiğim yerde
Yalnız değildim o zaman;
Mutluluk yolu olup, iki iz kaldı
İlk karların yağdığı patikada.
Kış hislerinin maviliği boyunca
İzler bırakıp az mı geçmedim?
Fakat şu andan sonra ben hiçbir zaman
Böylesine sıcakça öpmedim.
1943

İşçi Kızın Türküsü

(Almanya'ya çalışmaya götürülen kızların ağıdı)

Sessiz, yabancı yer işte, rüzgarlar esmiyor,
Kuşlar uçmuyor göğünde,
Bu kahırlı memleketin toprağına
Sıcak göz yaşlarım dökülüyor.

Uzaktaki vatanda altın güzler
Göklerinde turna sesi,
Dinyeper'e yaprak serper söğütler,
Pamuklarını saçar kamışı.

Ağabey canım! Turna türküsünü dinleyerek,
Acılı ezgilerim olarak anla.
Göz yaşlarım, bu yapraklar gibi,
Önüne varıp damlasın.

Kafesteki tutuklu, işçi kardeşini,
Ağabey, ağabey canım, gel kurtar!
Gücün var senin, kanatın var,
Dostların var, vatanın var.

Sessiz yabancı yer işte, cana zor,
Kuş uçamaz boşluk: Göğüdür,
Bu acılı memleketin toprağına
Yine az mı yaşıam dökülür?
1943

Atlıların Yemini

Kışın gökte sararayıp tan
Attığında
Atlıların alayı dizildi
Beyazladığında.
Ata binildiğinde, hıçkırdı kar
Soğuktan.
Cana sıcaklık aldık biz çok
Alevden.
Sönmez öfkeler aldık biz
Taze kana;
Söz verdik biz bu sabahta
Vatana
Düşman ateşini söndürmeye
Ateş ile

Ve korumak için adaleti
Ok ile.
Yemin ettik biz: Düşmana
Ölüm saçmaya,
Yemin ettik biz: Zafer için
Yaşamaya.
Alay gürültü sessizliğini
Sakladı.
Hatta atlar bile başlarını
Vurmadı.
Dertlenip hızlı hızlı soludu
Atlılar.
Her bir bakıştan serpildi
Kıvılcımlar.
Bu yeminle geçtik az mı
Savaş meydanını,
Alev dağıtmasın
Kurşun yağmurunu
Kınlarına kılıçları
Sokmadık,
Yollarımız açık
Zafere doğru
Kılıç oynar, atlarımız
Hızla koşar.

1943

Kiyev

Bin yaşayan şanlı Kiyev!
Doğsa korkunç
Kınından alınan burada
İlk kılıç.

Harabeler üstündeki
Kömürler söner,
Çocukların saf kanları
Toprağa siner.

Yağmurun yağdığı taşlardaki
İşgalci izini,
Rüzgarlar kovar, güz rüzgarları
Ölülerin kokusunu.

Fakat ocakta yanan yürek
Küle döner mi?

Gönül erir mi düşmana
Öç diner mi?

Bak yanan kavakların
Görüp ışığını,
Hatırlarım darağacına asılan
Kızın bedenini.

Harabelerine halkım
Can suyu serper.
Anaların gözündeki
Sıcak yaş kurur.

Yağmur yıkar taşlardaki
İşgalci izini,
Rüzgarlar kovar, güz rüzgarları
Ölülerin kokusunu.

Fakat ocakta yanan yürek
Kömüre dönmez,
Gönül erimez düşmana
Nefret dinmez!
1943

Şeref

Ateşler aşarak yanmadan geçip gitsen,
Ve yiğitlik olsa yoldaşın,
Parlamakta baş üstünde, asker,
Şeref denilen güneşin.

Bu güneşin altın ışıklarından
Yüreğine yıldız dizilir,
Tüfek tutup geçtiğin yollarına
Yıldızların parlaklığı serpilir.

Büyük savaşa nereden gelsen de
(Kafkas'dan mı Ural'dan mı),
Zafer ile birlikte dönüp vatana,
Geçersin sen doğduğun sokaktan.

Aksakallar karşılamaya çıkıp,
Sunarlar vatanın selamını,
Her pencereden güzel kızlar serper
Senin önüne gül demetlerini.
1943

Başkurt Halkına Cevap Mektubu
(Başkurt halkının Başkurt Yiğitlerine,
Cephedekilere Yazdığı Mektubu Okuyunca)

Olaylar vakitlerden geniş zamanda,
Her günümüz sonsuzluğa denk zamanda.

(İlde bargan olo yav osoronda,)
Ezildiğinde düşman savaş meydanında,

Gariban erlerin arslan olduğu zaman,
Geniş adımlı zafer atlayıp geldiğinde,

Yiğitlerin naraları gürlediğinde,
Ve hayatlar sonsuzluk bulduğunda,

Savaş meydanında sararıp tan geldiğinde,
Gök yüzüne kızıl güneş düştüğünde,

Gök açtığında kendisinin ay halkasını,
Ve güneş yaktığında dünyanın arkasını,

Günlerin her türlü anında,
Dakikaların mutlu, kutsallığında

Vatan Başkurdistan, senin mektubunu
Gelip aldık biz analık hakkını.

Doğu-batı ülkelerinde oturup,
Biz, oğulların bu mektubu okuduk.

Gönüllere o anne sütü oldu,
Bileklere arslan gücü oldu.

Kılıçları bileyen bileği oldu,
Bizi savaşa çağıran bayrak oldu!

Alıp geldi Ural'ın enginliğini,
Vatanın bitmeyen eminliğini,

Şelaleli yolun, suyun temizliğini
Ve bülbül türkülerinin sevincini,

Getirdi hoş kokusunu gerçek güllerin
Parlaklığını bulut görmeyen günlerin,

Gök gürültüsünü ve fırtınaların uğultusunu,
Şimşek çakması yansıyıp parlaması

Ve yaşlıların akıllı hareketlerini,
Çocukların ilk kez ağlayışını;

Alıp geldi anne sütünün tadını,
Memeleket yüreğinin yüce selamını.

Uzak Başkurdistan! Bu mektubunu,
Biz aldık senin analık hakkını,

Okuduk onu siperlerin altında,
Savaş bozkırının huzursuz göğünde,

Okuduk onu tankların içinde,
Çekip kından kılıcı, eyer üstünde.

Gördü hepsini Dinyeper kıyıları,
Öptüler bu mektubu senin oğulların.

Olsa da işin en hareketli zamanı,
Vakit düşman olsa da belki,

Elimize kalem, taş alır olduk,
Kuşdili gibi selam mektubu yazar olduk,

Ülkemizin askerleri sayısınca,
Tenlerdeki kanlarımızın sıcaklığınca,

Atılan ok, esen rüzgar hızında,
Savaşta kuduran at çabukluğunda,

Selamımız varsın sana, ey, Ural,
Oğullarının yüce saygı sözünü al!

Dinle, cevap veriyor oğulların,
Dinle, onlar (sirte künéléñ kılların)

Kaçıncı ay
Kaçıncı defa güneş göklere çıktı,

Takım yıldızı kaç defa döndü,
Az mı tan attı, az mı karanlık çöktü,

Üçüncü güz sararttı kırları,
Üçüncü kez guguk kuşları öttü...

Bunların biz hepsini gördük,
Ateşler geçip, her zaman savaşa gittik;

Az mı cefalı savaş yolu geçtik,
Ter yerine az mı kanlar döktük,

Gönlümüzde oldu verdiğimiz andımız
Aklımızda oldu kardeş halkımız.

Zor oldu görmek düşmanın girişini,
Kahramanların, kaçıp geri çekilişini;

Görüldüğü zaman yakılan köyü,
Yürekleri tutuşturan alev kırmızısını.

Düşman topu yıktığında bu yeri,
Yeri değil, yürekleri yıktı.

Çiğnediğinde yabancı ayaklar ekinleri,
Ekin değil, sıcak yaşlar döküldü.

Görüldüğünde acı çekmiş yüzler,
Hasret külleri kapladı gözleri.

Farkettik önce biz düşman ateşini,
Ondan sonra gördük onun kendi gövdesini.

Soğuk aldı, ateş aldı canlarımızı,
Biz kavradık nefret denilen hançeri.

Güzellikte tavus kuyruğu enderdir,
Ama savaşta kartal kanadı gerek.

Sevgimiz önceden de nefisti,
Tavus kuşunun tüyüne denkti,

Güzellikte bu sevgi enderdi...
Fakat alevi sulamak gerekti.

Biz ateşler içinde sevdik mücadeleyi,
Ve mücadele bizi sevmeye alıştırdı.

Başkurdistan diye öğrendik bütün vatani,
Dinyeper'de görüp yürüdük İdil'e

Her yükselişte gördük Ural'ın akranını,
Baş üstünde parladı Ural'ın güneşi.

Don üstünde dağıldı Dim'in sisi,
Moldavya'da gördük Başkurt kardeşini.

Yaprak hışırtısında doğan ses işittik,
Ukrayna anamız diye hissettik.

Bizim damla kanımız nerede damlamış,
Şu toprağa aşık olduk yeniden.

Sevgi kanadı yorulmasını öğrenmedik,
Gerilip nefret kılıcını salladık,

Asla durmadık başları eyip,
Biz savaşta denenen erlerdik.

Gökte alev, yerde kum boran oldu,
Arkamızda Moskova ve Ural oldu.

Savaş zamanı gösterdik sağlamlık,
Büyük zaferlerin mutluluğunu tattık.

Ak Volgada götürüldük dağ olup,
Kükredik biz görülmeyen ordu olup.

Çelikler eriyip yandı, biz yanmadık,
Ufalandı taş, ama biz ufalanmadık.

Savaşık Volga-Don arasında,
Don nehrinin dikenli bozkırında,

Vurup kopardık aladoğanın gagasını,
Donets suyunun dibinde kaldı boğulup.

Bovenkov'da kemiklerini kırdırdık,

Pavlodar'a yeterince ezdirdik,

Parlattık Donbast'tan tabanını
Ama ondan sonra verdik dersini,

Kükreyerek geldik Dinyeper'in kıyısına,
Kanat çırttık Dinyeper'in karşı tarafına.

Savaş meydanında sabah, son diye durmadık,
Nereye gidersek orada faşist doğradık,

Biçilmiş ot gibi biçip, kesip attık
Ve karınca yuvası gibi yığdık,

Gökte olsa gökten tepip düşürdük,
Nehirlerden şişene kadar su içirdik.

Yüzünü kırdıysak binini de öldürdük,
Binden fazla olsalar da bitirdik.

Ama kaybolmadı yüreğin alevi,
Durmadı gönlümüz, öcümüz kanmadı.

Vatan bunun hepsini gördü,
Cesarete kuvvetini verdi.

Yüreklerde duyduk Salavat'ın gücünü,
Kartal olduk sen gayret verdiğin için.

Bitmez hazine dünyası, mavi Ural!
Cengaver oğullarının rahmet sözünü al.

Senin eyerleyip verdiğin at tökezlemedi,
Bileyip verdiğin kılıç kırılmadı.

Düşmana cehennemi getirdi topların,
Ölüm yağmuru yağdırdı okların.

Tankların suladra batmaz oldu,
Yenmeden durup dönmez oldu.

Üste oldu elbiselerinin sarığı,
Eldivenin pamuktan örülmüşü.

Börklerden soğuk korkup kaçtı
Çizmede yağ gibi ayak irini.

Savaşta zafer bayramları zamanında,
Kurutulmuş kaz bile konuldu sofraya.

Semizletti damarları rakın,
Tütünlerin içinin derdini dağıttı,

Çayını içtik, canımızın istediğince,
Hayatımız burada dilediğince.

Ey Memleket, apaçık göklü Vatan!
Günler geçiyor, gece geliyor, sararıyor tan.

Bakıyorsun güneşin battığı tarafa,
Sen bekliyorsun bizi doğduğumuz toprağa.

Biz döneriz büyük zaferle birlikte,
Son işgalci gömülünce kabire.

Bütün vatana sevinç, aydınlık getirilince,
Bu sevinci bütün kardeşler, halk görünce,

Güneşe bakıp, el sallananlar gülünce,
Batıdaki azap yangını sönünce,

Biz döneriz şansa hayran günde,
Biz döneriz bir büyük bayram günü.

Çok görmüş vatanın aksakalları,
Her şeyi bilen saf cevher akılları!

Her yaptığınız işiniz sağlam olsun,
Hizmetteki her kişi salim olsun!

Kızlarınız durmak, yorulmak bilmesin,
Ve gelinler salına salına yürümesin.

Okuyanlar “mükemmeliğe” çalışsın,
Vakit bulup evinde de olsun.

Keten saçlı yetmiş yaşlık analar!
İnanmayanınız “kara haber” getirirselers.

Gözünüze bir damla yaş göstermeyiniz,
Derdı ağlamayı gönle almayınız!

Genç gelinler ve seven güzel kızlar,
Gönlümüzü süsleyen yıldızlar!

Sevginin sönmeyen ateşi olsa,
O sevgi ömür boyu, doğru olsa,

Metin olunuz, umuda leke düşmesin,
Temiz tutunuz sevginin pınarını.

Biz giderken güneşi gören bebekler,
Yüreklerde az mı size sevgi var!

Gelip ulaşır bize ilk sesiniz,
Bu ses gibi tatlı olur gününüz!

Biz döneriz şansa hayran günde,
Biz döneriz bir büyük bayram günü.

Ama şimdi savaşın acı günleri,
Çınlayınca hücumların ıııııııı.

Gürleyip yanıyor Dinyeper'in etrafı,
Çağırır bizi Moldavya kıyıları.

Orada dinler Alman pranga şıkırtısını,
Bizim suda yıkadığımız nasırını,

Solur her zaman Ukrayna havasını,
Hançer ile Kazıyıp yiyemesin.

Kızların saç örgüsünden örer kamçısını,
Sülük olup emer kanların tazesini.

Ev önüne gece çıkıp uluyup durur,
Güzelleri kul yapmaya götürür...

Biz bunların hepsini duyarız,
Öfkelenip savaşın içine gideriz.

Biz oğulları savaşta kırılmış kişinin:
Aydınlık mezarını görürüz Salavat'ın.

Koşturur cesur sesi dert uyandırır,
Hozaybirzin'le birlikte kılıç çalar.

Oğullarına güç versin Vatanımız,
Zaferlere sürükler marşlarımız.

Başkurdistan! Gözle zaferin yollarını,
Bu yol ile sana döner oğulların.

Bize hayırlı yol; size mutlu tan!
Bununla birlikte size cevap mektubu tamam.
1943, Güneybatı Cephesi

Sisler, koyulaşıp,
Sarıldı kamışlığa.
Askerin gönlü
Dolandı savaşa.

Uzakta ateşleri
Vatan ocağının,
Saklanır sıcaklığı
Nazlandıran kucakın.

Dertlenme. Ocağı
Tutuşturup gönderdim,
Ateşte var sırlı güç
Bakışı güzelin.

Yağışta ıslanıp,
Düşmesin kanadın,
Bak buna çay koydum,
Sıçrayıp kaynasın.

Haydi o sisler
Sarsın kamışlığı,
Biz kaynayan çayla
Yenelim savaşı.
1943

Parlak Gece

Ömrümde ben az mı aylı geceyi,
Az mı sensiz geceyi geçirdim,
Nisan gecesi seni alıp geldi,

Sen en güzel geceyi getirdin.
Bilmezdim sevgilim seden başka
Bu sakinlikte sessiz ezgi olduğunu,
Görmezdim donmuş gece gölünün
Uzaktaki mavi kıyılarını.
Gece. Parlak gece sonsuzluk gibi derin.
Nasıl genişlik, nasıl özgürlük!
Bekle, bekle, biz elbette seninle
Ay ardından gidip kaybolduk.
Biz kaybolduk.
Ama bu zamanda
Sönmeyen ümit doğdu gönülde,
Kaybolmayız, yıldız kaybolsa da
Kapkara gecelerin göğünde.
1943

Sahil Kıyısında

Sahil kıyısında taze kamışlar
 Karışır
Atlı yiğit atını sular
 Irmakta.
Boynuna kızıl başlık
 Asılmış.
Aslında bu yiğit uzak
 Ural'dan.
Kazak kadın ise kirleri yıkar
 İskelede.
“Bırak genç güzel, sırlı bakışı
 Terk etme!
İçme kız, sıcak bakış
 Nurlarını,
Dinleme sen pirinç mahmuzun
 Şıkırtılarını.
Sabaha kadar atı su içmez
 Yiğitin
O gider ve yetim kalır
 Umudun.
Duyulmaz pirinç mahmuzun
 Şıkırtıları.
Ama yayılır senin savaş
 Ezgileri”.
Galiba kız dinlemedi
 Aklını,
Yabancı yiğide üzülererek dedi:
 “Arkadaşım!..”

Ve nehire düştü bir çift
Gölge,
Onlar dalgaların beşiğinde
Sallanır.
İki alev her iki mutluluğu
Bulabilir;
Hareketlenir onlar, mutluluk da
Yok olur...
Fakat ormanda eyerlenen
Küheylan
Gamlı gezdi akşama kadar
Yalnız başına.
Çok sonraydı. Gem vurulup
O atın,
Uzak yola kadar açtı
Kanadını.
Vurdu yiğit atına
Kamçısını,
Koşturdu, bırakıp yüreğinin
Yarisını.

1943

İki Kadeh

İki savaşlı yılın sınırında
İkimiz bir siperin altında,
Ateşlerin şeridi eşildiğinde
Savaş olan kırım göğünde

İki defa kadeh kaldırdık biz,
En tatlısını ve en acısını,
İkisini de nefes almadan içtik,
Bırakmadan içtik damlasını.

İlkine dolurduk Memlekete,
Dünyaya olan sevginin sıcaklığını,
Annelerin okuduğu fatihasını,
Sevdiklerimizin göz nurunu.

İkincisine doldurup içtik
Asıl düşmana nefret akışını,
Vatan kaybeden kara azapları,
Yüreğlerin öç ve acısını.

İki defa kadeh kaldırdık biz,
Yeni yılın tanı atarken,

Soğuk siperde biz iki defa
Coşkun söz verdik Vatana.
31 Aralık 1943, Ukrayna

Güneşin Doğduğu Yerde, Uzakta...
(Başkurdistan'ın 25 yılına)

1

Alevli kalkan olup güneş doğuyor,
Parlayıp parlayıp oynuyor inci gibi kar.
Güneşin doğduğu yerde, çok uzakta,
Başkurdistan adlı vatanım var.

Bu yerin ayaz göğü altında
Rüzgar estiren beşiğimi,
Bu yerde güneşin sıcaklığını gördüm
Ve annemin sesini işittim.

Mağrur Ural baba olup, beni
Dizinde sevip büyüttü,
Kıyılarına indiğimde, Ak İdilcik
Su yerine şerbet içirdi.

Yirmi iki defa taşkın gördüm,
Kayınların suyunu tattım.
Otlara uzanıp karşıladım
İlk gök gürültülerinin sevincini.

Her yaz ormanlara gittim,
Bembeyaz çiçek sardığında kuş kirazını,
Ve ömrüm de yaprak uğultusu altında
Böyle geçer gibi hissedildi.

2

Doğuda tan attığı bir anda,
Batıyı alev sarmadı,
Bu alevin dumanından hatta
Sarı yandı İdil'in kıyıları.

Nallanan Alman sırtları
Vatan sınırını çiğneyip çıktılar,
Sarı ejderhalar bu sabah
İlk kurbanlarını yuttular.

Bu sabah kardeşimin
Kanı damladı çayır üstüne,

Büyük yolun zerrelere çocukların
Göz yaşları yuvarlanıp düştüler.

Yuvayı terk edip, şafağın yanına uçtu
Ürkütülen kuşların topluluğu
Fakat dopdolu kaldı çavdarların
Beyaz tohumlar açan kirpiği.

3

Moskova'nın çaldığı sirenin sesi
Çınlayıp geçti bu sabah,
Kahramanların safına gelip katıldı
Dağ gibi Ural erleri.

İdil'in eyerlediği yorulmaz atlar
Kıvılcım çıkarttılar koşarken,
Ural'ın verdiği kılıcın çeliği
Taşı yarardı vurulduğunda.

Uğurlamaya çıktı Başkurdistan,
Vatan diledi bize hayırlı yolu,
Anaların okuduğu dualar
Baş üstünde dönen nur oldu.

Maviliğe battı memleket toprağı,
Bozkır rüzgarı güzel koku yaydı.
Yolumuza tohum serpti
Çavdarların uzun kirpiği.

4

Ateşli kalkan olup güneş doğuyor,
Parlayıp parlayıp oynuyor inci gibi kar.
Güneşin doğduğu yerde, çok uzakta,
Yirmi beş yıllık vatanım var.

Bu yerin güvercini her zaman
Baş ucuma gelip kanat çırpır,
Aşıktım önceleri güllerine,
Taşlarını da şimdi özlüyorum.

Üçüncü kez kırlar uyandılar
Buhar yükselten baharın nefesinden,
Üçüncü bahar, eyerimden düşmeden
Ejderhaya karşı savaşıyorum.

Pirinç nallar elbet yaprak değil,
Ayakları atın yorulmadı.
Ne kadar kessem de yüzü dönüp,
Bu kılıcım kıla kalmadı.

Çabucak onu son defa sallıyorum,
Ve en sıcak bir güneş doğduğunda,
En son işgalcinin sarı kellesi,
Kabak olup yatar çamurda.

5

Başkurdistan! Kutsal sevincine
Nadir asırlar dolmuş sabah
Savaş meydanında düşmanına karşı
Kılıç bileyip, tebrik ederim.

Toplar gürültüsü duman koyu
Çukurlar boyunca yayılır,
Düşman için şimşek çakan tanda
Bizim tarafta fırtına kopar.

Tanda hücum. Benim küheylanım
Tepine tepine yiyor yulafını.
Tanda hücum. Hüzün saatleri
İçime sığmıyor nefesim.

Tanda hücum. Fırtına ortasında
Kılıcımdan saçılıp ateş oynuyor,
Çünkü benim zaferimi bekleyen
Balkurdistan adlı vatanım var.
1944

Nasılsın, deniz!

1

Uzaklarda mavi oyuklar
Kırmızı şafağa inip kayboluyor,
Soğuk sessizlik orada kayalarda,
Orada deniz ıslak nefes alıyor.

Bahar rüzgarları alıp geldi bize
Dalgaların çağırın sesini,
Dalgaların çağırın sesini,

Deniz, deniz... Nasılsın, elbette engin!
Fırtına ile deniz buluştu.

2

Zor yılın sıcak göğü altında
Sis örttü nerede tşlarını,
O zaman biz denize son defa
Selamlaşıp bakışları çevirdik.

Rüzgar dağıttı
Dalga kıyıya atmış
Gemici cesedinin saçlarını.
Sanki, taşlar hıçkırıp ayliyordu,
Sanki, saçtı deniz yaşlarını...

Elma ağaçları hüzünlenip baş eydiler,
Simsiyah yanıp kaldı ekinler,
“Sana, deniz, artık dönüyoruz”, deyip
Söz verdiler kurumuş dudaklar.

3

Bugün bizi karşılamak için deniz
Taşıp çıkmış taşlı kıyılarını,
Dalgaları, coşkun atlar gibi,
Sallaya sallaya geliyor yelelerini.

Biz duyuyoruz denizin nefesinde
Geri dönen hür sesini.
Deniz, deniz... Nasılsın, elbette engin!
Seninle artık kavuştuk.
1944

Atlıların Türküsü

Vatanımızın sakinliğini
Düşman ateşe verdi,
Kından kılıç çıkarmaya
Vatan koştu o sabah.

Rüzgar dağıttı küheylanların
Yere değen yelelerini.
Savaşa gittik biz, yükseltip
Ak İdil'in kıyılarını.

Artıyor öfke. Biz savaşta
Vatanın namusunu koruyoruz.
Sallanıyor kılıç. Düşmanları
Coşkuyla durduruyoruz.

Rüzgarlar dağıtıyor küheylanların
Ateşte yanmış yelelerini
İdil uzak. Önümüzde
Dinyester'in kıyıları.

Artık kanla sulanmış
Toprak rahat nefes alır,
Gökkuşağı gibi ışıklarını serpip,
Şeref yolu uzanır.

Kırmızı bezlerle süsleriz
Küheylanların yelelerini.
Biz döneriz, çınlatıp
Ak İdil'in kıyılarını.
1944

O Kız Beni Terk Etmedi

1

Yeşil ateşlerin yandığı oda içinde
Ölümle yaşam savaştı,
Baş ucumda duran beyaz gölge
Yatağıma eğilip seslendi.

Hastalık ateşinden anlamadım,
O dudaklar ne dediler?
Ama hissettim bu genç kız çocuğunun
Kırpikleri nemliydiler.

Sanki, vakiy bunayıp durdu,
Günün aydınlığı pencereye tıklamadı
Azap yatağına o kız beni
Yalnız bırakıp gitmedi.

2

Yeşil ateşler söndü. Odanın içine
Güneş artık eğilip baktı.
Ferahlık geldi. Zaman araladı
Ölümle benim aramı.

Pencere karşısında mavi güvercin
Kanatlarını çırpıdığı zaman,
Anlattım kıza uzaktaki
Başka bir güvercini.

Kirpikleri onun önceki gibi
Hayran kalmış bakış atmadı,
İşte böyle hasretin kucığına
Yalnız bırakıp gitmedi.

3

İşte yaz. Topların ezdiği kırdı
Sıçraya sıçraya akıyor kar suyu.
Zafer olup, batıya taşıyor
Asker yüreğinin coşkusu.

Ben artık sıcak savaştan sonra
Irmaklarda atımı suladım.
Savaş yolunun sınırsız ağırlığını
Ve zaferin sevincini geçirdim.

Beyaz gölge daima, sanırsın ki
Mavi denizin uzak yelkeni,
Tehlikeli zamanlarda yalnızlığa
Yüreğimi bırakıp gitmedi.
1944

Sarmaşık güllerini sallandırıp,
Odanın içinden yorgun rüzgar esse,
Beyaz güvercin, süt gibi ak güvercin
Baş pencereye gelip kanat çırpırsa,

Yüreğinde olan özlem ateşi
Sönme tan zamanındaki soluktan,
Bekle, sabret, sevgilim,
Kuş habercidir,
Hayırlı haber gelir savaştan.
1944

Dinyester’de Mayıs

1. Sağ Kıyıda

Gece de gündüz de burada uğuldayıp
Alev yağar savaş göğünden,
Kıyıdaki söğütler sanki ateşten korkup
Baştan ayağa suya gömülmüş.

Elma bahçesi tam hikayedeki
Süt gölüne benzeyip, tekerlek,
Ama çiçeğin nemli kirpiğine
Şerbet aramaya komuyor kelebek.

Güçlü bombaların gürültüsü
Taşlarını dağlarını havaya uçurdu,
Fırtınalı bu geceyi asker
Sağ taraftaki kıyıya sığınıp geçirdi.

Dinyester’in mavimsi kurdelesine
Şule olup düşünce pembe tan,
Devleri boğan güç ile
Çıkıp geldi pehlivan.

2. Türkü Duydum

Dolunay, tan pembeleşince,
Çolpan yıldızı ile buluştu,
Rüzgar çıktı, titretip,
Uykudaki kamışı.

Bu yerde duydum ben
Kardeş ezgisinin sesini,
Dinlediler söğütler, uyuklayarak,
Yalnız askerin hasretini.

“Kıyıya inip sular içtim,
Özletiyor Hakmarım
Hakmarımın güzelliklerini ben
Yüreğimde sakladım”.

Belirsiz gönülün derdi
Düşüncelerimin karışıklığı,
Diledim karşılaşmayı
Tanımadığım türkücüyle.

Titreyip gökten yıldızlar
Irmağa bakıyorlardı,
Gördüm, yiğit çakmaktaşı
Hançerini bileğliyordu.

Sözlersiz de anladım ben
Türkücünün dileklerini:
Bilesin Dinyester taşı
Uralım'ın hançerini!
1944

Ömür Çeşmesi

Taştan taşa vurup akıyor
Irmakçık,
Şelale olduğunda mı
Bulanacak?

Biliyorum bu ırmakçığın
Pınarına,
Kulak versen billur sesi
İşitirsin.

Böyle şeffaf, leke düşmemiş,
Tertemiz,
Kuşlar gelip su içerler
Dikkatlice.

Ve ömür çeşmesinin
Bilirim
Yalnızca pınar gibi başlanmış
Bir anını.

O zaman oldum ben taşçının
Fakiri
Taştan yaptım hikayelerin
Sarayını.

Ben bulmalıydım
Tek ben
Altın saçlı su kızının
Yüzüğünü.

Hayalimi ben hayat deyip
Düşündüm.
Sarayımı bozup, yapıp
Oynadım.

Başka bir yiğit büyüdüğü
Çağında
Pek azıcık durdu
Yanımda.

Uzattı el hayale dalan
Çocuğa
Ve aniden alıp gitti
Kaleye.

Kalır bana dertli türküler
Öğretti,
Sönemeyen ateş ile yaktı
Yüreği.

Biz uzaklaştık. Dönüp
Baktım.
Sislere gömülüp kaldı
Sarayım.

Sendin, türkücü, bu dertli
Yabancı kişi,
Dedin: “Biz elbet bir toprağın
Meyvesi”.

Biz kayınların uğultusunu
Dinledik
Ve rüzgarlara katışıp, türkü
Söyledik.

Tekrarlanmaz günler kaldı
Uzakta,
Fakat o türkünün ateşi yaşar
Yürekte.
1944

Ukrayna İçin
(Ukrayna'nın düşmandan tamamen temizlenmesi adına)

Ukrayna, azap çektiğini
Uralımda gibi gördüm,
Bozkırlarda büyüyen coşkun atın
Süslü eyerine sıçradım.

İdil ana dedi: “Leke getirme,
Leke getirme ana hakkına,

Elmas taş gibi olsun kılıççığın,
Akdoğan kanat versin atına!”

Vatandan uzak ama yüreğe
Böyle yakın olan yerdeyim ben
İlk defa kından kılıç öektim
Ve atıma kamçı vurdum.

Ukrayna, sıcak savaşlarda
Sınırlarından geçtim sınırına
Alnımdan kara terim damladı,
Kanım damladı toprağına.

Donets'teki elma çiçeğinin
Sarısı islenip kurudu,
Gece sokaktaki dar ağacı
Göz ününden hiç gitmedi.

Sana böyle, Ukrayna,
Bak, zor günler gelecekte,
Fırtınadan sonra çıkan güneş gibi,
Geldi bağımsızlığın sevinci.

Bugün işte sınır dağının başındayım,
Doğuya gözüm dikildi,
Taşa, suya atımın nallarını,
Kuşlar uçup geçiyor tepemden.

Ukrayna, çektiklerin için
Ben de artık ateş içiyorum,
Senin güzellerini kurtarmak için
Sakin Şpréy'yı geçiyorum.
Balkan, 1944

Ölümsüzlük

Askerler saklayıp göz yaşlarını,
Kabre indirdi dostunu
Kanla düşmanın ateşlerini
Söndürüp Matrosov eşini.

Parlıyor bu. Ne gizli ne denk.
Coşkun, saftı bu gönül.
Onun aldığı en son nefes de
Bütün bir ömürden az değil.

Kabre toprağı serptiler,
Dertten kayınlar kurudular,
Ama onu dostları ne olursa olsun
Yürekta saklayıp gittiler.

Açık hava. Aydınlanıp tan attı.
Artık gece. Vatanın üstünü nur örttü.
Başkent selamlamayı bıraktı
Gelecek yıllara uğurladı.

Hürmetim var dersin kahramana,
Getir, dost, bunu hatıra:
Daha sıkı tut elinde kılıcı,
Göz yaşı akıtma kabire.
1944

Dostlar Arasında

Memleket ocaklarının mavi dumanı
Yayılp kaldı uzak bozkırda,
Yalnız Büyük Ayı yıldızı parlayıp,
Baş üstünde durur her zaman.

Toplandık da bu yabancı dağlara,
Gece soğuşunun düştüğü zaman
Kardeş ocaklarının alevleri
Sıcaklık serpti bizim soframıza.

Dağlarak aşarak alıp geldiniz siz
Memleketin adetini, güzelliğini yurdun,
Ben de elbette Başkurt bozkırının
Hüzünlü türküsünü saklayıp getirdim.

Doldurun şarabı, işte tan ağırıyor
Doğuda, Vatan tarafında;
Kadehlerin gümüş çınlaması olup,
Mutluluk yankılsın sofrada!
1944

Yabancı Ateşler

Bağışlamak

Ateşli patlama sıklaşır her zaman,
Gece karanlığı pırıl pırıl delinir;

Şu gürleyen yüreğin içine işleyip
Türkünün mısrasına çınlayıp katılır.

Asker trükücüdür!
Sana bağışlıyorum türkülerimin
Tehlikeli dakikalarda doğanını.
Savaş biter. Belki, türkü sesi
Yankılanıp geçer yılların cefasını.

1. Yine de Deniz

Görmüşlüğüm var Karadenizi benim,
Görmüşlüğüm var Kırım tarafını da,
Ay yolları boyunca yüzmüşlüğüm var,
Dalgalarının dindiği zamanında.

Aşık olup baka kaldım bir gece
Ufuklarda güneşin battığını
Ve neden güzel kıyı çiçeğini
Sakin denize koparıp attım.

Nereye götürmüştür o Kırım gölünü
Dalgaların kanat çırpışı;
Kendimi ise uzak başka kıyılara
Alıp geldi askerin kaderi.

Akşamki Konstantisa. Aynı deniz.
Ufuklarda bulut toplanıyor.
Ama dalgalar, sanki yetim çocuk,
Soğuk, üvey kıyıya sığınyor.

Bezirgan romen benim yanımda
Taş üstünde duruyor hayran olup;
Dişiyle o gülmeden yapıyor:
“Size deniz nasıl benzedi?”

Ben kıskandım bu yabancı bakışlardan,
Ben özendim Kara denize;
Eğer mümkün olsa, mavi dalgalar,
Alıp giderdim ben size.
Alıp giderdim denizi...

Soğuk taş üstünde durup aldım
Memlekette tanın attığını
Ve kaygılandım: “Niye o zaman gülü
Ben denize koparıp atmadım?..”

2. Sınır Ateşleri

Hayran kalırdı biri olsa
Balkandaki gecelerin parlaklığına,
Bu güzellik beni etkilemez,
Yalnızca hasretimi arttırır.

Kasvetli evi bırakıp, dağa çıkayım,
Vadiye sis uzandığında,
Ve işitirim bana yabancı bir kuşun
Ağlar gibi dertli ötüşünü.

Vatan uzak. İşte rüzgar da bulut da
Ve yıldızlı başka gök tepemde,
Ama ateşleri bulgar şehrinin
Pırıl pırıl yanıyor aşağıda.

Üşüdüğümde ellerimi uzatıp
Isıtmışlığım var benim o ateşte,
Mümkün mü acaba canı ısıtması,
Mümkün mü acaba yalnız bir dakika?

3. Kızların Türküsünü Duydum Ben

Gök yüzünde güz güneşi
Battığında,
Kızların türküsünü duydum ben
Balkanda.
Ezgileri yaz kuşlarının
Dilinde,
Böyle bir soğuk yalnız Bulgarların
Ülkesinde.
Döndü yeşil ayvalar
Altına,
Yankılandı türkü yiğit sesi
Hakkında.
O yiğit ülkelerin sınırından
Sıçramış
Ve Balkana hürriyeti
Getirmiş.
Atım taze otu yaktı
Koşusunda,
Ben sessizce durdum ırmak
Kıyısında.
Gecenin alacakaranlığı solduğunda
Balkanı.

Özledim ben uzaktaki
Vatanı.

4. Benim Doğduğum Gün Bugündür

Sofya sokaklarında
Yağmur yağıyor her zaman,
Sallanıp nemli rüzgarlarda,
Yaprağını döküyor akça ağacı.

Sarıyor sarı dumanlar
Yıkık padişah sarayını,
Ben düşünceli gözlerle
Yabancı dünyaya bakıyorum.

Ve sayıyorum yıllarımın
Her bir inci parçalarını:
On... yirmi... bir de beş,
Benim doğduğum gün bugündür!

Bu günü altın Ural'da
Hatırlıyor mu acaba annem?
Ama ben onun sağlığına
İlk kadehi içiyorum.

O bana engin dünya vermiş,
O bana nefes vermiş.
Doğduğum güzün güneşini
"Kutlu gün olsun!" demiş.

Yapayalnız değilim ben,
Dostlarım var yanımda,
Çaydanlıklara çay koyulan
Sobada ateş yakılan.

Çok değil, bir dakika
Unutup asker yükünü,
Biz kaldırıp şarap içtik:
Benim doğduğum gün bugündür!

5. (Balaton) Kızına

Ben senin ülkendeki değilim,
Ben başka ülkeden geldim,
Kartallı ak dağda büyüdüm,
Sen kuşu sakın gölün.
Ben başka ülkeden geldim.
1944-1945

Avrupa'ya Mayıs Geliyor

Avrupa'ya Mayıs geliyor,
Yeri sevip, rüzgar esiyor,
Güneye açılan
Pencerelere ışık giriyor.

Çiçek uzattı kibriğini,
Derin nefes aldı yer bugün,
Mayıs güneşi soldurur
Gözlerde yaş damlasını.

Geniş kulaç aç, ey sokak,
Süngülere gül takıp,
Muzaffer asker geçiyor,
Mutlu saatler çalışıyor.

Ölüm, alçaklık düşmana,
Rahat yaşam dostalara
Alıp geldik biz işte
Süngülerin ucunda.

Avrupa'ya Mayıs geliyor,
Yeri sevip, rüzgar esiyor,
Baharı bekleyen evlere,
Geniş adımlarıyla hayat giriyor.
1 Mayıs 1945, Vena

Zafer

Dağıldı son topların
Dumanı.
Sıkıntıları aşarak geldi zaferin
Bu gün.

Biz uzun yıllar boyunca
Ter döküp,
Dişleri kırıp, kan döküp,
Bel büküp,

Zaferin güzel ağacını
Büyüttük,
Öle yazdık, ama ölümü
Öldürdük.

Kara demirden kamalı haç
Güröldeyip
Düştü kaplanıp Avrupa
Üstünden.

Dinlemez Avrupa kılıçların
Bilenmesini,
Kaldırdık biz barışın
Bayrağını.
Mayıs 1945

Taş Üstündeki Güller

Sen yazarsın: “Yıllar, yollar boyunca
Her uzaklaştığında mesafeler,
Senin mektupların söze ve nazlanmaya
Hep mahvolmaya giderler.

Ben düşüncelerin bazen fırtınalı
Bazen sakın denizinde yüzüyorum;
Ayrılık, belki de ısıtılır,
Taş edilir erlerin yüreği...”

Sen dönüp kara Ural’daki
Arkada kalan bahar günlerine,
Hatırlar mısın hayran kalırdık
Taş üstünde biten güllere?

Kokusu ışıklar gülün gövdesini
Böyle çiçekli yaptılar,
Ama çiçekler, güneşten göz ayırmadan,
Yazlar boyu güzel koku yaydılar.

Evet ateşler geçmiş yüreğimin
Mümkünmüş taşa dönmesi,
Sana olan sevgim benim
Taşta büyüyen güllerin demeti.
1945

Dönüş

1. Onun Son Mektubundan

Gelincik diktim baharda, umut gelinciğini,
Sular serptim gece bile saksıya,
Birden dedim, çiçek gözünü açıyor,

Çok kalmadı artık beklemeye.
Çiçek açtı, düştü saksıya,
Kader böyle, yine beklemeye.

Lakin gençlik çiçek değilmiş,
Azalmadı umut, solmadı,
Bu yıllarda, belki yanar dağlar
Söner. Sevgi sönmedi.
Dilemedim yaramaz mutluluğu,
Şans gerek, mutluluk zamanlı.

Şu sevincim olup dönseydin sen,
Beklerim ben o tanın atışını;
Yer yüzüne gelen sakinlik gibi,
Açıp gelseydin kapını.
Belki, kar bile yağar o günde,
Ama bahar olur pencere dibinde.

2. Cevap Yerine

Yerde böyle sakinlik. Ben dışarılarda,
Ben uzakta ülkeler dolaşırım.
Yerde sakinlik. Yedi deniz aşarak
Senin nefesini sezerim.
Yolum uzun, memleket yakın,
Toprağına basar ayağım.

Sana dönmek için dört yıl boyunca
Savaş meydanı boyunca atladım,
Dört yıl boyunca ben kendimi değil,
Senin sevgini sakladım.
Resmini ağlayıp öpmedim,
Derdimi de rüzgara dökmedim.

Artık düşündüğümde, görüşmek başta
Hüzünlenmek de başka şey de duyulur.
Dakikalar geçer, benim güvercinim
Yüreğime gelip sığırır...
Gözlerine, bilirim yaş dolar,
Benim için son yaş olur.
1945

Nasılsın Derler Güller...

Köyümün ormanlarını aşarak
Uzaklardan dönüp gelirim,

Pınarlara yatıp sular içerim
Ve eğilip koparıyorum çileğini.

Güller bana: “Nasılsın, Nasılsın!” derler,
Yorgun rüzgarların estiği zamanda,
Baş eyerler. Yalnız bir bana değil,
Onlar da belki beni düşünmüş.

Ayrılığın uzun yıllarında
Az mı kıyılarda yürümedim,
Ama güller sizinki gibi
Güzel koku verenini görmedim.

Hatırlarım şu ormanlarda
Çok pek çok güllerin bittiğini;
Aşık oldum yiğit yıllarımda,
Fakat gülleri uzanıp koparmadım.

Aşık oldum. Ama ben aşkımlı
Söyledim acizane dil ile.
Eşit saymadım onu bozkırdaki
Ömürsüz ve güzel gül ile.

Onlar her zaman: “Nasılsın, nasılsın!” derler,
Önüme güzel kokular saçarlar.
Çok özledim sizi, çok özledim,
Kendi toprağında büyüyen çiçekler.
1946

Sen benim yarı ömrüm,
Payıma düşen gümüşsün.
Az mı ömür var biz onu
Beraber geçirmeliyiz.

Ben alışırım hepsini de:
Güzeline de kötüsüne de,
Günlerin şiddetli soğuğuna
Ve bulutlu zamanına.

Sevincin olsa, ben de
Bri olup sevinirim.
Hasretler düşse başına,
Öpüp avuturum.

Durmam hayat zor deyip
Başım eğilmez aşağı,
Yürekte saf sevgi, o
Sönmez yılların geçişinden.

Yalnız ikimizin arasında
Kötü yeller esmesin,
Ve sahtekarlık hileci yılan
Bizim evimize girmesin.

İkimize bir kader
Hayattan düşmüş paydır.
Çok mu ömür var, biz bunu
Adil yaşamalıyız.
1946

Ak İdil'de beyaz vapur
Alıp gitti sevdiğimi.
Suyu değil, dalgalandırıp,
Yarıp gitti yüreğimi.

İdil'in üstü dizilip
Dalgalandı da yeniden durdu,
Bu vapur yalnız benim
Alıp gitti sessizliğimi.

Avutmayın dostlar beni,
Sabrınız gerekmez,
Sevgide ve nefrette
Sabretmeye alışma gönül!

Görmüşlüğüm var: Güzel, ama
Su çabuk durulur sakın göllerde.
Ve bilirim: Çabuk söner fikir
Sakinleşen gönüllerde.

Beyaz vapur ayırdı da
Alıp gitti sevdiğimi.
Sahilde kaldım, hüznü fikirler
Titretti yüreğimi.
1946

Düşünceler

Ben göçmen olarak doğmadım:
Büyük yolun yutup tozunu,
Sığınacak yer bulmadan dünyada,
Ben seyyah olup gezerim.

Adaletin tutup terazisini,
Doğruluk arayıp ülkeler gezmem,
Doğruluk derim memlektimi
Ve memleketimin bütün süsünü.

Ben değilim dünyanın misafiri.
Onun oğlu. İnsan oğludur.
Elbet vatansız olur yalnızca kullar.
Ama ben efendiyim. Yaşım yıkamadı.

Bu toprağı. Terim döküldü.
Saban sürdüm, bugün belimi.
Yerden filizlenip çıkan her bir dal
Sevindirir benim gönlümü.

Zamanımın hızlı akışını,
İnsanların sevincini, özlemini,
Kuş şakımasını, orman uğultusunu
Birleştirseydi sesim.

Türkiye geçerdi düşüncelerim.
Ben toprağı övmeye doymam.
Hayat sakın göl değil. Sakince yaşayıp,
(Şıp-şım gına donya kuymamın).
1946

Asker

1

Yarı dünyayı dolaşıp gelen askerim,
Yalnız tüfek ve fişekliği takarım...
Yeşil matara sallanan belimden,
Tütün kokusu gelir her zaman üniformadan.
Moskovamdan Berlin'e kadar gittim ben
Az mı yolu düşte yürüyüp geçtim ben?!
Az mı kurum ve sise batmadım?
Ama namusu leke almaktan korudum.
Kendim konuşmadım, dinledim insandan:
"Vatan razı, asker senin işlerinden..."

2

Şimdi bir taşçıyım ben ,
Taştan yapıyorum barış evlerinin temelini.
Bak, vurduğumda çekicimden kıvılcım çıkıyor,
Ama kim der: değil bu tip asker gibi?
Meşeliği koruyan bir askerim,
Tüfek takıp, elime çekiç alanım.
Tütün kokusu gelir her zaman üniformadan...
Gelmesin diye bu koku deniz yelinden,
Nem ve gam görmesin diye hiçkimse,
Gece-gündüz durmaz inşaatçının çekici,
Taşları kıran bu inşaatçı benim,
Taştan yaparım barışın temelini.
1946

Sonsuzluğun oğlu güneş tamamen yansa da,
Kırk işim kırılıp yatıp kalsa da,
Vurur nihayeti saatim bir zaman,
Ve ben gidiveririm dünyadan.
Yandırır daima uğursuz bu cihan,
Kımıldamaz hatta yerdeki bit toz.

Son yola dostlar alıp giderler,
Ah, ben naziğim, kaldırıp götürürler.
Yüklesinler dağ gibi yükleri
Diri zamanlarımda of bile demeden götürdüm.

Yere alacakaranlık indiğinde,
Dostlar dönüp otururlar odamda.
Karanlıkta silmeyince göz yaşını,
Biri o zaman sessizce seslenir:

— Aramızdan yalnız bir kişi gitti
Böyle dolu dünya nasıl boş kaldı...
1948

Öğretmenime

Nebi Osmanov'a

Aklımda altın patikaya
İlk adım attığım günüm
İlk olarak okul kapısını
Uzanıp açtığım günüm.

Sen, öğretmenim, böyle sevecen
Baktın gözlerime.
Sönmeyen büyük dertler bıraktın
Küçücük yüreğime.

Sen konuştun bahtımın
Aklığı konusunda,
Memleketteki halkın
Mutluluğu hakkında.

Sen götürüp çıkartın beni
Dağların yücesine,
Alıp gittin kırlara
Denizlerin enginliğine...

Sen sevmeyi öğrettin
Bütün süslerini dünyanın,
Yıldızlı mavi göklerin
Sırlarını açıp verdin.

Yaktı bütün günlerimi
Güneş
Işıkları ile,
Sen yaktın gönlümü
Lenin fikirleri ile.

Aklımda altın patıkaya
İlk adım attığım günüm
Ve hayat kitabının
İlk sayfasını açtığım günüm.
1948

Bizim Kolhoz Kızları

Görmüş müydünüz, dostlar,
Güzel Dim kıyılarını?
Bembeyaz köpüğe bürür
Baharlarını kuşkirazı.

Burada tan vakti ıhlamurlardan
Tatlı bal damlar,
Rüzgardan yorulup, zambaklar
Uykuya dalar.

Turgay öter. Başak uğuldar
Her adım,

Yorgun rüzgarla sırlaşır
Dağlarda kayın.

İçlerinde, atılarak,
Yanar yıldızlar.
Yıldız mı ne o? İşte bize,
Hiç olmazsa, kızlar.

Güneşte yanmış yüzleri
Bakır kırı ateş.
Gözler: Üzüm, kara kayın
Başka yerde yok.

Saçları gerçek gece ya keten
Ya kara bulut.
Saç örgüleri dağılıp düşer,
İpek gibi olarak.

Dudaklar: Dağ vişnesinin
Dolgun olmuşu.
Kaşlar: Kuzgun kanadının
Kırılıp düşmüşü.

Sessizlik çöktüğünde yüreklere
Beyaz dalga mı ne?
Göz attığında bakışları
Ah, girdap mı ne?

Beli mi? Hayır beli
İnce değildir.
Bizim oralı kızlarda
Çok ince olan yürektir.

Kızgın günde, iş üstünde
Oynatırlar ateş,
Böyle güzel, mahir kızlar
Başka yerde yok.

Nasıl yiğitler sonunda
Hayran kalmamış?
Az mı yüreğe ebedi
Alev salmamış!

Doğru diyorum, kulağını ver
Benim öğüdüme:

Yiğidin aslı değilsen,
Bize yanaşma.

Yeter, Kerim, kıskanırlar
Yoksa yıldızlar.
Yıldız mı ne o? İşte bize,
Hiç olmazsa, kızlar.
1948

Ateş Saçıp Geçti Hücum

Ateş saçıp geçti hücum, kan dökerek,
Düştü atından zıplayıp bir yiğit.

Aceleyle o bahar yeşil vadide
Kılıcındaki kanı sildi çimene.

Bakışları gök çiçeğe dikildi,
Kılıcına dayanıp sessizce kaldı.

Belki gördü Ural'ın göklerini
Belki gördü sevdiğinin gözlerini.

Birden göle düştü bir yaş damlası...
Bindi ata, salladı o kamçısını.

Ve yeniden ataşe, dumana gömüldü,
Acaba o yiğit bana benzer değil mi?
1948

Mozole Yanında

Ben Moskova'ya geldim. Can atıyorum
Kızıl meydanına vatanımın;
Bu meydan memleketin yüreği
Mermer kabrini korur Lenin'in.

Görüşmeye gelirler Lenin ile
Gezegenin her tarafından.
Dünyada baht, sevinç her arttığında
Halklar onu daha iyi düşünür.

... Ve sessizce halk yığınları
Mozoleye doğru hareketlenir.
Ender yüzyıl böyle. Bir Lenin'in
Az mı yakını var dünyada?

Baş üstünde onun güneş parlıyor,
Yıldız yanar yakut taşlardan,
Etrafı, tutuşmuş mum gibi,
Kuzey köknarları kuşatmışlar.

Ama burada yok kabir soğukluğu,
Yürek donmaz sessiz sakinlikten,
Çünkü insanların sevgisi
Her bir taşı burada ısıtmış.
1949

Derinlikler Kaşifi

Hazine arayıp, hayalle
Geçti çocukluk çağı:
O büyür, sırlı zenginliği,
Şüphesiz, bulacak...

... O bırakıp gitti şehrin
Parlak ışıklarını
Ve bıraktı yaşlı annesini,
Gençlik arkadaşlarını.

Sevdirdi bozkır enginliğini
Vahşi gönül.
Ama işte turgay ile
Yalnızca gül değil...

Koyaş yaktı yüzlerini
Hem rüzgarlar geçti;
Buzunu kırıp pınarların
Sularını içti.

Kardeş oldu kış ile,
Dost yaptı baharı,
Görüşmek için şimşeklerle
Ellerini uzattı.

Gökler onun tepesine
Yıldız döşedi.
Taşlar minder oldu ona,
Dağlar sa döşeği.

Korkup kaçmadı ondan
Kuşlar, geyikler,

Yoldaş oldu kendi gibi
Cesur yiğitler.

Yedi denizi geçmedi,
Dağlar gezmedi,
Memleket derinliğinin
Sırrını aradı.

Buldu o parlayıp duran
Kapkara altın.
Dedi: "Oğlunun hediyesini
Al, kardeş halkım!"

Onun ocak tutuşturduğu yerde
Parlak ateş yanar.
İnsanlar onun geçtiği ize
Taştan yol yapar.

Yayılır onun türküleri
Sayısız bozkıra.
Kaşif olup gider o
Gelecek zamana.

Ardında yeni şehrin
Parlar ışıkları.
Yaşlı ana uzak. Yanında ise
Yakın dostları.
1949

Petrolcülerin Sofrası

Isınmakta petrolcülerin sofrası...
İki fıçı boş. Döndürüyorlar yenisini.

Masa uzun, ama sofra yuvarlak,
Ziyafet sınırsız, sanki zenginliğe engin yeryüzü,

Salon ışıklı, sanki gökten ay indi.
Hizmetçiler doldurur şarabını.

Ve yerinden kalkar birden ak sakal,
Kadeh kaldırır: "Kardeşim!" diye seslenip.

Masanın ilerdeki başında genç yiğit
Kaldırılır, utangaçlığını yenip.

İhtiyar misafir gelmiş uzak Baku'dan
Tanyor gözündeki ılık parıltısından.

Yiğidin yüzünde gülücükler yayılıyor
Böyle geniş gülmezler ama bozkırda.

Bütün misafirler bir dakika sessizleşiyor,
Yaşlı ve yiğit güreşmeye kalkıyor.

Onlar geliyor, her adımı atıldığında,
Kara kızıl şarap çalkalanıyor kadehte.

İşte karşılaşılıyorlar onlar tam ortada.
İhtiyar yiğidin omzuna elini atıyor.

“Kardeşim diyor dostlarım! diyor yaşlı misafir,
Nerede var bizim vatandan zengin vatan?

Biz açtık derin tarihi çağların kapısını
Ve yürekte derin dostluğun yattığını

Deneyip öğrendik...” Misafirin durduğu arada
Bütün salonda kristal çınlaması yayılıyor.

Gürültü, uğultu gelir petrocülerin sofrasına
Eski Bakü elini sıkar Yenisinin...

... Dışarıda alacakaranlık. Dışarıda ateşler yakılır,
Işıklar iner uzak denizin kıyısına.

Ateşler, ateşler yakıp gecenin boşluğunu,
Yakarlar dünyadaki büyük dostluğu.
1949

Partinin Askeri

Yerde duman, yerde ateş
Zamanında,
Tüfek alıp, biz dizildik
Saflarda.

Asker Kerim, üç adım
Öne çık,
Öncü gideceksin,
Tolu açarak!

Böyle dedi bana o gün
Komutan,
Böyle dedi parti ve
Vatan.

Ondan beri öncülükten
Çıkmadım,
Beni ateş de mermi de
Almadı.

Kanım damlasa, o öcümü
Alevledi,
Öcüm alevlense, o gücümü
Arttırdı.

Komutan da oldum
Zamanında...
... Partimde ben asker
Her zaman da.

Ey partim, senin canlı
Damlanım ben,
Yelde, fırtına da sönmeyen
Kıvılcımınım ben.

Senin damlan, senin aciz
Okçunum,
Saflarında susmayan
Türkücünüm.

Yüreğimde emrin:
“İleri çık,
Git her zaman önde,
Yol açarak!”
1949

Uzak Bir Şehirde

Uzak bir şehirde yatardım
Ben sararak savaş yarasını,
Yaram ağır ama bilirdim
Ömür yıldızımın yenisini.

Dışarıda borandı. Pencereye
Soğuk getirirdi baharın resmini,

O anda baharda memlekette,
Dostlarımı geldi göresim.

Apansız yel, yaramaz çocuk gibi
Vurup kaçtı dış kapıyı.
Bu yeli değil, annemin dilindeki
Selam sözlerini işittim.

Birden sevinmek de zormuş:
Ben kaybediverdim aklımı
Kar kaplamış yollar benim yanıma
Alıp geldi eski dostumu!

Cevap beklemeden tekrar tekrar sorarım:
— Hangi işi bitirirler Ufadakiler?
— Nasıl mutlulukla yaşar halk?
— Neyi yazar şair insanlar?

Bildik kırlarının çokça gördüğü
Kuş gibi yürek çırpır...
... O, torbadan alıp, sessizce
Bir tabak bal koydu önüme.

Ve odada birden yaz kokusu
Ama biz şimdi ikimiz açıklıkta
Oturmuşuz gibi, yaşlı ıhlamurlar
Salkım salkım çiçek attığında.

Arılar konar kovana
Turgay yayar mutlu nağmelerini,
Yeller alıp gelir kızların türkülerini,
Alıp götürür orak şıkırtılarını...

... Birden dışarıda fırtına esip geçti.
Cama vurdu azıcık kar.
Hayır, hepsi fırtınanın karşısında
Benim memleketimin baharı var!

Memleketin
O yüreği için
Yok fırtınalı gecesi, yok kışı,
Çünkü güneş batmaz memlekette
Bahara benzer halkımın kaderi.
1949

Dostların Sorusuna Cevap

Toplanan dostlar dediler:
— Bugün işte doğum günün,
Bu dünyadaki hayatında
Otuz yaşın dolduğu gün.

Hatırla bu sofrada
(Düşünmeden bugünü)
Bütün günler arasında
En mutlu gününü.

— Dostlarım! Bütün ömrüm
Ayuç içinde gibi.
Ama hangi gün en mutlu,
Hangi günüm daha parlak,

Söylemek zor. Nerede o gün?
İlk güneşi gördüğümde mi,
Koltuğuma elifba sıkıştırıp,
Okula girdiğimde mi?

İlk defa bayrak tutup,
Sokaktan geçtiğimde mi,
Hayal kızın “Seviyorum!” dediği
Sözünü işittiğimde mi?

Nerede o gün? Memlekete
Ant ettiğim bozkırda mı,
Hücumdan sonra siperde
Parti kimliği aldığımda mı?

En son sıcak mermiyi
Düşmana attığımda mı,
Vatana dönüp tarlaya
Ayağımı bastığımda mı?..

... Ve oldu yaralı nağmesi
Savaştan çekilmiştir,
Silah arkadaşının kabrine
Göz yaşlarımı dökülmüştür.

Oldu yakın dostumun da
Hainlik ettiği zamanı,
Temiz izlerime düşmanın
Çamur döktüğü zamanı.

Oldu gam çektiğim,
Oldu cefa gördüğüm,
Ama olmadı ümitsiz günüm,
Yok mutsuz günlerim!
1949

Beni Yine Bırakıp Gidiyorsun

“Beni yine bırakıp gidiyorsun...” diye
Üzüyorsun uğurladığında.
Yaşayamaz her zaman kavuşarak
Savaşlı ve fırtınalı zamanda.

Okyanuslara çıksa, gemiler de
Fırtınalar geçip, dönse sahiline;
Gemilerde gitsem de geri dönerim
Memleketeü senin yanına.

Uçaklar alıp gitse beni
Bulutların üstüne,
Vakit gelince yine yere inerim,
Yere yani senin yanına.

Nerede olsam da, ben vatanımla
Olan nefesimi aldığımda,
Sen de bu vatanın kızıydın tabii
Üzme lütfen uğurladığında
1949

Ayrılmak Yok

Ayrılık yok seven yüreklere,
Bizim kavuşamadığımız ara yok,
Özlem var, ama gönüllerde
Sızlayan scak yara yok.

Garlar var,
Vagon yanında var
Dakikalrın en kısa anları,
Bütün yollar boyunca gelen
Çok mutlu selam mektupları.

Her yerde hayat kucak açar,
El uzatırlar bana samimi dostlar;
Çünkü dünyada sevgiyle birlikte,
Vatana adanan hizmet var.

Aramızda güneş parlamakta,
Yeller esiyor, kötü yel değil;
Yerimiz geniş, ama insanları
Kaybeden yer değil.

Özlem var, gelecekte görüşmek var.
Gönüllerde ateşli yara yok.
Bütün vatanın çocukları için
“Ayırdı elbet!” denilen ara yok.
1949

Başkaları Konuşur

Yol geçer, küçücük yol,
Tarlaların kenarından,
Dalgalara doluşup
Olgunlaşmış ekinler.

Sağ tarafta “Ar”ınki,
Sol tarafta “Dim”inki
Hepsi vatanın,
Hepsi benim.

Altın ışık parıldıyor
Başakların üstünde.
Ve burada oraklar
Parlar hemen güneşte.

Külteler yuvarlanırlar
Biçerdöverlerin arasında...
... Bense türküyü başlarım
Buğdaylar hakkında.

... Baharda gök kızarır,
Yakmaya başladığında,
“Dim” den de “Ar” dan da
Getirir kırlara.

Çiçekler dizilip,
Yeri kaplayıp uzadılar,
Sarı dolgun tohumlar
Toprağa gömüldüler...

Onlar toprağın koynunda
Isınıp filizlendiler.

Tanla kızarıp
Baş verip çıktılar.

Gördüler güneşi
Dallar, uynarak,
Ama ışıklar onları
Yeşile boyadı.

Kaplandı bütün bozkır
Yalnız yeşil renk ile,
Rüzgar geçti koşturarak
Yaprakların üstünden.

İşte ondan... Yaz boyu
Güneşe sığınarak,
Fırtınada sallanıp
Yağmurda dökülerek,

Tan vakti süslenip,
Gündüz uğuldaşıp,
Büyüdüler buğdaylar,
Neleri paylaşıp.

Okşadı onları
Dolunayın ışığı,
Çok cömert ağırladı
Toprağın en güzeli.

Bak, nasıl mutlu onlar
Selamlıyor birbirini,
Bilirler yaşamının,
Büyümenin kadrini...

Dinleyin, başaklar
Nasıl da hışırıyor
Bozkırı kaplayarak
İçten türkü söylüyor.

Övüyorlar kendilerini
Yetiştiren kişiyi,
Dünyanın genişliğine,
İnsanın işine.

Tatlı koku yayılıyor
Başakların üstünde,

Ve burada biçer döverler
Gürülder hemen güneşte.

Dolu, dolgun tohumlar
Çuvallara koyulur.
“Dim”e de “Ar”a da
Kervanlar çıkarılır.

Boş kalır kırlar
Yolun her tarafında
Fakat türkü bitmedi
Buğdayların hakkında.

Uzakta, uzakta
Çok yüce şehir var.
Gögünde yakuttan
Yıldızlar yanarlar.

Burada birleşir
Bütün dost halklar.
Burada birleşir
Memleketteki sevinçler.

İşte bu şehirde
Büyü kbayram zamanında
Karşılaşır buğdaylar
Kabul salonunda.

Dünyadan misafirler
Çağırır kabul salonu.
Hayran kalıp dikilen
Binlerce gözlere.

Bakamaz utanıp,
Bakamaz dertlenip
Halkımın güç verip
Büyüttüğü buğdaya.
1949

Nisan Yağmuru

Bütün memleket boyunca Nisan Yağmuru geçti...
İşte burada, ama tanın önünden,
Son bulut kanat çırpıp gitti,
İncileri saçılıp kaldılar.

Yalpalayan adımlarla geçip gidiyorum
Buharların kapladığı kır boyunca.
Güneş yükseliyor. Altın toprağım benim
Altın ufuklarda yanıyor.

Ben, eğilip kaçınıcı defa şimdi
Toprak alıp sıkıyorum avcuma,
Toprağın kara özsuğu bilek gibi
Akıp iner bilek ucuma.

Tabanıma yapışır ılık balçık,
Duyar gibiyim onun sözünü de:
“Sen yeşerttin beni, sen ekincim,
Bende kök sal sen de!”

Tohumların güzel kokularını duyarım,
Geçerken ormanların kenarlarından.
... Bu soğuk bahar günü gibi,
Sakin olsaydı düşüncelerim...

Fikirler sakın değil. Duysam da
Toprağın derin nefes alddığını,
Unutamam memleketimin
Ateşler içinde güröldeyip yandığını.

Unutamam: Toprağımla birlikte
Faşist mermilerini tattım,
Düşmanın yüzünü resimlerden değil,
Nişangahlarda görüp tanıdım.

Unutamam uğultulu okyanusun
Uzak gecenin kıyısını yıkadığını,
Ak gönüllü kara Robson ilini
Kara yüreklerin boğduğunu.

Ve katmayı diler onlar dumanlı
Okyanusun saf, sakın yeline,
Ceset kokusunu dağıtmayı diler
Dünyaya ve benim vatanıma.

... Bende başka hayaller. O kötüler
Bereketli toprağı yakarken
Ulaştırırız bütün gezegene
Sessizliğin Nisan yağmurunu
1950

Güz ve Sonbahar Hakkında

1

Yağmur değişik serpiliyor yorgunca
Ağaçların sarı pulları.
Fakat, üşümüş kuş yığını gibi,
Bu güzün son çiçekleri

(Kıvak-kıvak) oturuyor evleklerde...
Toprağı daldırıp hasret renklerine,
Sarıp güzün geldiği zamanlarda
Mümkün değil düşünmek yalnız İnsana
Uyku

İhtiyarlık

Ölüm hakkında.

Yalnızca o bütün burada:

Bütün dünyada

yaprakla birlikte

Tohum düşer nemli kara toprağa.

2

Ayrılık günü, sanırsın bu
Dünyadan yazın gittiği andı,
(Sevgi ve özlem dolu gönül
Fırtınanın estiği denizdi.)
Yaprak uğultusuydu sesin,
Güz yağmuruydu göz yaşların.
Kışın karşısındaki bahar gibi,
Uzaktasın şimdi sen böyle.
Ama kötülük ve ihanet rüzgarı
Geçemez bizim aramızdan,
Çünkü, gürleyip yine gelir baharlar,
Çünkü seviyorsun sen, sevgilim.
1953

Söylenmeyen Söz

Ayrılık anında
Tam o anda dersin bana:
— Söyleyemediğim sözümün
Hem de en gereklisini.

Yaşanmayan ömür elbette
Söylenmeyen bu sözün,

Gelecekteki umutlar, yanmalar,
Sevginin ve kendinin.

Sonsuza uğurlarken de
Sen söyleseydin bana:
— Kaldı bu, kaldı sözümün
Hem de en gereklisi.
1953

Gölgöne'ye Mektuplar Gelmiş

(Türkü)

Gölgöne'ye mektuplar gelmiş
İşembay şehrinden,
Belki inen uçaktan,
Belki kuş kanadından.

Yaprak yaprak mektup yazıp,
Eli yorulmuştur artık,
Aşk ateşlerinde yiğit
Gürüldeyip yanmıştır artık.

Yansın haydi, tutuşsun haydi,
Mektuplar yazsın her zaman,
Gölgöne'mizin kendi de yüzü de
Aramızda tektir.
1953

Üçüncü Gün Aralıksız Kar Yağar

Üçüncü gün (yéþék) kar yağar,
Üçüncü gün aralıksız, üçüncü gün
Sızlıyor benim eski bir yaram.
Üçüncü gün aralıksız kar yağar.

Demir parçası yaranın altında.
Demir parçası geziyor tenimde,
Sanırsın, yaşlı günah sahibi
Dönüp duruyor mezarda.

Bu yüzden sızlar o yara.
Üçüncü gün aralıksız kar yağar...
Demir parçası niye dolaşıyor?
O da, işte sızlayıp ağlıyor.

Ruda ezgisi onu uzakta
Toprağın koynundan arayıp buldular,
Topların padişahına sattılar,
Rur'da ondan bana koydular,

Ama Dinyepro'da işte attılar.
Nereden kızıldı tan ışıkları,
Tan kızarttı otların çiyini.
İkimize değdi bir defa

Bir mayının iki parçası.
Birisi kaldı Çavuş Fomin'de,
Durur kıyıda mezar içinde,
İkincisi benim tenimde.

On iki yıldır sızlar şu yara,
Üçüncü gün aralıksız kar yağar.
Karlar erir, ılık rüzgar eser,
Karlar gider, bahar gelir,

Belki, öcüm azalır düşmana,
Tenimdeki demir erirse.
Rahat vermiyor bana o yara,
Üçüncü gün aralıksız kar yağar.
1955

Avrupa – Asya

Giriş

Yüreğinin altındaki
Can sahibi
Kımıldasa,
Uykudaki anne birden
İrkilip
Gözünü açar.

Gözünü açsa: Bahar toprağı boş.
Gece boş oluyor
Yalnızca uyuyup.
Ama yıldızlar uzakta
Birisi yanıp
Birisi söznüyor
Sanki birisi yıldızlar
Birbiri ardınca
Sevip duruyor.

Bahar toprağı boş. Ama bakın
Siz dünyaya
Anne gibi:
En keskin göz anne gözüdür,
En akıllısı
Onun kulağı.

Anne duyar: Vatanın sınırında
Bombaların
Gürültüsünden
Titriyor o yıldızlar,
Titriyor
Bütün cihan.

Gece sessiz kalıyor. Baharın kokusunu
Toprağı serpiyor
Rüzgar dikkatlice.
Anne seziyor: Bu rüzgarda
Kan kokusu da
Var birazcık.

İşte buna anne birden
Titrer de
Gözünü açar,
Yüreğinin altındaki
Can sahibi
Kımıldasa

Tan bu an vatandaşlar
Bu soluksuz,
Ama canlı
(Açılmakta olan tohum)
İnsan için
Ekin ekıyor,
Hayran bırakan kitap yazıyor,
Güzel güzel
Giysi dikiyor.

İhtiyar alimler, göz bile kırpmadan,
Göklerde tan
Çizildiğinde,
Aceleyle bütün belaları
Bitirmeye
O doğduğunda.

Ama işte dünyamızın

Sakin, kötü
Bir yerinde
Bu saatte “Ak yurt” denilen
Cehennemin
En dibinde

Yaşlı Azrail vurursa elini
Nereden alıp,
Nerede toplar.
Serçe gibi bu yüreğe
Atması için
Kurşun bırakıyor.

Buna anne birden kızıp,
Dünyanın önüne
Gelip durur,
Yüreğinin içindeki
Can sahibi
Kımıldasa.

İnsanlık da işte böyle
Titredi ve
Sefere çıktı,
Korumak için öz çocuğunu
Sakinliği.

Hepsi de Canlı Burada

Sarayların pirinç kollu
Kapılarını açmışlığım var,
Kilim serilmiş bembeyaz mermer
Merdivenlere basmışlığım var.

Yürümüşlüğüm var binlerce lamba
Parlayan salonlarında...
... Ve var bir ev, uzakça,
Sakin Dim’in kıyılarında.

Burada ben karşıladım
Günlerin en aydınlığını,
Bu evde duydum ben
Seslerin en tatlılarını.

Baba ocağı! Önlerinde
Kirazlar dal uzatıyor,

Ama o küçücük dört pencereden
Bütün dünyayı görüyor.

Sütunlara ataların eli
Baştan başa damga vurmuş
Sanki, burada kaygısını da
Sevincini de girip çıkmış.

Ama evde hiçbir şeye
Leke düşmemiş, pas değmemiş,
Hepsi de güzel burada,
Canlı burada.

Açık pencerenin altında
Sallanıyor çiçek halkaları,
Acaba onlar bahçedeki
Menekşeye baş vurur mu?

Çiçeklerden çiçeklere
Göçüp gidiyor kara arı,
O kırların selamlarını
Sunmaya gelmiş, güya.

Baş köşedeki çivilerde
Hep asılan havlular,
Parlayan her motifte
Annelerin göz nuru var.

Küçücük saat nasıl da hızlı,
Tık tık gidiyor, dinle bak,
Sanırsın ki o yalnız başına
Zamanı alıp gidiyor.

Hepsi de güzel burada,
Canlı burada.
Köşedeyse geçmiş savaşta
Galip dönen kılıç duruyor,
Yalnızca o kınının içinde
Sakin duruyor.

Bir Türkü Söylenmiş

Bir türkü söylenmiş bu evde,
Bebegi uyuturken,
O türkü söylenmiş, oğulları
Uzun yola uğurlarken.

Annem söylemiş onu,
Annem, altınım,
Daha acı duyuyorum ezgini,
Uzaklara her gittiğimde:

“Kıvılcımlardan ateş alır,
Bil sen, çocuk,
Uçup gitse de kıvılcım, sönüp
Çana kalır.

Damlalara damla damlasa,
Olur deniz,
Damla dışarı sıçrayıp gitse,
Kurur pek tez.

Acının bastığı doğru izden
Alem atlar,
Eğri basılan yalnız izi
Çayır kaplar.

İnsan kırdaki çiçek görse,
Övünür çokça,
Patikadakini görmse de
Bulur çokça.

Çiçek olsan “görsünler!” deyip,
Yola çıkma,
Kıvılcım olsan “göğre çıkayım!” deyip,
Yalnız uçma.

Damla olsan, sen canlısın
Yalnız denizde.
Hiçbir ot bitmeseydi
Senin izinde.

Ömrün sağanakyagmursuz
Esip geçmeseydi.
Dünya senin, çünkü ben
Dünyaya verdim seni”.

Bir türkü söylenmiş bu evde,
Bebeği uyuturken,
O türkü söylenmiş, oğulları
Uzun yola uğurlarken.

Böyle Başlar Yaşamak

Çıkar oğlan ahıra,
Emekleyip eşiği aşar
Yere değince ayakları,
Patlatıp tekmeyi basar.

(Hayatın, adil kanunu
O da anlıyor gibi,
Yerde yaşadığında insan
Emeklemesi gerekli.)

Turgay yavrusu gibi,
Sallanıp durur o başta
Ve küçücük gözlerini kısıp,
Elini uzatıyor güneşe.

Sanki, güneşi çağırıyor:
“İn sen buraya, in yere.
Çayır üstünde koşturup
Oynayıp gezeriz birlikte”.

Ey! Tay. Acaba nerelere
Kanatlanıp gider gibi,
Altın kanatlı kuşları
Uzanıp tutar gibi.

Şışt!Kapıya geliyor çocuk,
(Ama ara nasıl da uzak!)
Her atladığında ayaklar
Basar daha inanarak.

Büyük yola getirir onu
Ahırdan çıkan patika,
Ve aceleci dünyanın sınırları
Genişleyip gidiyor gibi.

Dünyada en önceki yoluna
İşte böyle başlar insan.
İşte böyle başlıyor onun
Yaşamı, büyük işi.

Ve ömür sıcaklık verip,
Ona iki göz bakıyor:
“Dünya senin,
çünkü ben
Verdim seni dünyaya...”

Tanın Gelişi

Ak padişahlı uzak kötü günde
İlk olarak ocak yakan köyüm.
Sürmüş o yüzyıl yollarında
Kader arabasının ağırını.

Burada yaşamış Taşbulat Bay,
İlyas Mollaların nesli.
(Onlara denk benim doğum yılım
Tarih hükmünü okudu.)

Benim kan döken insanlarım!
Az mı onlar eziyet çekti,
Kerpiç evde dünyayı beklemeden,
Taş mezara girip gitmişler.
Elbette insanların ecel değil,
Garip bir tanı beklemişler.

Ve o geldi, geldi baştan başa
Büyük Rusya'ya, Vatana.
Horoz değil, "Avrupa'nın yaylım ateşi
Haber verdi burada o tanı.

Işık verdi o insanların bakışına,
Parlaklığını akarsulara,
Bütün sıcaklığını verdi nemli toprağa
Ben şahitim işte bunlara.

Ben Şahitim

Ben şahitim, salınarak yürüyüp
İlk kez sokağa çıkan kaderime
Köyümün yanı hayat yolu
Yüreğime işlenip yazılmış.

Dünya için bu yalnızca bir nefes,
Köyüm içinse bütün bir zaman.
Asrın kendisi her büyüdüğünde,
Nasıl yaşadılar dünyalar!

Ben şahitim.
Parçalayıp, dağıtıp geçti
İşgallerin eğri acısını
Makinalar. Kökünü kesti yıllar
Düşmanlığın, acıların, dertlerin.

Bakıyorsun da acaba yok mu diyorsun
Altın sarısı deniz kıyılarına;
Ben emin olarak hissediyorum
Olmuş ekinlerin kokularını.

İnsanın eli böyle güçlü olunca,
Kurak dağlara çıkmış meşeler,
Geniz bozkıragelmiş göl üstnde
Dallarını söğütler eğmişler.

İnsan önemli. Belki, çoğalır da
Geçirmiş gibi kayalar.
Yollar şimdi felakete değil,
Ama yaşamaya alıp götürürler.

Gündüz aydınlığa doymayan taraf
Parlıyor yarıp gecelerin karanlığını,
Kaplayamıyor uğursuz karanlık
Gecelerle tanların arasını.

Düşünüp her döndüğümde, vurup çıkarım
Köyümün atlı sokağını,
Evlerinde mutlu toplanışları
Ruhumla, bedenimle duyarım.

Avrupa'yı gezdim, Asya'yı,
Çok gördüm ben güzelini, iyisini,
... Bilirim, köyüm ülkeler içinde bir değil,
Ama dünyada o en yakını.

Toprağım, Havam, Sularım

Topraklar kapkara burada,
Toprak bereketlenmektedir,
Tarlalara güneş düşse,
Parlayıp, ışıldayıp durmaktadır.

Geceden ona tohum saçsan,
Tanla birlikte patlayıp çıkar
Toprak hakkında şöyle derler:
“Pas bile ekmeğe sürülür”.

Buğday büyüyor. Göl kamışı
Dalgalanıp durmuş gibi;
Başaklarını tane tane
Kehribar doldurmuş gibi.

Turnalar gelip geçtikçe,
Ağaç yaprak verdikçe,
Toprağı süsleyip değiştirir
Nice bin türlü gül ile.

Ayak bassan, çayırlara
Duranları ipek şimdi,
Bu toprakta doğup büyümenin
Kendisi bir şans şimdi.

Gökyüzü masmavi burada,
Havalar böyle güzeldir.
Bu göğün altında atalar
Yaşamış başını eğip.
Ama işte böyle başın eğilmezse,
Havalar böyle güzeldir.

Az mı kuş bu enginlikte
Kanat çırpıp işte,
Onlar işte bütün dünyayı
Özlemek için sanki.

Havada bin türlü ezgi var,
Yok güzellikte dengi,
Ağar vatanım dertli olursa,
Göğüm mutlu olmaz idi,
Mutluluğunun yok dengi.

Sular soğuk, tatlı burada,
Sular dağı delip çıkar,
Sonsuza kadar sönmüş taşların
Soğukluğunu alıp çıkar.

Ama nasıl şifalı sular
Dökülür pınarlardan!
Bir lezetten mahrum yaşar
Bu suyu içmeyenler
Şırıldayan pınarlardan.

Tepelerde parlak göller
Ya dalgalanır ya durulur,
Suya susayıp gelen rüzgarlar

Dalgalara sığınır.
Ama buradan bulut toplayıp
Gider bozkır boyunca.

Toprağın, suyun selamını alıp,
Ey dönüp dönüp,
Geniş dünyaya akıp çıkar
Benim sakın Dimciğim,
Al selamları, İdilciğim!
Al selamları, Vatanım!

Rusçuyum

Rus değilim ama Rusçu benim,
Rusya'nın suyunu içmişim,
Yamaçlarda meşe nasıl bittiyse,
Öz vatanımda böyle bitmişim.

Haklıyımdır zamanını, kendimi
Yamaç meşesine benzetmekte,
Köklerim tam dört asır önce
Moskova ile gidip birleşmiş.

Devirlerin en tehlikeli anında Moskova
Dostluk çığlığını işitmiş,
Hem Rus halkı ile kaderimi
Kendi kaderine eş yapmış.

Rus değilim ama Rusçu benim,
Rusya benim; nasılda gurur verici!
Beş ömrün bana gerek değil,
Bir hayatım böyle dursun.

Rus ve Başkurt yolda her zaman yoldaş,
Sofra arkadaşları büyük bayramda,
Savaşta; cephede, namda ve kabirde arkadaş
Kutsal savaşın geçtiği meydanda.

Salavat'ın ateşli dudakları
Pugaçev'i öptüğü zamanlarda,
Bilirim böyle sevgin artmış,
Rus kardaşım, senin kanında.

Rus değilim ama Rusçu benim,
Sovyet vatanının oğluyum.

Nasıl da parlak yüceliklerine bugün
Götürülürüm hayat yolunun!

Gönlümde benim gün parıltısı,
Gözlerimde ise güneş ışıkları,
Yüreğimde de bin yıllık esareti
Delip çıkmış umut türküleri.

Dünyada nasıl ben ayakta dururum,
Nasıl özgür alırım nefesimi!
Bunların ben hepsi için,
Rus kardeşim, sana borçluyum!

Sen tat verdin benim ekmeğime,
Sen tat verdin içtiğim sularima.
Yer yüzünde az mı halklar yaşar,
Kardeş yaptın beni bunlara.

Rus değilim ama Rusçu benim,
Rusya benim; nasıldır gurur verici!
Beş ömrün bana gerek değil,
Bir hayatım böyle dursun!

Kremlin'e Girdiğimde

Benim merkeze gitmişliğim var
Savaşta emir beklenen zamanlarda,
Dakikaların sabırsızlığı
Gürüldür sınıra ulaşıldığı zamanlarda.

O zaman senin bakışların
Böylesine keskin, kıvılcım saçar,
Hatta yüreğin çarpıntısını
Parmakların ucu hisseder.

İçte fırtına, içte alev,
Dışarıdan böyle sakınsın sen,
Kurulup bırakılmış bombasın sen,
Bilenip alınan kılıçsın sen.

Bütün hayatını söyler gibi:
"Ben hazırım hepsine
İnsana has kahramanlığa,
Kahramana has ölümüne!"

Ah, ömrü ömür yapan
Dakikaların büyük çağı!
Yüz defadan fazla yanıp
Ben geçirdim sizi artık.

Bu altın güz, bu parlak yüz
Alıp geldi beni işte
Beyaz Kremlin'e, partimin,
Devletemin merkezine.

Sarı kemer belimde yok,
Ama hala ben askerim.
Apoletlerim omzumda yok,
Ama hala ben askerim.

Ben halkıma, partime
Durup dinlenmeden hizmetteyim,
Burada duyarım, buradan bulurum
Yaşamın tadını, yaşamın tadını.

Vatanımın her emrini
Kendim için kutsal görürüm,
Ve bu yüzden ben Kremlin'e
Sağlam basıp, cesur girerim.

Üvez Ağacı

Kremlin içinde, sol yanında büyük kapının,
Üvez ağacı büyür, özgürce yayıp dallarını.
Yalnız değil burada, var dostları, eşleri,
Soğuk kuzey köknarları sırdaşlarıdır.
Etrafında yorgunca sallanırlar
Sıcak güney çiçekleri: Ak laleler,
Güz güneşi. Kızıl olup pişen üvez ağacı,
Taş duvara eğilip düşmüş dal dal.
Tuzak uçar altın zincir olup gökte,
Büyük İvan minaresini aşar fazlaca.
Baktım hem burada büyüyen şu üvez ağacına
Düşüncelerim ile geri döndüm ben Kileş'e
Oralarda da gökler mavi, günler aydınlık,
Baş üstünden tuzak uçar, zincir gibi.
Doğduğum evin etrafında işte bu üvez
Çitlere doğru eğilip düşmüş dal dal.
İki tarafta özgürce büyür iki üvez
Aynı toprağın çocukları, iki kardeş.

Yüzüne kıyıp bakamıyorum,
Ama kendimi kıyıyorum diye aldatıyorum.
Bakmışlığım var benim asıl ışığa, taşta,
Tam tepede parlayıp duran güneşe.
Şans ile karşılaşan var yüz yüze,
Ölüm ile karşılaşan var göz göze.
Aslında, güzellik hepsinden üstündür,
Güzellik: O senin rengindir.
İşte bu yüzden kıyıp bakamıyorum.
Boş yere kıyıyorum diye aldaniyorum.
1956

Umut

Bizim kavuştuğumuz gün savaş çıktı,
Düğünden savaşa gittim ben o gün.
Dağ kederli kaygıyı bıraktım da
Alıp gittim büyük umudunu.

Sen iki defa sönüp yakılmışsın,
İki kez ölü haberi alınca.
Umudun hep kalmış
Üçüncüsünde,
Beni karşılamaya
Savaş durunca.
1965

Vietnam Eserleri

Vietnam'a Geliş

On üç gün geldim ben, on üç gece,
Yol geçtim, dünya boyunca, on üç bün.

Geldim ben soğuk kışın yanından,
Kökнарlar orada kar örtünmüş;

Ama burada toprağa tohum serperler,
Zeytinler burada ak çiçekli.

On üç gün geldim ben, on üç gece,
Yol geçtim, dünya boyunca, on üç bün.

Gönle baksam araştırıp...

Sanırsın ki indim ben komşuya,
Olsa olsa duvara kadar sıçrayıp.

Misafir

Ağaçlarda kış kızının
Serpilmiş boncukları,
Ama pencereye gelip konan
Sakin baharın selamları.
Kristalden eğilip düşmüş
Dolu buğday başakları,
Dağılıp durur yulaf,
Sallanıp durur darı.
Bunu kutsal say derler,
Buna inanırdım,
Kış işte böyle haber verir
Baharda olacak ekin.
Görürüm, cana öisafir de var
Başkurt'un bozkırında:
Bir palmiye dalı durur
Başaklar arasında.
Çavdar kirpiğine vermiş
Yaprağının uçlarını.
Bakarsın unutmaz beni
Hanoy'daki dostlarım.
1956-1957

Şiirlerim Nereye Gittiniz?

Nereye gittiniz siz, şiirlerim?
Ben kaybettim uykuyu,
Suyun tadını.
Mavi duman dolaşan dar odada
Kaç gecedir sizi beklerim.

İlham umut edip göğre bakarım.
Beyaz buluta genç ay bürünür.
Ama yıldızlar milyonlarca yıl üzerinden
Birbirlerine selam gönderirler.

Dünyanın son bende kaygısı mı?
İşte bende dünyanın hisleri:
Ayaz olsa, şiirlerim mutludur,
Bulut kopsa, dökülür yaşları.

Onlar şimdi beni bırakıp gitti.
Neredesiniz acaba, söylediğim türküler?
Ben bahçeye çıktım.
Yapraklara
Düşen tanın ilk ışıkları.

Böyle sessizlik. Hepsi sadece bir ses
Kutladı Temmuz sabahını:
“Çit-çit... çit, çit...”
Belki kuş şakıdı,
Belki yiğit öptü sevdiğini.

Ben pınara geldim. Pınar olup
Döner belki şiirim.
Dağ pınarı şiirimi değil,
Şırıl şırıl söyler kendi türküsünü.

Ey dağ, derim ben, ruhuma gir artık,
Şu pınar gibi ilham ver artık!
... Yüreğindeki gökler gürlemeyince,
Tan artık sana ses verir mi?

Şiir arayıp uzun yola çıktım,
Ama çorak yola çıkmadım,
Çayırlarda kaldı bıraktığım izlerim,
Kayalara ulaştı patikam.

Her çıktığımda ufuk geriye gitti,
Yakınlaştı verdim güneşe.
Memleketim kucağımda sanki,
Onun nabız atışını duymamak
Mümkün değil.

Seni başıma örterim,
Altın beşiğim, Uralım.
Çayırların benim kız kardeşlerim,
Ağaçların benim kardeşlerim...
Fakat nerede acaba söylediğim türkülerim?

Yolum uzun, Dünyanın dört yanı var,
Gökten şimdi dünyayı geziyorum.
İşte burada demir elli halk
Yerleştirir vatanın çelik merkezini.

Ama öbür tarafta şeytan bahtını alıp,
Yedi kat yeri kazıp geçerler,

Binlerce yıldır hapiste tutulan
Güneş ışığını azat ederler.

Tarlalarda yiyecek azıp bereketlenmiş,
Bu yıl dolu olur buralar.
Başka yere gitme, insanlarım benim
Mutluluk ekip, baht biçerler.

Ama şiirlerim daima kayıp,
Gönlüm de artık boş sanki,
Ben evime döndüm, çocukları
Kaybolmuş bir yetim güneş gibi.

Aynı oda...
Nedir bu?
Oraya ışıklar,
Oraya ezgiler gelip doluşmuşlar.
İşte bu şiirlerim! Önden gelerek
Benim dönmemi bekleyip durmuşlar.
1958

Kahraman gördüğümde, şu kahramanlık denen
Tana çıkasım geldi;
Şöhret kapısı gördüğümde, o kapıyı
Çarpıp çıkasım geldi.

Kuş şakıdığında, bu hüznü kuşun
Canı olasım geldi;
Memleketteki en güzelinin
Sevdiği yeri bulasım geldi.

... Üçünü ay geldi yağmurlar yok,
Esiyor afet rüzgarı.
Toprağım yanıyor. Yalnızca bir kez yağan
Yağmur olasım geldi.
1958

Bügun gece bahçeden geçtim,
Birbirine yaslayıp nazlı başını,
Güller uyuyordu yerlerinde.
Ama biri de dışarıya eğmiş tacını,
Etrafında yeri olmadığından,

Sır vermemiş asla başkasına.
Çiçeklere bakıp o vakitte
Hayran kalıp durdum ben köle.
1958

Sen gittiğinde dolunaydı,
Yapraklara ağaç çoktu.

Yalnızca hasret böldü şu ayı,
Seni bekleyip yaprak sarardı.

Benim başım daima yukarı,
Özümün yalnız insanadır tamamı.
1958

Otuz gündür sensizim, otuz gece,
Otuz gündür demek ki.
Sanırsın ki otuz derya geçtim
Birbirinden daha derin.

Sanki otuz dağa çıktım ben
Birbirinden yüce,
Otuz tan karşıladım, otuz defa donup,
Otuz kez tekrar yanıp.

Otuz şüphem, otuz umudum,
Otuz düşüncem... Bir sen
Benim gibi seven insanlara
Sabır versin.
1958

Susadığında unutturdun suyun varlığını,
Üşüdüğünde de ateşin sıcak cömertliğini;
Kara gecede unutturdun ayı,
Soğuk kışta unutturdun Mayıs;

İş üstünde sen artık beni yalnız bıraktın,
Umudunun denizlerini sahilsiz yaptın;
Ama kendini de göz açıp yumana kadar
Unutmamaya mecbur ettin, bir damlayı da.
1959

İrmaklar Gece Konuşuyor

İrmaklar gece konuşuyor,
Bulut dağlara yükselince;
Yürekler gece dertleşiyor,
Ayak sesi kesilince.

Niye böyle? Elbette ırmaklar
Gündüz de akmadan durmaz,
Gece dertleşen yürekler
Gündüz de çarpmadan durmaz.

Tan doğuyor. Ama ırmaklar
Daima şırıl şırıl...
Sanki artık dünyanın
Aşk saati budur.
1960

Beklemezken gece kar yağdı,
Çok vakitsiz

sabah.

Eritmeye onu güneşin
Bir bakışı yeter.
Çünkü daha sıcak toprakta
Yaşam devam ediyor.

Aramıza aniden kar yağdı.
Karı yumuşakça.
O erir gibi,

Umutlu bir

Bakış gösteriver.
Kışa çok daha. Birleşir
İki yürek çarpar.

1960

Şüphe Doğdu

Birgün şu eski dostum
Büyük sofrada
“Seviyorum” diye söyledi bana
İnsanların önünde.

Hatta sevdiği kızı da
Bizim oralarda

“Seviyorum” diye söyler yiğit
Ama tenhada.

Yalnızca nefretini göstermez
Erkek olan erkek,
Düşmanına “sen düşmansın!” diye
Doğrudan söyler.

Ama dostuna söylemez
“Seviyorum” sözünü;
Gıcırdatarak dişini sıkar,
Ama sabreder.

“Seviyorum” diye söyleyince dostum
Büyük sofrada,
İçimde şüphe doğdu
O vakitte.
1960

Deniz kıyısınca koşuyor bir çocuk,
Çıplak basıyor. Bizim nesilden.
İzlerinde parlıyor küçük taşlar,
Sanki yere yıldız saçılmış.

Gelir zaman. Gelir. Bu çocuklar
Kuş yoluna sefere çıkarlar.
Ve yıldızlar onların bastığı zaman,
Küçük taşlar yerine şiiirler.
1961

İnsan güçlüdür. Elinde tutar yücesini o
Bu dünyanın. İnsan güçlüdür.
Bir sallasa, top top olup yıldızlar
Düşerler,
Ağaçtaki elma gibi.
İnsan güçlüdür! O yıldızlar parlasın şurada,
Hayran bırakıp yeri göğü.
Elma ağaçlı toprağımızda bizim için
Pembe olgun elma az mı!
1962

“Yorulduğum” Diyen Dostuma

Testi dolu olduğunda sağlamlığını o
Uzun yıllar korur.
Ama boş testi ise dura dura,
Kendi kendine çatlar.

Dönmemecesine giderse hüznün ve mutluluk,
Dertli zamanlar,
Kurur da sakın, boş yüreğin
Kendi kendine çatlar.
1962

Ay gibi doğsaydın da
Ay gibi dolsaydın,
Ama söndüğünde yıldız gibi,
Birden bire atılsaydın.
1962

Yeller her estiğinde, kayınlarda
Yapraklar azalır böyle.
Yıllar her geçtiğinde, sofralarda
Dostlar azalır gider.

Yıllar ve yeller. Şefkat beklemek olmaz
Onların gazabından.
Yaprak gibi düşer bazı isimler
Yüreğin kıyısından.

Bazı yapraklar kırk kırağı görür,
Hatta o zaman,
Yeşil şekli donup, buruşup
Kalır dalında.
Yıllar her geçtiğinde ama dostlar
Azalır her sofrada.

Acaba güneşimiz kıskanıp
Vermez mi güz ışığını?
Belki, bizi akıllandırılar,
Her ömür geçtiğinde.
1962

Dağlar

Dağlar insanlar gibidir
Yüce olduklarında
Ömürleri daha iddialıdır,
Kaderleri cefalı.

Tepeler bulut konduğunda
Çabuk gitmek için konmaz:
Tepelerde buzlar olduğunda,
Çabuk erimek için olmaz.

Estiklerinde yeller orada
Eser daha acı,
Kayaları ufalayarak
Şimşek daha tehlikeli.

Dağlar dertlenmez. Gururlu
Başlarından aşmış
Kim güneş ile senden benden
Şu dağlardan başka?

Dağlar insanlar gibidir
Yüce olduklarında
Ömürleri daha iddialıdır,
Kaderleri cefalı.

Ben değerini söylemeyeyim
O ebedi değildir.
Üstünlüğü anlar
Yalnız üstün gönül.

Üstün gönül asla
Soğuk olmaz,
Hasret yolar çok sık onu
Ya da şüpheler tırnaklar.

Zamanın fırtınaları
Vurur gelip çarpar.
Ama böyle güneş ilkin
Onun için çıkar.

Çayırılıkta bulut kaplanmadan
Çakmaz şimşek.
Üzülme. Üzülüp durma
Değerli insanım!
1964

Kadınlara erkekler çiçekleri
Geceye doğru hediye ederler.
Bü yüzden solan çiçekler ile
Karşılır çokça sabahlar.

Çokça delikanlı çağlarımda
O duyguları ben detattım,
Çünkü geceye doğru
Gecenin kör
Çiçeklerini ben de taşıdım.

Tan vakti kalkıp kırlara çıkarım,
Çiğ kurumaz eski güllerde;
Güneş doğduğu zaman çiçek bırakırım
Onun baş koyduğu yumuşak mindere.
1964

IV. SÖZLÜK

- A -

abın-: Yürürken veya koşarken ayağı bir şeye takılıp dengeyi kaybetmek; hata yapmak

afet: Büyük bela, felaket

ağa: Yaşça büyük erkek kardeş, ağabey

ağar-: Ağarmak, beyazlaşmak; kirlerden arınmak, temizlenmek; solmak, rengi veya boyası gitmek; (saç, sakal, bıyık için) ağarmak, uzaktan beyazımsı görünmek; (güneş için) parlamak; korku, üzüntü veya hastalıktan dolayı rengi uçmak, yüzü beyaz olmak; kültür sahibi olmak, aydınlanmak, bilgilenmek; eğitim almak; (burun, kulak, yanak, parmak ucu için) soğuktan beyazlaşmak, donmak

ağas: Ağaç; ağaç gövdesi, kütük; cahil ve anlayışsız kimse

ağay: Yaşça büyük yetişkin erkek; köylü; şaşırma ve memnuniyetsizlik bildirir

ağıl-: Akmak, dökülmek, toplanmak, yığılmak, birikmek; (insan veya hayvan için) akın etmek; ağır bir şekilde duraksamadan hareket etmek

ağış: Akma, akış; durmaksızın hareket etme; akım

ağıv: Zehir; kötülük; nefret

agizél: Ak İdil veya Agidil olarak da bilinen Volga'nın devamı olan nehir

agronom: Tarım uzmanı, tarım mühendisi

ah: Korku, şaşkınlık, keder, sevinç gibi hisleri bildirir; sabırsızlık, endişe ve heyecan bildirir

ahır: Muhtemelen, belki, öyle olrsa gerek

ajdaha: Ejderha, çok kötü kimse, düşman

aķ: Beyaz, ak; ağarmış saç, sakal; temiz; karşı devrimci, eski Sovyet hükümetine karşı olan

aķbüz: Hafif mavimsiliği olan beyaz renk ~ **at:** doru at

aķhaķal: Kavim lideri, otorite sahibi, hürmet gören ihtiyar kimse; yaşı büyük, ihtiyar

aķhl: Beyazımsı; parlak; renksiz; açık renkli

aķıl: Akıl; alim, bilgin; sosyal şuur; akıllılık; ders, ibret

aķķoş: Kuğu

aķlan: Orman ve ağaçlık yerlerin içinde bulunan açık alan

aķlık: Beyazlık; saflık; tazelik

aktér: Aktör

aķtıķ: Son, nihai; sonuncu; evin en küçük çocuğu

al (I): Kırmızı, al; güzel, hoş

al (II): Ön, kucak; ilk, önce; gelecek, istikbal ~ **dı:** öncesi, evveli, arefesi ~ **dında:** önünde, karşısında; öncesinde; sebebiyle ~ **dınnan:** önünden, öncesinde.

al-: Almak; ele geçirmek; satın almak; kaplamak, istila etmek; dahil etmek; elden geçirmek; bir mertebeye ulaşmak; sahip

olmak; bilgi edinmek; işten çıkarmak; işe kabul etmek; kesmek; kısaltmak, azaltmak; helak etmek; geçmek, gitmek; (sebze, ekin vb. için) olgunlaşınca toplamak; tutuklamak; (yard. fiil) çabukluk, tezlik bildirir; hareketin tamamlandığını bildiri; (iktidari fiil) mümkün olmak
~ip: itibaren **~ip bar-:** götürmek; motorlu taşıtları hareket ettirmek; bir hale getirmek, düçar etmek; yol gösterip ardından takip ettirmek; bir işi yürütmeye ön ayak olmak; yerine getirmek, yapmak
~ip tor-: geçici olarak faydalanmak için almak **~ip çık-:** çıkarmak, götürmek

ala: Beyaz, siyah veya parlak, mat renklerden oluşmuş; alaca, ala

alda-: Hile yapmak; yalan söylemek; kandırmak, aldatmak; göz boyamak; şaşırtmak, yanıltmak; ihanet etmek, söz bozmak

aldır: Kase; kadehten büyük bardak, büyük içki kadehi

alhıv: Pembe, pembelik

alhıvlan-: Pembeleşmek

alın: Çıkarılmak, bulunmak; işe kabul edilmek; bir birliğe kabul edilmek; orduya alınmak; himaye altına alınmak; tutuklanmak

alıp: Kahraman, cesur, alp

alış: Uzak

alışlaş-: Uzaklaşmak

alışlat-: Uzaklaştırmak

alış: Güç denemesi; yarış; mücadele

alқа: Halka; küpe

alléya: Koruluk

almağas: Elma ağacı

alma: Elma

almaş: Elmas

alpan-tolpan: Sağa sola sallana sallana yürüme

altın: Altın; eltından yapılmış; altın renginde; iyi meziyetlere sahip seçkin kimse

altınla-: Altınla süslemek; altın rengien sokmak

alyı-: Çok yaşlılıktan ötürü aklın gidip gelmesi; bunamak

ana: Ana, anne

ana: Ona

añkı-: Kokmak, kokusu yayılmak; kuvvetle sezilmek, fark edilmek.

añla-: Anlamak, idrak etmek; göz önüne almak, değerlendirmek

ant: Ant, yemin

ap-aқ: Beyaz; bembeyaz; ağarmış; temiz; beyaza çalan açık renk

ap-ayaz: Bulutsuz, açık hava

aprél: Nisan ayı

ar-: Yorulmak, "halsiz kalmak, gücü tükenmek

ara: Ara, mesafe; açıklık, boşluk
~da: (vakit için) arada, esnada, sırada **~hında:** arasında, içinde; önünde, karşısında **~hınnan:** arasından, içinden, ortasından

araқı: Rakı

arba: At veya öküz arabası

arғı: Şu, karşıdaki; öndeki; ilerideki

arғımaқ: Hızlı koşan at

arhitéktor: Mimar

arı: İleri; fazla, daha çok; şu; karşıdaki, öndeki; sonra

arı-: bk. ar-

arışlan: Arslan; güçlü, kuvvetli, kahraman

arış: Çavdar

ariv-tahv: Yorulup bitmek, tükenmek

ariya: Arya

arka: Sırt; arka bir şeyin ters tarafı
~**da:** sayesinde; vesilesiyle, sebebiyle

arkılı (I): Enlemesine, genişlemesine

arkılı (II): Boyunca; üzerinden; yolundan; vasıtasıyla, ile; sayesinde; ötede, ileride

arna-: Haberdar etmek, bildirmek; ithaf etmek

art: Art, arka; sırt; kış ~**ı:** ardı sıra; ardından ~**ınan:** vasıtasıyla, ile

art-: Artmak, çoğalmak; eklenmek; verimli olmak; güçlenmek; gereksiz bulunmak, atılmak; (sayı, yıl, yaş için) geçip gitmek

artık: Fazla; gereksiz, lüzumsuz; çok; tahminlerden fazla; üstün; iyi, daha iyi; yeniden, tekrar

artlı: Birbiri arkasından devam edip gelen

arttır-: Arttırmak, çoğaltmak; güçlendirmek, geliştirmek, ikiye katlamak

aryak: Karşı taraf, karşı yaka

arzan: Ucuz

as-: Açmak; çözmek; açıklamak, ifşa etmek; bakış açısını genişletmek; keyiflendirmek

asfalt: asfalt

asık: Açık, kilitlenmemiş; dağ, tepe, orman vb. Bulunmayan yer, düzlük; açık, bulutsuz; doğru, gerçek; somut

asıl-: Açılmak; göz önünde olmak, genişçe görülmek; (yara için) iyileşmek, yeniden kötüleşmek; temizlenmek, ağarmak; çamurdan arınmak; kendi rengine dönmek; (çiçek, yaprak vb. için) açılmak

aş-: Asmak, bir yere tutturup sallandırmak; idam etmek

aş: Alt, aşağı; iç; arka, ters; yatılan veya oturulan yer; taban

aşıl: Asıl, öz; temel, aslî

aşa: Boyunca; üzerinden; yoluyla; vasıtasıyla, ile; ötede; arasında, içinde; geçerek, aşarak, geride bırakıp

at (I): İsim; lakap

at (II): At

at-: Atmak; fırlatmak; savurmak;

ata: Baba

ataka: Askerin düşmana karşı yaptığı ani baskın; hücum

atay: Baba; insanın kendi babasına seslenmesi

atıl-: Atılmak; fırlatılmak; silahla vurulmak; avlanmak; püskürmek; aceleyle bir tarafa yönelmek, fırlamak; birine sarılmak için atılmak

avır: Ağır; üzücü, sıkıntı veren, kederli; yetmeyen, yetersiz; (hayat, kader için) kötü, talihsiz; hantal, ağır; yavaş, acele etmeden; şiddetli, ciddi; zor, çetin, güç, zorlukla; çabuk anlaşılmayan, akıl, bilgi ve

- tecrübe gerektiren; bunaltıcı, keyif bozucu; (söz, üslup vb. için) karışık, çetrefil; kaba, kırıcı; ağırlık
- avır-:** Hastalanmak
- avırlık:** Ağırılık; ağır olma; zorluk, müşkülât; çetrefil, karışık; üzücü, can sıkıcı olma; huzursuzluk; iç sıkıntısı, bunaltı; yer çekimi
- avız:** Ağız; kaplarınvb. Şeylerin açık yeri; krater; namlu; orman vb. yerlerin başlangıç veya bitiş yeri
- avızlık:** Gem, boyunduruk
- avızlıkla-:** Gem vurmak, boyunduruk altına almak; engellemek; hakimiyeti altına almak
- avla:** Avlamak
- avlak:** Tenha, ücra; metruk ev
- avna-:** yatılan yerde sağa sola dönmek, debelenmek; bir yerde yuvarlanıp üstünü başını kirletmek; vakit geçirmek, oyalanmak; hastalıktan veya tembellikten dolayı hiçbir iş yapmadan oturmak, işsiz güçsüz olmak; uzun zaman kullanılmadan bir yerde durmak; tertipsiz olmak
- avrora:** Devrim sırasında komünistlerin kontrolünde olan ve Rusya'nın Kışlık Sarayına toplarını çevirip uyarı atışı yapan savaş gemisi
- ay:** Ağrı, sızı, korku, öfke, kızgınlık, çelişki, şaşırma, gururlanma, övünme vb. bildirir; şiir veya şarkıda ölçüyü tutturmak için sözler arasına sıkıştırılan anlamca boş söz
- ay:** Ay
- ayak:** Ayak
- ayaksı:** Ziyafet ve yemekli toplantılarda misafirleri ağırlayan kişi
- ayaz:** Bulutsuz, yağışsız, sissiz, açık hava; kaygısız, rahat huzurlu
- ayır-:** Ayırmak; bölmek; uzaklaştırmak; tahıl meyve, sebze vb.yi temizlemek; tanımak, bilmek, başkalarıyla karıştırmamak; açıkça görmek, duymak, hissetmek; birini üstün görmek; dışlamak, hor görmek; boşamak; kurtarmak; birinin işini veya düşüncesini bölmek, dikkatini başka yöne çekmek; kesmek, doğramak; yırtmak
- ayırıl-:** Ayrılmak; farklı olmak; bölünmek; tek başına yaşamaya başlamak; mahrum kalmak
- ayırılıv:** Ayrıma, ayrılık
- ayka-:** Dalgalandırmak, çalkalamak; didik didik aramak; çok yollar aşındırmak, çok yerler görmek; bir şeyi silkelemek, sallamak; kesip yarmak; altını üstüne getirmek, karıştırmak; geçmişî yad etmek; güçlü hisler hasıla getirmek
- aykan:** Herhangi bir işi, durumu akla getiren sebep
- aykanlı:** edat Sebebiyle, vasıtasıyla, yoluyla
- aylı:** Aylı, ay parlaklığı olan
- aynı-:** Sarhoşluktan normal hale dönme, ayılma
- ayva:** Ayva
- az:** Az; küçük bir kısım; seyrek, nadir
- azak:** Son, nihai
- azaş-:** Yolunu kaybetmek, kaybolmak; yabancı, uzak ülkelere gitmek,

vatandan ayrı yaşamak;
(düşünce, hesap vb. için)
karışmak, şaşırmak; doğru
yoldan ayrılmak, kötü yola
girmek; belli bir hayat çizgisi
çizemeyip şaşıp kalmak

azat: Hür, bağımsız, azat

azathk: Hürriyet, bağımsızlık

azım: Adım

Aziya: Asya

- B -

baba: Dede; anne veya babanın yaşça büyük erkek akrabası; kayınpeder; itibarlı ihtiyar kimse; ata, cet; aile reisi

bağana: Sütun, direk; havaya yükselen alev, toz, duman vb.; uzun boylu kişi; devrin tanınmış şahsiyeti

bağışla: Bağış yapmak, bağışlamak; hediye etmek; ithaf etmek

bahadır: Kahraman, cesur; güçlü, kuvvetli

bağ-: Bakmak; eğitmek

bakır: Bakır, bakır renginde

bağsa: Bahçe; park

Baku: Bakü

bal: Bal; nektar, öz; meyve suyu; baldan yapılan alkollü içki ~ **kortı:** bal arısı

bala: Çocuk, evlat; bebek; yavru; genç, delikanlı

balada: Balat

Balaton: Macaristan'da çeşitli su sporları için de yararlanılan turistik bir yer ve burada bulunan gölün adı

balğan: Balkan, Balkanlar

balğı-: Parlamak, ışımak; ışıyla göz kamaştırmak; canlanmak, yüzüne nur gelmek

balsık: Balçık, çamur; harç

barı (I): Hepsi

barı (II): Ancak, sadece, yalnızca ~**tik:** ihtimallerden sadece birisi

barıbér: Ne olursa olsun, her şekilde; hepsi bir, aynı, eşit

barlık: Varlık, zenginlik; hakikat; hayat

barmak: Parmak

baş-: Ayakta durmak; ayak üstü durmak; durmak; adım atmak; dans etmek; ezmek, basmak, çiğnemek; kuluçkaya yatmak; işlemek; vurgulamak; ağırlık vermek, zahmet vermek; eğmek, bükmek; kovalayarak yetişmek; hücum edip avını öldürmek; bastırmak; gücünü azaltmak, hafifletmek; baskın çıkmak; çok fazla tesir etmek; küçük görmek; hafife almak; kaplamak, istila etmek; belli bir yaşa girmek ~**ip al-:** işgal etmek; hakkına tecavüz etmek; ~**ip kal-:** hakkını vermemek; haince gizlemek, ört bas etmek ~**ip kér-:** aniden hücum etmek

başma(I): Basamak; iskele; kaldırım

başma (II): Matbuat; yayın, neşriyat

baş: Baş, kafa; baş giyimi; saç, beyin; bitkilerin çiçek veya yemişleri; bitkilerin yiyecek maddeleri toplanan sap veya damarları; bir şeyin üst kısmı; dam, çatı; bir şeyin ucu; başlangıç; ilk, birinci; edebi eser, makale vb.nin ismi; en önemli, temel, asıl

başak: Başak

başka: Başka; ayrı, farklı; ... olmadan, hariç

Başkört: Başkurt

Başkörtöstan: Başkurdistan

başla-: Başlamak; yöneltmek; (yard. fiil fonk.) bir hareketin başlangıç aşamasında

olduğunu, ilk işaretlerinin görüldüğünü bildirir; **~lap:** itibaren, -den başlayarak; ilk, birinci, evvel

başlan-: Başlamak; başlanmak

başlı: Akıllı, zeki; çok ve iri başaklı, olgun

başlık (I): Başlık, şapka

başlık (II): Lider, baş; hakimiyet; liderlik

başta: İlk, önce, evvel

baştan-ayağ: Baştan ayağa kadar, baştan aşağı

bat-: Batmak, gömülmek; saplanmak; boğulmak; çok ıslanmak veya boyanmak; kaybolup gitmek; uzun zaman gelmeyip hasret çektirmek; (gök cisimleri için) batmak; felakete uğramak

batır: Kahraman; cesur; şampiyon

batır-: Batırmak; gömmek; saplamak; başlığı kulak ve gözlere kadar indirmek; ihanet etmek

batırlık: Kahramanlık, cesaret

batman: Büyük ve dar şekildeki kova; yaklaşık olarak altmış beş kilo ağırlığında bir ölçü

batşa: Padişah; hükümdar; **ağ batşa:** Rus Çarı

bay: Zengin; kıymetli; kaliteli; geniş muhtevalı

bayı-(I): (Gök cisimleri için) batmak

bayı-(II): Zengin olmak

bayka-: Dikkatle bakmak; hesap etmek

Baykal: Baykal

baylık: Zenginlik; mal, mülk

bayrak: Bayrak; ideal **~yörtüvsé:** bayraktar; **~küter-:** bayrağı göndere çekmek; bir ideal uğruna mücadeleye başlamak

bayram: Bayram; mutlu ve sevinçli gün

baytak: Çok, epeyce

beğér: Yürek, kalp, can; çok sevilen kişi

beşes: Bahis, iddia; münakaşa

beğét: Mutluluk; iyi talih, baht; başarı; şans

behéthéz: Mutsuz; bahtsız; başarısız; şanssız

behétlé: Mutlu, talihli, başarılı, şanslı

belekes: Küçücük, ufacık; küçük çocuk; yaşı küçük; az

belekey: Küçücük, ufacık; küçük çocuk; yaşı küçük; az

belki: Ama, fakat, lakin; belki

belle-: Ninniyle uyutmak

bende: Kötü, berbat, başarısız ve tembel kimse; kul, köle; insan

bepés: Küçük çocuk, bebek

beren: Kuzu; oğlak; bunların yünlerinden yapılmış şapka ve elbise

berhet: Kadife

bevél-: İki tarafa sallanma

beyél-: Salınarak yürümek; iki tarafa sallanmak

beyle-: Bağlamak; düğümlmek; takmak, tutturmak; yakın ilişki kurmak; bir yerde yaşamaya, bulunmaya mecbur bırakmak; kendisine çekmek

beylem: Herhangi bir şeye bağlanan nesneler

beylen-: Bağlanmak; düğümlenmek; takılmak; haberleşmek; biriyle yakın ilişki içine girmek; evlenmek; ruhi yakınlık duymak; kendini bir işe adanmak; (konuşma için) başarıyla devam etmek; önemsiz bir şeye kızmak; çok fazla soru sorup sıkıştırmak; (vahşi hayvanlar için) saldırmaya, ısırmaya hazırlanmak

bél-: Bilmek; haberdar olmak; öğrenmek; bilgi almak, bilgilenmek; tanımak; (dip sözünden sonra) sanmak, zannetmek; akli ermek, anlamak

béldék: Bildik, tanıdık

bélek: Bilek

bér: Bir, tek, yegane; yalnız, tek başına; bir defa; eşsiz, benzersiz; hiç, azıcık bile; (geçmiş zaman çekimli fiillerden sonra) tamamı, hepsi; tıpkı, tıpatıp; aynı; ortak; bir vakit, bir an, bir gün vb.; kişi, şahıs, insan; sadece, yalnız; hiç, hiçbir **~ara:** bir vakit; **~digen:** çok iyi, mükemmel; **~géne, ~géne de, ~de:** hiç, azıcık bile; **~uñaydan:** aynı anda; beraber; **~ük vaktıta:** aynı anda; **~yalgız:** tek başına, yapayalnız

bér-bér: Bir türlü, bir şekilde; tıpkı; birer birer

bér-béréhé: Her biri, hepsi

béré: Biri, birisi; ayın ilk günü

béréhé: Birisi (da/de edatıyla) hiç kimse

bérénsé: Birinci, ilk; evvel, önce; en başta

bérev: Bir, tek; birisi; her hangi birisi; sadece konuşanın bildiği birisi; (da/de edatıyla) hiç kimse, bir kişi bile **~ler:** birileri, bazıları

bérge: Beraber, birlikte; aynı anda **~lep:** hep beraber, yardımlaşarak, toplu halde

Bérlin: Berlin

béş-: Kaynayan veya yüksek ısıda olma; büyüüp, yemeye veya faydalanmaya hazır hale gelme; olgunlaşma

béşér-: Kaynatarak veya yüksek ısıda tutarak yemek hazırlama; Ateşte veya kaynayan bir şeyde yakmak; kızartma

béyék: Uzun

béyé-: Dans etmek, oynamak

béyéş-: Bir arada dans etmek

béz: Biz

bézzéké: Bizim tarafta olan, bizimki

bıga: Buna

bıgav: Tutukluların ayaklarına takılan demir kelepçe, pranga

bıl: Bu

bırğıt-: İstenildiğinde bırakma, atıp gönderme, dışlama

bısrak: Çamur; bataklık

bıv: Islak bir şeyin yakılmasıyla ortaya çıkan beyaz duman; buhar

bıv-: Boğmak, sıkmak

bıvat: Yüzyıl, asır

bıyala: Cam; kristal

bıyıl: Bu yıl

bıyma: Yünden yapılan, kışın giyilen bir tür ayakkabı

bik: Çok, fazla; yeterince iyi; hiç şüphesiz, elbette, tabii ki

bil: Bel

bilde: Bir şeyi ayırt etmek için üzerine vurulan damga; iz, işaret

bilet: *Rus.* Bilet; kimlik kartı

bir-: Vermek, satmak; bildirmek, haber etmek; takdim etmek; ödemek; hediye vermek; (yard fiil fonk.) hareketin aralıksız ve engelsiz yapıldığını bildirir.

birlé: ... den itibaren, beri

biş: Beş

bişék: Beşik

bit (I): Yüz, çehre; yanak; bir şeyin yüzü

bit (II): Sayfa

bit (III): Elbette, şüphesiz, muhakkak; (soru cümlelerinde) bir fikri dinleyiciye tasdik ettirmek için kullanılır, öyle değil mi; ifadeyi kuvvetlendirmek için kullanılır

bitaraf: Bitaraf, tarafsız

biz-: Bezmek, bıkmak, usanmak

bize-: Bezemek, süslemek; zengin hale getirmek

bizek: Süs, bezek, bezeme

bizeklé: Süslü

bizen-: Bezenmek, süslenmek

bokal: Bardak, kadeh

bolğa-: Karışmak; dağılmak, saçılmak

bolğansık-: Çamur, bataklık

bolgar: Bulgar

bolğat-: Karıştırmak; savurmak; dağıtmak, saçmak; aynı türdeki şeyleri ayırmak; tertibini bozmak; anlaşılmaz hale getirmek; kavga gürültü çıkarmak

bolot: Bulut; sıkıntı, bunaltı

bolotlo: Bulutlu; sıkıntılı

bomba: *Rus.* Bomba

bor-: Çevirmek, döndürmek, bükmek; ağrıtmak, acıtmak; hareket yönünü değiştirmek; (bıyık) burmak; dikkat çekmek için söz veya fikir değiştirmek

borol-: Bükülmek, başka tarafa dönmek; dikkat çekmek için söz veya fikir değiştirmek

boron (I): Burun; gaga; bir şeyin ön kısmı; sürahi vb.nin su akıtılan kısmı, burnu büyük, kibirli

boron (II): Eski, kadim; (-maş/-meş eki almış fiillerden sonra) -madan önce

borsol-: Huzursuz olmak; endişelenmek, kaygılanmak

boşov: İstenmedik, üzücü bir hisse kapılmak; kaygılanmak, kederlenmek

botak: Dal, budak

boyok-: Hüzünlenmek, gamlanmak; keyfi kaçmak

boyorok: Buyruk, emir

boyzay: Buğday

boz Buz; buz pisti; buzlu; (yağış için) dolu

bozlo: Buzlu; çok soğuk

bögerle-: İçini dışarı çıkarıp dörmek, katlamak

bögöl-: Bükülmek, eğilmek; boyun eğmek
bögön: Bugün
bök-: Bükmek, eğmek
bökrö: Eğri, büğrü; kambur
bör-: Bürümek; dürmek, katlamak
börkensék: Başörtüsü,
börkö-: Sızmak, yayılmak
börköl-: Sızmak, yayılmak
börköt: Kartal
börö: Tomurcuk; gonca
börtök: Tane; parça; damla; tahıl, ip vb. şeylerin demetinde bir lif
böt-: Sona ermek, tamam olmak; Yavaş yavaş yok olmak
böte: Var olan, varlık; her şey
bötehé: Hepsi, tamamı
bul-: Olmak; bulunmak; kalmak; (ekin, meyve vb. için) olgunlaşmak; hazır olmak; (gün, yıl vb. için) gelmek; başarıyla tamamlanmak; gerçekleşmek; ahlaki bozulmak; (yard. fiil fonk.) bir isim veya sıfatın belirttiği hali almak ~a, ~dı: demek demek ki; ~dımı: tamam mı, oldu mu; ~masa: fiil yanına gelerek”şöyle yapmak daha iyi olur” anlamını verir; öyleyse, hiç olmazsa, en azından; veya, belki ~arak: ... sebebiyle, için; ~ip: (isimlerden sonra) ... şeklinde, halinde; olarak; gibi; ~gas: tekrar grupları arasında kullanılarak ifadeyi güçlendirir; ~ır: -dır, -dir (bildirme eki fonk.da)

bulış-: Bir şeyle meşgul olma, bir şeyle ilgilenme; yardım etme
bura: Kiler gibi yerlerde yiyecek, un gibi şeylerin koyulduğu ayrı bölme
buran: Kar fırtınası, tipi, boran
burazna: Toprağı sabanla veya pullukla kazarak açılan çukur; sığ ve dar olarak açılan pulluk izi; çiftçinin çalışma alanı
burıs: Borç; vazife, görev; sorumluluk
burıslı: Borçlu
buş: Boş; sahipsiz; metruk; rahat, sıkmayan; gevşek; bedava
buşlık: Boşluk; dağ, tepe, orman vb. olmayan yer, düzlük
buy: Boy; uzunluk; bir şeyin boylu boyunca uzanan kısmı; şerit; boylamasına, boyuna; uzun, yüksek
buya-: Boyamak; makyaj yapmak, süslemek; allayıp pullamak, üzerini kirletmek; iftira atmak; lekelemek; gölge düşürmek
buyal-: Boyanmak; süslenmek
buyı: Boyunca; boylu boyunca ; boyu, uzunluğu, yüksekliği
buyın: bk. buyınsa
buyınsa: Boyunca; -e göre; ile, vasıtasıyla; yardımıyla; için, sebebiyle
buyla-: Bir yerden baştan sona geçmek; suyun sığ bir yerinde yürümek; bir şeyi boylamasına dikmek, dizmek, koymak, yerleştirmek vb.; (at için) sürücüsünü dinlememek)

bül-: Bölmek; paylaşmak; ayırmak;
(güç, vakit vb. için) vermek,
sarf etmek; dağıtmak

bülek: Hediye, armağan; ödül,
mükafat; madalya **~it-:** Hediye
etmek

bülén-: Bölünmek; ayrılmak;
paylaşılma

bülme: Oda

bürék: Börk; bazı kuşların başındaki
kabarık tüy

büret: Moğolcanın bir ağzını konuşan
Orta Asya halkı

bürt-: Nemden genişleyip kabarmak;
şişmek; yaprak açmak;
tomurcuklanmak, tohum
vermek

büten: Başka; ayrı; farklı

- Ç -

çap-(I): Ekin biçmek; kesmek;
parçalamak, doğramak;
kırmak;

maden kazmak; kesici bir
aletle yaralamak veya
öldürmek; savaşmak; balta
saplamak

çap- (II): (At üstünde) hızla
gitmek, koşmak; yarışlara,
müsabakalara katılmak;
(makine vb. için) çok hızlı
hareket etmek; bir işi takip
etmek; üstünkörü bakmak

çap-(III): (Yanağa, yüze vb.) şiddetle
vurmak

Çud: Rusya'da bir göl

da: da, de; hatta; tam, ve; ama, fakat; buna rağmen; (bazı zamirlerden ve “kön”, “yıl” sözlerinden sonra) her, sonra, daha sonra; sayı isimlerini birbirine bağlar; tekrarlanan sözlerin arasına girerek anlamı güçlendirir

dağa: Nal

dağalan-: Nallanmak

dala: Bozkır, geniş düzlük

dan: Şan, şöhet; namlı meşhur, şanlı

danlı: Şanlı, şöhetli; meşhur, ünlü

dar: Darağacı, idam sehpası

darya: Derya, deniz

dav: İddia, hak talep etme; dava; gürültü, çekişme, dalaşma

dava: Deva

davala-: Deva vermek; şifa bulmak

davıl: Fırtına; sosyal hayattaki önemli ve çalkantılı hadiseler; (hisler için) coşkun, taşkın

davıllı: Fırtınalı; (hisler için) coşkun, taşkın

davlı: İddialı; davalı; kavgalı, gürültülü, çekişmeli

de: bk. da

dehşet: Dehşet; facialı olay

dereje: Derece; defa, kere; basamak, rütbe, aşama, mertebe; nüfuz, otorite; önem, ehemmiyet

derjava: Devlet; hükümet

dert: Heyecan; arzu, istek; sevgi; aşk; düşkün

dertlé: Heyecanlı; istekli, arzulu; şevkli;

deş-: bk. éndeş-

devon: Devoniyen dönemi (yaklaşık 395-345 milyon yıl evvel erken, orta ve geç safhalarda dünya çapındaki başlıca üç kayaç (alt, orta, üst) bölümünün oluştuğu jeolojik zaman dilimi)

dékabr: Aralık ayı

dér: Çok kısa aralıklara tekrarlayan şey ve bu hareketi bildiren söz

déyé: Büyük; iri cüsseli; dev

dım: Nem, buhar

dımlı: Nemli, sulu

diñgéz: Deniz; çok fazla

Dim: Dim nehri (Rusya’da Bozkır (Belaya) ırmağının kollarından birisi)

Dnyepr: Dinyeper nehri

Dnyestr: Dinyester nehri

doktor: Doktor

Don: Don nehri

Donbass: Rusya’da bir bölgenin adı

Donets: Rusya’da bir bölge

donya: Dünya

doşman: Düşman

dozor: Devriye

döm: Bazı sıfatların fazlalık derecesini yapar; bazı kelimelerin yanında gelerek “tamamen, bütünüyle” anlamını verir; zifiri karanlık

dörle-: Tutuşmak, çatırdayarak yanmak

dula-: çok ses çıkararak hareket etmek; kızıp bağırmak, tasdik etmemek, rıza göstermemek

duş: Dost, arkadaş

duşlık: Dostluk; ilgi, sevgi

dürt: Dört

- E -

e (I): Ama, fakat; tam aksine; ... ise; bu arada, aynı zamanda, buna rağmen, yine de

e (II): Hey; ya; yahu; soru cümlelerinin başına gelerek soru ifadesini güçlendirir

e (III): A, ha (Hatırlama, sevinme, öfke, korku, memnuniyet gibi duyguları ifade eder

eger: Eğer, şayet; istek ve şart cümlelerini kuvvetlendirmek için kullanılır; dua veya beddua sözünün yanında kullanılır

ejel: Ecel

ekiyet: Masal; efsane; uydurma söz

elé (I): Şimdi, şu anda; ("géne" edatından sonra) biraz evvel, daha yeni; bugüne kadar, şimdiye dek; şimdilik; daha, henüz, hâlâ

elé (II): Emir ve istek ifadelerinde anlama istek, karar veya rica nüansı katar; olumsuz şekilli geçmiş zamanlar ile işin devamlılığını, tamamlanmadığını veya gelecekte olduğunu ifade eder; geçmiş zaman çekimli fiillerle kullanılarak şaşkınlık ifadesi verir; vakit bildiren kelimelerin anlamını güçlendirir; "bit" edatıyla beraber kullanıldığında belirsizlik ve şüphe ifadesi taşır; "var", "yok" sözlerinin yanında vakti sınırlar veya devamlılık bildirir

elifba: Alfabe; okuma yazma kılavuzu; temel, esas

elle: Acaba; kim bilir; yoksa; ya...ya...; belki; ("kayza, kém, kaysan vb." soru sözleriyle birlikte) öyleyse, pekiyi;

("kayza, kém, kaysan, nik vb." soru sözleriyle birlikte) kim bilir; bilinmez ki, belli değil

emme: Ama, lakin, fakat, ancak; amma da, çok fazla

erné-: Sızlamak, ağrımak; acı çekmek, üzülmek

ese: Anne

eselék: Annelik

esey: Nine

etes: Horoz; kavgacı, geçimsiz

evel: Çok zaman önce; kadim bir zamanda; önce, evvel; ilk, başlangıçta; ilk kez

ey: Ey; ay; ah; hey; e; iyiden iyiye, iyice

eyé: Evet, tamam; elbet; ha; öyle değil mi

eylen-: Dönmek, dolanmak, dolaşmak; akli kurcalamak; çevrilmek, halka olmak; geri dönmek; başkalaşmak, dönüşmek; uğramak; bir şeyle oyalanıp durmak

eyt-: Söylemek; bildirmek; anlatmak; öğretmek; açıklamak; terennüm etmek; laf taşımak; çağırmak, davet etmek; tenkit etmek

eytérhéñ: Adeta, sanki

eyze: Haydi; derhal, hemen; tamam; peki

ezmevér: Büyük gövdeli, güçlü kişi; insan azmanı

ezér: Hazır; razı

ezérle-: Hazırlamak

- É -

- éh:** Oh, ah, eh (Memnuniyet, şaşırma, hayranlık, pişmanlık, öfke, kıskançlık vb. duyguları bildirir.)
- ékipaj:** Ekip, mürettebat
- Élbrus:** Elbrus dağı
- élége:** Şimdilik, geçici olarak
- élék:** Önce, evvel; ilk başta; birinci
- élékké:** Eski, şimdiye kadarki
- él-:** Asmak, takmak, iliştmek; bağlamak; iliklemek; yerine koymak; giydirmek
- élévator:** Silo; asansör
- éne:** İğne
- éñér:** Güneşin batmasıyla ortaya çıkan alacakaranlık
- érgele:** Bir şeyin sağ ya da sol tarafı
- és:** İç, mide, kursak, karın; merkez; yürek; gönül
- és-:** İçmek, içki içmek; gönülden geçirmek
- ésé:** Sıcak; ısı, sıcaklık; kaynar; buhar; vücut sıcaklığı
- ésélék:** Sıcaklık
- éškért:** Ot yığını, dokurcun
- éş:** İş, meşgale, uğraş; amel; hizmet; vazife, görev, sorumluluk; faaliyet, mesele; usül, yol
- ésélon:** Kademe; katar
- éshézlék:** İşsizlik
- éşle-:** Çalışmak; bir işle uğraşmak; hizmet etmek; icat etmek; terbiye vermek;

- F -

faşist: Faşist

fatiha: Fatiha; dua

flya: *Rus.* matara

front: (savaşta) cephe

frontovik: Aynı cephede düşmana karşı
savaşanlar; silah arkadaşı

fronttaş: Silah arkadaşı

- G -

gelsler: Kristal

gep: Sohbet, konuşma

gerebe: Kehribar

gevher: Cevher

gél: Her zaman, daima, sık sık;
aralıksız, sürekli; tamamen,
bütünüyle, hepsi

géne: Sadece, yalnızca, tek; (yer için)
hemen yanında; bile; hep;
tamamen, olduğu gibi;
(sıfatlarda) oldukça; (zaman
bildiren sözlerin yanında) daha
yeni, henüz, şimdi

Gérmaniya: Almanya

gévélde-: Uğuldamak; vızıldamak

gimn: *Rus.* Marş

gitler: Hitler

giz-: Gezmek, dolaşmak

gospital: Hastane

göl: Çiçek; gül; çiçek gibi güzel

Gölgöne: Başkurdistan'da bir köy

gönah: Günah; suç, kabahat

görhölde-: Patlamak; çatırdamak;
gürlemek

görle: (Güvercinler için) ötmek;
yumuşak, sevimli bir sesle
konuşmak; gürlemek,
gürüldemek; (iş, çalışma vb.
için) iyi gitmek; iyi, mükemmel
yetişmek, yaşama vb.

görleş-: Bağışmak; tatlı tatlı sohbet
etmek; dostça yaşamak; gürültü
çıkarmak, gürüldemek;
uğuldamak; zırıldamak

granata: *Rus.* Bomba; mermi

güye: Adeta, sanki; gibi

güzel: Güzel; çok iyi

güzellék: Güzellik; iyilik

- Ğ -

ğaille: Aile; cemiyet

ğalim: Alim, bilgin

ğalışık: Aşık, seven

ğazap: Azap; cebir, zulüm; cefa; zorluk, meşakkat

Ğazrail: Can alıcı melek, Azrail; can alıcı

ğefuv: Affetme, bağışlama

ğejep: Acayip, tuhaf, şaşırtıcı

ğejepfen-: Şaşırmak, hayret etmek; hayran kalmak

ğejeyép: Acayip, şaşırtıcı

ğelem: Alem, kainat; yeryüzü; tabiat; dünya; insanlık; halk; topluluk, grup; hayat; çok fazla

ğem: Gam, dert; hasret

ğemhéz: Gamsız, hiçbir şeye aldırış etmeyen

ğereset: Çok güçlü rüzgar, fırtına

ğesker: Asker

ğeyép: Suç, günah, kabahat; eksiklik; utanç; ayıp; sebep

ğeyret: Gayret, güç, kuvvet, hal

ğezél: Adil; dürüst, namuslu

ğezéllék: Adalet; dürüstlük, namus

ğina: bk. géne

ğışık: Aşk, sevgi

ğorur: Gururlu, mağrur; kahraman, cesur; kibirli

ğorurlık: Gururlanılacak şey

ğümér: Hayat, ömür; **~it- (sör-):** yaşamak; hayatını kazanmak

ğümérlek: Bir ömre yetecek, ömür boyu devam edecek kadar; ebedi

-H-

224

- H -

habağ (I): Bitki sapı; ağaç gövdesi

habağ (II): Ders; ödev; ibret

haban: Sabana

hağın-: Özlemek, hasret çekmek

hağış: Acı, keder, endişe, keder, kaygı

hağındır-: Hasret çektirmek

hağıniv: Hasret

hağış: Acı, keder, endişe, kaygı, hasret

hağ: Dikkatli; hassas, keskin; tutumlu

hağla: Korumak, muhafaza etmek, eminiyet temin etmek; saklamak; çok dikkatli ve titiz kullanmak, boşa harcamamak; akılda tutmak, unutmamak; sırrı ifşa etmemek, sezdirmemek; göz kulak olmak; sakınmak; gözetmek, beklemek; bekçilik yapmak; pusuya yatmak; beklemekten usanmak; boş vakit geçirmek, oyalanmak; temin etmek, sağlamak; bildirmek; göstermek; devam ettirmek, sürdürmek

hağlavı: Koruyucu; bekçi, muhafız

hal- (I): Koymak, yerleştirmek; bırakmak; döşemek, sermek; yüklemek; yük vb.yi kaldırmak; giysi, şal vb.yi omza atmak; yatırmak; güreşte yere yatırmak, yenmek; gövde ağırlığını bir organa veya başka bir yere dayamak; tedavi, eğitim ceza gibi maksatlarla bir yere yerleştirmek; eğmek, bükmek; sallamak; iri adım veya kulaç atmak; iki sıvıyı veya parçayı

karıştırmak; ilaç, merhem vb. sürmek; yaralı, kırık veya incinmiş bölgeyi sarmak, bağlamak; makyaj yapmak; damga, mühür vb. basmak; imza atmak; yol açmak; iz bırakmak; ateş yakmak; atmak, savurmak; vermek, sarf etmek; düşünce veya dikkati bir yere yöneltmek; işittirmek, duyurmak; postayla veya kargoyla göndermek; vergi, ceza vb. ödemeye mecbur etmek; düzene koymak, tertiplemek; bestelemek; pişirmek için ocağa koymak; (yağmur, kar vb için) kuvvetle yağmak; vurmak; içki içmek; ağza tütün veya afyon koymak; yumurtlamak; (yard. fiil fonk.) hareketin devamlılığını ve canlılığını bildirir

hal (II): Giysi, şapka vb.yi çıkarmak, soyunmak; (hayvan için) yük vb.yi atmak; tabii renk ve halini kaybetmek

halkın: Serin; soğuk; heyecansız, duygusuz; çok ciddi, resmi tavırlı; gamsız

haldat: Asker

haman: Daima, hep, her zaman; aralıksız, durmaksızın; bugüne kadar, şimdiye dek; istisnasız; ne olursa olsun

hana-: Saymak, hesaplamak; bir kimse veya bir şey hakkında her hangi bir fikre sahip olmak

handuğas: Bülbül; sevilen, değer verilen kişiye hitap sözü; çok güzel, müzikal ses

hañğırav: Sağır ve dilsiz

harğay: Sarılaşmak, sararmak;
endişelenmek, kaygılanmak

haranay-: Cimrileşmek

haray (I): Üstü tamamen veya kısmen kapalı ağıl, kümes, garaj vb.; bir veya iki atın sığabileceği büyüklükte ağır

haray (II): Saray

harğılt: Sarı, sarımsı

harı: Sarı

hat-: Satmak; sır veya bilgiyi haince söylemek; şan ve şeref lekeleyen fiilde bulunmak; kendinde olmayan bir şeyi varmış gibi göstermek, bilgiçlik taslamak; aşk ve sevgide riya yapmak; dedikodu veya yalan haber yaymak

hataş-: Sayıklamak; hesabı veya sözleri, vb.yi karıştırmak, yanlışlık yapmak; çılgınlaşmak, divane hale gelmek; bir şeyle veya kişiyle çok fazla meşgul olmak

hav: Sağlıklı; canlı, sağ

hava: Hava, gök, gökyüzü; hava boşluğu; hava durumu; şart, durum; etraf, civar; ortam, muhit, atmosfer; akım

havbullaş-: Vedalaşmak

havıt: Tabak, kap, kacak

havlık: Sağlık, selamet

hay: Hay, ha, ah (Hayranlık, sevinç, şaşkınlık, korku, pişmanlık, öfke, üzüntü, keder, acı, alay vb. duyguları bildirir)

hayın: (İsimlerden ve -ğan ekli sözlerden sonra) her; (-ğan ekli sözlerle) -dıkça

hayra-: Ötmek, şakımak; ince ve güzel bir sesle şarkı söylemek; bağırmak

hayraş-: Ötüşmek

hayrav: Ötme, ötüş

héñlé: Kız kardeş

hebersé: Haberci

heleket: Zamansız ölüm; felaket; facia

hélte-: Sallamak, silkmek; kanat çırpma; fırlatmak, atmak; vurmak üzere sopa kaldırmak

hem: Ve; ayrıca; hem... hem...; da, de

héñ-: Sinmek, pusmak; nüfuz etmek

hépér-: Süpürmek, temizlemek

her: Her

hérke: Sirke; bit yumurtası; çiçekli bitkilerin çan şeklindeki tohumları

heykel: Heykel, büst

héz: Siz

hıgıl: Sıkılmak, bükülmek, esnetilmek, eğilmek; zorluklara dayanamamak

hılv: Güzel, hoş

hımağ: Gibi, ... şeklinde

hın: Heykel; resim; gövde, beden; put

hınal-: Denemek, tecrübe edilmek; sınanmak

hına-: Denemek, tecrübe etmek, sinamak

hındır-: Kırmak, boyun eğdirmek; içki içmek

hınık: Kırık, kırılmış, parçalanmış

hıdır-: Dağılmış veya bozulmuş bir şeyi parmaklarla düzeltmek

hıv: Su

hıvha-: Susamak

hıvın: Başkurt kabilelerinden biri

hıvın-: Soğuk almak; heyecanlı, öfkeli halden sakin hale gelmek

hıym-: Sığınmak; gizlenmek, saklanmak

hıyla-: Misafirperverlik göstermek; ağırlamak; ceza vermek, vurmak, dövmek

hızıl-: Darlaştırmak; yazmak

hızla-: Sızlamak

hip-: Serpmek, saçmak, yaymak, dağıtmak; yağmur, kar vb. yağmak

hibél-: Serpilmek, saçılmak, dağılmak

hikér-: Sıçramak, hoplamak, atlamak, fırlamak; şırmamak

himéz-: Yağlı; yağlı et

hin: Sen

hirek: Seyrek, nadir; aralıklı; gevşek

hirp-: Kanat, saç, kirpik vb. çırpamak, kırpamak

his: Hiç

hişken-: Aniden korku ve dehşete kapılmak; irkilmek

hiz-: Sezmek, hissetmek; sır, niyet vb.yi anlamak

hoklan-: Hayran kalmak

hoğondor-: İnsanın ağzına herhangi bir yiyeceği tıkmak

holo: Yulaf

horav: Sorgo, soruşturma

horo: Koyu sarı

höjüm: Hücum, atak

hölök: Sülük

hören: Saban tuylarında yapılan atlı spor oyunları ve yarışları; bu oyun ve yarışlarda davet

höröm: Kurum, is; afet, felaket; zararlı fikirler

hört-: Silmek; bir şeyin üstünü temizlemek; sürmek, yaymak, dökmek; çalmak

höt: Süt

höy-: Sevmek; okşamak; kucaklamak

höyek: Kemik

höyel-: Dayanmak, yaslanmak

höygen: Sevgili, yar

höyle-: Konuşmak; söylemek, demek; tebliğ, konferans vb. vermek; ezbere okumak; anlatmak

höylen-: Konuşulmak; söylenmek, denmek

höyleş-: Konuşmak; sohbet etmek, söyleşmek; fikir alış verişini yapmak

höyleşév: Konuşma; sohbet etme, söyleşme; fikir alış verişini yapma

höyöklö: Sevimli, şirin, tatlı; sevgili

höyöv: Sevme, okşama, kucaklama

huñ (I): Geç; sonra; öyleyse, o zaman; son, nihayet; netice

huñ (II): Acaba, ... mı ki?

huq-: Sertçe vurmak; dövmek, çarpmak; itip kakmak; sopayla dövmek; (saat için) çalmak; tahılı vurarak dövmek, öğütme; tokmaklamak; zarar vermek; yaralamak; zedelemek; hesaba almak; saymak; avlamak; (yürek

ve nabız için) normalin üzerinde atmak

huķır: K r,  m ; cahil; mantıksız; kapatılmış, iptal edilmiş pencere; bozuk, kurtlu veya içi boş çerez

huĝıř: Savaş, kavga, dövüş, mücadele

huĝar-: Hayvanları su içmeye götürmek

huĝarır: Sulama; hayvanları sulama

hul: Sol taraf

hula- (I): Sulamak, ıslatmak

hula- (II): Nefes almak, solumak; nefes yardımıyla bir şeyi i e çekmek

hulış: Soluk, nefes

hulķılda-: Aĝır aĝır sızlamak, ince ince sızlamak

hu ıĝı: Sonuncu, nihai; yeni, yepyeni; en kötü, alçak

hu ıla-: Geç kalmak; geride kalmak

huyıl-: Boĝazı kesilmek, boĝazlanmak

huz-:  ekerek veya gererek uzatmak; düz, doĝru hale getirmek; eli veya eldeki bir şeyi uzatmak

huzıl-: Uzatılmak; düz, doĝru hale getirilmek; takdim edilmek, sunulmak; geciktirilmek; uzanmak, boylamasına yerleşmiş halde olmak

h k-: Kızgın ve öfkeli sözler söylemek, sövmek, tahkir etmek; tenkit etmek

h n-: S nmek; (makina, motor ve elektrikli aletler için) durmak, çalışmamak

h r l-: Ateş, ısı, sıcaklık vb. azalmak, düşmek; yavaşlamak, dinmek; sakinleşmek

h ret: Suret, siluet; hayal

h t-: S kmek, çözmek, bozmak; daĝıtmak, etrafa saçmak

h z: Kelime, kelam; söz, laf; sohbet, konuşma; ant, vaat; nasihat; tenkit

- I -

- ıjgır-:** (Rüzgar, yılan, vahşi hayvan, su kaynaması, motor vb. için) tıslar gibises çıkarmak, tıslamak, uğuldamak; vahşice saldırmak
- ımyı:** İnci
- ışkın-:** Bir şeyin üzerine yüklenmek; belli bir maksatla birinin etrafında dolanmak
- ısıq:** Yaz gecelerinde veya sabahın erken saatlerinde otların, bitkilerin üzerinde oluşan su damlaları, çiy tanesi
- ısın:** Hayatta olan, hak, doğru; yalan katılmamış; samimi, candan
- ıspay:** Dış görünüşü güzel, iyi giyimli; şık; süslü
- ıspaylık:** Güzellik, şıklık
- ışan-:** İnanmak; güvenmek, itimat etmek; doğru kabul etmek; ümit bağlamak
- ızan:** tarla sınırlarını belli eden çizgi, çukur şeklinde işaret, iz

- İ -

ig-:	Eğmek; eğe ile şekil vermek	hareketin tamamlandığını bildirir
igén:	Ekin; tahıl; tarla; ekincilik	
igénsé:	Çiftçi	
ijad:	Sanat, eser	
iké:	İki; ikili	
iken:	Acaba	
ikénsé:	İkinci; sonraki; yeniden, tekrar	
ikev:	İki, ikisi	
ikmek:	Ekmek; yemek, azı	
il:	Ülke, vatan, memleket; köy; halk, ahali; barış, dostluk	
ila-:	Ağlamak; hüznü, iç parçalayıcı sesler çıkarmak, feryat etmek, inlemek; sızlamak	
ilbaşar:	İşgalci	
ilham:	İlham	
ilt-:	Alıp gitmek, götürmek; sürüklemek; başı çekmek, ele başı olmak; sebep olmak	
imen:	Meşe ağacı	
imén:	Emin, güvenli	
iménlék:	Emniyet; huzur; garanti	
imés:	Sözde, güya; imiş; meğer; dedikodu; şayia	
imgek:	Bela, mihnet, meşakkat; zahmet, sıkıntı; baş belası; sakat; asalak kimse	
imgekle-:	Eziyet etmek; zorluk çıkartmak	
in-:	İnmek; düşmek	
indé:	Şimdi, şu anda; biraz önce, demin, henüz; artık; eğer, şayet; söylenen sözün doğruluğundan şüphe bildirir; çeşitli ifadelerle kullanılarak	
iñ (I):	En, genişlik, mesafe	
iñ (II):	Omuz; ense	
iñ (III):	En; pek, çok; hepsinden fazla	
iñkés:	Bal arıları ailesine mensup bir tür arı çeşidi, kara arı	
iñle-:	Bir yeri kaplamak; istila etmek	
iñlep-buylap:	Enine boyuna, boylu boyunca	
iñre-:	İnlemek; sızlamak; acı çekmek; bir yeri baştan başa gezmek	
ipteş:	Arkadaş, dost; yoldaş; kan, koca; yardımcı; temsilci	
ir:	Erkek; erkekçe; cesur, mert, yiğit; koca, eş	
irék:	Hürriyet, bağımsızlık, azatlık, hak, hukuk; açık hava; istek, dilek	
irékhéz:	Bağlı, bağımlı, hür olmayan; mecbur, zoraki; gayri ihtiyari	
iré-:	Erimek; eriyip yok olmak	
irén:	Dudak	
irén-:	Üşenmek; tembellik yapmak, erinmek	
irke:	Nazlı; sevgili, maşuk; sevimli, yumuşak	
irkele-:	Öpüp kucaklamak, sevmek, okşamak; sevdiğini belli edecek hareketler yapmak; şımartmak	
irkén:	Geniş; (giysi ve ayakkabı için) rahat; açıklık, açık hava; hür, bağısız, azat; hürriyet; çekinmeden, tabîî şekilde;	

engelsiz; zengin; yeterli, epeyce

irte: Sabah; başlangıç; sabahleyin; erken; yarın

irtege: Yarın; gelecek

irten: Sabah; sabahleyin; yarın

isém: isim, ad; şöhret, şan; nam

isémilen-: İsim verilme, adlanma; ünlenmek, şöhret sahibi olmak; namlanma

ismaha: Hiç olmazsa; yetmezmiş gibi, üstelik, ayrıca; hayranlık ve şaşkınlık duygusunu kuvvetlendirir; hatta

iş-: Esmek

iş (I): Koku; pis koku; is; iz, işaret

iş (II): Akıl; hafıza, hatır; **~kit-:** şaşırıp kalmak; çok beğenmek, hayran kalmak; çok önem vermek; **~ke kil-:** hatırlamak; akli başına gelmek; ayılmak; anlamak; **~ke tös-:** hatırlamak; pişman olmak

işep (I): Hesap; miktar; sayı; ücret; ekonomi; çok, fazla

işért-: Sarhoş etmek

işér-: Sarhoş olmak; zehirlenmek; başı dönmek; mest olmak

işké: Eski, yıpranmış; iptidaî; kadim; geçen yıla ait, geçmiş

iştelék: Hatıra, yadigar; kitabe; abide; yazma eser; hatıra yazısı

iş: Eş, denk; benzer; dost, arkadaş; aynı

işék: Kapı

işél-: Yıkılmak, harap olmak; (saç için) dağılmak; yalpalamak

İşembay: Başkurdistan'da bir köyün adı

işét-: İşitmek, duymak

işkek: Kayık, sandal çekmek için kullanılan tahta kürek.

işkeksé: Kürekçi

it-: Etmek, yapmak; bir şeyi yapmak istemek, niyetlenmek; bir hizmeti vazifeyi yerine getirmek; çeşitli kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek birleşik fiil yapar

itek: Etek; giysinin ön kısmı; uzun bir şeyin aşağı sarkan kısmı; orman, gök, bulut vb.nin kenarı; deniz, nehir, göl vb.nin kıyısı

iték: Çizme

iyul: Temmuz ayı

iyun: Haziran ayı

İzél: İdil nehri

iz-: Ezmek; bastırmak; çiğnemek; dayak atmak; öldürmek, yok etmek; acı vermek, ızdırap çekmek; zulmetmek; sömürmek, - istismar etmek; aynı sözü defalarca tekrar etmek; yersiz ve zararlı bir iş yapmak; tanınmaz, anlaşılmaz hale getirmek, bozmak

izgé: Allah'a yakın kimse, peygamber, evliya; dindar, takva sahibi; sufi; ilahi; tabiat üstü; mukaddes, kutsal; mübarek; yüce; aziz; muhterem; adalet ve hürriyet için yapılan mücadele; adil

- K -

Kavkaz:	Kafkas	kil-:	Gelmek, daima hareket halinde bulunmak; göçmek; bir işe vb. başlamak, girmek; mektup, emir, haber vb. gelmek; ödemek; mevsimler için gelmek; kullanılmak
kekré:	Ekşi; mayhoş	kilén:	Gelin
kekük:	Guguk kuşu	kilesek:	Gelecek, istikbal; müstakbel
keleş:	Damat tarafından istetilen kız	kilés (I):	Dış görünüş, şekil
kém:	Kim	kilés (II):	... şeklinde, ... halinde, gibi
kémdér:	Birisi	kilméşek:	Göçmen
kemé-:	Azaltmak	kimér-:	Kemirmek; azap vermek, acı çektirmek
kemé:	Gemi	kip:	Kurumak, solmak, zayıflamak
kéne:	bk. géne	kiré:	Ters; geri; karşı, muhalif; inatçı
keñeş:	Öğüt, nasihat	kirél-:	Gerilmek; inat etmek
kepes:	Kadife şapka	kis:	Akşam, akşamleyin
kér-:	Girmek; bir şeyin içine geçmek, saplanmak; yerleşmek; sığınmak	kis-:	Geçmek; büyük zorlukları yenmek; aşmak; görüp geçirmek; bir yerlerde bulunmak; gezmek, dolaşmak
kerek:	Gerek, gerekli	kiş-:	Kesmek; doğramak; parçalamak; kısaltmak; ameliyat yapmak; yaralamak
kérés:	Bir şeyin sığabileceği, içine girebileceği miktar	kişél-:	Kesilmek, doğranmak; parçalanmak; kısaltılmak; ameliyat olmak; yaralanmak; yarılmak, ikiye ayrılmak, bölünmek; yıpranmak, kopmaya yüz tutmak
kérpék:	Kırpık		
kerte:	Ağaçtan kesilmiş uzun, ince sırık		
késér-:	Geçmesine yardım etmek, geçirmek; Affetmek, bağışlamak		
késé:	İnsan; şahıs, kişi, kimse; adam; yabancı kimse, el		
kévék:	Gibi		
kevze:	Gövde, beden		
keyéf:	Keyif; sağlık, selamet; kıymetli; pahalı		
kéyé:	Geyik; av hayvanı		
kéyé:	Giyim, kıyafet, üst baş		
kiñ:	Geniş, enli; büyük yer kaplayan; bol; esnek; uzun; sınırsız; hür		

kisén: Akşamleyin, akşam vaktinde

kit-: Gitmek; hareket etmek, varmak; göç etmek; batmak; gömülmek; dağılmak; devam etmek; harcanmak; işten çıkmak; gönderilmek; mahrum olmak; gönderilmek; ölmek; uzaklaşma, devamlılık, çabukluk, anilik ve hareketin neticelendiğini bildirir

kit-: Gitmek; hareket etmek, varmak; göç etmek; batmak; gömülmek; dağılmak; devam etmek; harcanmak; işten çıkmak; gönderilmek; mahrum olmak; gönderilmek; ölmek; uzaklaşma, devamlılık, çabukluk, anilik ve hareketin neticelendiğini bildirir

kitap: Kitap

Kiyev: Kiyev

kolhoz: Kolhoz

kolon: Kolon, sütun

kolonna: Kolon, sütun

komanda: Kumanda, komut, emir

komandır: Komutan

komissar: Politik veya idari işler yürütmek üzere hükümet tarafından görevlendirilmiş kimse; 1918-1942 yılları arasında Sovyet ordusunda askerî ve politik hizmette bulunanlara verilen unvan; XVIII-XIX. yüzyıllar arasında Rusya'da polis komiseri

kommuna: Paris komünü

kommunizm: Komünizm

komsobilet: Komünist Gençler Birliği üyelerinde bulunan kimlik kartı

komsomol: Komünist Gençler Birliği; bu birliğe üye kimse

konstantsa: Tayin ve tespit etmek

kostér: Alev, ateş

köl-: Gülmek; neşelenmek, keyiflenmek; ışık saçmak; alay etmek, küçümsemek; tenkit etmek

költe: Biçilmiş ekinlerden yapılan demet, külte; bir kaynaktan yayılan ışık hüzmesi

kömös: Gümüş; gümüş veya nikel para

kön: Gündüz; gün; güneş; güneş ışığı; hayat; mutlu ve rahat hayat

köndöz: Gündüz

könle-: Kıskanmak

könleş-: Karşılıklı olarak kıskanma

könsığış: Doğu; Doğu Avrupa ülkeleri

kön-tön: Gece gündüz; her zaman

könyak: Güney

könyak-könbayış: Güneybatı

köreş: Güreş; mücadele; savaş; tartışma, çekişme

köreş-: Güreşmek; mücadele etmek; savaşmak; tartışmak, çekişmek

körşek: Çamurdan yapılmış tabak; testi

kös: Güç, kuvvet; enerji; çaba, gayret; kabiliyet, ustalık

köslö: Güçlü, kuvvetli; enerjik, gayretli; derin, geniş; tesirli, keskin; kabiliyetli, usta; bilgili

köt- (I): Beklemek; inanarak ümit etmek, dilemek; talep etmek

köt- (II): Gütmek

köy- (I): Yanmak, kömürleşmek; solmak

köy- (II): Hasret çekmek; kaygılanmak, endişelenmek

köy: Ezgi, nağme, şarkı, türkü

köyle- (I): Terennüm etmek; şarkı, türkü söylemek; ahenkli sesler çıkarmak

köyle- (II): Kurmak; hazırlamak; düzenlemek; gönlünü almak; avutmak

köyret-: Ocak, fırın, soba vb.de ateş yakmak; tutuşturmak; sigara, pipo vb. içmek

köyşe-: Geviş getirmek

köz: Güz, sonbahar

közgö (I): Güzlük, sonbahara ait

közgö (II): Ayna; yansıma, akis; satır

Kreml: Kremlin

küñél: Gönül; kalp, yürek; hissiyat; fikir; zeka; ruh; sevgi

küñéllé: Mutlu, şen, neşeli, keyifli; güzel, iyi, hoş

kübe: Ot yığını

kübek: Köpek

kübék: Köpük; tükürük; ağır yük çekmekten veya çok hızlı koşmaktan dolayı at vb. hayvanlarda oluşan beyaz köpüklü ter

kübéklen-: Köpüklenmek; ağızdan köpük çıkmak

kübelek: Kelebek; papyon

kügélyém: Gök rengine benzeyen, mavimsi

kügersén: Güvercin

kügert-: Mavileştirmek, maviyle yeşil arası bir renge getirmek

kük (I): Gök, gök yüzü; Allah ve melekler

kük (II): Mavi yeşil arası bir renk; gök rengi; doru (at rengi)

kük (III): Gibi

kükhél: Açık mavi

kükre-: Gök gürlemek; kükremek, gürldemek; (bitkiler için) çok sağlıklı ve gür büyümek; şanlı, şöhretli yaşamak; çok rahat yaşamak

kükrek: Göğüs; gönül, yürek

kükrev: Gök gürültüsü; kükreme

kül: Göl; su birikintisi

küldek: Gömlek

külege: Gölge; ışıksız yer; silüet, karaltı; kaygı, keder vb. duygunun yüze yansıması

küm-: Gömmek, toprağa vermek; kaplamak, örtmek; çok fazla vermek; zenginleştirmek

kümek: Gömlek

kümél-:	Gömölmek, toprağa verilmek; yok olmak, kaybolmak, görünmez olmak	etmek; kadeh kaldırmak; isim, makam sahibi olmak
kümér:	Kömür	
künek:	Kova	
küp:	Çok, çok fazla	
küpke:	Uzun zaman	
kür-:	Görmek; bakmak; anlamak; idrak etmek; bir şeye maruz kalmak; baştan geçirmek; bir maksada erişmek	küz: Göz; bakış; gözenek
kür-:	Görmek; bakmak; anlamak; idrak etmek; bir şeye maruz kalmak; baştan geçirmek; bir maksada erişmek	küzenek: Gözenek
kürehén:	Belki, herhalde, galiba	küzet-: Gözden geçirmek, incelemek; gözetlemek; göz altında tutmak; gözetmek, göz önünde tutmak
kürén-:	Görünmek, göze çarpmak; neşredilmek; hissedilmek, sezilmek; tesir bırakmak; gerçekleşmek	küzle-: Gözlemek, gözetlemek; incelemek; göz önünde tutmak
kürés-:	Selamlaşmak; el sıkışmak; karşılaşmak; buluşmak; görüşmek	
kürhet-:	Göstermek; takdim etmek; gösteri yapmak; tanıtmak; dikkati bir noktaya çekmek; tasvir etmek	
küs-:	Göçmek, başak yere giderek oraya yerleşmek; başka bir yere geçmek	
küşék-:	Baştan aşağı ıslanıp üşümek	
küter-:	Kaldırmak; yukarı çıkarmak; yükseltmek; dik tutmak; çoğaltmak; arttırmak; rahatlamak; dayanmak, tahammül	

- K -

ķabak:	1917 İhtilali'ne kadarki Rusya'da meyhaneye verilen ad		neticesini veya hızla gerçekleştiğini bildirir.
ķabar-:	Kabarmak; şişmek; kaynayarak köpürmek; böbürlenmek; artmak; genişlemek	ķala:	Şehir
ķabat:	Yeniden; tekrar; yine; kez; defa; kere	ķaldır-:	Bırakmak, saklamak; ayırmak; bitirmemek; mahrum bırakmak, imkan vermemek; arkada bırakmak, geçmek
ķabatla-:	Tekrarlamak; taklit etmek; yankılatmak, aksettirmek; hatırlamak	ķalk-:	Kalkmak; ayakta durmak; kabarmak, şişmek; bir şeyin yüzeyine çıkmak; büyümek, gelişmek
ķabatlan-:	Tekrarlanmak; taklit edilmek; yeniden ortaya çıkmak	ķalkān:	Kalkan; muhafaza
ķabın-:	Tutuşmak; alevlenmek	ķalkıv:	Yüksek; tümsek, tepe; çıkıntı, kabarıklık; uzun
ķağıl-:	Vurulmak; çarpmak; saplanmak; ayıklanmak; boşaltılmak; yoldan çıkmak; başka tarafa yönelmek; dışlanmak	ķaltıra-:	Titremek; (yürek için) hızla çarpmak
ķağın-:	Dağıtmak; kanatlarını çırpma	ķaltıran-:	bk. ķaltıra-
ķaharman:	Kahraman	ķamış:	Kamış, saz
ķak:	Kuru; örtüsüz; halısız taban; zayıf, cılız	ķamsı:	Kamçı
ķak-:	Vurmak; kapı çalmak; çarpmak; ayıklamak; kanat çırpma; hor görmek	ķan:	Kan; soy; nesil
ķakşa-:	Gevşeyip düşecek hale gelmek; bozulmak, dağılmak, zayıflamak, sağlığını kaybetmek; azalmak, yok olmaya başlamak	ķan-:	Dinmek, durulmak; doymak, kanmak; sükun bulmak
ķal-:	Kalmak; kurtulmak; bir şeyin yanından geçip gitmek; arkada kalmak, sona kalmak; (yard. fiil fonk.) hareketin devam ettiğini	ķanat:	Kanat; balık yüzgeci; kol; yan taraf; dayanak, destek
		ķanatlan-:	Uçmaya başlamak; sevinmek, neşelenme
		ķanatlı:	Kanatlı; sevinçli; neşeli
		ķapıl:	Ani, aniden
		ķapķa:	Kapı; geçit
		ķap-ķara:	Simsiyah, kapkara
		ķapla-:	Çepeçevre sarmak; kapatmak, örtmek; geçişi engellemek; gizlemek
		ķapıl:	Aniden, birden; hızlı hareketlerle

kar: Kar

kara-: Bakmak; seyretmek; incelemek; hüküm vermek; eğitmek; terbiye vermek; ilişkili olmak; dikkate almak

kara: Kara , siyah

karañğı: Karanlık; cahil; açık değil

karaş: Bakış, bakma; fikir; düşünce; değerlendirme, hüküm

karaş-: Bakışmak; bakmaya, eğitmeye, terbiye vermeye yardım etmek

karav: Bakma, bakış, seyretme; inceleme, hüküm verme; eğitme; hazırlama

karğa-: Beddua etmek; nefretle yad etmek

karşık: Yaşlı kadın, kocakarı

karşı: Muhalif, düşman; ters

karşıla-: Karşılamak

kart: Yaşlı, ihtiyar; eski, kadim; tecrübeli

kartay-: İhtiyarlamak, yaşlanmak; eskimek; yıpranmak; kurumak; vakti geçmek; önemini kaybetmek

karthık: İhtiyarlık, yaşlılık; ömrün son demi

kas-: Kaçmak; gizlenmek; saklanmak; kaybolmak; yok olmak

kasın: Ne zaman

kaş: Kaş

kat-: Katılaşmak; donmak; üşümek; yapışıp kalmak, kurumak; kirlenmek

kat (I): Kat; defa, kez

kat (II): Yan, taraf; civar; karşı, ön

katı: Katı, sert; sağlam, güçlü; kesin; acımasız; zor, çetin; ağır; derin

katın: Kadın

katış: Karışık; rahatsız edici, huzursuz, huzursuz

kavış-: Kavuşmak, birleşmek

kayğı: Kaygı, keder, üzüntü, gam; bela; sıkıntı

kay: Hangi; bazı

kaya: Nereye, ne tarafa; nerede

kayın: Kayın ağacı

kayış: Kayış, kemer

kaynar: Kaynar; sıcak, kızgın; coşkulu, heyecanlı

kayt-: Geri dönmek; yeniden başlamak; vaz geçmek; azalmak; zayıflamak, gücü tükenmeye başlamak

kayza: Nerede

kavriy: Kuşların uzun tüyü

kayhı: Hangi; bazı

kayır-: Koparıp çıkarmak; tersine çevirmek; burkmak, incitmek

kayra-: Keskinleştirmek, bilemek

kayravısı: Bileyici

kaz: Kaz

kaz-: Kazmak, kazımak, eşmek

kaza-: Sivri ve keskin uçlu bir şeyle batırmak, saplamak

kazı-: bk. kaz-

kazık: Kazık

kebér: Kabir, mezar

kebérzeş: Aynı kabre gömülen; kabir arkadaşı; ahretlik

keher: Kahr; lanet; zulüm; öfke

kelem: Kalem

kerzeş: Kardeş; aynı soydan gelen, soydaş

kévet: Kuvvet, güç, iktidar

kezér: Hürmet, saygı, kadir; kıymet, değer

kezer: Kadar, dek, değin

kezerlé: Saygı değer, sayın anlamlarında bir hitap sözü; kadri bilinen

kılıs: Kılıç; hançer; kama

kımız: Kımız

kın: Bıçak, kılıç vb. şeylerin saklandığı ve taşındığı kap; kın

kına: bk. géne

kır (I): Kır; tarla; saha; sahne

kır (II): Kenar, köşe; yan taraf

kırk: Kırk

kırav: Kırağı

Kırım: Kırım

kırmışka: Karınca

kıs-: Sıkmak, sıkıştırmak; tokalaşmak

kışır: Kısır; verimsiz toprak

kışka: Kısa

kış: Kış mevsimi

kıştırla-: Hışırdatmak

kıvak: Kökünden itibaren dallanıp budaklanan kısa ağaç türlerine verilen ad

kıvanıs: Sevinç; neşe; memnuniyet

kıyar: Hıyar, salatalık

kıybat: Kıymetli, pahalı önemli

kıymıl-da-: Kıymıldamak, hareket etmek, harketlenmek ortaya çıkmak, hissedilmek, sezil

kıy- (I): Kahramanlık yapmak, cesaret göstermek

kıy- (II): Kesmek, biçmek, doğramak

kıym: Eziyet; cefa; zulüm

kıyiv: Cesur; kahraman; keskin, sert; çekinmeyen, utanmayan

kız-: Isınmak; pişmek; nemden ısınıp çürümek; ateşi yükselmek; hızlanmak; kuvvetlenmek

kız: Kız

kızgan-: Acımak, merhamet etmek, şefkat göstermek; esirgemek; kıskanmak; saklamak, vermemek

kızıl: Kızıl, kırmızı

ķorgakhi-: Çok fazla kurumak

ķoro-: Kurumak; buharlaşmak, yok olmak; solmak; zayıflamak

ķoros: Çelik; güçlü, yenilmez; sağlam, sıkı

ķosak: Kucak; bir kucağa sığacak kadar

ķoş: Kuş

ķotor-: Kudurmak; ruh hastalığı geçirmek; kendini kaybetmek; çılgın gibi olmak; öfkeden deliye dönmek; çok kızmak

ķoy-: Düşürmek; dökmek; serpmek; saçmak; boşaltmak; akıtmak; kırmak; parçalamak

qoyaş:	Güneş		boşaltmak; akıtmak; kırmak; parçalamak
qoyma:	Duvar; çit; tahta perde	qoyaş:	Güneş
qul:	El; kol; çare; araç, yol, yön; taraf; istikamet; yazı stili; imza; hakimiyet	koyo:	Kuyu; derin çukur
qun-:	Konmak; yapışmak, konaklamak; geceleme; kucak kucağa uyumak	qoyroq:	Kuyruk
qunaq:	Misafir	qozgon:	Kuzgun
qup-:	Kopmak; düşmek; dökülmek; oturulan veya yatılan yerden kalkmak, kıvıldamak; fırtına, rüzgar vb. çıkmak; aniden başlamak	qulbaş:	Omuz
qurq-:	Korkmak, ürkme	qultuq:	Koltuk; trabzan
quyın:	Koyun, kucak	quray:	Başkurtların milli çalgısı olan bir tür kaval
qol:	Kul, köle	quraysı:	Kuray sanatçısı; kuray ustası
qol:	Kul, köle; istiklali olmayan	qurğaş:	Kurşun
qolax:	Kulak	qurkıms:	Korkunç; tehditkar, tehlikeli; ürkütücü, endişe verici
qolas:	Kulaç	qurpı:	Biçilen bir yerde yeniden büyüyen taze otlar
qolloq:	Kulluk	quş- (I) :	Bir araya getirmek; birleştirmek; eklemek; katmak
qom:	Kum	quş- (II) :	Emretmek, buyurmak, vazifelendirmek; izin vermek
qoral:	Silah; alet, araç gereç; usul metot	quş: çift, ikili; eş	
qorban:	Kurban	quşıl-:	Bir araya getirilmek; birleştirilmek; eklenmek
qort:	Kurt	quşıldır-:	Bir araya getirtmek; ekletmek, kattırmak
qorzaş:	Aynı çağda yaşayanlar; nesildaş	quyan:	Tavşan; korkak; biletsiz yolcu
qotqar-:	Kurtarmak; korumak; muhafaza etmek	quzgal-:	Hareketlenmek; kıpırdamak, kıvıldamak; ayağa kalkmak; gitmek; yola çıkmak; bir yere yönelmek, uykudan uyanıp işe girişmek; öfke, sevgi, nefret vb. uyanmak; (hastalık için) nüksetmek; kavga etmek, dalaşmak
qotla:	Kutlamak, tebrik etmek		
qotor-:	Kudurmak; ruh hastalığı geçirmek; kendini kaybetmek, çılgın gibi olmak		
qoy-:	Düşürmek; dökmek, serpmek; saçmak;		

- L -

la: bk. da

lampa:Lamba

le: bk. da

lekin: Lakin, ama, fakat; yine de, buna rağmen

lele: Lale

Lenin: Lenin

leysen:Nisan ayında yağan yağmur;
bahar yağmuru

lezzet: Lezzet, tat

- M -

mahir:	Becerikli, hünerli
mahta-:	Övmek
mahtav:	Övgü
malay:	Yeni doğmuş veya küçük yaştaki erkek çocuk; oğul, erkek, evlat; delikanlı; konuşandan yaşça küçük erkek; rütbe veya tecrübe bakımından alt seviyede olan kişi; hizmetçi; çırak
mamık:	Pamuk, pamuklu; hayvan yünü, kıl, tüy; yeni yağın yumuşak kar
mamıktan	
mamıktarın	
man-:	Banmak; ıslatmak, nemlendirmek; boyamak; şiddetle vurmak
manara:	Minare
manıl:	Banılmak; ıslanmak, nemlenmek; boyanmak
mañlay:	Alın
marşal:	Mareşal
maşına:	Makine; araba; tren
matros:	Tayfa
matur:	Güzel; yakışıklı; hoş, sevimli; uyumlu
maturlık:	Güzellik; sevimlilik, hoşluk
mavzoley:	Mozole, anıt mezar
may (I):	Yağ; makine yağı; gaz yağı; merhem; lezzet; güç, kuvvet
may (II):	Mayıs ayı
mayzan:	Şehir veya köylerin içindeki açık ve düz alan, meydan

meğrür:	Mağrur; kibirli; bir şeye tamah eden, gözü başka şey görmeyen
mehrüm:	Mahrum
mejbür:	Mecbur, zorunlu
mek:	Haşhaş; gelincik
mekér:	İçten içe düşünülen kötülük, sinsilik
mektep:	Mektep
mel:	Çağ, vakit
méñ:	Bin; çok fazla; bir çok defa
méñer:	Biner, binlerce
meñgé:	Ebedi, daimi; asla, hiçbir zaman; çoktan, uzun zamandan beri; ömür boyu
meñgége:	Ömür boyu; ebediyen
meñgélék:	Ebediyet; hiç bitmeyen, ömürlük
mén-:	Yukarı çıkmak, tırmanmak; kalkmak; binmek; yükselmek; artmak, yayılmak; güçlenmek; üst seviyeye ulaşmak; yetişmek, büyümek
ménder:	Minder
méne:	İşte; tabîî, elbette; yoksa; şimdi, şu anda, hemen
méñénsé:	Bininci
mermer:	Mermer
méşkén:	Zavallı, biçare; kederli, üzgün
Meskev:	Moskova
méyés:	Soba; kuzine
meyét:	Cenaze, ceset, ölü
mıltık:	Tüfek
mıyık:	Bıyık

miñnet: Mihnet, eziyet, sıkıntı
mileş: Üvez ağacı
milevşe: Menekşe
million: Milyon
minut: Dakika
miske: Bidon, varil
mizgél: Belli olan bir vakit; an, zaman

moğayın: Konuşma sırasında
güvenilirliği veya kendinden
eminliği bildirir

mohtaj: Muhtaç; fakir

moldavan: Moldavyalı

moldaviya: Moldavya

moñ: Kaygı, keder, gam, hüzn;
hasret; derin his; ezgi nağme

monaşka: Rahibe

moñay-: Kaygılanmak, kederlenmek,
gamlanmak, hüznlenmek;
keyifsizlenmek, bunalmak,
sıkılmak; hislenmek; kederli
şarkılar söylemek; sessizce
durmak

moñlo: Kaygılı, kederli, gamlı,
hüzünlü; korku verecek
kadar sessiz; hasret çeken;
duygulu

monolog: Monolog

möhebbet: Muhabbet, sevgi

möldöre-: Ağzına kadar, dökülecek
kadar doludurmak

mömkén: Mümkün

möyöş: Bir nesnenin büküldüğünde
ya da katlandığında ortaya
çıkan kenarı, ucu

mul: Bol, çok fazla; yeterli;
zengin; büyük, geniş,
hacimli

mulla: Molla

muyıl: Kuş kirazı ağacı ve bu
ağacın meyvesi

muyın: Boyun; başkasının emrinde
yaşayan

- N -

namıs:	Namus, şeref; şan, şöhret, iyi isim	nuja:	Sıkıntı, dert, çile; sefalet, yoksulluk
nazlan-:	Sevmek; nazlanmak; sıcak duygular hissetmek	nur:	Nur, ışık; (yüz, göz vb. için) sevimli, güzel
nazlı:	Nazlı; güzel		
neķ:	Tam; tıpkı		
nefis:	Nefis, çok güzel; sevimli, hoş, tatlı; ince ve değerli kumaş; yumuşak; zarif		
nefret:	Nefret		
neftsé:	Petrolcü, petrol işçisi		
neme:	Şey, nesne		
Nemets:	Alman		
neşél:	Nesil, kuşak; soy, cins		
néske:	İnce; zarif		
neşér:	Matbaada basıp dağıtma işi, neşir		
nıķ:	Sağlam, sıkı; güçlü, dayanıklı; inançlı; (rüzgar, soğuk vb. için) şiddetli; zengin, imkanları çok		
ni:	Ne		
niñe:	Niye, niçin		
nıķ:	Niçin, neden		
nigéz:	Temel, asıl; baba ocağı; ham madde; maya; kaymak; zemin, dayanak; sebep; imkan; hak, hukuk; kenar, köşe		
nime:	Ne, niye		
nindey:	Ne gibi, nasıl		
nise:	Ne kadar, kaç; bir çok		
nisék:	Nasıl		
nisensé:	Kaçıncı		
nizér:	Bir şey, bir hal veya nesne		

- O -

- o:** Şaşkınlık, hayranlık, korku vb. duyguları bildirir; tasdik ve inkar bildiren kelimelerin yanında gelerek bunların anlamını güçlendirir
- ofok:** ufuk
- okop:** Mermilerden, toplardan sakınmak için kazılan çukur, siper
- okşa-:** Benzemek, andırmak
- okşas:** Benzer, eşit, denk
- okyéan:** Okyanus
- olaştır-:** Dışarıya gönderme; dışarıya çıkarma
- olo:** Yaşça büyük; yetişkin; ihtiyar; hacim, uzunluk ve muhteva bakımından büyük; muhterem; nüfuzlu; kabiliyetli; önemli; derin, güçlü
- olo-:** Kurt, köpek gibi hayvanların çıkardığı ses; ulumak
- ologay-:** Yaşlanmak, ihtiyarlamak; yaşı ilerlemek, büyümek
- olotay:** Anne veya babanın annesi ya da dedesi, ata, cet
- onot-:** Unutmak, hatırlamamak; başka bir işle uğraşarak asıl işten uzaklaşmak; küçümsemek, hesaba katmamak; kendisini tamamen bir işe vermek
- onotol-:** Unutulmak, hatırlanmamak; hakikatten uzaklaşmak; aklını kaybetmek; kendine hakim olamamak; düzenini bozmak; kendini bir işe adanmak
- onottor-:** Unutturmak, boşa çıkarmak
- ontal-:** Ufalamak, un haline getirmek
- onta-:** Un haline getirmek
- opera:** Opera
- orlok:** Çekirdek; tohum; nesil; baş, başlangıç; kaynak; sebep
- oskon:** Kıvılcım; parıltı, ışık parçası; yansıma; heyecanlı, aceleci
- os-:** Uçmak; (göçmen kuşlar için) göç etmek; havaya yayılmak; yok olmak; kaçmak, bir yere gidip bir daha dönmemek; talan edilmek, çalınmak, boşa gitmek; unutulmak; gerçekleşmemek; çok hızlı hareket etmek; koşmak; (vakit için) hızla geçmek; işinden kovulmak; dağılmak, herkes tarafından duyulmak
- os:** Uç, asıl, temel; baş, başlangıç; son
- oson-:** Uçmak; kanat çırpma; çok hızlı gitmek, koşmak; kibirlenmek; heyecanlanmak, sevinmek; belli bir duyguyu bildirerek bakmak
- osra-:** Rastlamak, karşılaşmak; bir yere veya bir şeyin yanına gitmek; başına bir hal gelmek
- osraş-:** Karşılaşmak; bakışmak; eğlenmek için birlikte vakit geçirmek; belli aralıklarla bir araya gelmek, toplanmak; maç yapmak
- osraşiv:** Karşılaşma, bakışma
- oşo:** Şu, bu
- otliçno:** Çok iyi, mükemmel
- oyal-:** Utanmak, çekinmek; mahcup olmak
- oyalsan:** Utangaç, çekingen

oyalsanlık: Utangaçlık, çekingenlik

otryad: Özel askeri birlik, takım

oya: Yuva; ev; aile

oyat: Utanç, utandırıcı

oyo-: Uyumak, uykuya dalmak;
dertlerden, sıkıntılardan
kurtulup rahata ermek

ozak: Uzun; uzak; yavaş, acele
etmeden; teferruatlı; öök,
epeyce

ozat-: Uğurlamak, yolcu etmek,
geçirmek; hayvanları sürmek;
göndermek, yollamak

ozativ: Uğurlama, yolcu etme

ozon: Uzun; geniş, iri; hacimli;
teferruatlı

- Ö -

Öfö:	Ufa	bildiren sözlerden sonra) vakit
ölgör-:	Bir işi vaktinde bitirmek, hazırlamak, yetiştirmek; ulaşmak; olgunlaşmak, kamilleşmek; başarılı olmak; (yard. fiil fonk.) hareketin belli bir vakit içinde tamamen gerçekleştiğini, yerine getirildiğini bildirir	ösön: için, ... sebebiyle, ... bakımından
ölömön,		ösönsö: Üçüncü; önemsiz; sofrada üçüncü olarak verilen tatlı vb. türünde yiyecek
ölöş:	Parça, kısım, pay; kader; defa, kadar	öştel: Masa
ölöş-:	Paylaştırmak, bölüştürmek, dağıtmak	öşö-: Üşümek
ömöt:	Ümit; inanç; hayal	öy: Ev; aile
ön (I):	Gerçek, hakikat	öy-: Yığmak, istif etmek; yığarak yerleştirmek; düzenlemek
ön (II):	Ses	öyöl-: Yığılmak, kümelenmek, bir araya toplanmak, istif edilmek; yığınlar oluşturmak
önde-:	Talep etmek, istemek, bir iş yapmaya davet etmek; teşvik etmek; çağırmak, davet etmek; seslenmek	öyör-: Kar, toz, çer çöp vb. şeyleri uçuşturmak, tozutmak, dağıtmak; hayvanları bir araya toplamak; yemek
ör:	Bazı sıfat ve zarflardan sonra gelerek "çok", "pek çok" anlamlarını bildirir; fazlalık derecesi yapar ~yaña: yepyeni	öyrekter
ör- (I):	Ulumak; dalaşmak, hırlaşmak	öyret-: Öğretmek; nasihat ve akıl vermek; anlatmak, idrak ettirmek; kışkırtmak
ör- (II):	Esmek, üfürmek, serin hava gelmek; keskin rüzgar çıkma; hava doldurmak, üfleme, hava pompalamak	öz-: Koparmak, kesmek; yırtmak, çekiştirip yolmak; durdurmak; ilişkiyi bitirmek; bir meseleyi halletmek; bir iş tamamlamak; düşmanı yenerek cepheyi yarmak; ("yörek", "yen", "özök" sözleriyle) sıkıntı ve azap vermek, yürek sızlatmak; açık ve kesin olmak
örlögön		özeñgé: Üzengi
örpek:	(Kar ve benzeri şeyler için) yumuşak ve kabarık görüntü	özgöle-: Küçük parçalar haline getirmek, kesip parçalamak
ös:	Üç	özöl-: (Savaşta cephe için) yarılmak; bölünmek, ayrılmak; kopmak;
öş (öst):	Üst, yukarı; kapak; bir şeyin dış veya yüz kısmı; giysi; (ekim, biçim, vb. işleri	

yırtılmak, parçalanmak;
durmak, bitmek; (ses için)
birden kesilmek; yok olmak,
işe yaramaz hale gelmek;
(ilişki, bağlantı vb. için)
bozulmak, sona ermek;
kederlenmek; içi
parçalanmak; pek derin
hissederek türkü söylemek;
ölmek, can vermek; hasret
çekmek

- P -

- palma:** Palmiye
- par (I):** Buhar, bitkilerden çıkan gaz
halindeki organik maddeler;
öfke; alkollü içki tesiri
- par (II):** Çift, ikili, eş
- parohod:** Buharlı gemi, vapur
- partibilet:** Parti mensuplarına verilen
kimlik
- partiya:** Parti
- partizan:** Paritzan
- patrontaş:** Palaska
- perze:** Perde, peçe
- planeta:** Gezegen
- poeziya:** Şiir
- pogon:** Apolet
- poğod:** Ordu veya müfrezenin savaş
veya başka bir göreve
gitmesi, sefer
- polk:** Askeri alay
- prigovor:** Mahkeme kararı, hüküm
- prikaz:** Emir
- pritsel:** Nişan alma
- pulya:** Kurşun, mermi
- Puşkin:** Ünlü Rus yazarı Puşkin
- puşya:** Mermi, kurşun

- R -

razvédçik:	Keşifçi, kaşif
rehmet:	Merhamet, acıma; teşekkür; minnet
republika:	Cumhuriyet
riza:	Razı; rıza
Rossiya:	Rusya
Rossiyan:	Rus
ruda:	Maden filizi
rumın:	Romanya halkından olan kimse, Romanyalı
Rus:	Rus
ryadovoy:	Sıradan, alelade, bayağı

- S -

sak (I):	Çağ; devir; zaman; belli bir vakit, özel bir zaman		his için) ortaya çıkmak, doğmak
sak (II):	Zorlukla, güç bela; biraz, azıcık; hafifçe; neredeyse, az kalsın	sakır-:	Çağırarak; davet etmek; rica etmek, istemek; vazifeye çağırarak; askere almak
sap- (I):	Ekin biçmek; kesmek; parçalamak, doğramak; kırmak; maden kazmak; kesici bir aletle yaralamak veya öldürmek; savaşmak; balta saplamak	saklı:	... e yakın, ... e doğru; kadar; tamamen, hepsi; ... derecede, ... miktarda
sap- (II):	(At üstünde) hızla gitmek; koşmak; yarışlara, müsbakalara katılmak; (makine vb. için) çok hızlı hareket etmek; bir işi takip etmek; üstünkörü bakmak	sakma:	Çakmak
sap- (III):	(Yanağa, yüze vb.)şiddetle vurmak	sakmataş:	Çakmak taşı
sabır:	Sabır	sakrım:	1.06 km'ye eşit bir uzunluk birimi
sabıy:	Küçük çocuk, bebek; küçücük	sal:	Ağarmış; ak saçveya sakal; ihtiyar; eski, kadim
saf (I):	Saf, sıra	sal-:	Boğazını kesmek, boğazlamak, kurban kesmek
saf (II):	Saf, temiz; serin ve yumuşak rüzgar; saf kan; riyasız; ahlaklı; açıkça işitilen ses; doğru, düzgün	Salavat:	Başkurtların ünlü halk kahramanı ve ozanı
safılık:	Safılık, temizlik; dürüstlük	salğı:	Orak, tırpan
sağan:	Akça ağacı	salt:	Katışıksız, saf, salt
sağıl-:	Parlamak; yansımak, aksetmek; hareketlerinden veya yüzünden anlaşılacak; tasvie edilmek; aniden görünürmek; (göz için) kamaşmak; (düşünce, fikir,	salyut:	İzci selamı; kılıç, silah vs. havaya kaldırılarak bildirilen bir tür resmî selam ve hürmet
		sama:	Yaklaşıkhesap, tahminî ölçü; hal, durum; sınır, had; ihtimal; dilek, niyet
		samolet:	Uçak
		samosadka:	Evlerin önünde yetiştirilen tütün
		samuray:	Samuray
		sañ:	Çan; ~ kağ-: bir meseleyi her yerde açıkça anlatmak

sat (I): Kesişme noktası; kavşak; köşe

sat (II): Tamamen, bütünüyle; tam hep, daima; tabii, hakiki

satna-: Çatlamak, yarılmak; (odun, saman vb. için) yanarken çatırdamak; ani ve güçlü bir ses çıkarmak; sancı, ağrı çekmek

saya: Atik, cesur; (bakış, ses vb. için) keskin, hızlı, çabuk

sayka- (I): Durulamak, yıkamak

sayka- (II): Şaşıрма, razı olma, uygun bulma vb. duyguları bildirmek için başı aşağı yukarı veya iki yana sallamak; bir şeyi silkmek, sallamak, çalkalamak

saykal-: Çalkalanmak, silkelenmek; dalgalanmak; (halsizlikten, hastalıktan vb.) yan yana yürümek; çelişki içinde olmak; şüphelenmek

seğet: Saat; **~te:** çok çabuk, anında, derhal

Sébér: Sibirya

sefer: Sefer, sayahat

sekund: Saniye; çok kısa vakit; derecenin 1/3600'üne denk bir ölçü birimi

selem: Selam; **~bir-:** selam vermek; **~hat (hatı):** Hal hatır sormak ve selam için yazılan kısa mektup

sémérlet-: Titretmek

sém-ķara: Kapkara

sens-: Batırmak, saplamak; iğneli konuşmak; sancı çekmek

sentyabr: Eylül ayı

sepsék: Bir tür turgay kuşu

sér: Sır

serjant: Çavuş

sérlé: Esrarlı; gizli; şüphe uyandırıcı; şairane

sérleş-: Fısıldaşmak; sır paylaşmak

sérzeş: Sırdaş

ses-: Toprağa tohum saçmak; serpmek; sıçratmak; dağıtmak, yaymak; durmaksızın konuşmak; aralıksız olarak silahla ateş etmek

ses: Saç

seske: Çiçek; **~at-:** Çiçek açmak; gelişmenin en üst noktasına erişmek

sesre-: Sıçramak; küçük veya dar bir delikten ışıksızmak; saçılmak; ölmek

setlevék: Susturmak için kullanılan bir söz, şişt

sey: Çay

seygün: Çaydanlık

seyne-: Çiğnemek; dişlemek; ısırarak; gıybet etmek, dedikodu yapmak

sık-: Çıkmak; gitmek, terk etmek; yol değiştirmek; gelmek; ortaya çıkmak; göçmek, yer değiştirmek; taşımak; yayılmak, dağılmak

sılat-:	Islatmak; nemlendirmek; göz yaşlarına boğmak	solğa-:	Kaplamak; sarmak; örtmek
sılbırlan-:	Zincirlenmek	sorna-:	Etrafindan tekrar tekrar almak; iple bir şeyin etrafını sıkıca bağlamak
sılğav:	Nasır	Sovét:	Sovyet
sıltır-sıltır:	Şırlı şırlı; tıkır tıkır	sögöldör:	Pancar, şeker pancarı
sıñ:	Metal nesnelerin birbirine değmesi sonucu ortaya çıkan ses	sönki:	Çünkü
sıñla-:	Çınlamak, tıklamak	söy-:	Yukarı atmak; fırlatmak; sevinçle kollarında zıplatmak; yukarı kaldırmak
sınyır:	Zincir	srokhız:	Süresiz, zamansız, ebedi
sırmal-:	Etrafindan toplamak, toparlamak	studént:	Öğrenci
sıvağ:	Güneş ışığı	suk:	Dal, ağaç dalı
sıyırsık:	Sığırcık	sulpan:	Çulpan yıldızı
siber:	Sibirya	sum-:	Batmak, gömülmek; içine girmek
sigél-:	(Nakış vb. için) İşlemek	sut-sut:	Kuş ötüşünü bildiren söz, cik cik
siğırlı:	Sihirli	süké	
sik:	Çizgi, sınır, hudut, kıyı	sükéş:	Çekiç
sik- (I):	Nakış işlemek, oya yapmak	sümekey:	Ağzına kadar dolu
sik- (II):	Arkaya gitmek, gerilemek; azalmak, bitmek	svastika:	Gamalı haç
sikhéz:	Sınırsız, hudutsuz; olağanüstü		
sir:	Hastalık; kötü huy		
sirem:	Yeşillik, çimenlik; otlak		
sirt-:	Parmakla dürtmek, vurmak; tıklatmak		
sit:	Kenar, kıyı, köşe, sınır, yan taraf		
sitlék:	Kafes		
smirno:	Sakin sakın, uslu uslu		
sofiya:	Sofya		

- Ş -

şakı-:	Takırdamak	(baş ve kulak için)
şagir:	Şair	zonklamak;
şahit:	Şahit	memnuniyetsizlik bildirerek
şahtér:	Maden işçisi	sesini yükseltmek; bir hadise
şarap:	Şarap	hakkında çok şey söylemek;
şarlavık:	Şelale	şöhreti yayılmak, halkın
şarlav:	Şırıldamak; durmaksızın akmak	dilinde olmak, tanınmak;
şarşavı,		mükemmel yaşamak, yetişmek
şarşı:	Nehrin en güçlü aktığı yer	şavlaş-: Bağışmak; dalaşmak, kavga etmek; (cansız maddeler için)
şartla-:	Çatlamak, patlamak; infilak etmek; yarılmak, kırılmak	rüzgar vb. sebeplerle uğultular, türlü sesler çıkarmak
şartlav:	Çatlama, patlama; infilak etme; yarıma, kırılma	şavlı: Gürültülü, uğultulu; sesli; canlı, hayat dolu (tabiat)
şaşm-:	Güçlü bir his ile üzülmek, kızmak, ne yapacağını bilememe	şav-şiv: Gürültü, uğultu
şas-:	Yoğun hislere düşüp sinirlenme; şaşıрма	şayan: Şakacı, nüktedan; yaramaz, yerinde durmayan
şat:	Mutlu, mesut; şen, neşeli, memnun	şaytan: Şeytan, iblis
şatlandır:	Mutlu etmek, sevindirmek	şefket: Şefkat, sevecenlik
şatlan:	Mutlu olmak, sevinmek	şefek: Şafak
şatlık:	Mutluluk, sevinç, neşe	şel: Şal
şav-göj:	Uğultu; gürültü, patırtı; bağırma, çağırma; kavga, dalaş; bahis, iddia; kargaşa; telaş; koşuşturma; meşakkatli iş; müşkül durum; huzursuzluk; düzensizlik; kaos, keşmekeş	şem: Mum
şav:	Gürültü, uğultu; bağırma, çağırma; tamamıyla, hep; saf, karışimsız	şep: Çok iyi, mükemmel; güçlü, tesirli; hızlı, çabuk
şavla-:	Bağırarak konuşmak; uğuldamak; gürültü yapmak; ateşin çıtırdarak yanması;	şerbet: Şerbet, meyve suyu
		şevle: Karanlıkta donuk olarak görülen ışık; karanlıkta veya çok uzaktan bakıldığında net olarak görülmeyen , az çok sezilebilen şey; silüet; parlak bir nesneden gökyüzüne yansıyan ışık, akis; gölge; ruh, ideal
		şeyle-: Birini veya bir şeyi azıcık görmek
		şeylen-: Saygın, itibar edilir bir halde olmak

şığır:	şiir	vakıтта:	aynı zamanda;
şığırlat-:	Şiir haline getirmek		bununla beraber, yine de;
şñşı-:	(Köpek ve kurt için) Ağlar gibi ses çıkartmak	~şunan:	şundan, daha sonra;
şım:	Sessiz hareketsiz; şıp-şım: Çok sessiz	~şunı:	şunu; ~şuğa: şuna, buna, ona; bunun için; ~şuğa küre: şunun için, bu sebeple
şırılık:	Koyu ağaçlık yer, sık orman	şulay:	Şöyle, şu şekilde; öyle, doğru, evet; ~uğ: üstelik, ayrıca, buna ilaveten
şırşı:	Kök nar; çam ağacı	şunda:	Şurada, şunda
şıt-:	(Tohum için) çatlamak; filizlenmek	şunday:	Şöyle, böyle, öyle; şunun gibi, şuna benzer
şıv-:	Düz ve kaygan bir yüzeyden kaymak		
şñ-:	(Bitki için) solmak, kurumak; (gençlik ömür için) boşa geçmek, geçip gitmek, bitmek; küçülmek, zayıflamak, azalmak, gücünü kaybetmek		
şıfalı:	Şıfalı, sağlık ve esenlik için gerekli		
şık:	Şüphe; art niyet; korku; çelişki		
şıkéllé:	Gibi, ...a benzer		
şikhéz:	Malum, açık; şüphesiz; mutlaka, elbette, kesin, kati		
şinél:	Üniforma		
şışme:	Pınar, kaynak		
şomlo:	Korkunç, ürkütücü; şüpheli; gizli, esrarengiz; uğursuz		
şoñkar:	Atmaca		
şöyle:	Yorgunca, yavaş yavaş; çokça, istenilen gibi		
şpor:	Mahmuz		
ştab:	Karargah, merkez		
ştıık:	Süngü, kasatura		
şul:	Şu; ~arada: o sırada, o esnada; ~uğ: aynı; ~uğ		

- T -

ta:	bk. da	tamğa:	Damga; mühür; işaret, iz, imza
tağı:	Tekrar, yine, yeniden; ayrıca	tamır:	Damar; kök; menşe, soy, nesil
taķır:	Düz yol, patika, düzlük; yürümeye elverişli yer; üzerinde ağaç veya ot olmayan toprak; usturayla kazınmış saç, sakal; nadasa bırakılan tarla; boş, bomboş, tamtakır; çok az, çok kötü, berbat	tamız-:	Damlatmak
tabaķ:	Tabak, yemek kabı	tamsı:	Damla; azıcık
taban:	Taban; ayak tabanının ortalama uzunluğuna denk gelen uzunluk ölçüsü	tamuķ:	Cehennem
tabın:	Sofra; azık, şölen, ziyafet; kendi raralarında sohbet eden insanlar topluluğ; aylar boyu ahıra girmeden dışarda otlayan at	tanı-:	Tanımak; bilmek; anlamak; uygun bulmak, kabul etmek, itibar etmek, hürmet etmek
taj:	Taç	tanış:	Tanış, tanıdık, bildik
taķmak:	Genellikle oyun havasına uyarlanmış kısa türk; sadece kafiyeyle kurulan sanat değeri düşük şiir	tank:	Tank
tal:	Söğüt ağacı	tantana:	Tören, merasim; şenlik
tal-:	Yorulmak, hali kalmamak; rahat etmek; rahatlayıp gücünü toplamak; dalmak	tañ:	Tan, şafak ~at-: tan atmak, şafak sökmek
talap:	Talep, arzu, istek	tap (I):	Leke; eksiklik, kusur, noksan
talğın:	Yorgun, yorulmuş	tap (II):	Tam
talpın-:	Kanat çırpmaq; sürüklenmek; sallanmaq; bütün gücüyle gayret etmek; niyetlenmek; heyecanlanmaq	tapķır (I):	Defa, kere, kez; kenar, köşe
tam-:	Damlamak	tapķır (II):	Hazır cevap; hızlı düşünüp hızlı cevap verebilen
tam-:	Damlamak	tap-:	Bulmaq; temin etmek; ele geçirmek; çalışıp para kazanmaq; çocuk doğurmak; birisinin gönlünü hoş etmek, keyiflendirmek; fayda görmek, başarıya ulaşmaq; şöhret kazanmaq
tamam:	Tamamen; tamam	tapşır-:	Vermek; iletmek, ulaştırmak
		tar:	Dar; az; sıkışık; zararlı
		taraķ:	Tarak
		tara-:	Taramak
		taral-:	Yayılmak; dağılmak; saçılmak
		tarat-:	Dağıtmak, yaymak; saçmak; serpmek

tarı:	Darı	tav:	Dağ
tarih:	Tarih	tavış:	Ses, seda; gürültü, kavga, dalaş
tart-:	Çekmek; sürüklemek, sürmek; tartmak; taşımak; uzatmak; çorap veya ayakkabıyı çıkarmak; sigara vb. içmek, enstruman çalmak; cezbetmek; meyletmek; gönülden istemek	tavis:	Tavus kuşu
taşma:	Kurdele, kedime vb. süs şeritleri	tayan-:	Dayanmak, yaslanmak
taştamal:	Havlu	tayga:	Tayga (Avrupa ve Asya'nın kuzey bölgelerinde iğne yapraklı ağaçlardan oluşmuş büyük orman)
taş:	Taş; kıymetli taş	taypıl-:	Aniden yana veya arkaya dönmek; birden bire yön değiştirmek; başka bir renk veya hale dönmek, dönüşmek; (kemik için) yerinden kaymak; belli bir fikir, maksat veya kuraldan vaz geçmek
taş-:	Taşmak, coşmak	tazart-:	Taze hale getirmek; temizlemek; saflaştırmak; pislikten, çöpten arıtmak.
taşı:	Taşımak; haber veya laf getirmek	te:	bk. da
taşla-:	Atmak, fırlatmak, savurmak; düşürmek; terk etmek; yarımsız bırakmak; mahrum etmek; aşk ve sevgi ilişkisini bitirmek; bir iş veya meşguliye son vermek; vaz geçmek; (hayvanlar için) vaktinden önce doğurmak; omza, saça vb. ye havlu, atkı, şal vb. atmak; kelepçe, pranga vb. takmak; yarışta geride bırakmak; yöneltmek; (yard. fiil. fonk.) hareketin çok öabuk ve dikkatsiz yapıldığını bildirir	tebrik:	Tebrik
taşlı:	Taşı çok olan yer	tebrikle-:	Tebrik etmek
taşşı:	Taştan çeşitli şeyler yapan, taş ustası	tégé:	Şu; öteki, diğer, başka; öte taraf; adı geçen, mezkur; malum, bilinen; şüphe, tenkit, uygun bulmama gibi duygu ve düşünceleri kuvvetlendirmek için kullanılır
tat:	Tat	tegere-:	Yuvarlanmak; dönmek; (araba, tren vb. için) gitmek; (kısa boylu canlılar için) çok hızlı koşmak; (hayat, iş vb. için) yolunda gitmek, iyi gitmek; debelenmek; hiçbir iş yapmadan yatmak, yatarak vakit geçirmek; geri çekilmek, gerilemek; yüksek bir yerden düşmek, yuvarlanmak; ölmek, helak olmak
tatı-:	Tatmak, tadına bakmak		
tatlı:	Tatlı; lezzetli; kıymetli, sevgili; hoş, şirin, sevimli		

tegeret-: Yuvarlanmak, döndürmek, çevirmek; bir nesneyi daire şekline sokup yuvarlamak; ocak, fırın vb.ye koyup pişirmek; kavgada karşı tarafı yere yıkmak, tepelemek; sialhla veya okla vurup öldürmek; art arda bir şeyler yapmak (çocuk doğurmak, şiirler yazmak vb.); (muhalif taraf için) seçimlerde karşı tarafı seçmemek

tégérmes: Tekerlek; çark; takla

ték- (I): Dikmek

ték- (II): Dik hale getirmek

téke-: Gözleri aynı noktaya dikmek; dikkati toplamak, dikkat etmek

tékel-: Dikkatle bakmak

tékde-: bk. tékel-

tél: Dil; lisan; konuşma hassası; söyleme; suçlama; savaşta düşmanın sırlarını söyletmek için ele geçirilen esir, casus; saçak; çan, çingirakvb. Şeylerin ortasındaki parça; olta vb. şeylerin ortasındaki parça; olta vb.nin ucundaki çıkıntı; akerdeon klavyesi

téle-: Dilemek, istemek, arzu etmek; bir şeyi yiyesi gelmek; ibadet etmek, Allah'a yalvarmak

télek: Dilek, arzu, istek; niyet, fikir, düşünce, plan

telgeş-telgeş: Çiçek çiçek; yaprak yaprak

tem: Tat, lezzet; keyif, neşe

temlé: Tatlı, lezzetli; keyifli; güzel

ten: Ten; gövde, vücut

teñke: Yassı ve yuvarlak şekilli altın veya gümüş para; som; (balık ve bazı omurgalılarda) pul; bazı ağaçların gövdelerini veya çam, köknar vb. ağaçların kozalaklarını teşkil eden yassı ve yuvarlak halkalar; küçük, ince ve yassı çinko veya kalay parçası; sıvı üzerinde kalan yağ, mazot vb. tabakası; su yüzeyinde küçük halkalar şeklinde güneş veya ay ışığı yansımaları; yıldız şeklinde, yassı ve hoş görünümlü yaprak veya kar tanecikleri; zar

tepeş: Tabanından yukarıya doğru mesafesi uzun olan; uzun, yüksek

tepey: Kuşların ve tırnaklı canlıların ayağı

tére-: Dayamak, yaslamak; doğrultmak, dikmek; binaları birbirine çok yakın inşa etmek; tehdit ve korkutma maksadıyla yumruk, bıçak vb. göstermek; gözleri bir noktaya dikmek

téré: Diri, canlı, sağ, yaşayan; hareketli, (tahıl taneleri için) pişmemiş, yumuşamamış, yenebilecek kıvamda olmayan

térel-: Dayanmak, yaslanmak; dikilmek, doğrultulmak, sınırdaş olmak, birbirine çok yakın olmak; tıkanmak, sıkışmak; bir engelle karşılaşarak durmak, takılmak, takılıp kalmak; gözü bir

	noktaya takılmak; bağlı olmak	tın-:	Susmak, sesi kesilmek; durmak, hareketsiz kalmak; dinlenmek, güç toplamak; duraklamak, ara vermek
teren:	Derin	tingihiz:	Huzursuz, rahatsız
terenl�k:	Derinlik	tinis:	Sakin; sabırlı; arkadaşça; ağır, yavaş; başkalarını rahatsız etmeyen, sıkmayan; rahat, korkusuz; sıkıntısız, durgun
t�rhek:	Dirsek	tinislan-:	Sakinleşmek; rahatlamak; �z�nt�, keder vb.nin bitmesi veya azalması
t�rp�:	Kirpi	tinisli�:	Sakinlik, sessizlik; huzur
t��:	Di�	ti�la-:	Dinlemek, kulak vermek; kulak misafiri olmak
tev:	�lk, birinci, ba�taki evvelki	tinsiv:	Sessiz, sakin, hareketsiz, durgun
tevg�:	�lk, birinci, ba�taki evvelki	t�p-t�n:	�ok sessiz, g�r�lt�s�z; �ok sakin; �ok durgun; yavaş, ağır; sabırlı; تنها, �cra; huzurlu, rahat
tevl�k:	G�n; ("yıl", "k�n" s�zleriyle) bu s�zlerin bildirdi�i vakti ifade eder	tiri�-:	�alı�mak, gayret g�stermek, �aba sarfetmek
tevp�:	Herhangi bir hareketin ilk kez yapıldı�ını bildirir	tirna-:	Tırmalamak, tırnaklamak; sivri bir �eyi batırıp iz bırakmak; sıkıntı vermek, huzursuz etmek, rahat vermemek; topra�ı pullukla s�rmek veya tırmıklamak
t�y-:	De�mek; temas etmek, ula�mak, eri�mek	ti�:	Dı�; kılıf, cilt; dı�arı; y�z, �ehre; hari�; ilave olarak, ilaveten, ayrıca
t�y��:	Mutlaklık, mecburilik bildirir	tiv-:	Do�mak; olmak; d�nyaya gelmek
t�y�v:	De�me, dokunma	tiv�an:	Karde�; ~y�r: vatan, memleket
t�z�l-:	Dizilmek, sıralanmak, belli bir tertiple yerle�tirilmek	tiy-:	�zin vermemek; yasaklamak; engellemek, mani olmak, kendisini tutamamak
t�z��n:	Dizgin		
t�z�len-:	Diz ��kmek		
t�z�me:	Dizme, sıra,saf; silsile; mısra, dize; manzume		
tezre:	Pencere		
ti�iz:	Sık, sıkı, koyu, kesif; dar, sıkışık; i�i dolu olan ba�ak		
tımı�:	R�zgarsız, sessiz, sakin yer		
t�n (I):	Sessiz, g�r�lt�s�z; sakin; s�kunet, sessizlik; r�zgarsız, hareketsiz, durgun		
t�n (II):	Nefes, soluk; tesir, etki; defa, kere; i�lenmemi�, kısır toprak		

ti-:	Söylemek; konuşmak; demek	tizzen:	Kısa zaman sonra, çok geçmeden
tibén-:	Tepinmek	toğan-:	Dokunmak
tibret-:	Titretmek, depretmek	toğro:	Doğru, dürüst, gerçek
tigézlék:	Düzlük, düzgünlük, denklik, aynılık	tokom:	Hayvan cinsi, familya; ırk
tik:	Fakat, ama, lakin	tolom:	Saç örgüsü
tiqlém:	Kadar	tomala-:	Kapatmak, örtmek; tıkmak; kaplamak, sarmak, üstün gelmek; üstesinden gelmek
tikşér-:	Araştırmak, incelemek, tetkiki etmek; yoklamak; kontrol etmek; mahkum etmek	toman:	Sis, buğu, buhar, pus; bulanık
tilér-:	Delirmek, çıldırmak	tomboyok:	Nilüfer
timér:	Demir; güçlü kimse; gayretli, dayanıklı; ~yul: demir yolu, ray	tomşok:	Gaga; yüz, burun
tiñ:	Denk, eşit, müsavi, aynı	ton-:	(Su üzerinde bulanıklığa sebep olan nesneler için) dibe çökmek; (su için) durulaşmak, berraklaşmak; donmak
tiñdeş:	Denk, benzer	tondor-:	Dondurmak
tip-:	Tekmelemek; tepmek; kar altındaki otu ayakları ile çıkarıp yemek	tonok:	Donuk, mat
tir:	Ter	tonsok-:	Havanın yetersiz olmasından dolayı boğulmak, havasız kalmak
tirbel-:	Hafifçe sallamak	topol:	Kavak ağacı
tirben-:	bk. tirbel-	tor-:	Ayağa kalkmak; ayakta durmak; kalkmak, doğrulmak, uyanmak; yaşamak, hayat sürmek; belli bir sistemde, vazifede yer almak
tire:	Çevre, etraf, civar; belli bir özelliğiyle ayrılan merkez	tormoş:	Hayat; yaşayış; kader, ömür yolu, hayatiyet; canlılık, hareket
tirek:	Kavak; uzun ve kalın gövdeli ağaç	torna:	Turna
tire-yak:	Etraf, çevre, civar	tos:	(Taneli bitkiler için) Dolu; ağır
tiş-:	Delmek, deşmek; sır kalması gereken bir şeyi açıklamak		
tiy-:	Değmek, temas etmek; vurmak; zararı veya faydası olmak; kötü tesir etmek		
tiz:	Çabuk, tez; hemen, derhal		
tizlék:	Çabukluj, hız; acele		

tost: Birinin şerefine kadeh kaldırma; birinin şerefine içilen alkollü içki

totkon: Mahkum, mahpus; esir; kafese kapatılan hayvan

totkonloğ: Esirlik, mahkumiyet; esirlik veya hapishane günleri

totaş: Bir bütünlük teşkil eden; birleşik, bitişik, aralıksız; sınırdaş; yan yana; daimi; sadece, yalnızca; umumi, tamamen, bütünüyle

totaş-: Birleşmek, birbirine bağlanmak; yapışmak

totka: Sap, kulp; kabza; tırabzan, korkuluk, parmaklık; destek, dayanak; temel, asıl, öz

toy-: Hissetmek, sezmek, anlamak

toyak: Toynak

toygo: Duygu, his; hassasiyet

tozak: Tuzak; kuş yakalamak için kullanılan ağ

töbel-: (Silah için) birisine doğrulmak; (göz için) bir noktaya dikilmek; (söz, nasihat vb. için) bir kişi veya topluluğa söylenmek; planlanmak, hesaplanmak

tön: Gece; kuzey

töngö: Geceki, gece vakti olan veya yapılan; geceye ait, gecelik

tönyak: Kuzey; soğuk veya serin havalı bölge; Kuzey Kutup Bölgesi

töp: Dip; derin; iç kısım; alt, aşağı; ("yörek", "küñél", "ruh" vb. sözlerle) derinlik; ayakkabı tabanı

tör: Tür, çeşit

törköm: Topluluk, grup

törlö: Türlü, çeşitli; farklı, ayrı, başka

törme: Hapishane, zindan; zor şartları olan yer

törön-: Sarılmak, dolanmak, bürünmek; kaplanmak; gizlenmek, saklanmak

töröpke: Pipo

tört-: Dürtmek, hafifçe vurmak; değdirmek, dayamak; başı eğmek

tös: Renk; yüz, surat, çehre, tavır, hal, vaziyet, görüntü

töslö: Renkli

töslö: Gibi, benzer

töş (I): Düş, rüya; hayal

töş (II): öğle vakti, gün ortası

töş (III): Çekirdek; kabuklu yemişlerin içi; merkez, orta; iç kısım; asıl, temel

töş (IV): Yer; taraf; özellik

tös-: İnmek; suyla sürüklenmek; düşmek, yere yığılmak; konmak; yağmak; akmak; kopmak, kırılmak

tötetél-: Bir şeyin yakarak dumanını çıkarma, tüttürme

tötön: Duman; uydurma söz; kaynak

tözövsé: Bina yapımı ile uğraşan işçi

trévoga: Alarm; panik, telaş, velvele

tuğ: Tok; dolu; olgunlaşmış tohum, çekirdek vb.; gürbüz; rahat ve zengin hayat süren

tuğta-: Durmak; bir işi veya hareketi kesmek; ara vermek, duraklamak

tubık:	Topuk	tük-:	Dökmek; boşaltmak
tuğay:	Nehir taşıdığı su altında kalan otlak yer; delta	tüşek:	Döşek, yatak
tulkın:	Dalga	tüzem:	Tahammül, sabır
tul-:	Dolmak; kaplanmak; toplanmak		
tulu:	Dolu; çok sayıda; gürbüz, semiz		
tun:	Elbise, kıyafet; palto, manto		
tup (I):	Top		
tup (II):	Top silahı		
tuprak:	Toprak; yer; vatan		
turgay:	Turgay kuşu		
tuşt-:	Şerefe kadehe kaldırmak		
tut (I):	Genellikle ilkbaharda veya hastalanınca yüzde çıkan siyah veya sarı leke, pigment; bitkilerde meydana gelen ve kahverengimsi lekeler halinde kendisini gösteren bir hastalık		
tut (II):	Dut meyvesi		
tuy:	Toy, ziyefet şenlik		
tuy-:	Doymak; bıkmak, usanmak, bezmek		
tuz-:	Tozlamak, herhangi bir şeyin tozunun havaya uçuşması		
tuzan:	Toz; kar, su vb. zerreciği		
tuzzır-:	Etrafı tozutmak; eskitmek, yıpratmak		
tüñgek:	Tünek		
tübe:	Çatı; tepe; üst; yüksek yer; zirve		
tüben:	Alçak; aşağı; alt; taban; çukur		
tügél:	Değil		
tügél-:	Dökülmek; akmak		

- U -

uf: Rahatlama, korkudan kurtulma, yorulma, sızlanma, sıkılma, endişelenme, pişmanlık, korku, şüphe vb. hisleri bildirir.

ufıl-da-: Oflamak

uķ (I) : Ok

uķ (II): Arı, karınca vb. böceklerde iğne; yılanın çatallı dili

uķ (III): Zarflardan sonra getirilerek "pek çok" anlamında kullanılır. Bağlandığı sözün anlam ve fonksiyonunu güçlendirir.

uķa: Parlak iplerle süslenmiş kurdele, şerit vb. sicim türü bezekler

uķı-: Okumak; bilgi sahibi olmak, birşeyler öğrenmek; öğrenci olmak, anlamak

uķıl-: Okunmak

uķmaş-: Parça parça olup birlikte yapıştırmak; birleştirmek

Ukraina: Ukrayna

Ukrainéts: Ukraynalı

ul (I) : Oğul, erkek çocuk; genç erkek; nesil

ul (II) : O

ula-: Ulumak; uğuldamak; ulur gibi ağlamak; uulr gibi şarkı söylemek

ultır-: Oturmak; yerleşmek; konmak; özgürlükten mahrum bırakılmak

ultıriv: Oturma, yerleşme

ultırt-: Oturtmak; yerleştirmek

umırzaya: Kardelen çiçeği

un: On sayısı

uñ- (I): (Bitkiler İçin) bol ürün vermek; iyi büyümek; iyi sonuçlanmak; başarmak; kazançlı olmak; iyi biriyle karşılaşmak

uñ- (II): Solmak, rengi atmak

uñış: Ürün, kazanç; başarı, zafer

upķın: Girdap; uçurum

uraķ: Orak; biçme

Ural: Ural

uram: Sokak; cadde

ura-: Sarmak; dolamak, kaplamak, çevrelemek, kuşatmak

urgıl-: Taşmak, fışkırmak

urın: Yer, mekan, makam, mevki; vazife; yatak; sebep

urlat-: Çaldırmak

urman: Orman

urta: Orta; vasat, sıradan; fazla güçlü olmayan

urtak: Ortak; umumi; benzer, aynı tür; yarı yarıya

urtaķlaş-: Paylaşmak; bölüşmek

usaķ: Ocak

uşaķ: Kavak

ut: Ateş, ışık; elektrik; yangın

utın: Odun

utlı: Ateşli, ışıklı

uy: Düşünce, fikir, akıl; niyet, dilek, maksat; kaygı, keder, sıkıntı

uy-: Oymak, deşmek, kazmak

uyan-: Uyanmak, ayılmak; hareketlenmek; canlanmak

- uyat-:** Uyandırmak, meydana getirmek; ortaya çıkarmak
- uyhıv:** Çukurluk, ingin yer
- uym:** Oyun, spor; oyuncak; çeşitli aletlerle müzik eseri çalmak; piyes; rol; hile; şaka; düzen; taktik
- uyla-:** Düşünmek, fikretmek, bir şey yapmaya hazırlanmak, niyetlenmek; planlamak
- uylan-:** Düşünceye dalmak, düşünmek; hayal kurmak
- uyılı:** Düşünceli, fikirli
- uyna-:** Oynamak, spor yapmak, bir şeyi hareketlendirmek; uçurmak; sallamak, müzik aleti çalmak, sahneye çıkmak; rol yapmak
- uysan:** Düşünceli, efkarlı, kederli
- uz-:** Geçmek, aşmak; arkada bırakmak, ileri gitmek; öne gitmek; ilerlemek, kabul edilmek; seçilmek, bitmek, geçip gitmek

- Ü -

üp-: Öpmek

ük: bkz. uk

ükén-: Pişman olmak; hayıflanmak

ükéndér-: Pişman ettirmek;
hayıflandırmak

ükér-: Böğürmek; hırlamak; hıçkırarak
ağlamak

ükhé-: Hıçkırarak ağlamak

ül-: Ölmek, kurban olmak; feda olmak

ülék: Cenaze, ceset; keyifsiz, cansız,
sıkıcı, ruhsuz

ülém: Ölüm; idam cezası; felaket, afet,
bela

ülen: Ot

ülév: Ölme

ülsev: Ölçü; ağırlık, hacim

ültér-: Öldürmek; yok etmek

üpkele-: Öfkelenmek, kızmak

üpke: Ciğer, öfke, kızgınlık

ürél-(I): Örülmek, birbirine bağlı olmak,
bağlantılı olmak

ürél-(II): Uzanmak; baş veya kolları bir
şeye uzatmak, büyümek

ürmele-: Sürünmek, emeklemek;
(bitkiler için) sarılarak
büyümek; tırmanmak

ürnek: Örnek, misal

üs: Öç, intikam

üş-: Büyümek, gelişmek; uzamak;
ağırlaşmak; artmak, çoğalmak

üstér-: Büyütmek, yetiştirmek,
geliştirmek; saç, sakal, bıyık
uzatmak; daha yüksek bir
dereceye getirmeye çalışmak;

güçlendirmek, genişletmek,
zenginleştirmek, arttırmak

üt- (I) : Geçmek, aşmak; nüfuz etmek;
girmek

üt- (II) : Keskin olmak

üte-: Gerçekleştirmek, yerine
getirmek; isteklere cevap
vermek

üte: Çok, fazla; epeyce, iyice

ütel-: Gerçekleşmek

ütken: Geçmiş

ütkér: Keskin, sivri uçlu

ütker-: Yol vermek, yol göstermek,
geçirmek; takmak; hayata
geçirmek; affetmek

üz: Kendi; öz, samimi, içten

üzek: Merkez, orta, iç; üst kademe,
yürek gönül, ruh

üzger-: Değişmek, başkalaşmak,
yenileşmek

üzhüzlé: Keyfince, kafana göre

- V -

- vatan:** Vatan
- vaç:** Küçük, ufak; kırıntı, döküntü; sık sık tekrarlanan; az sayıda; bozuk para; maddi imkanı az olan; önemsiz; muhtevassız, boş; araştırma ve dikkat isteyen iş; vara yoğa kızıp söylenen; akıl, zihin; bilgi
- vakıt:** Vakit, zaman; devir, çağ
- vagon:** Vagon
- vaçiyğa:** Vakıa, olgu; vaka, hadise, olay
- vatandaş:** Vatandaş
- vat-:** Sert bir şeyi kırmak, parçalamak, bölmek, ufalamak; dağıtmak, un ufak etmek; tahrip etmek; işe yaramaz hale getirmek; dil bilgisi kurallarını bozarak konuşmak; melodisini bozarak şarkı söylemek; kemik, eklem ve kaslarda sürekli ağrı olmak; insan sağlığını bozmak; yormak, halsizleştirmek; sinirleri yıpratmak
- vayım:** Rahat vermeyen rahatsız eden düşünce, kuruntu; dert, gam
- vegeze:** Vaat, söz, ant
- veçşi:** Vahşi, yabani, yırtıcı; barbar
- Vétnam:** Vietnam
- vintovka:** Tüfek
- vokzal:** Gar; istasyonlardaki yolcu salonu
- Volga:** Volga nehri

-Y -

yağ:	Taraf, yön; sağ veya sol taraf; yer, bölge; memleket; kenar, kıyı; aç, görüş, yön, bakım
yakınay-:	Yakınlaşmak, yaklaşmak; samimileşmek
yağtı:	Işık; aydınlık; parlak; açık renk; güneşli ve berrak; temiz, şeffaf; güleç; mutlu, neşeli, sevinçli; iç açıcı; açık, anlaşılır
yabay:	Fakir, yoksul
yabil-:	Kapanmak; üstü kaplanmak, örtülmek; (göz için) yumulmak
yabın-:	bk. yabil-
yafa:	Cefa, eziyet, sıkıntı
yağıl-:	(Bir şeyin yüzeyi için) bir sıvıyla, yağla veya balla kaplanmak, sürülmek; (birisinin suçu için) başkasına yüklenmek
yağımlı:	Sevimli, güzel, hoş
yaha-:	Yapmak; gerçekleştirmek; şekil vermek, herhangi bir duruma getirmek; değiştirmek; başka bir şekle sokmak; bir fikre ulaşmak, karar vermek; yemek hazırlamak; çay, kahve vb.yi bardaklara bölmek
yağ-:	Yakmak, tutuşturmak; odun, kömür vb. ile binayı ısıtmak
yağın:	Yakın; dost, arkadaş; samimi; benzer; tahminî
yakınlaş-:	Yakınlaşmak

yakla-:	Korumak, himaye etmek; dostça davranmak; taraf tutmak; birisini veya bir şeyi üstün görmek, iyi bulmak, müdafaa etmek
yağış:	Güzel, iyi; olumlu, müspet; iyi tesir bırakan sanat eseri; faydalı, kullanışlı; tecrübeli, usta; namuslu; insanî, merhametli; terbiyeli, uslu; değerli, kaliteli; büyük, çok, yüksek, yeterli
yağışlık:	Aydınlık; parlaklık, ışıltı; müreffeh hayat, parlak gelecek
yağışır- (I):	Tan atmak, güneş doğmak; aydınlanmak; parlamak; üzüntü, keder ve kaygılardan arınmak; cehaletten kurtulmak; bilgi sahibi olmak; canlanmak, hayat dolu olmak; güzellik vermek, ışık saçmak
yağışır-(II):	Yakmak, ateşe vermek, tutuşturmak
yağıştırt-:	Aydınlatmak; ısıtmak; içini açmak, keyiflendirmek, mutluluk vermek; anlatmak, açıklamak; tasvir etmek
yağut:	Yakut; değerli taş
yal (I):	Dinlenme; tatil; mola
yal (II):	Ücret, maaş
yal (III):	Yele
yalgın:	Alev; heyecan; ilham, güçlü his
yala-:	Yalamak

yalan: Ağaçsız, binasız, تنها yer; kır, bozkır; çorak arazi; çıplak

yalğan: Yalan, yanlış, hatalı

yahv: Dilekçe

yalkınla-: Alev saçmak, alev elev yanmak; ışıldamak, parlamak; güçlü his ve heyecan halinde olmak

yalkınlı: Ateşli; heyecanlı

yalma-: Koparıp almak; avuçlamak

yaltıra-: Parlamak, ışımak; göze çarpmak; ışık saçmak; (hisler için) yüz veya davranışlara yansımak; gülümsemek

yaltırat-: Parlaklık vermek, parlatmak; bir şeyi parlayana kadar temizlemek; ıslıl ıslıl süslemek; kılıç, kama vb.yi sallayıp hücum etmeye hazır olmak; çabucak yemek, yemeği silip süpürmek

yamgır: Yağmur

yama-: Yamamak; tedavi etmek; vurmak

yaman: Kötü; hilebaz, sinsî; faydasız, yersiz; yaramaz; zor, çetin; çok, fazla

yamanhıv: Kaygılı, kederli, sıkıntılı, keyifsiz; sıkıcı

yan: Yan, taraf; kıyı, kenar; etraf, civar, çevre

yan-: Yanmak, tutuşmak; parlamak, ışık saçmak; ateşi çıkmak, ateşlenmek; kızarmak; (at için) kan ter içinde kalmak, çok

yorulmak; bir fikir veya düşünceye kapılmak; çok hislenmek veya heyecanlanmak; pırıl pırıl ve net olarak görülmek; sıcaktan bozulmak, çürümek; bronzlaşmak; ifşa olmak; zor durumda kalmak; boşa gitmek, israf olmak; acı vermek, sızlamak

yañak: Yanak; yan taraf

yandır-: Yakmak, tutuşturmak; kızdırmak, pişirmek; atı uzun zaman hızla koşturup yormak; açık etmek; heyecanlandırmak; herhangi bir his veya düşünceye hasıl etmek

yangın: Yangın

yañıra-: Güçlü metalik sesler çıkarmak; yankı yapmak; açıkça işitilmek; tesir bırakmak; hatırdan olmak, unutulmamak, sesi daima kulakta olmak; malum olmak, bilinmek

yañırav: Yankı

yañız: Yalnız

yañızlık: Yalnızlık

yañı: Yeni; taze; iyi tanınmayan veya bilinmeyen; henüz, şimdilik; yenilik

yañırt-: Eskimiş, bozulmuş veya dağılmış şeyleri eski haline getirmek, normal durumuna sokmak; yenilemek, yenileştirmek; hatırlamak; (soba, hamam, semaver vb. için) yeniden ısıtmak; (söz, fikir vb. için)

	devam ettirmek, sürdürmek	yar-:	Kesmek, parçalamak, yarmak; yaralamak; otopsi yapmak; kabuklu çerez yemek; yol açmak, bir şeyin arasından veya ortasından geçmek; toprağı sürerek veya kazarak iz bırakmak; kırmak; (yaprak veya çiçek için) açmak; (ses için) yankılı veya çınlamalı duyulmak; rüzgar, güneş veya su tesiriyle el, ayak veya yüzde çatlak olmak
yanıv:	Yanma, tutuşma; parlama, ışık saçma; ateşi çıkma, ateşlenme; kızarma; (at için) kan ter içinde kalma, çok yorulma; bir fikir veya düşünceye kapılma; çok hislenme veya heyecanlanma; pırıl pırıl ve net olarak görülme; sıcaktan bozulma, çürüme; bronzlaşma; ifşa olma; zor durumda kalma; boşa gitme, israf olma; acı verme, sızlama	yara:	Yara; keder, üzüntü, azap, acı
yañıra-:	bk. yañıra-	yara-:	Yaramak, faydalı olmak; taleplere cevap verebilmek; kabiliyetli ve becerikli olmak, bir işi becerebilmek; şirin görünmeye çalışmak, yaranmak
yap-:	Kapatmak; örtmek; üstünü kapamak, kaplamak; kilitlemek; kapayarak muhafaza altına almak; ele geçirmek; zindan veya hapse atmak; bir şeyin hareketini, akışını engellemek; bir yerin giriş veya geçişini kapatmak; işi veya herhangi bir faaliyeti durdurmak; yarayı sarmak; atkı, şal vb.yi omza atmak; üstüne bir şeyler giyinmek; başa veya bele bir şey bağlamak; peçeyle yüzü örtmek; başkasına ait bir şeyi kendisine mal etmek; çalmak; iftira etmek; iskambil oyununda daha iyi bir kart ele geçirerek karşı tarafı yenmek	yaral-:	Doğmak, dünyaya gelmek; vücuda gelmek, oluşmak; bir fikir, görüş, düşünce vb. ortaya çıkmak; tan atmak, güneş doğmak
		yaralı:	Yaralı, yarananmış
		yarat-:	Sevmek, hoşlanmak; hürmet etmek, saygı göstermek; aşık olmak; bir şeyle ilgilenmek, meşgul olmak; heves etmek, imrenmek; iyi bulmak, hoşuna gitmek, ihtiyaç duymak
yaprak:	Yaprak	yarat-:	Sevmek, hoşlanmak; hürmet etmek, saygı göstermek; aşık olmak; bir şeyle ilgilenmek, meşgul olmak; heves etmek, imrenmek; iyi bulmak,
yar (I):	Deniz, nehir, göl vb. kıyısı, sahil		
yar (II):	Sevgili, yar		

	hoşuna gitmek; ihtiyaç duymak		veya su sebebiyle el, ayak veya yüzde çatlaklar oluşmak; sivilce çıkmak; öfkeyle bağırıp söylenmek; çok fazla ağrımak, sızlamak
yarhı:	Çok kızmak; öfkelenmek, küplere binmek; azap duymak, ne yapacağını bilmez halde olmak; çok istemek, yanıp tutuşmak, can atmak; enerjisini nereye sarf edeceğini bilememek; coşkuya kapılmak, heyecan duymak; (at için) tepinmek, kudurmak; sel halinde akmak	yarsık:	Bir şeyin yarılan, bölünen kısmı
		yartı:	Yarım, yarı; bir şeyin tam ortası; (saat için) buçuk; yarım litre rakı; yarı yarıya, kısmen
yarhın-:	Öfkelenmek, çok sinirlenmek; acı, keder veya azap içinde kıvranmak; çok fazla istemek, can atmak; heyecana, coşkuya kapılmak; huzursuzlanmak, rahatsız olmak	yat:	Yabancı, el; öteki
yarhıt-:	Öfkelendirmek, kızdırmak; yürekleri hoplatmak, heyecanlandırmak; huzursuzluk vermek, rahatsız etmek	yat-:	Yatmak, uzanmak; bir yere yerleştirilmiş veya koyulmuş olmak; bir yerde muhafaza edilmek; faydalanılmamak, boş boş durmak; yaşamak; uzun zamandan beri aynı yerde durmak; ("kabér", "tabut" vb. sözlerle) ölmek, gömülmek; bir yeri boylu boyunca kaplamak, sarmak; bir istikamet boyunca uzanmak; ("küñél", "yen", "yörek" sözleriyle) hoş gelmek, hoşuna gitmek; (hisler için) muhafaza edilmek, hatırda olmak; (giyim için) uymak, tam gelmek; birinin sorumluluğunu üzerine almak; bir işle uğraşmak, meşgul olmak; (yard. fiil fonk.) belli bir halde değişmeksizin kalmak; devam etmek
yarhıv:	Kızma, öfkelenme, küplere binme; azap duyma, ne yapacağını bilemez halde olma; çok isteme, yanıp tutuşma, can atma; enerjisini nereye sarf edeceğini bilememe; coşkuya kapılma, heyecan duyma; (at için) tepinme, kudurma; sel halinde akma		
yarıl-:	Kesilmel, yarılmak; çatlamak; parçalanmak; yaralanmak, bir organı incinmek veya kırılmak; (çiçek veya yaprak için) açılmak; rüzgar, güneş	yathın-:	Yabancı görmek, yatsımak
		yav:	Düşman; hücum eden düşman ordusu; savaş, mücadele; sel gibi gelen,

	çoğalan şey, yığın, sürü, kütle
yav-:	Yağmak; yayılmak, dökülmek, saçılmak; birikmek; yansımak, aksetmek
yavap:	Cevap; savunma; sorgu
yavgir:	Savaşa katılan kimse; savaşçı
yavın:	Yağmur, yağış
yavız:	Kötü, acımasız, zalim; hilekar, kurnaz; ağır, güç
yavla-:	İşgal etmek, zapetmek; gayret göstererek, mücadele ederek bir amaca ulaşmak; (düşünce, fikir, his için) kaplamak, sarmak
yavlık:	Eşarp, baş örtüsü; mendil
yavzaş:	Aynı düşman için yanyana çarpışan, silah arkadaşı
yavzır-:	Yağdırmak; saçmak, dökmek; çokça vermek veya getirmek
yayın:	Yazın, yaz günü
yayla-:	Yazı geçirmek, yaylamak; yaylada yaşamak
yaz- (II):	Bir şeyi veya bir kimseyi kaybetmek, ondan mahrum olmak
yaz- (III):	Bozulmuş kırışmış veya buruşmuş bir şeyi düzeltmek, açmak, yaymak, sermek
yaz-(I):	Yazı yazmak; sanat eseri yazmak; listelemek; kaydetmek; resmi belge hazırlamak; (hoday, alla sözleriyle) ilahi bir güz tarafından kader belirlenmek

yaz:	İlkbahar
yazğı:	İlkbahara ait, ilkbaharla ilgili
yazıl-:	Yazılmak; bir örgüt veya gruba üye olmak
yazmış:	Kader, yazgı, alın yazısı
ye	
yébek:	İpek
yéber-:	Göndermek; yollamak; bir işe tayin etmek, sorumluluk yükleyerek bir yere göndermek; kovmak; sürgün etmek; gitmesine izin vermek, engellemek; elde tutulan bir şeyi düşürmek; birisinin veya bir şeyin yaklaşmasına izin vermek; serbest bırakmak; işten çıkarmak; düğüm, düpme vb. yi açmak, çözmek gevşetmek
yebêş-:	Islanmak; nemlenmek; su veya sıcaklık etkisiyle yumuşamak; (sinirler için) gevşemek; dayanma gücünü kaybetmek, ağlayıvermek; şaşırarak; ne yapacağını bilememek; sarhoş olmak
yégérmé:	Yirmi
yégét:	Genç adam, delikanlı; bekar erkek; sevgili; dost, arkadaş
yégétlék:	Yiğitlik, mertlik
yeki:	Veya, yahut, ya da
yél-:	Çok hızlı ve iyi koşmak
yél:	Rüzgar, yel; hava dalgası; tesir

yélbérze-:	Rüzgarın etkisiyle hafif hafif sallanmak; hışırdamak		
yélbezek:	Balık puluna benzeyen ve çeşitli şeyleri süslemede kullanılan pul vb. süs araçları		başarmak; birisini veya bir şeyi kendisine bağlamak; istediği gibi idare etmek; engeller ve zorluklar karşısında dayanmak, teslim olmamak
yélbezéklé:	Pullarla süslenmiş her türlü eşya	yene:	Yine, yeniden, tekrar
yél-davıl:	Fırtına, boran	yeneşe:	Bir arada, yan yana; birbirine yakın, komşu
yélek:	Çilek	yéñév:	Galibiyet, zafer
yélken:	Yelken; yelkenli	yéñévsé:	Muzaffer, galip
yélle-:	Rüzgar çıkmak; kuvvetlice rüzgar esmek; rüzgarda kurumak; rahatlamak, huzur bulmak; rüzgar gibi hızlı koşmak	yenlé:	Canlı, diri, sağ; etkileyici, cazip; tabii, hakiki; tasvir edilmiş; bereketli; hareketli
yéllé:	Rüzgarlı; çevik, hareketli, hızlı, çabuk; başarılı; çalışkan; becerikli	yensé-:	Basarak, vurarak, sıkarak sırayı bozmak; şeklini bozarak değiştirmek
yélpé-:	Kanat sallamak, kanat çırpma	yépşék:	Sıcaktan erir hale gelmiş, mayışmış
yélpén-:	Kanat çırpma; çırpınma	yér:	Dünya, yeryüzü; arazi; toprak; kara parçası; vatan, memleket; yer, bölge; yerleşim birimi; aile; sosyal pozisyon; mevki
yem:	Güzellik, hoşluk; huzur, rahat	yér-hıv:	Toprak ve su; yaşamak, ekip biçmek ve karın doyurmak için elverişli yerler ve bu yerlerin yanındaki nehirler, göller vb.; hem su hem karada yaşayan hayvan
yémélde-:	Pır pır etmek; yıldızlar gibi bir yanıp sönmek	yés:	Koku
yémérék:	Kırılıp, bozulup düşen	yeş (I):	Genç; çocuk yaşta; tecrübesiz; taze; yeni
yémés:	Yemiş, meyve	yeş (II):	Yaş; yıl; ömrün belli bir devri
yemlé:	Güzel, hoş	yeş (III):	Göz yaşı
yém-yém:	Pır pır; pırıl pırıl; bir yanıp sönmek; ~it-: bk. yémélde-	yeşe-:	Yaşamak, hayat sürmek; devam etmek, yerleşmiş
yen:	Can; ruh; gönül; insan; dost; sevgili; güzellik, cazibe; asıl, temel		
yéñ-:	Yenmek, galip olmak; spor müsabakalarında birinci olmak; üstün gelmek; üstesinden gelmek;		

	olmak; bir yerde olmak, mevcut olmak; evlenip aile kurmak; bir şeyin hareketini devam ettirmek; kanunda veya yürürlükte olmak; unutulmamak, hatırdakalmak		yardım etmek; hayvanı dizgininden tutup götürmek; elebaşı olmak; idare etmek
yeşél:	Yeşil; yeşillik yer; yeşil yapraklı yiyecek; (meyve, sebze için) olgunlaşmamış; çok genç ve tecrübesiz	yétén:	Keten pamuk; ağarmış saç, sakal vb.
yeşer- (I):	Gençleşmek; yenileşmek; tazeleşmek; kendisine genç havası vermek	yétérlék:	Gerektiği kadar, kafi derecede; bol, zengin
yeşer- (II):	Yeşilleşmek; (bulutlar için) sıklaşıp yeşil-gri bir renge girerek yağmur yağmaya yüz tutmak	yétéz:	Hamarat, becerikli
yeşér-:	Saklamak, gizlemek; sır olarak saklamak; (his vb.yi) belli etmemek, sezdirmemek; muhafaza etmek, korumak	yétézlék:	Beceriklilik, hamaratlık
yeşert-:	Gençleştirmek	yétkér-:	(Uzun bir şeyin ucunu) bir noktaya kadar çekmek, uzatmak; beklenmedik bir hale sokmak, kötü bir hale getirmek; belli bir zaman saklamak, vaktini uzatmak; yeterli miktarda hazırlamak, kafi getirmek; bir işin vaktini belli bir zaman için uzatmak; arkasından kovalayana yetişmesi için fırsat vermek
yeşev:	Hayat, yaşayış	yétmés:	Yetmiş; çok fazla
yeşkél:	Açık yeşil, yeşilimsi	yévés:	Sulanmış, sulu
yeşlék:	Gençlik, delikanlılık	yévés:	Sulanmış, sulu
yét-:	Yakınlaşmak, yanına gelmek; kovalayıp yetişmek; vakti gelmek; belli beir dereceye kadar yükselmek; artmak; yetişkin olmak, büyümek; kafi gelmek	yey:	Yaz mevsimi
yété:	Yedi	yeyél-:	Yayılmak; kaplanmak; örtülmek; serilmek; şişmanlamak; iki yana açılmak; dağılmak; uzamak
yétégen:	Yedili; ~yondo: Büyük Ayı takım yıldızı	yeyén:	Yazın, yaz günü
yétekle-:	Birini kolundan tutup götürmek; yanında götürmek, peşine takmak;	yeygé:	Yazın olan; yazlık giysi
		yeygor:	Gökkuşağı
		yıgıl-:	Dengeyi kaybedip yere düşmek; yukarıdan aşağıya düşmek; yorgunluk, halsizlik veya yaralanma sebebiyle yere yıkılmak;

	(ekinler için) rüzgar, yağmur vb. sebebiyle sürüklenmek veya yere eğilmek; ağır hasta olup yatağa düşmek; ölmek; zor bir durumda kalmak; başarısızlığa uğramak; yalvarmak; (hükümet veya diğer idare organları için) dağılmak, düşmek	yarmak; geniş olarak açmak
yıhan:	Cihan, dünya	yır: Şarkı, türkü, ezgi, nağme; (kuşlar için) şakıma
yılga:	Nehir, ırmak	yıraq: Uzak; uzun; eskiden, yıllar öncesine dayanan; kaybolmayacak şekilde, emin yer; uzak akraba
yıl:	Yıl, sene; vakit; yaş; devir, çağ	yırla-: Şarkı veya türkü söylemek; kendi kendine yavaşça terennüm etmek; şakımak, ötmek
yılan:	Yılan; sinsi ve kurnaz; düşman	yırlan-: Şarkı veya türkü söylenmek, terennüm edilmek
yıldam:	Hızlı, çabuk; hareketli; başarılı, yetenekli	yırlav: Şarkı veya türkü söyleme; terennüm etme
yılı:	Sıcak; ılık; ısı, sıcaklık; sıcak yer	yırlavısı: Şarkıcı, türkücü; şair
yılın-:	Isınmak	yırsı: Şarkıcı, türkücü; şair
yılıt-:	Isıtmak	yış: Birbirine yakın duran şeylerden herbiri; sık
yılkılda-:	Yanar döner renkler halinde görünmek	yıv-: Yıkamak, su ile temizlemek
yılmay-:	Gülmek, gülümsemek; beklendiği ve ümit edildiği gibi olmak; (ay, güneş ve yıldızlar için) ışık saçmak	yıvat-: Yıkıtmak, temizletmek
yılmayiv:	Gülme, gülümseme; beklendiği ve ümit edildiği gibi olma; (ay, güneş ve yıldızlar için) ışık saçma; parlama	yıy-: Yığmak, toplamak, bir araya getirmek; biriktirmek; düzene sokmak; dürüp büküp hacmini küçültmek; gizlemek, saklamak; geleneklere gömmek; (yazı için) dizmek; şişmek, iltihaplanmak
yır-:	(Su taşkını veya sel için) önüne çıkan her şeyi yıkıp sürüklemek; su yolu açmak; toprağı kazıp sürmek; kar, çamur veya su içinden gitmek, aşmak; iki yana itmek, ayırmak,	yıyıl-: Yığılmak, toplanmak, bir araya gelmek; birikmek; düzenlenmek; yan yana gelmek; toplanıp, büzüşüp küçücük kalmak; zayıflamak

yıyır-:	Kırıştırmak; buruşturmak; yüz buruşturmak		öğrenilmek; batırılmak, kaplanmak, üzeri örülmek
yıynal-:	Toplanmak, bir araya gelmek; birikmek; hazırlanmak	yök:	Yük; ağırlık; mal; iş, hizmet, vazife; zorluk, meşakkat; kaygı, keder
yokla-:	Uyumak; uyuklamak; sızmak; gamsız olmak; yavaş hareket etmek; bir maksada erişmek için hiçbir şey yapmamak	yörek:	Yürek, gönül; iç; ruh
yoko:	Uyku; dinginlik, durgunluk, hareketsizlik	yörö-:	Yürümek; devamlı hareket khalinde olmak; çok yer gezmek; belli bir istikamette ilerlemek, gitmek; patenle veya kızakla kaymak; çıkıp gitmek; geçmek
yokomhor-:	Uyuklamak	yöröt-:	Birinin yürümesine yardım etmek, elinden veya kolundan tutarak yürütmek, hareketlerini yönlendirmek; halka teşhir etmek;
yol-:	Kurtarmak; korumak, muhafaza etmek; gizlemek, doğruyu söylememek; tutup almak, kapmak	yöz (I):	Yüz sayısı; asır, yüzyıl; çok, pek çok
yom-:	Göz veya ağzı kapatmak, yummak; avuçlamak, avuç içinde sıkamak; gizlemek, sezdirmemek; hakkı yokken bir şeyi kendine mal etmek, alı vermemek	yöz (II):	Yüz, surat; ön taraf; bir şeyin üst tarafı, yüzey; özellik, karakter, iç yüz; dış görünüş
yomart:	Cömert	yöz-:	Yüzmek; gemi, kayık vb. ile bir yere gitmek; sıvı bir şeyin sathında olmak; uçmak; hafif hareketlerle dans etmek; derin bilgi sahibi olmak; zengin ve rahat bir hayat yaşamak
yomşak:	Yumuşak; kolay bükülebilen; taze ekmek; kibar, zarif; (saç, iplik vb. için) ince, ipek gibi;	yözge-yöz:	Yüz yüze; yan yana, birlikte
yondo:	Yıldız	yözök:	Yüzük; halka
yonsov:	Hem vücut hem de ruh olarak eziyet ve cefa görme	yukka:	Temelsiz, asılsız, sebepsiz, boş yere
yort:	Bina, ev, aile; kapı önü	yuk:	Yok; hayır, olmaz; gerçekleşme ihtimali olmayan şey; boş, önemsiz
yota:	Yutmak, sindirmek; büyük gayret göstererek öğrenmek; içine çekmek; batırmak; kaplamak, üzerini örtmek		
yotol-:	Yutulmak, sindirilmek; büyük gayret göstererek		

yuğal-: Kaybolmak; yok olmak; helak olmak; ziyan olmak, heba olmak; vakitsiz ölmek; öldürülmek; boş çıkmak, neticelenmemek; düşünceye dalmak, bütün dikkati bir şeye yöneltmek

yuğalt-: Kaybetmek, karıştırmak, şaşırmak; bir şey veya kimseden mahrum olmak; zarar etmek; saklamak, gizlemek

yuğarı: Yukarı; üst; yüksek; yüce, ulu; muhterem; çok iyi, mükemmel; eski, daha evvel olan; güçlü, yankılı, çınlamalı (ses)

yuğihe: Yoksa; aksi takdirde; acaba; “elle”, “soñ” vb. sözlerin anlamını kuvvetlendirir

yul: Yol; iz; mısra; satır; defa, kere; metot, usul

yulbarış: Kaplan

yulbaşar: Haydut, eşkıya, harami; hain; işgalci

yuldaş: Yoldaş; dost, arkadaş

yulıķ-: Rastlamak, rast gelmek, karşılaşmak; düçar olmak; (mektup vb. için) ulaşmak, gelmek

yulı: Defa, kere, kez

yulla- (I): Yollamak, göndermek; yöneltmek; uğurlamak

yulsı: Yolcu

yurğa: Rahvan at

yurğan: Yorgan

yuyıl-: Yok olmak, bitmek, tükenmek

yügen: Binilen veya çit sürülen hayvanların başını tutmak için ağızlıklı olarak iplerden işlenen araç

yüger-: Koşturmak, koşmak

yüke: İhlamur, ihlamur ağacı

- Z -

za:	bk. da	ziyarat:	Ziyaret yeri; mezar
zakon:	Kanun; kural, kaide, düstur; yapılması mecbur olan emir veya iş; gelenek	zifa:	Güzel, düzgün bedenli; güzel yapılı
zal:	Toplantı, konser veya spor faaliyetleri için yapılan ve bir çok kişiyi barındırabilen salon; evlerin misafir odası	zinhar:	Aman, lütfen
zalp:	Yaylım ateşi	zirek:	Zeki, akıllı; becerikli, kabiliyetli; dikkatli, uyanık
zaman:	Zaman; devir, çağ	zöhre:	Zühre yıldızı
zamana:	Bugünkü devir, içinde yaşanılan çağ	zur:	Büyük; iri, hacimli; fazla, çok; güçlü, kuvvetli; temeli kuvvetli
zar:	Memnuniyetsizlik ve şikayet bildiren sözler; kaygı, keder, gam, hüznü; fakirlik, muhtaçlık		
zarlana			
zarlan-:	Şikayet etmek, sızlanmak; kaygı, keder ve acısını anlatmak; fakirliğini, muhtaçlığını söylemek		
zarlı:	Memnun olmayan, şikayetçi; kederli, kaygılı, gamlı, hüznü; fakir, muhtaç		
zat:	Tür; cins; kişi, şahıs; nesne, şey; menşe, nesil, soy; vasıf; değerli		
ze:	bk. da		
zeñger:	Yeşille mavi arasında bir renk; gök yüzünün açık havadaki berrak rengi		
zeher:	Zehir; acı		
zémlémér:	Messah, mesaga memuru		
zep-zeñger:	Masmavi; yemyeşil; mosmor		
zeytün:	Zeytin ağacı ve bu ağacın meyvesi		

V. SONUÇ

Başkurt Türkçesinin yaşayan en önemli şairlerinden olan Mostay Kerim'in bu çalışmada 128 tane şiiri incelenmeye çalışılmıştır. İncelenen bu şiirlerde isim ve fillerin çekimli şekilleri dışarıda bırakıldığında toplam 1943 söz içerdiği tespit edilmiştir.

Bu 1943 sözün 661 tanesi fiil, 1282 tanesi de isimdir. Metinlerde genel olarak Türkçe sözlerin ağırlıkta olduğu gözlemlenmektedir. Ancak elbette alıntı sözler de vardır. Metinlerin genel söz varlığı içinde toplam 320 sözün alıntı olduğu tespit edilmiştir. Bu alıntı sözlerin 147 tanesi Rusça, 141 tanesi Arapça, 32 tanesi de Farsçadan geçmiştir. Bu rakamlara göre Rusça alıntılar genel söz varlığının % 7.5'ini, Arapça alıntılar % 7.2'sini, Farsça ise % 1.6'sını oluşturmaktadır. Bu oranlarda Rusça'nın en yüksek çıkması halen Rusya Federasyonu içinde bir otonom Cumhuriyet olan Başkurdistan'da *lingua franka* olarak uzun yıllar kullanılmasının doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Rusça orana çok yakın bir değerde bulunan Arapçadan ise İslamiyetle birlikte tarihî Türk lehçeleri üzerindeki etkisini sürekli bir şekilde arttırması ve günümüz Başkurt Türkçesinin de bu yazı dili geleneklerinden etkilenmesinin bir sonucu olarak söz etmek mümkündür.

Mostay Kerim'in şiirlerindeki temalara bakıldığında genel olarak karşımıza “savaş”, “vatan ve millet”, “aşk ve kadın”, “tabiat” gibi temalar çıkmaktadır. Şair ilk şiirlerinde lirik temaları daha fazla işlerken, 1941 yılından sonra yazdığı şiirlerin genelinde savaş temasını çok daha fazla ele aldığı görülmektedir. Bu şiirlerin savaşın insanlık için ne denli kötü sonuçlar doğurduğunu adeta bir filozof gibi şiirlerine yansıtmıştır. Savaştan sonra muharip bir gazi olarak vatanına dönen şairin, temalarını uzun yıllar uğruna savaştığı ülkesine ve milletine çevirmesi çok doğaldır. Birçok şiirinde bu temayı işlemiş, Rus için değil ama Sovyet için savaştığını dile getirmiştir. Aslında Mostay Kerim oldukça lirik bir şair olarak değerlendirilebilir. İlk şiirlerini bu duygularla yazan şairin savaştan sonraki son dönem şiirlerinde yine bu havayı yakaladığını söylemek mümkündür.

ÖZGEÇMİŞ

21 Şubat 1980 tarihinde Ankara'da doğdum. İlkokulu ve ortaokul birinci sınıfı Ankara'da tamamladıktan sonra babamın tayini nedeniyle Elazığ'a taşındım. Ortaokulu ve liseyi burada bitirdim. 1998 yılında girmiş olduğum üniversite giriş sınavlarında üçüncü tercihim olan Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazandım. Almış olduğum bir yıllık İngilizce hazırlık eğitiminin ardından 2003 yılında lisans eğitimimi "iyi" dereceyle tamamladım. Aynı yıl girmiş olduğum yüksek lisans sınavlarından Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün "Orta Öğretim Alan Öğretmenliği" programında tezsiz yüksek lisans eğitime; Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Yeni Türk Dili Bilim Dalı'nda ise tezli yüksek lisans eğitimime başladım. Ocak 2005'ten beri de Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktayım.

YÜKSEKÖĞRENİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Merkezimizde Doldurulacaktır

Soyadı: KAYA

Adı: MEHMET YASİN

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : MOSTAY KERİM'İN ŞİİRLERİ, GİRİŞ-METİNLER-DİZİN

Yabancı Dil : MOSTAY KERİM'S POETRY, PREFACE-TEXTS-INDEX

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

Doktora

Doçentlik

Tıpta Uzmanlık

Sanatta
Yeterlilik

[X]

[]

[]

[]

[]

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ :

Üniversite : EGE ÜNİVERSİTESİ

Fakülte : EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar :

Tarih:

TEZ YAYINLANMIŞSA :

Yayınlayan :

Basım Yeri:

Basım Tarihi:

ISBN:

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : GÜLSEVİN, GÜRER

Ünvanı : PROF. DR.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI : XXXVI + 277

TEZİN KONUSU (KONULARI) : Mostay Kerim'in Başkurt Türkçesi ile yazdığı şiirlerinin dil bakımından incelenmesi; metinde verilen örneklerle Başkurt Türkçesinin gramerlik ses olaylarının ve metnin söz varlığı ile ilgili bazı özelliklerin ortaya konması.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER :

- 1- Mostay Kerim
- 2- Başkurt Edebiyatı
- 3- Başkurt Türkçesi
- 4- Dil
- 5- Edebiyat

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER: (Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.)

- 1- Mostay Kerim
- 2- Bashkir Literature
- 3- Bashkir Language
- 4- Language
- 5- Literature

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1-Tezimden Fotokopi Yapılmasına izin veriyorum	[]
2-Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	[X]
3-Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	[X]

Yazarın İmzası

Tarih : 23.08.2005

ÖZET

Bugünkü Türk lehçeleri içinde Tatar Türkçesi ile birlikte Kıpçak kolunun İdil-Ural bölgesine mensup olan Başkurt Türkçesinin XX. yüzyıldaki en büyük temsilcilerinden biri olan Mostay Kerim'in şiirleri bu çalışmanın asıl konusunu oluşturmaktadır.

Sovyet dönemi Başkurt edebiyatının önemli bir safhası olan 1930-1990 yılları arasında eserlerini vermiş olan Mostay Kerim, gerek ilk şiirlerindeki lirik şair kimliğiyle gerekse II. Dünya Savaşı yıllarında ön plana çıkardığı vatan şairi özellikleriyle bütün Başkurtların beğenisini toplamış bir şairdir. Onun şiirleri hem bu şekilde edebî yönden hem de çağdaş Başkurt Türkçesinin içindeki yerinin tespiti yönünden incelemeye değerdir.

Burada ele alınan şiirler dil yönünden incelenmeye çalışılmıştır. Kiril harfli metinler transkripsiyonlanmış ve sonrasında Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Bunun yanı sıra metinlerden hareketle bugünkü Başkurt Türkçesinde bulunan ses ve şekil özellikleri de incelenmiştir. Ayrıca metinlerin söz varlığı da tespit edilmiş ve bir sözlük oluşturulmuştur. Bu sözlük, Mostay Kerim'in şiirlerinde geçen alıntı sözleri göstermesi bakımından da önemlidir.

Bütün bu incelemelerle, şiirleri sayesinde Başkurt Türkçesinin büyük bir hizmetkârı ve taşıyıcısı olan Mostay Kerim'in Türkiye'de de tanınması hedeflendiği gibi metinlerdeki dil özelliklerinin tespit edilmesiyle bugünkü Başkurt Türkçesinin özelliklerinin somut olarak ortaya çıkarılması da amaçlanmıştır.

ABSTRACT

Mostay Kerim is a great poet from Volga-Ural region who represents both Bashkir and Tatar language and literature for the last century. His full poem texts forms the subject of this study.

Mostay Kerim had written his poems and other literary works in 1930-1990, which was a an important stage of Baskir literature in Soviet era. He had won critical acclaim and approval by Baskir society in the 2nd World War period through the poems about homeland and his patriotic features. His poems are worth examining by the literary view.

The poems in this study were investigated from the linguistic view. The texts which were written in Cyrillic alphabet are transcribed and then translated into Turkish. Beside this, we examined the phonetic and morphological features of Bashkir language. Furthermore, we prepared a glossary of Kerim's poems. This glossary is important because it shows the loan words in Kerim's poetry.

The aim of this study is to introduce Mostay Kerim in Turkey and to bring to light the features of Baskir language concretely.